

Socialinių tyrimų institutas
Saltoniškių 58, Vilnius
tel. 275 86 67

MOKYTOJŲ POŽIŪRIS Į DARBĄ, JO VERTINIMĄ IR JO APMOKĖJIMO BŪKLĘ

***(SOCIOLOGINIO-EKONOMINIO TYRIMO “MOKYTOJO DARBAS IR JO VERTINIMAS”
I-OJO ETAPO KOKYBINIS TYRIMAS)***

Tyrimo ataskaita

Užsakovas: Lietuvos Respublikos Švietimo ir Mokslo Ministerija

Ataskaitą parengė: Socialinių tyrimų instituto Stratifikacijos skyrius, vadovas prof. habil. dr. Arvydas Virgilijus Matulionis, ir Socialinės ekonomikos skyrius, vadovas doc. dr. Romas Lazutka.

Temos vadovas: prof. habil. dr. Arvydas Virgilijus Matulionis

Vilnius
2002

TURINYS

I	IVADAS	3
II	TYRIMO PROGRAMA IR CHARAKTERISTIKA	5
II.1	TYRIMO PROGRAMA	5
II.2	TYRIMO CHARAKTERISTIKA	8
III	MOKYTOJŲ PROFESINĖ SAVIVOKA, MOTYVACIJA IR JŲ DARBO VERTINIMAS	11
III.1	PROFESINIS MOBILUMAS.	11
III.2	MOKYTOJO DARBO VERTINIMO KRITERIJAI	24
III.3	MOKYTOJŲ PROFESINĖS VEIKLOS SAVITUMŲ SUVOKIMAS, PROFESINĖS NUOSTATOS	28
III.4	MOKYTOJŲ DARBO VERTINIMAS IR REPETITORIŲ VEIKLOS YPATUMAI	36
IV	MOKYTOJO PROFESINĖS VEIKLOS SRIČIŲ AKTUALIZAVIMAS IR POŽIŪRIS Į DARBO VERTINIMĄ BEI APMOKĖJIMĄ	43
IV.1	MOKYTOJO SPECIFINĖS PEDAGOGINĖS VEIKLOS REALUS IR EKSPEKTACINIS VERTINIMAS	43
IV.1.1	TARIFIKACIJOSE ATSISPINDINTIS MOKYTOJŲ PROFESINĖS VEIKLOS MODELIS IR MOKYTOJŲ POŽIŪRIS Į JĮ	43
IV.1.2	REALUS IR IDEALUS MOKYTOJŲ VEIKLOS MODELIAI	53
IV.1.3	MOKYTOJŲ VEIKLOS MODELIAI PAGAL DĖSTOMĄ DALYKĄ	59
IV.2	MOKYTOJŲ DARBO APMOKĖJIMO PROBLEMOS IR POŽIŪRIS Į APMOKĖJIMO SISTEMOS POKYČIUS	65
IV.3	PEDAGOGINIO DARBO KRŪVIO PASKIRSTYMO PROBLEMOS PEREINANT Į ETATINĮ APMOKĖJIMĄ.	79
IV.3.1	KAIP TURĖTŲ BŪTI APSKAIČIUOJAMAS MOKYTOJO ETATAS.	79
IV.3.2	MOKYTOJO SAVAITINIS ETATINIS KRŪVIS	83
IV.3.3	PEDAGOGINIŲ VALANDŲ (PAMOKŲ) SKAIČIUS PER SAVAITĘ	86
IV.3.4	SAVAITINIO ETATINIO KRŪVIO PASISKIRSTYMAS PAGAL ĮVAIRIUS MOKYTOJO DARBUS	90
IV.3.5	DARBAI MOKYTOJŲ PAGEIDAUJAMI DIRBTI NAMUOSE	96
IV.4	MOKYTOJŲ DARBO APMOKĖJIMO DIFERENCIACIJOS PROBLEMOS	97
IV.4.1	MOKYTOJŲ ATLYGINIMO KAITOS YPATUMAI	97
IV.4.2	POŽIŪRIO Į TAI, AR VISŲ DALYKŲ MOKYTOJAI TURĖTŲ GAUTI VIENODĄ ATLYGINIMĄ UŽ TĄ PATĮ KRŪVĮ, YPATUMAI SKIRTINGOSE MOKYTOJŲ GRUPĖSE	103
IV.4.3	NUOMONĖS APIE SKIRTINGUS ETATUS SU NEVIENODAIS BAZINIAIS ATLYGINIMŲ KOEFICIENTAIS YPATUMAI SKIRTINGOSE MOKYTOJŲ GRUPĖSE	110
IV.4.4	NUOMONĖS DĖL DALINIO ETATINIO APMOKĖJIMO PAGAL DABAR GALIOJANČIAS VALANDOS NORMAS IR ĮKAINIUS ĮVEDIMO YPATUMAI SKIRTINGOSE MOKYTOJŲ GRUPĖSE	111
IV.5	MOKYTOJŲ POŽIŪRIS Į JŲ DARBO ETATINIO APMOKĖJIMO MODELIUS IR JŲ PERSPEKTYVUMO SUVOKIMAS	115
V	ĮVAIRIŲ MOKYKLŲ TIPŲ PARENGTIES ETATINIAM APMOKĖJIMUI ANALIZĖ	120
V.1	PRADINĖS MOKYKLOS	120
V.2	PAGRINDINĖS MOKYKLOS	124
V.3	BENDRO LAVINIMO VIDURINĖS MOKYKLOS	128
V.4	GIMNAZIJOS	136
V.5	PROFESINĖS MOKYKLOS	141
VI	MOKYTOJŲ DARBO APMOKĖJIMAS (EKONOMINĖ ANALIZĖ PAGAL TARIFINIUS SĄRAŠUS)	146
VII	APIBENDRINIMAS	152
VIII	IŠVADOS	162
IX	REKOMENDACIJOS	164
X	PRIEDAS (KLAUSIMYNAS)	165

I IVADAS

Vykdam Lietuvos švietimo reformą greta edukologinių, būtini įvairiapusiai socialiniai tyrimai, sistemiškai apjungiant sociologinį ir ekonominį požiūrius. Dėmesys skirtinas visiems ugdymo proceso dalyvių tyrimams – moksleiviams, jų tėvams ir mokytojams. Ypatingas vaidmuo tenka mokytojams, nes būtent nuo jų darbo kūrybiškumo labiausiai priklauso, ar perteikiama informacija taps žiniomis, ar bus išugdytos aktyvios asmenybės, sugebančios nuolat tobulėti sparčiai besikeičiančioje visuomenėje. Socialinių tyrimų institutas turi visų minėtų krypčių specialistus: sociologus, besidominančius visuomenės socialine struktūra, ypatingą dėmesį skiriant profesiniam statusui bei darbo motyvacijai; ekonomistus, nagrinėjančius makro ir mikroekonominis procesus. Taigi institutas, glaudžiai bendradarbiaudamas su edukologais, galėtų visapusiškai tirti mokytojus.

Tokio tarpdisciplininio pobūdžio yra ir pateikiama tyrimo “Mokytojų požiūris į darbą, jo vertinimą ir jo apmokėjimo būklę” ataskaita. Kaip rodo visi sociologiniai tyrimai, bet kokios profesijos dirbančiųjų darbo vertinimo ir atlygio už šį darbą klausimai yra patys jautriausi. Ypač jie paastrėja permainingų laikotarpiams, kai žmonės baiminasi pokyčių, nes bijo nukentėti dėl įvairių reformų. Neretai ta baimė atsiranda einant “bandymų ir klaidų” keliu. Antra vertus, dažnai patys žmonės psichologiškai nėra pasirengę permainingoms, todėl į kiekvieną reformą žiūri priešišškai. Todėl akivaizdu, kad prieš vykdam bet kurią reformą reikalingas moksliškai pagrįstas pasirengimo laikotarpis.

Visų pirma, turima galvoje, kad reikia išsiaiškinti pačių žmonių, kuriuos apims reforma, požiūrį į tą reiškinį, nustatyti jų informuotumo apie būsimą reformą laipsnį, įvairių galimų reformos variantų vertinimo. Taigi reformos sėkmė didele dalimi priklauso nuo pasiruošimo reformai laipsnio. Grįžtamasis ryšys – reformuojamųjų nuomonės išryškinimas dar prieš reformą – yra tiesiog būtinas. Be to, organizatoriai įgauna papildomų argumentų reformai vykdyti, nes yra išklausyta reformuojamųjų, šiuo atveju – mokytojų – nuomonė.

Antra vertus, tas grįžtamasis ryšys turi būti nustatomas nepriklausomų tyrėjų. Tai būtina dėl kelių pagrindinių priežasčių. Visų pirma, jei reformos autoriai ir vykdytojai patys tirs savo pavaldinius, tai gali gautis “atsakymo kaip reikia efektas”, ypač kai tiriamas toks jautrus klausimas ir bijoma prarasti darbą. Antra vertus, žvilgsnis “iš šalies” ir, ypač, kitos srities specialistų, labiau leidžia išvengti tam tikrų stereotipų; nuostatos, kad ir be tyrimo “viskas ir taip yra aišku”. Be to, nepriklausomiems tyrėjams

atlikus tyrimą, organizatoriai iš dalies “nusiima atsakomybės našta”, nes už tyrimo rezultatų analizę atsako patys tyrėjai. Žinoma, patį svarbiausią sprendimą, kaip vykdyti reformą, priims Švietimo ir mokslo ministerija.

Tyrimą “Mokytojų požiūris į darbą, jo vertinimą ir jo apmokėjimo būklė” atliko Socialinių tyrimų instituto darbuotojai: prof. habil. dr. A.V.Matulionis (temos vadovas); E.Krukauskienė (temos administratorė); doc. dr. R.Lazutka; dr.L.Kublickienė, V.Žilinskaitė, I.Trinkūnienė, dr. I.Matonytė, A.Novelskaitė ir A.Goštautas. Duomenis apdorojo M.Baublytė. Atliekant tyrimą buvo glaudžiai bendradarbiaujama su Švietimo ir mokslo ministerijos specialistais: Bendrojo ugdymo departamento direktoriumi Arūnu Plikšniu, Švietimo ekonomikos skyriaus vedėja Kristina Markeliene, Švietimo plėtotos skyriaus vedėju Ričardu Ališausku, šio skyriaus vyriausia specialiste Rita Dukynaite ir kitais.

Tyrimo ataskaitą sudaro: I skyrius – Įvadas; II skyrius – Tyrimo programa ir charakteristika; III skyrius – Mokytojo profesinė savivoka ir motyvacija; IV skyrius – Mokytojo profesinės veiklos sričių aktualizavimas ir požiūris į darbo vertinimą bei apmokėjimą; V skyrius – Įvairių tipų mokyklų parengties etatiniam apmokėjimui analizė; VI skyrius – Mokytojų darbo apmokėjimas; VII, baigiamajame skyriuje pateikiami Apibendrinimas; Išvados; Rekomendacijos.

Temos vadovas: prof. habil. dr. Arvydas Virgilijus Matulionis

II TYRIMO PROGRAMA IR CHARAKTERISTIKA

II.1 TYRIMO PROGRAMA

Tyrimo problema. Rengiant naują pedagogų darbo apmokėjimo tvarką reikia ištirti galimą mokytojų požiūrį į savo darbą, etatinį darbo apmokėjimą ir jo specifiškumo vertinimą. Šiuo metu nėra aišku, ar pedagogų požiūris į darbą ir mokytojo veiklos apmokėjimą atitinka numatomos apmokėjimo reformos nuostatas bei planus. Kaip rodo ankstesni tyrimai, atliekami Socialinių tyrimų institute (anksčiau Lietuvos filosofijos ir sociologijos institute), požiūriai į galimus pokyčius gali būti siejami ir su mokytojų vertybinėmis nuostatomis – požiūriu į mokytojo profesiją ir pareigas. Pasirengimas pokyčiams didžia dalimi priklauso ir nuo pokyčių reikalingumo motyvų suvokimo, nuo konkrečių pokyčių poreikio. Pasitenkinimo pedagogo darbu pobūdis gali nulemti mokytojo nuostatas konkrečios reformos atžvilgiu. Reformos įgyvendinimo nuostatos gali susiformuoti mokytojams gavus papildomos informacijos apie pokyčių tikslus ir jų reikalingumo motyvaciją bei laukiamą jų efektą, bet pirmiausiai reikia užfiksuoti jų žinojimo apie galimą jų darbo apmokėjimo reformos būklę ir tolimesniems tyrimams turėti atskaitos tašką. Kuri mokytojų veikla yra apmokama, turėtų atsispindėti ir mokyklų bendruosiuose finansavimo dokumentuose, kuriuos numatoma analizuoti. Šio tyrimo naujumas yra grindžiamas tuo, kad bendrųjų finansavimo dokumentų analizės rezultatus galima bus palyginti su mokytojų nuomone apie tai, už kokią savo veiklą jie gauna atlyginimą, o už kokią ne, bet, jų nuomone, turėtų gauti. Kokybinis tyrimas, prašant patiems mokytojams įrašyti, už kokius atliekamus darbus jie gauna atlyginimą, o už kokius ne, parodytų, kurią savo veiklą jie aktualizuoja priklausomai nuo mokytojo, išsimokslinimo, specialybės, mokomo dalyko. Pedagoginio darbo patirtis gali būti vienas iš kriterijų, įvertinančių pedagogų darbo apmokėjimo tvarką.

Tyrimo objektas. Gimnazijų, bendrojo lavinimo, pagrindinių bei pradinių mokyklų mokytojai, profesinių mokyklų profesijos mokytojai.

Tyrimo tikslas. Nustatyti, kaip apmokamas pedagogų darbas, kaip mokytojai vertina savo darbą, kaip, jų požiūriu, jis turėtų būti vertinamas, kaip siūlo pedagogai apmokėti jų veiklą.

Tyrimo uždaviniai.

1. Išsiaiškinti, kaip pedagogai supranta mokytojo veiklą.

2. Nustatyti, ar pedagogus tenkina jų darbo vertinimas tiek emociniu, tiek ir uždario aspektais.
3. Išsiaiškinti, kas konkrečiai netenkina mokytojų jų darbo vertinime, kokių pokyčių šio darbo vertinime jie norėtų.
4. Išsiaiškinti mokytojų požiūrį į galimą etatinį apmokėjimą.

Pagrindinės tyrimo hipotezės.

1. Pedagogų požiūrį į jų darbo apmokėjimą labiausiai lemia jų vertybinės nuostatos, pedagoginio darbo patirtis, pasitenkinimas darbu, profesija.
2. Reakcija į pedagogų darbo apmokėjimo tvarkos keitimą pirmiausia susijusi su numatomų pokyčių motyvacinės sistemos suvokimu bei mokytojo kvalifikacija ir išsimokslinimu.

Tyrimo imtis.

Atrenkant mokyklas, kuriose bus apklausiami visi pedagogai ir analizuojami bendrieji finansavimo dokumentai, naudojamos dviem tipologizacijomis – mokyklų tipų (gimnazijos, vidurinės, pagrindinės ir pradinės mažakomplektės bei profesinės mokyklos) ir mokyklų dydžio (pagal Švietimo ir mokslo ministerijos pateiktą sąrašą). Nuodugniai analizei atrinkta dešimt mokyklų. Siekiant išvengti klaidingos kitų galimų tipologizacijų (pvz., gyvenvietės dydžio) įtakos, skirtingo dydžio to paties tipo mokyklos atrinktos toje pačioje teritorijoje (išskyrus gimnazijas).

Pagal nurodytą principą atrinktos šios mokyklos:

1. Panevėžio Juozo Balčikonio gimnazija (didelė)
2. Vilniaus Užupio gimnazija (maža)
3. Utenos Dauniškio vidurinė mokykla (didelė)
4. Utenos rajono Užpalių vidurinė mokykla (maža)
5. Alytaus rajono Alovės pagrindinė mokykla (didelė)
6. Alytaus rajono Balininkų pagrindinė mokykla (maža)
7. Kauno miesto Žaliakalnio pradinė mokykla (didelė)
8. Kauno miesto Kazliškių pradinė mokykla (maža)
9. Kupiškio verslo ir technikos mokykla (maža)
10. Kauno statybininkų rengimo centras (didelė)

Visi atrinktų mokyklų mokytojai bus apklausti kokybiniu interviu metodu, bus išanalizuoti šių mokyklų bendrieji finansavimo dokumentai. Iš skirtingą požiūrį į mokytojo darbo reglamentavimą ir apmokėjimą turinčių mokytojų bus sudaryta fokus grupė bendro, visiems priimtinausio sprendimo paieškai.

Tyrimo metodas. Duomenys apie požiūrį į mokytojo darbą, jo vertinimą ir pageidautinus šio vertinimo pokyčius bus renkami trimis būdais:

1. Kokybiniai interviu su visais atrinktų mokyklų mokytojais, kurių metu bus užduodami klausimai pagal parengtą klausimyną.
2. Objektivos ekonominės informacijos rinkimas ir analizė, kurios metu bus nagrinėjami bendrieji finansavimo dokumentai apie mokytojų atlyginimus skirtingose mokyklose.
3. Fokus grupės metu skirtingą požiūrį į esamą apmokėjimo formą turintys mokytojai pateiks argumentus dėl apmokėjimo sistemos palikimo, tobulinimo arba esminio keitimo. Skirtingas nuostatas turintys mokytojai ieškos bendro problemos sprendimo varianto.

Skirtingais metodais surinkta informacijos bus lyginama ir apibendrinama, siekiant išsiaiškinti požiūrį į mokytojo darbą ir jo įvertinimą įtakančius veiksnius bei mokytojams priimtinausią ir labiausiai pageidaujamą jų darbo reglamentavimo ir apmokėjimo sistemą.

Tyrimo rezultatų panaudojimas. Šio tyrimo etapo rezultatai sudarytų prielaidas vykdomo tyrimo “Mokytojo darbas ir jo vertinimas” II-ajam etapui “Mokytojo darbo laiko panaudojimas ir jo struktūravimo galimybės pereinant prie etatinio apmokėjimo. Atsižvelgiant į pedagogų požiūrį į savo darbą, į jų darbo vertinimo poreikius bei realią jų darbo apmokėjimo būklę, galima bus parengti mokytojų darbo laiko panaudojimo ir jo struktūravimo pereinant prie etatinio mokytojų apmokėjimo tyrimo metodiką.

Tyrimo atlikėjai. Socialinių tyrimų instituto Stratifikacijos skyrius, vad.prof., hab. m. dr. Arvydas Virgilijus Matulionis ir Socialinės ekonomikos skyrius, vad.doc.dr.Romas Lazutka.

II.2 TYRIMO CHARAKTERISTIKA

Pagal sociologinio-ekonominio tyrimo “Mokytojo darbas ir jo vertinimas” I-ojo etapo kokybinio tyrimo “Mokytojų požiūris į darbą, jo vertinimą ir jo apmokėjimo būklę” programoje numatytą mokyklų imtį buvo apklausti visi pedagogai – 410 asmenų.

Tirto mokytojų kontingento pasiskirstymai pagal pagrindinius socialinius-demografinius požymius pavaizduoti 2.1 lentelėje.

2.1 lentelė*

	Požymiai	%
Lytis	Moteris	74
	Vyras	26
	Viso	100
Amžius	Iki 25 metų (imtinai)	6
	26-30 metų	8
	31-40 metų	26
	41-50 metų	38
	51-60 metų	17
	61 ir daugiau metų	5
	Viso	100
Dirba	Pirmaeilėse pareigose	87
	Antraeilėse pareigose	13
	Viso	100
Kvalifikacinė kategorija	Kvalifikacinės kategorijos neturi	4
	Mokytojo	31
	Vyresniojo mokytojo	45
	Mokytojo metodininko	18
	Mokytojo eksperto	2
	Viso	100
Pedagoginio darbo stažas	Iki 1 metų, 1 metai	4
	2-5 metų	13
	6-10 metų	18
	11-20 metų	28
	21-30 metų	22
	31-40 metų	12
	41 ir daugiau metų	3
	Viso	100
Auklėjamoji klasė	Turi auklėjamąją klasę	49
	Neturi auklėjamąsios klasės	51
	Viso	100
Papildomas ugdymas	Turi papildomojo ugdymo užsiėmimų	45
	Neturi papildomojo ugdymo užsiėmimų	55
	Viso	100

*Imties pasiskirstymai nelyginami su bendrais Lietuvos švietimo statistikos duomenimis, nes 32 proc. tyrimo imties sudaro profesinės mokyklos.

Šis kokybinis tyrimas, kaip ir kokybiniai tyrimai apskritai, leidžia ne tik pažinti lokales pasirinkto objekto problemas, bet ir giliau išanalizuoti situaciją. Tyrimo objektų mikroanalizė, savo ruožtu, padeda antrojo etapo tyrimo makroanalizės pagrindus. Pasirinkti tyrimo objektai traktuojami kaip mokyklų tipų atstovai, pavyzdžiai, o jų analizė leidžia pažinti įvairių mokyklų tipų specifinius ypatumus. Mokyklų tipai tyrimo metuose nagrinėjami ne kaip socialiniai institutai, dėmesys kreipiamas į socialinių santykių, išreiškiančių pedagogų požiūrius į darbą ir jo vertinimą, subjektyvius aspektus.

Mokytojų apklausos kokybinių duomenų validumas (patikimumas) grindžiamas kiekvienos rūšies informacijos prisotinimu. Kokybinė analizė pagrįsta indukcinė logika – nuo faktų iki apibendrinimų.

Užsakovų pageidavimu apklausos instrumente daugiau nei 50 proc. klausimų sudarė standartizuoti klausimai, todėl rezultatai pateikiami ryšio lentelių pavidalu, sąsajas įvertinant šiais statistiniais ryšio parametrais:

- χ^2 statistika
- Gudmeno ir Kraskelo (λ ir τ) koeficientai
- Kramero (V) koeficientas
- Kontingencijos (C) koeficientas
- Asimetrijos koeficientu
- Eksceso koeficientu
- Standartinio nuokrypio matu
- Mano ir Vitnio (U) statistika
- Kalmagorovo ir Smirnov (Z) statistika
- Kraskelo ir Voliso (H) statistika

Fokus-grupės, arba grupinės diskusijos, metodu tirta tikslinė pedagogų imtis, kuri lapkričio 6 dieną Pedagogų profesinės raidos centre dalyvavo seminare “Papildomo ugdymo turinio kaita: moksleivių socializacija ir jos prielaidos ugdymo įstaigose”. Fokus-grupėje dalyvavo 10 pedagogų iš Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių ir Tauragės apskričių.

Buvo siekiama atskleisti pedagogų darbo apmokėjimo problemų suvokimo ir jų sprendimo skirtumus. Diskusija įrašyta į garso juostą.

Tyrime taip pat buvo naudojama objektyvi informacija, gauta iš bendrųjų finansinių dokumentų, tarifinių sąrašų. Tarifiniai sąrašai buvo analizuojami dviem būdais – sociologiniu ir ekonominiu. Sociologiniu aspektu tarifinių sąrašų informacija buvo lyginama su mokytojų pateikiama darbų struktūra. Ekonominė analizė rėmėsi ekonominių rodiklių vidurkiais.

Statistinė duomenų paklaida įvertinama pagal standartinių paklaidų lentelę, sudarytą įvairiam respondentų skaičiui bei galimam atsakymų į klausimus pasiskirstymui:

N	% 3 97	% 5 95	% 10 90	% 15 85	% 20 80	% 30 70	% 40 60	% 50 50
100	3,4	4,4	6,0	7,1	8,0	8,7	9,8	10,0
200	2,4	3,1	4,2	5,0	5,7	6,1	6,9	7,1
300	2,0	2,5	3,5	4,1	4,6	5,0	5,7	5,8
400	1,7	2,2	3,0	3,6	4,0	4,3	4,9	5,0
500	1,5	1,9	2,7	3,2	3,6	3,9	4,4	4,5
750	1,2	1,6	2,2	2,6	2,8	3,2	3,6	3,7

Įvertinimo tikslumas mažėja, mažėjant analizuojamų žmonių skaičiui.

Kokybinio tyrimo charakteristikos ataskaitoje pateikiamos taip, kad būtų galima suformuoti prielaidas tolesniems kiekybiniais pedagogų veiklos apmokėjimo tyrimams.

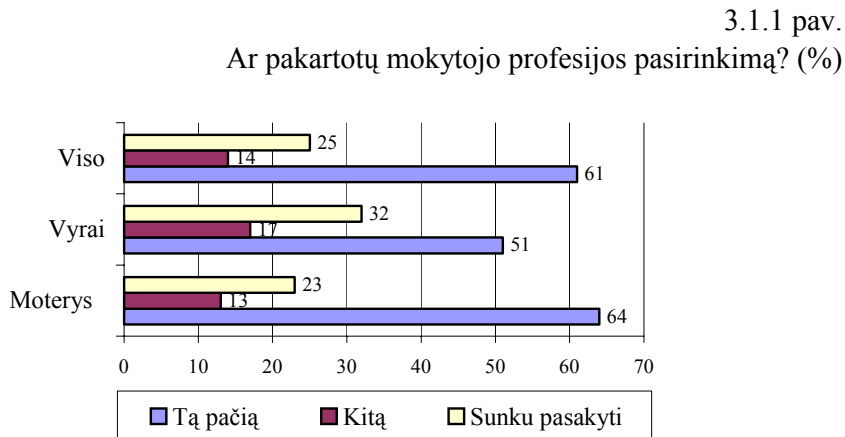
III MOKYTOJŲ PROFESINĖ SĄVIVOKA, MOTYVACIJA IR JŲ DARBO VERTINIMAS

Prieš pradedant nagrinėti pagrindinį tyrimo klausimą – požiūrį į mokytojų atlygio reformą – būtina nors trumpai paliesti mokytojo darbo motyvą. Kaip jau minėjome, pasitenkinimo pedagogo darbu pobūdis gali žymia dalimi paveikti mokytojo nuostatas šios reformos atžvilgiu. Abejojimas savo pasirinkta profesija gali didinti bendrą neigiamą nuostatą visoms reformoms.

III.1 PROFESINIS MOBILUMAS.

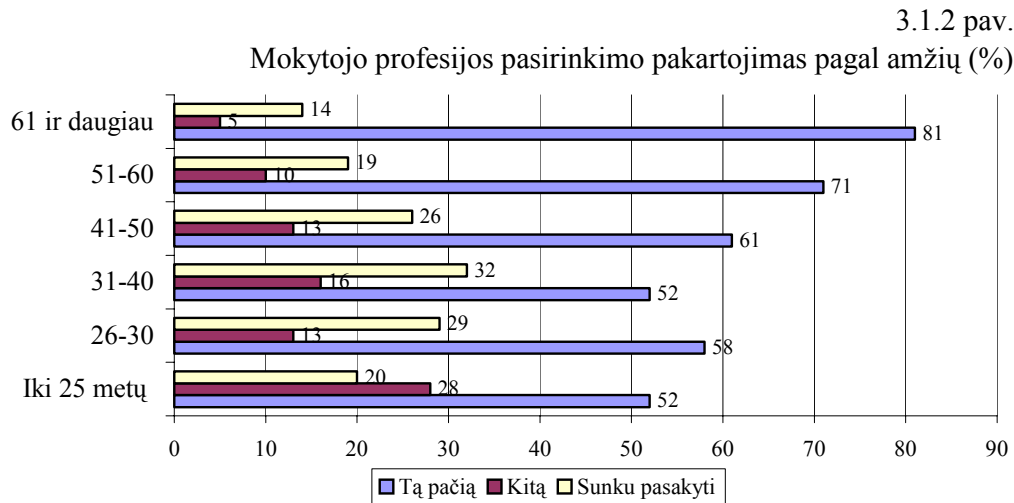
Mūsų tyrimo programa numatė keleto klausimų bloką profesiniam mobilumui nustatyti. Pagrindinis klausimas buvo tiesioginis: **Jei galėtumėte rinktis iš naujo, ar vėl pasirinktumėte mokytojo profesiją?** 61 proc. respondentų nurodė, kad pasirinktų tą pačią, 14 proc. – kitą, o likęs ketvirtadalis – kad sunku pasakyti.

Kaip rodo koreliacijos koeficientai (*Kramero* $V=0,116$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,115$ ($p=0,066$)), šis požiūris priklauso nuo lyties: mažiau vyrų negu moterų yra patenkinti savo pasirinkta profesija (žr. 3.1.1 pav.).

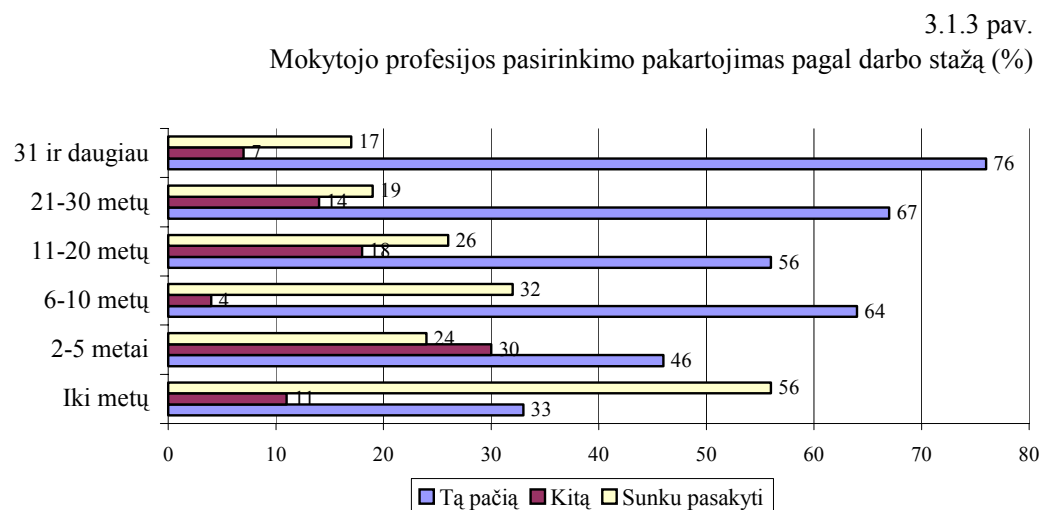
Kaip rodo statistikos duomenys, mokytojo profesija gerokai “sumoteriškėjo” ir didžiąją dalį mokytojų sudaro moterys. Štai ir mūsų tyrime vyrai sudaro tik ketvirtadalį imties. Vyrams yra platesnės darbo pasirinkimo galimybės. Nors dabar mes specialiai netyrėme galimo profesijos keitimo motyvacijos, bet galima gana pagrįstai manyti, kad pasitaikius progai vyrai gali palikti mokytojo profesiją ir pasirinkti kitą. Bet ir 2/3 moterų, vėl pasirinksiančių mokytojo profesiją sąlyginai nėra daug.

Kaip rodo koreliacijos koeficientai (*Kramero* $V=0,134$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,187$ ($p=0,153$)), mokytojo profesijos pasirinkimo pakartotinas pasirinkimas siejasi su amžiumi: jaunimas yra labiau abejojantis savo profesijos pasirinkimu (žr. 3.1.2 pav.).

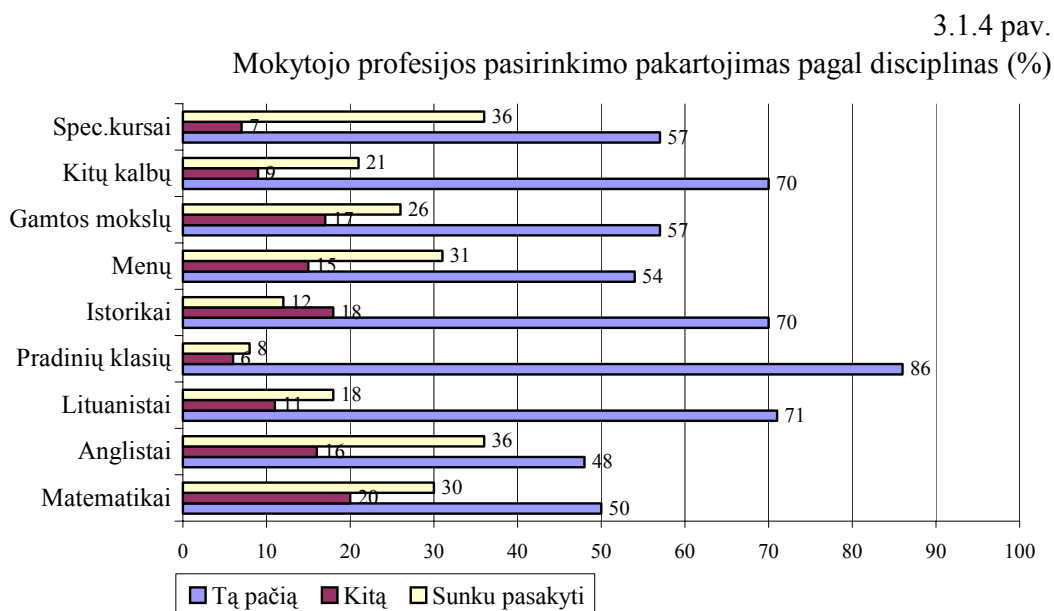
Vos ne trečdalis pačių jauniausiųjų respondentų teigia, kad nebepasirinktų mokytojų profesijos. Bet ir jau turinčių patyrimą 31-40-mečių grupėje tik kiek daugiau kaip pusė vėl pasirinktų mokytojo profesiją. Tiesa, šioje grupėje yra daugiau (trečdalis) abejojančių. Beje, tam tikra dalis abejojančių yra ir pačių vyriausiųjų grupėje, o 5 procentai šio amžiaus apklaustųjų apskritai teigė, kad apskritai padarė klaidą, pasirinkdami mokytojo profesiją.

Kaip rodo koreliacijos koeficientai (*Kramero* $V=0,219$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,295$ ($p=0,000$)), tą pačią tendenciją patvirtina koreliacija su darbo stažu (žr. 3.1.3 pav.).

Net daugiau kaip pusė nepradirbusių nė metų jau nurodė, kad sunku pasakyti, ar vėl pasirinktų mokytojo profesiją. Beveik trečdalis jau turinčių šioki toki mokytojo darbo stažą teigė, kad nebepasirinktų mokytojo profesijos.

Įdomus analizei yra pjūvis pagal dėstomas disciplinas (žr. 3.1.4 pav.).

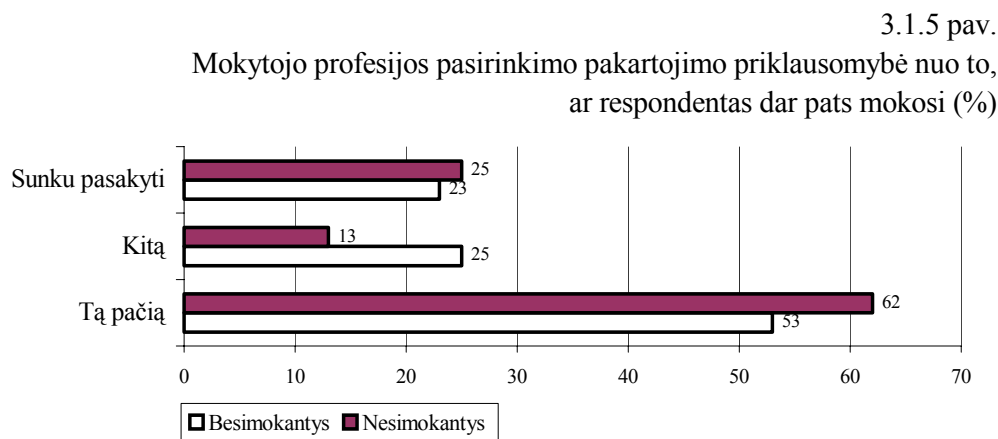
Labiausiai motyvuoti yra pradinių klasių mokytojai, kurių vos ne devyni 9 iš dešimties teigė, kad pakartotų mokytojo profesijos pasirinkimą. Net 7 iš 10 lituanistų, istorikų (čia įtraukti ir kiti humanitarai), užsienio kalbų (išskyrus – anglų kalbos mokytojus) mokytojų padarytų tą patį. Didžiausia dalis tų, kurie nebepasirinktų mokytojo profesijos yra matematikų, istorikų ir gamtos mokslų grupėse. Kaip matome, šiuo požiūriu istorikų grupė yra labiausiai nevienalytė. Norint giliau išnagrinėti humanitarų nuostatas reikėtų apklausti daugiau respondentų, kad galima, pavyzdžiui, lyginti istorikus ir visuomenės mokslų mokytojų požiūrius.

Aiškiai skiriasi anglistų ir kitų užsienio kalbų mokytojų nuostatos. Akivaizdu, kad anglistams yra žymiai geresnės darbo pasirinkimo galimybės, todėl žymiai didesnė jų dalis nurodė, kad sunku pasakyti, ar vėl rinktųsi mokytojo profesiją.

Greta anglistų, daugiausiai abejojančių, ar vėl rinktųsi mokytojo profesiją yra mokytojų dirbančių profesinėje mokykloje ir dėstančių specialius kursus – disciplinas, pav., statybos, technologijas ir pan. Tiesa, jų grupėje visai mažai buvo tokių, kurie kategoriškai teigė, kad nebepasirinktų mokytojo profesijos. Norint tiksliau pasiaiškinti jų motyvą, taip pat reikėtų specialių tyrimų. Manyti, kad svarbiausią vaidmenį

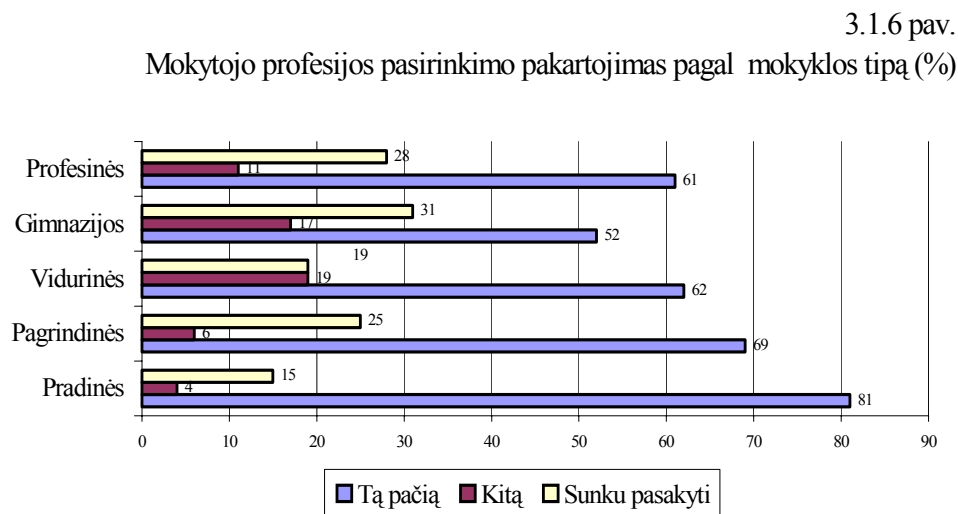
suvaicino mokyklos buvimo vieta negalima, nes profesinių mokyklų mokytojai buvo apklausti tiek Kaune – dideliame mieste, kur užsiėmimų galimybės yra gana plačios, tiek Kupiškėje – rajono centre, kur galimybės yra žymiai siauresnės.

Kaip rodo tyrimo duomenys, kad didžiausią nerimą kelia tie, kurie dar tik besimoko aukštosiose mokyklose (3.1.5 pav.).

Kas penktas besimokantysis teigė, kad nebepasirinktų mokytojo profesijos.

Kritiškiausiai nusiteikę savo profesijos atžvilgiu gimnazijos mokytojai: jų tik apie pusę nurodė, kad vėl pasirinktų tą pačią profesiją, tuo metu, kai pradinėse mokyklose tokių buvo žymiai daugiau – net 8 iš 10 (žr. 3.1.6 pav.).

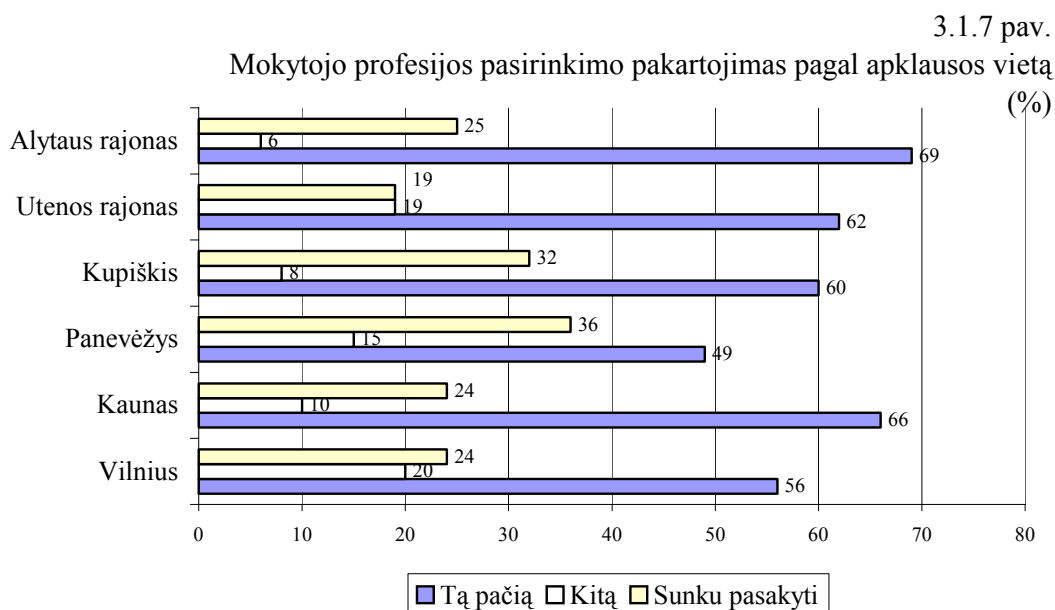

Vidurinėse mokyklose buvo dar daugiau – kas penktas – teigusių, kad nebepasirinktų mokytojo profesijos. Taigi galima manyti, kuo aukštesnė kvalifikacija, tuo mokytojai labiau vertina savo potencialą ir yra kritiškesni.

Tai iš dalies patvirtina koreliacija su mokytojo kategorija. Jei 69 proc. vyresniųjų mokytojų teigė, kad vėl pasirinktų mokytojo profesiją ir tik kas dešimtas – ne, tai taip galvojančių metodininkų buvo 59 proc. ir 18 proc., atitinkamai. Mokytojų pasiskirstymas yra 55 proc. ir 17 proc. Mokytojų ekspertų ir mokytojų skaičius imtyje buvo per mažas, kad galima būtų daryti kokias nors išvadas. Taigi galima manyti, kad tie, kurie jau yra šį tą pasiekę, labiau orientuoti siekti aukštesnės kategorijos. Kaip rodo pirminiai duomenys, labiausiai pasiekusieji – ekspertai, yra ir labiausiai patenkinti savo pasirinkimu. Neturintys kategorijos labiausiai abejoja. Bet šių tendencijų išryškinimui reikalingi specialūs tyrimai.

7 iš 10 baigusieji Šiaulių universitetą vėl pasirinktų mokytojo profesiją, tuo metu, kai baigusieji Vilniaus universitetą – 6 iš 10, o baigusieji Vilniaus pedagoginį universitetą – du trečdaliai. 28 proc. Vilniaus universiteto absolventai teigė, kad sunku pasakyti ką rinktųsi iš naujo. Dar daugiau abejojančių (43 proc.) yra baigusių pedagoginių mokyklų absolventų grupėje, nors ten nebuvo nė vieno, kuris kategoriškai teigtų, kad tikrai nebepasirinktų.

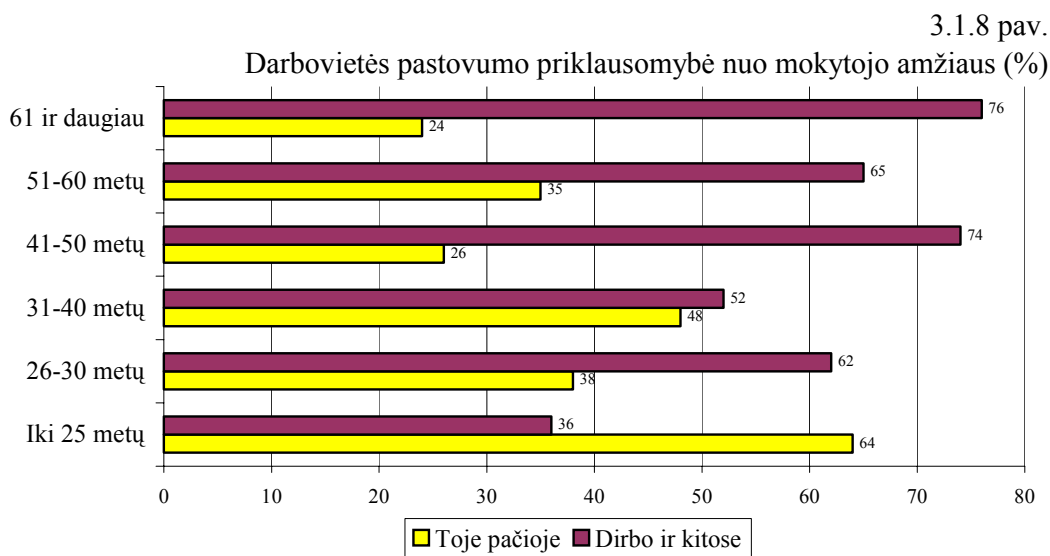
Tam tikro poveikio turi ir gyvenamoji vieta (3.1.7 pav.).

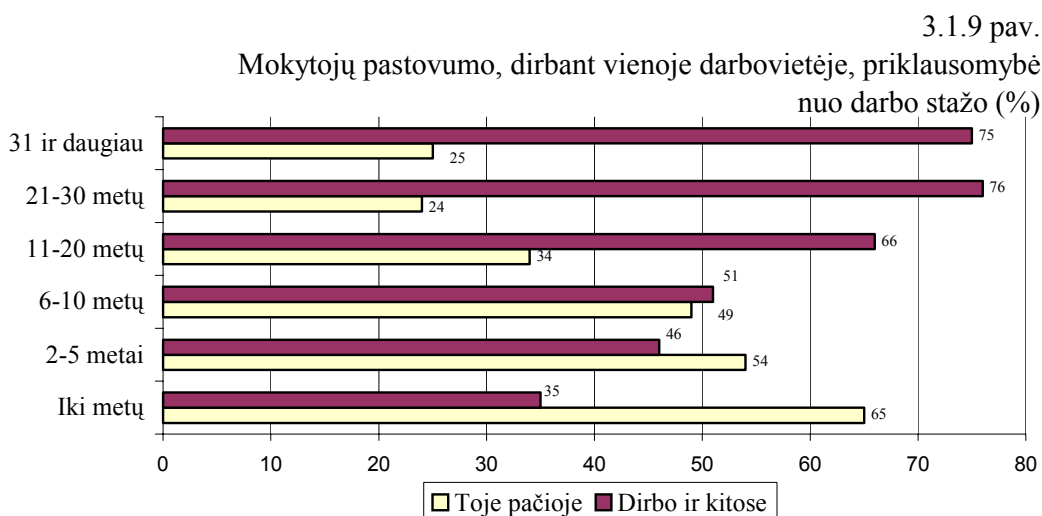
7 iš 10 apklaustųjų mokytojų Alytaus rajone teigė, kad pasirinktą tą pačią profesiją, tuo metu kai taip atsakiusių panevėžiečių buvo pusė. 2/3 kauniečių vėl pasirinktą tą pačią profesiją. Bet matyt šiuo atveju labiau lėmė mokyklos tipas, o ne tiek pačios gyvenamosios vietos ypatumai. Priminsime, kad Alytaus rajone buvo apklausti pagrindinių mokyklų mokytojai, Vilniuje ir Panevėžyje – gimnazijų mokytojai, o Kaune – pradinį mokyklų bei profesinės mokyklos mokytojai.

Kitas klausimas, padėjęs mums spręsti apie mobilumą buvo klausimas apie tai, **ar apklaustieji mokytojai yra keitę darbovietę**. Tiesa, ar mokytojas visą savo gyvenimą pradirbo vienoje mokykloje, ar kas kiek laiko keitė darbovietę, patys savaime nėra nei “pliusai” nei “minusai”. Kai kurie tyrimai rodo, kad kas keli metai reikia keisti darbovietę, nes ilgai dirbant vienoje vietoje ir vieną ir tą patį darbą atsiranda stereotipai. Antra vertus, mokytojo darbo specifika reikalauja ir pastovumo: lituanistas ir liks lituanistu, o ne pradės dėstyti fizikos. Be to, mokytojas yra svarbus mokyklos bendruomenės narys, kuriai susiformuoti reikalingi dešimtmečiai. Apskritai Lietuvoje įvairios reformos gerokai apriboja bendruomeniškumo jausmo formavimąsi, kas gali tapti pilietinės visuomenės formavimosi kliūtimi. Taip pat būtina pabrėžti, kad mokykloje pastovią kaitą užtikrina vis naujos moksleivių kartos.

37 proc. apklaustųjų nurodė, kad visą laiką yra dirbę tik šioje mokykloje. Kiek daugiau vyrų (42 proc.) yra pastovesni (moterų – 35 proc.). Pastoviausi, aišku, yra patys jauniausi, nes jie dar tik pradeda dirbti (žr. 3.1.8 pav.). Gana pastovūs yra ir 31-40-mečiai (beveik pusė).

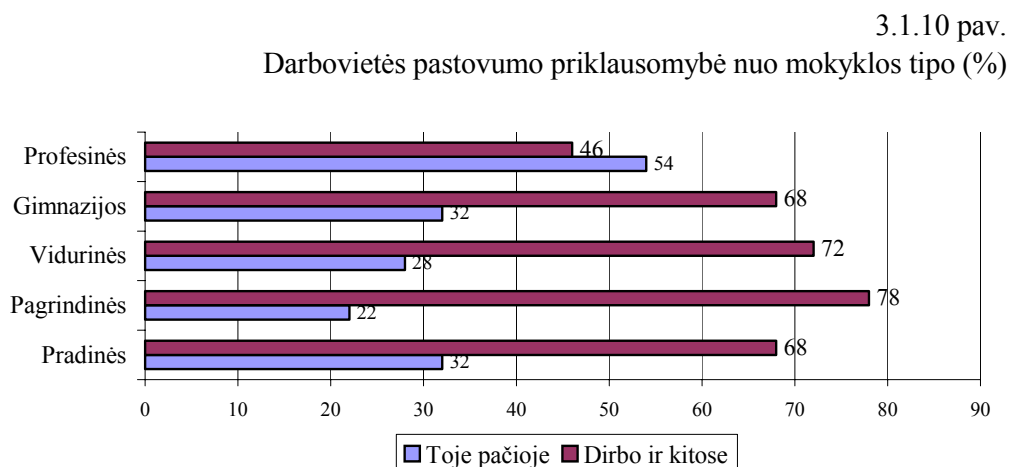
Aišku, kuo didesnis darbo stažas, tuo daugiau keitusių darbovietes (žr. 3.1.9 pav.).

Kuo žemesnė mokytojo kvalifikacija, tuo jis yra pastovesnis: jei beveik pusė mokytojų (46 proc.) nėra keitę mokyklos, vyresniųjų mokytojų – trečdalis (32 proc.), o metodininkų – 29 proc.

Trečdalis (32 proc.) baigusiųjų Vilniaus pedagoginį universitetą nekeitė darbovietės, tuo metu kai baigusiųjų Šiaulių universitetą – tik ketvirtadalis (23 proc.). $\frac{3}{4}$ baigusiųjų pedagogines mokyklas taip ir nekeitė darbovietės.

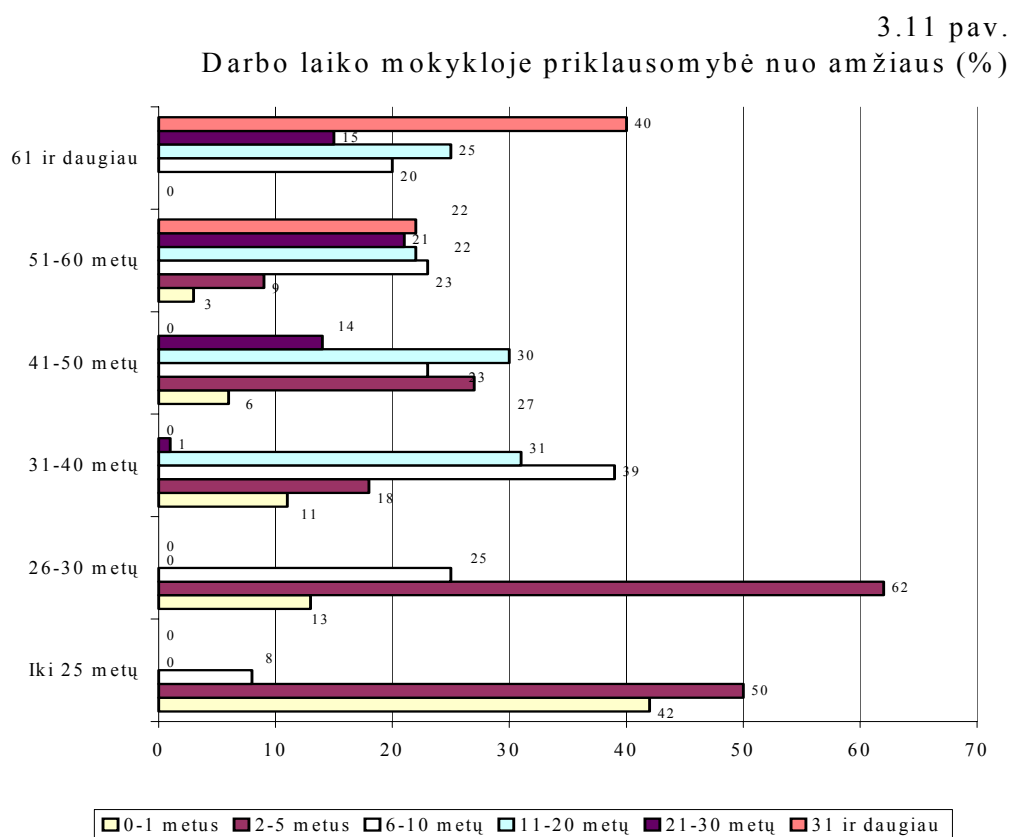
Pastoviausi buvo kupiškiečiai – $\frac{2}{3}$ (68 proc.), tuo metu, kai tik penktadalis apklaustų panevėziečių dirba toje pačioje mokykloje. Tačiau šiais konkrečiais atvejais didesnę reikšmę turėjo mokyklos tipas (žr. 3.1.10 pav.).

Ypač tai akivaizdu profesinėse mokyklose, kur mokytojai, ypač specialiųjų technologinių dalykų, pradėję dirbti ten ir lieka. Tiesa, tai labiau tinka rajoninių (kaip Kupiškis) ir kitų mažesnių miestų profesinėms mokykloms, kur tokie mokytojai neturi didesnių galimybių keisti darbovietės, nors ir Kaune statybininkų rengimo centre apklausti mokytojai taip pat buvo pastovūs. Panevėžyje buvo apklausti J.Balčikonio gimnazijos mokytojai. Ši mokykla yra viena iš geriausių ne tik mieste, bet ir visoje šalyje. To pasiekti padėjo geriausių mokytojų pakvietimas dirbti šioje gimnazijoje, todėl net 8 iš 10 mokyklos mokytojai yra dirbę ir kitur.

Anketoje buvo klausimas „Kiek laiko dirbate šioje mokykloje?“ $\frac{3}{4}$ apklaustųjų maždaug lygiomis dalimis (po ketvirtadalį) dirba nuo 2 iki 5 metų (25 proc.), nuo 6 iki 10 metų (26 proc.) ir nuo 11 iki 20 metų (24 proc.). Kas vienuoliktas respondentas dirba mažiau kaip metai, 11 procentų – 21-30 metų, o 6 proc. – 31 ir daugiau metų.

Kaip rodo koreliacijos koeficientai, natūralu, kad kuo vyresni amžiumi apklaustieji, tuo jie ilgiau laiko dirba savo mokykloje (žr. 3.1.11 pav.).

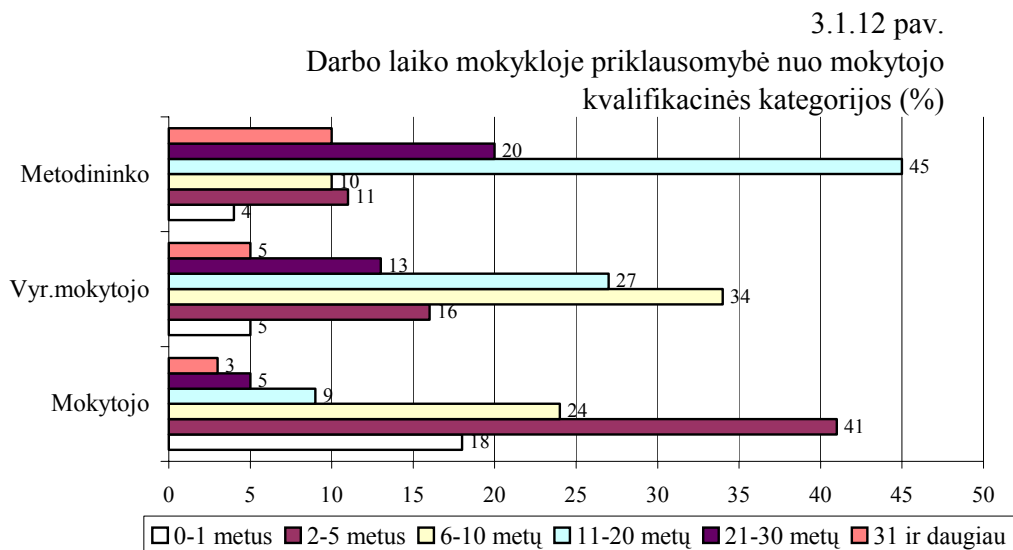

Jei 42 procentai pačių jauniausių amžiumi (iki 25 metų) turėjo darbo stažą savo mokykloje iki vienerių metų, tai vyresnių kaip 61 metai su tokiu stažu nebuvo nė vieno.

Jei beveik 2/3 26-30-mečių turėjo darbo stažą savoje mokykloje nuo 2 iki 5 metų, tai tokių vyriausiųjų grupėje taip pat nebuvo nė vieno. Beveik 4 iš 10 31-40-mečių dirbo savo mokykloje nuo 6 iki 10 metų. Beveik trečdalis 41-50 metų taip pat dirbo savo mokykloje nuo 6 iki 10 metų. 51-60-mečių grupėje išsiskiria maždaug vienodi savo skaičiumi (21-24 proc.) pogrupiai, kuriose mokytojų darbo stažas yra 6-10; 11-20; 21-30; 31 ir daugiau metų. Vyriausiųjų grupėje daugiausia buvo tų, kurie pradirbo vienoje mokykloje 31 ir daugiau metų.

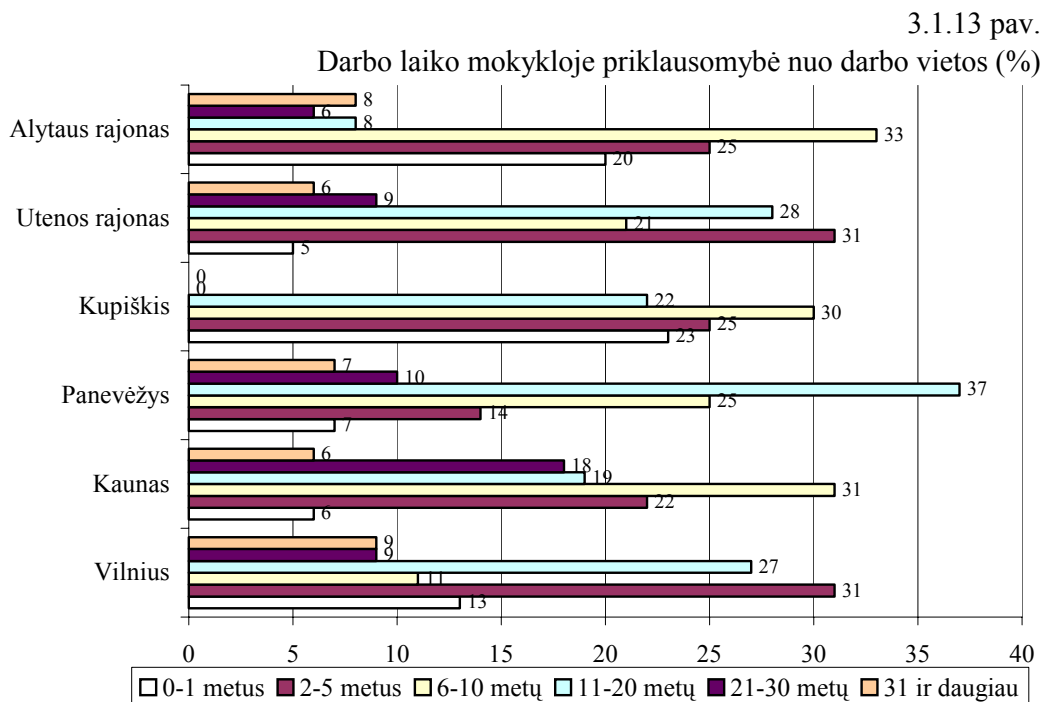
Tą patį rodo ir koreliacija su darbo stažu (*Pirsono* $R=0,721$). 78 proc. respondentų, turinčių 2-5 metų darbo stažą, dirba toje mokykloje 2-5 metus, taigi tai yra jų vienintelė darbovietė. 68 proc. mokytojų, turinčių 6-10 metų darbo stažą, dirba toje mokykloje 6-10 metų, taigi tai taip pat yra jų vienintelė darbovietė. Toliau dirbančių vienoje darbovietėje skaičius mažėja: tik pusė respondentų, turinčių 11-20 metų darbo stažą, dirba toje mokykloje 11-20 metų; tik 35 proc. respondentų, turinčių 21-30 metų darbo stažą, dirba toje mokykloje 21-30 metų; o trečdalis respondentų, turinčių 31-40 metų darbo stažą, dirba toje mokykloje 31 ir daugiau metų. Tik pačių vyriausiųjų grupėje vėl ženkliai padidėja skaičius dirbusių vienoje mokykloje.

Kaip rodo koreliacijos koeficientai, darbo toje mokykloje laikas koreliuoja su mokytojo kvalifikacine kategorija: jei 4 iš 10 mokytojų turi 2-5 metų darbo stažą toje mokykloje, tai trečdalis vyresniųjų mokytojų turi 6-10 metų stažą toje mokykloje, o 45 procentai mokytojų metodininkų turi 11-20 metų stažą toje mokykloje (žr. 3.1.12 pav.).

Didžiausia dalis (30 proc.) apklaustųjų, baigusių Vilniaus pedagoginį universitetą, dirba toje mokykloje 11-20 metų; 43 procentai baigusių Šiaulių universitetą dirba toje mokykloje 6-10 metų; beveik lygiomis dalimis (24-26 proc.) baigusių Vilniaus universitetą dirba toje pačioje mokykloje 2-5 metus, 6-10 metų, 11-20 metų. 43 procentai baigusių pedagogines mokyklas dirba toje mokykloje 2-5 metus.

Tam tikri skirtumai yra priklausomai nuo apklausos vietos (žr. 3.1.13 pav.).

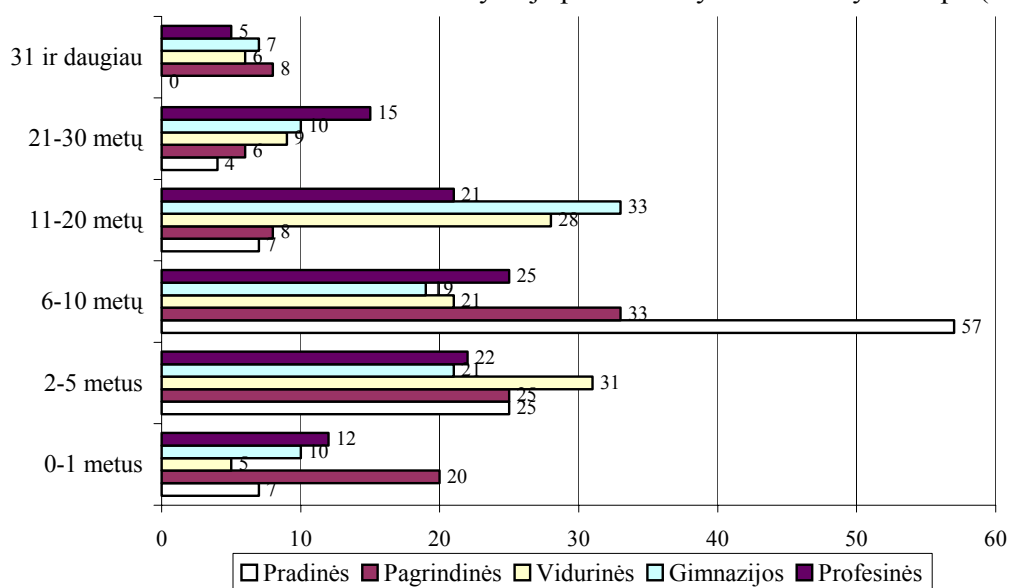

Beveik trečdalis vilniečių ir uteniškių dirba toje mokykloje po 2-5 metus; 37 procentai panevėžiečių ir po trečdalį kauniečių, uteniškių ir kupiškiečių – 6-10 metų.

Net 57 procentai apklaustų pradinį mokyklų mokytojų dirbo toje mokykloje 6-10 metų (žr. 3.1.14 pav.).

3.1.14 pav.

Darbo laiko mokykloje priklausomybė nuo mokyklos tipo (%)

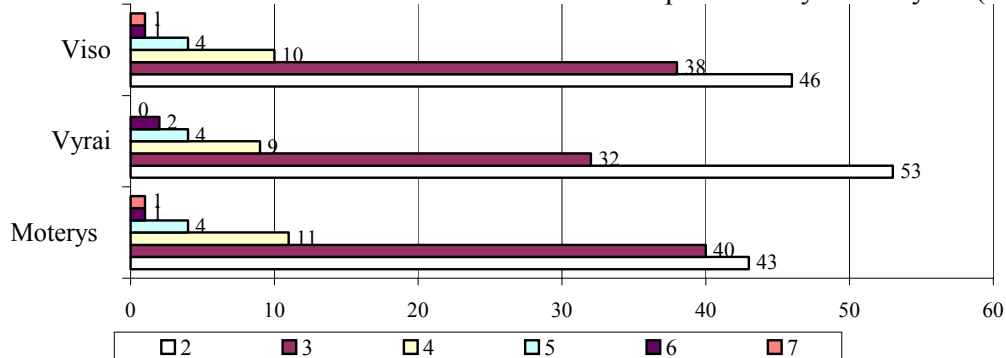
Palyginus daug tokių pat stažą mokykloje turėjo mokytojai pagrindinėse ir profesinėse mokyklose (trečdalis ir ketvirtadalis, atitinkamai). Vidurinėse mokyklose beveik trečdalis turėjo stažą toje mokykloje tik 2-5 metus. Tuo metu trečdalis gimnazijose apklaustų mokytojų dirbo toje mokykloje jau 11-20 metų.

Anketoje buvo klausimas ir apie tai, **keliose darbovietėse dirbo mūsų apklaustieji mokytojai.**

Mokytojai vyrai kiek dažniau negu moterys tik kartą keitė darbovietę ir dirba antroje darbovietėje, mokytojos dažniau keitė darbovietę du kartus (procentai skaičiuoti nuo keitusių darbovietę (žr. 3.1.15 pav.).

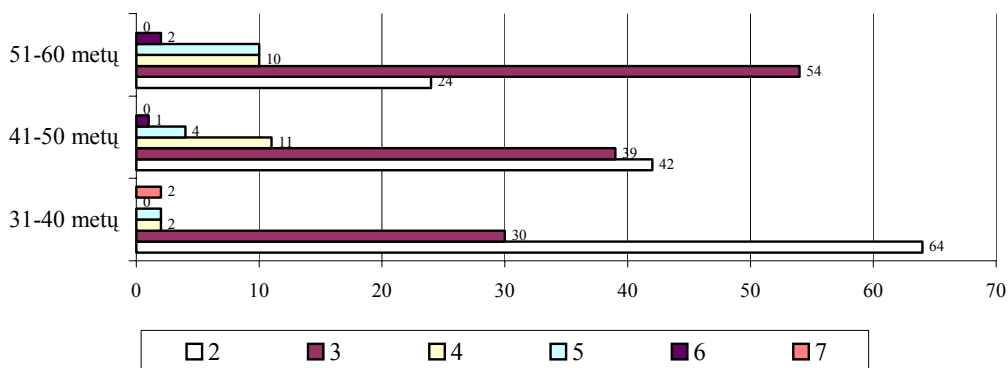
3.1.15 pav.

Darbo keliose darbovietėse priklausomybė nuo lyties (%)

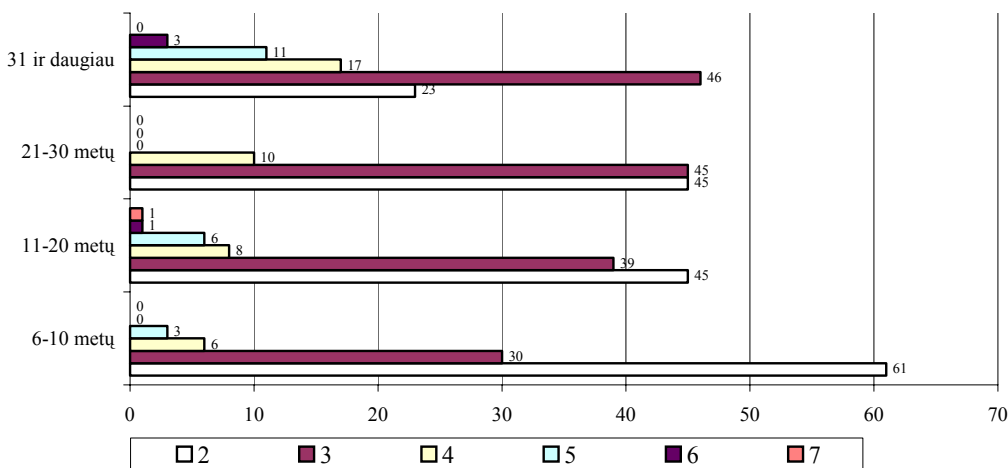
Aišku, kad vyresnio amžiaus mokytojai dažniau keitė darbovietę, tačiau dauguma jų keitė darbovietę tik kartą, tik daugiau kaip pusė penkiasdešimtmečių yra keitė darbovietę porą kartų ir dirba jau trečioje darbovietėje (žr. 3.1.16 pav.).

3.1.16 pav.
Darbo keliose darbovietėse priklausomybė nuo amžiaus (%)

Akivaizdu, kad turintieji didesnę darbo stažą, dažniau yra keitė darbovietę (žr. 3.1.17 pav.). Ypač tai akivaizdu turinčių daugiau kaip trisdešimt metų darbo stažą. Tuo metu 6 iš 10, turinčiųjų darbo stažą nuo 6 iki 10 metų ir keitusių darbovietę, keitė ją tik vieną kartą. Analizuoti jaunesnes amžiaus grupes nebuvo galimybės, nes tose amžiaus grupėse keitusiųjų darbovietę nors ir vieną kartą buvo nedaug.

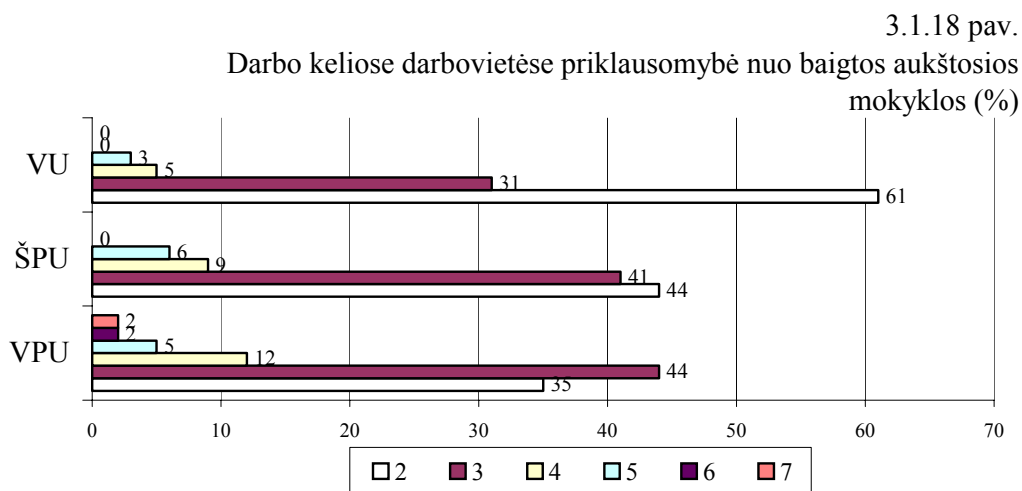
3.1.17 pav.
Darbo keliose darbovietėse priklausomybė nuo darbo stažo (%)

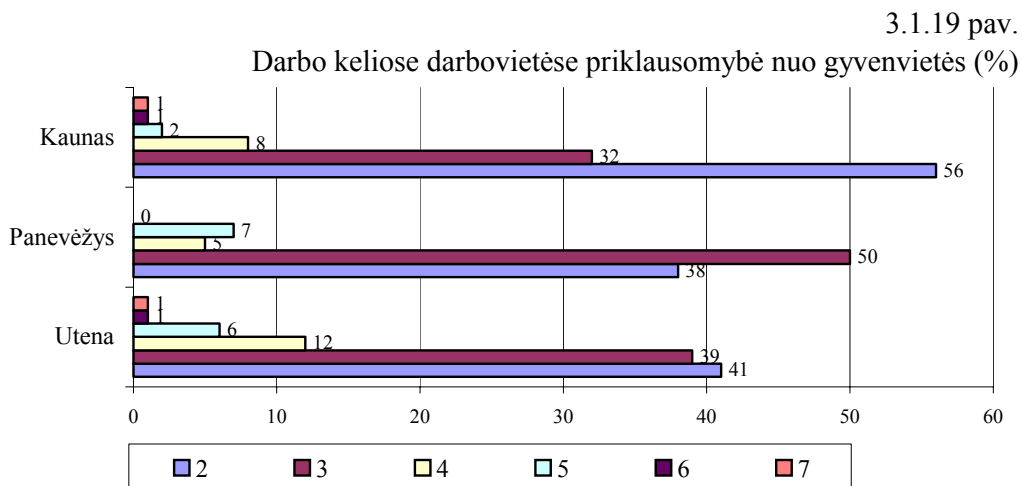
Turintieji vyresniojo mokytojo kvalifikacinę kategoriją ir keitusieji darbovietę kiek dažniau negu kitų kategorijų (12 proc., tuo metu kai 7 proc. mokytojų, 6

proc.metodininkų) keitė darbovietę tris kartus ir dirba jau ketvirtoje darbovietėje, tuo metu kai daugiau kaip pusė (53 proc.) mokytojo kategoriją turinčių respondentų keitė darbovietę tik vieną kartą.

6 iš 10 baigusiųjų Vilniaus universitetą ir keitusių darbovietę tai darė tik kartą, tuo metu kai 44 procentai baigusiųjų Vilniaus pedagoginį universitetą keitė mokyklą du kartus ir dabar dirba jau trečioje darbovietėje (žr. 3.1.18 pav.).

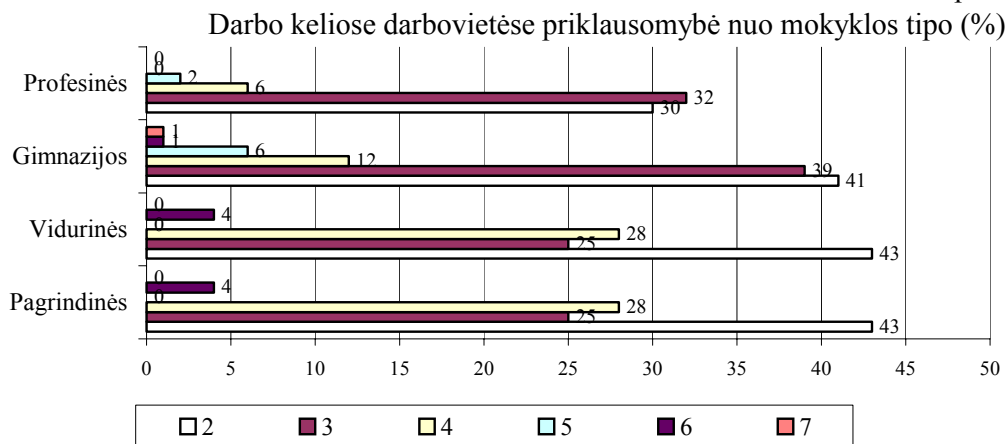

Daugiau kaip pusė apklaustų kauniečių ir keitusių darbovietę tai darė tik kartą, tuo metu kai Panevėžyje pusė keitusių darbovietę respondentų keitė ją antrą kartą (žr. 3.1.19 pav.).

Tačiau, matyt, čia lėmė ne tik Panevėžio miesto ypatumai, bet tai, kad ten buvo apklausti gimnazijos mokytojai, o gimnazijų mokytojai buvo linkę labiau keisti darbovietę (žr. 3.1.20 pav.).

3.1.20 pav.

Apibendrinant šių kelių klausimų analizę, norime pabrėžti, kad jos negalima absoliutinti, t.y. naudoti visų mokytojų grupių apibūdinimui. Tačiau, esamai tyrimo imčiai jie yra naudingi kaip bendrasis fonas mokytojų požiūrio į įvairias atlygio sistemas analizei.

III.2 MOKYTOJO DARBO VERTINIMO KRITERIJAI

Darbo vertinimas pirmiausia yra susijęs su požiūriu į darbą apskritai. Pagal Anthony Giddens'ą ("Sociology", Polity Press, 2001, p. 375) galima išskirti šešias apmokamo darbo charakteristikas, leidžiančias spręsti apie tai, ką duoda žmogui darbas: 1) pinigai – darbo apmokėjimas, atlyginimas, kaip vienas iš pagrindinių pragyvenimo šaltinių; 2) aktyvumas – profesinė veikla, kaip žinių ir galimybių įsigijimo bei realizavimo pagrindas; 3) įvairovė – užimtumas, suteikiantis kitokias nei buityje situacijas bei pasitenkinimą dėl įvairių pareigų vykdymo; 4) laiko struktūrinimas – darbo ritmas, įgalinantis pagal jį organizuoti kitą laiką bei kasdienių darbų kryptingumą; 5) socialiniai kontaktai – darbo aplinka, išplečianti pažinčių ratą bei suteikianti galimybę dalyvauti bendroje veikloje su kitais žmonėmis; 6) asmeninis tapatumas – susijęs su tam tikra savigarpa, savęs vertinimu ir užimtumo suteikiamu pasitenkinimu savo asmeniniais gebėjimais. Todėl pedagogai renkasi ir vertina darbą ne tik pagal pinigus, atlygį, bet ir pagal kitus darbo teikiamus privalumus, kurie gali būti apibūdinami anksčiau išvardintomis charakteristikomis.

Pagal statistinius duomenis vidurinio ugdymo mokytojų vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalies ūkyje 2000 m. sudarė 1302,6 Lt ir lyginant su 1995 m. 508,3 Lt. jų darbo užmokesčiu išaugo 256,3 proc. (žiūr. "Informacija". Leidinio

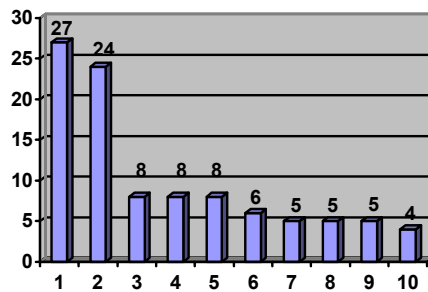
Nr.E347. Statistikos departamentas. V., 2002. p. 15). Lyginant su kitų sričių specialistų apmokėjimu, jis priskiriamas prie vidutinio apmokėjimo lygmens, todėl dauguma mokytojų savo darbą brangina ir tarp jų nėra daug suinteresuotų keisti profesiją. Nors švietimo darbuotojo atlyginimas apskritai lyginant su vidurinio ugdymo mokytojų yra mažesnis: “2000 m. vidutinis mėnesinis švietimo darbuotojų darbo užmokestis (925,9 Lt) buvo mažesnis už vidutinį atlyginimą šalyje (1056,1 Lt)” (žiūr. “Lietuvos švietimas”. Švietimo aprūpinimo centras. V., 2002. p. 44).

Pereidamas dirbti iš vienos mokyklos į kitą, dažnu atveju mokytojas tai daro ne dėl pinigų, nes darbo apmokėjimas skirtingose mokyklose neturi esminio skirtumo, o dėl kitų darbo vertinimo charakteristikų, pirmiausiai susijusių su aktyvumu, socialiniais kontaktais ir asmeniniu tapatumu. Mokytojai, kuriems teko dirbti keliose mokyklose, gali palyginti jų pedagoginės veiklos vertinimą, ieškoti vertinimų panašumų ir skirtumų.

Kaip rodo šis tyrimas, du trečdaliai dirbusių keliose mokyklose mokytojų mano, kad nesiskiria tai, kaip vadovybė vertino jų darbą skirtingose mokyklose. Taip manančių orientacijos į darbą dažniausiai yra apsprendžiamos bendrų darbinių charakteristikų. Pastebintys, kad mokyklose, kuriose jie dirbo, skyrėsi jų darbo vertinimas, yra reiklesni, laiko mokytojo darbą išskirtinesniu nei kiti darbai ir, keisdami mokyklas, dažniausiai atsižvelgia į konkrečius, jiems svarbius darbo vertinimo kriterijus. Kriterijus – tai tam tikras vertinimo pagrindas. Kriterijų, parodančių, kas svarbu mokytojams, kuomet vertinamas jų darbas, apibūdinimas yra labai įvairus. Analizuojant mokytojų pateiktus samprotavimus, buvo atliktas jų grupavimas, išskiriant tam tikras semantines grupes. Išskirtų kriterijų pasiskirstymas pagal paminėjimo dažnį atspindi 3.2.1 pavyzdyje.

Pirmai, didžiausiai grupei, apibūdinamai kaip intelektualus vadovo ir kolektyvo palaikymas, būdinga darbo vertinimo pagrindu pasirinkti palankų psichologinį darbo klimatą. Mokytojai nurodo, kad tokiu atveju jie jaučiasi reikalingi, jiems atrodo, kad jų darbas vertinamas objektyviau, jaučiamas geranoriškumas, pagarba jų darbui ir pastangoms.

3.2.1 pav.
Mokytojų išskiriamų jų darbo vertinimą lemiančių kriterijų pasiskirstymas pagal jų paminėjimo dažnį (%)

1. Intelektualus vadovo ir kolektyvo palaikymas
2. Priimtinas vadovavimo stilius
3. Mokytojo asmenybės savybių vertinimas
4. Mokyklos tipo specifika
5. Laikmečio specifika
6. Mokytojo kūrybiškumo vertinimas
7. Mokytojo profesionalumas
8. Darbinė patirtis, keičianti vertinimus
9. Asmeniškumai
10. Emocinio pobūdžio vertinimai

Antras pagal paplitimą darbuotojų skirtumo vertinimo kriterijus – vadovavimo mokyklai stilius, dažniausiai apima pasisakymus apie vadovo darbines nuostatas, darbo etiką, organizacinius sugebėjimus, vadybą. Kartais pabrėžiami tokie dalykai, kaip “drausmė, tvarka” arba “svarbūs galutiniai rezultatai”, “visi dėstomi dalykai vertinami vienodai”.

Asmenybės savybių vertinimas mokytojams taip pat pakankamai aktualus. Iš viso, mokytojai pageidauja, kad mokyklos vadovybė žiūrėtų į juos, kaip į asmenybes, turinčias savo principus ne tik gyvenime, bet ir pedagoginėje veikloje. Šis darbovietės vertinimo kriterijus ir apima pasisakymus apie vadovų požiūrį į juos, kaip į žmogų ir kaip į pedagogą, dažniausiai labiau pabrėžiamas kuris nors vienas iš jų.

Pedagogo vertinimo pobūdis įvairuoja, mokytojų pastebėjimu, ir priklausomai nuo mokyklos tipo. Pavyzdžiui, ypač tokius skirtumus pastebi kūno kultūros mokytojai, perėję iš sporto mokyklų į bendro lavinimo mokyklas. Taip pat, pabrėžiami darbo vertinimo skirtumai bendro lavinimo vidurinėse mokyklose ir gimnazijose, kartais vadinami ir atlyginimų skirtumai.

Ir tie, kurie keitė darbovietes, ir tie, kurie jų nekeitė, jei turi didesnę pedagoginio darbo stažą, tai pastebi, kad pasikeitus laikmečiui, pasikeitė požiūris į pedagogo veiklą,

pasikeitė ir jos vertinimas. Socialinis laikas, kaip tam tikras mokytojo veiklos vertinimo kriterijus, ypač aktualus vykdant vienokią ar kitokią reformą švietimo sistemoje. Jeigu mokytojai pakankamai gerai suvokia naujo socialinio laiko diktuojamus reikalavimus, jie palankiau būna nusiteikę pokyčiams jų darbinės veiklos organizavime ir įvairioms reformoms.

Mokytojų nuomone, pakankamai svarbus yra jų kūrybiškumo vertinimas. Ne kiekvienoje mokykloje yra skatinamas jų iniciatyvumas ir kūrybinė veikla, ypač užklasinis darbas. Net jeigu jų kūrybiška veikla negali būti įvertinta pinigine išraiška, mokytojams svarbu jausti mokyklos vadovų moralinę paramą, žodinių paskatinimų ar pagyrimą. Tie, kurie darbą vertina šio kriterijaus pagrindu, yra linkę darbe realizuoti savo aktyvumą ir panaudoti su juo susijusias asmenybės savybes.

Nors išskiriančių profesionalumą, kaip mokytojo pedagoginės veiklos vertinimo kriterijų nėra gausu, tačiau šis kriterijus turi bendrumų su pirmuoju iš išvardintų, nes intelektualus kolektyvo ir vadovo palaikymas dažnu atveju susijęs su kolektyvo profesionalumo lygiu. Kalbėdami apie profesionalumą, kai kurie mokytojai labiau vertina tą mokyklą, kurioje dirba aukštesnės kvalifikacijos pedagogai, nes tai – “skatina tobulėti”, “siekti naujų žinių”, “pačiam parodyti savo kvalifikaciją, profesionalumą”.

Kadangi du trečdaliai mokytojų turi didesnę nei 5 metų pedagoginio darbo stažą, statistiškai reikšminga jų dalis pastebi, kad įgiję daugiau pedagoginio darbo patirties, kelia kitus reikalavimus savo darbui ir tuo pačiu keičiasi dalykai, kuriuos laiko svarbiais savo pedagoginėje veikloje. Todėl ir tai, kas svarbu, kuomet mokyklos vadovybė vertina jų veiklą, sunku apibrėžti stabiliais kriterijais, nes jų žodžiais tariant, juos “koreguoja laiko tėkmė ir patirtis”.

Išsiskiria, mokytojų požiūriu, ir tokie pedagoginės veiklos vertinimo kriterijai, kurie rodo tam tikrą mokyklos vadovų polinkį į asmeniškumus ir emocinį vertinimą. Tokiu atveju nurodoma, kad “vertinama subjektyviai”, “nesvarbios dalykinės savybės”, “mažiau pastebimi geri darbai”, “daugiau lemia emocijos” ir pan.

Remdamiesi aktualizuojamais darbo vertinimo kriterijais, pedagogai sprendžia apie savo darbovietę ir gali įvertinti pasitenkinimą savo darbu. Atsižvelgdami į bendrą ekonominę situaciją ir kitų žmonių profesinę veiklą, pedagogai savo profesiją arba išskiria iš kitų, siūlo įvertinti jos išskirtinumą, arba traktuoja ją bendrų darbo charakteristikų rėmuose. Teigiantys, kad jų darbo vertinimas įvairiose mokyklose vadovų buvo vertinamas vienodai, dažniau nurodo, kad kitų profesijų žmonės, kurių

darbo diena, kaip ir mokytojų yra nenormuota, pavyzdžiui, dėstytojai, gydytojai, mokytojai, gauna darbo užmokestį už panašų kiekį darbų, kaip ir mokytojai, tuo pačiu labiau yra linkę manyti, kad mokytojo darbas turėtų būti reglamentuojamas.

Visumoje, kalbant apie mokytojų pareigų konkretų apibrėžimą ir įvertinimą, mokytojų nuomonė pasidalina per pusę: 49 proc. nurodo, kad mokytojams ir mokyklos valdžiai turi būti aišku, kiek ir kokių darbų mokytojas turi atlikti, nebūtų galima mokytojų apkrauti papildomais darbais, kad mokytojai žinotų savo pareigas ir už ką gauna pinigus, o 48 proc. nurodo, kad viso to negalima atlikti, nes mokytojo pareigos priklauso nuo situacijos, nuo konkrečios klasės, mokinių gabumo ir pan., visada liks darbų, kuriuos neįmanoma įvertinti pinigais. Tokia mokytojų nuomonės poliarizacija sąlygojama ne tik darbo charakteristikų ir mokytojo darbo vertinimo kriterijų skirtumo, bet didžia dalimi priklauso ir nuo požiūrio į mokytojo profesiją apskritai.

III.3 MOKYTOJŲ PROFESINĖS VEIKLOS SAVITUMŲ SUVOKIMAS, PROFESINĖS NUOSTATOS

Galima išskirti tam tikrą požiūrio į mokytojo profesiją įvairovę. Pateikus klausimą “Ar mokytojo profesijai būtinas pašaukimas, ar tai tiesiog darbas, kaip ir daugelis kitų?” tik 6 proc. nurodė, kad jis nebūtinas. Bet net nurodantys, kad jis nebūtinas, motyvuodami tokį atsakymą, pirmiausia nenorėtų naudoti jų manymu gana pretenzingos sąvokos “pašaukimas”. Aišku, kad tam tikras polinkis ir potraukis, įeinantis į pašaukimo supratimą, reikalingas kiekvienai profesijai. Todėl šio klausimo pagalba daugiau siekėme netiesiogiai išsiaiškinti pedagogų vertybines nuostatas, susijusias su jų profesija. Buvo prašoma apibūdinti pedagogo “pašaukimo” sąvoką. Analizuodami šiuos apibūdinimus ir atskleidėme tam tikrą nuostatų įvairovę. Nuostatos tai – tam tikra stabili požiūrių ir įsitikinimų, nukreiptų į kurį nors objektą, sistema besireiškianti to objekto vertinimu.

Pirmoji nuostata susijusi su emociniu pedagogo profesijos vertinimu. Mokytojai paprastai ją apibūdina: “tai meilė mokytojo darbui”, “meilė dėstomam dalykui”, “kuomet dirbi mylimą darbą ir tau sekasi”, “meilė pedagogo profesijai” ir pan. Aktualizuodami meilę savo darbui apskritai, mokytojai kartais išskiria tam tikrus tos meilės komponentus, susijusius su sugebėjimais dirbti šį darbą.

Antroji nuostata pasižymi altruistiniu mokytojo profesijos aiškinimu. Pagrindiniu raktiniu žodžiu šios nuostatos apibūdinimui paprastai pasirenkami žodžiai “aukojimas”, “atsidavimas”: “neatlyginamas savo ir savo šeimos laiko aukojimas”,

“visiškas atsidavimas”, “fanatiškas susidomėjimas, meilė ir atsidavimas”, “supratimas, kad reikia daugiau duoti, negu imti”. Kartais aukojimasis priešpastatomas materialiniam darbo komponentui: “dėl kitų atiduoti visą laiką, finansus”, “didelis noras bendrauti su vaikais, neatsižvelgiant į finansinę būklę”, “darboholikas” ir pan. Aukos samprata ir siejasi su tuo, kad mokytojas gali ne tik nesulaukti materialaus atlygio už atsidavimą darbui su vaikais, bet ir moralinio: padėkos, supratimo, įvertinimo ir pan. Jis tiesiog mano, kad reikia dirbti pedagoginį darbą su tokia nuostata. Tai daugiau asmeninio identiteto problemos sfera.

Trečioji nuostata mokytojo profesijos atžvilgiu išreiškia tam tikrus valdymosi gebėjimus, apibūdinamus tolerancija, kantrybe, derinyje su kitomis savybėmis. Būdingiausi apibūdinimai: “būti tolerantiškam ir reikliam”, “turėti kantrybės, supratimo (neparodyti abejingumo)”, “sugebėti valdyti emocijas (humoro jausmas)”, “būti ir griežtas, ir teisingas, ir geras”, “nesupykti ant mokinių, priimti jų nuomonę” ir pan.

Ketvirtoji nuostata – viena iš būdingiausių požiūriuose į mokytojo profesiją. Tai sugebėjimas bendrauti, turėti komunikacinės patirties. Kai kurie mokytojai ja panašiais žodžiais ir išreiškia, teigdami, kad svarbiausia: “komunikacijos su moksleiviais gyslelė”, “turėti šeštą pojūtį”, “būti ne tik dalyko žinovu, bet ir psichologu”, “bendravimas su moksleiviais turi teikti malonumą”, “mokėjimas bendrauti” ir pan. Ši nuostata ypač artima mokytojams, kurie orientuojasi į menkai apmokamą užklasinę veiklą.

Penktoji nuostata susijusi su dalykiniu profesionalumu. Tai pakankamai svarbus mokytojams dalykas, susijęs su jų autoritetu, besiremiančiu profesine kompetencija. Pedagogai vardina, kaip jie turi sugebėti palaikyti savo dalykinį profesionalumą: “turėti tvirtą nuomonę ir žinias”, kad svarbios “savo dalyko žinios ir tobulėjimas”, kaip ir “kasdienis ruošimasis pamokoms”, “pareiga vis iš naujo atsinaujinti”, “kompetencija”. Atrodytų, kad dalyko išmanymas mokytojui yra savaime suprantamas dalykas, bet šiuolaikinėmis sąlygomis, kuomet moksleiviai ypač aktyviai naudojami internetu, kuris jiems tampa patraukliu žinių šaltiniu, mokytojams ypač aktualios žinių atnaujinimo ir papildymo problemos. Dažnas mokytojas samprotauja, kad mokytojai turėtų būti aprūpinti kompiuteriais, nes jų atlyginimai per maži, kad galėtų įsigyti šią naujovišką darbo priemonę.

Šeštoji nuostata išreiškia emocinį santykį su moksleiviais, kad tik mylintis vaikus žmogus gali būti mokytoju. Jų nuomone mokytojui privalu mylėti vaikus, mylėti

mokinius, jų žodžiais, – ir gerus, ir blogus. Tai nuostata, atspindinti humanistinio ugdymo principus.

Septintoji profesinė nuostata išreiškia požiūrį, kad mokytojas turi turėti įgimtų pedagoginių gabumų, turi jausti, kad dirba jam skirtą darbą, jų žodžiais tariant, „jausti vidinį poreikį“. Ši nuostata dažniausiai apibudinama taip: „mokytoju ne tampama, o gimstama“, „mokytoju turi būti gimęs“, „kaip dvasininkas“ ir pan. Ši nuostata būdinga mokytojams, laikantiems pedagogo profesiją išskirtine.

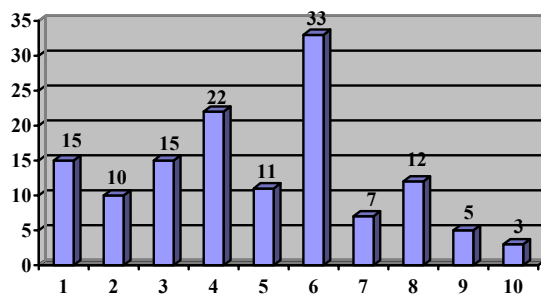
Aštuntoji nuostata susijusi su dalykinių žinių skleidimu, sugebėjimu diegti savo dalyko žinias: „mokėjimas sudominti dėstomu dalyku“, „mokėti suprantamai išaiškinti“, „nebijoti auditorijos“, „įvaldyti įtaigą“ ir pan. Dalyko išmanymas, žinios, jų manymu, pasiekiamos ir kitų profesijų žmonėms, todėl jie orientuojasi į mokytojo profesinį gebėjimą jas perteikti ir pasiekti tam tikrų rezultatų.

Devintoji nuostata reiškiasi profesinės atsakomybės už kitą žmogų akcentavimu. Paprastai mokytojai pažymi, kad jų profesijos žmonėms reikia „turėti atsakomybės jausmą ne tik už save, bet ir už kitą“. Mokytojams su tokia nuostata, jų manymu, svarbiausia: „noras daryti gerą, paruošti gyvenimui“, „išgirsti, ištiesti pagalbos ranką, kaip žmonėms klystantiems ir padėti sunkiu momentu“, „parodyti takelį į gyvenimą“, „atsakomybė už paruošimą savarankiškam gyvenimui“. Tokiu atveju pedagogai labiau akcentuoja ne pažintinę mokymosi funkciją, o auklėjamąją. Jiems vienodai svarbi pamokinė ir nepamokinė veikla.

Dešimtoji nuostata išreiškia asmenybės ugdymo aktualizavimą. Ji siejasi su devintąja, bet daugiau orientuota į asmenybės savybių, principų ugdymą. Savo darbo tikslu šios nuostatos reiškėjai laiko mokinio asmenybės, individualumo atskleidimą.

3.3.1 pavyzdyje matome šių nuostatų pasiskirstymą pagal dažnį, labiausiai išreikštos yra šeštoji ir ketvirtoji nuostatos.

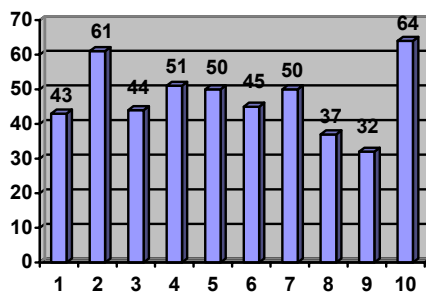
3.3.1 pav.
Mokytojų profesinių nuostatų pasiskirstymas pagal dažnį (%)

1. Profesijos emocinis vertinimas, apibūdinamas meile mokytojo darbui
2. Altruistinis vertinimas, apibūdinamas pasiaukojimu, išsižadėjimu
3. Valdymosi sugebėjimų išskyrimas, apibūdinamas tolerancija, kantrybe
4. Komunikacinių sugebėjimų vertinimas
5. Dalykinis profesionalumas
6. Emocinis santykis su vaikais, apibūdinamas, kaip meilė jiems
7. Įgimtų pedagoginių polinkių, sugebėjimų išskyrimas
8. Sugebėjimas perteikti ir diegti žinias
9. Profesinės atsakomybės suvokimas
10. Sugebėjimas ugdyti asmenybes

Profesinės nuostatos parodo mokytojų profesinių orientacijų kryptingumą, sąlygojamą jų asmenybės tipo, socialinės aplinkos, požiūrio į darbą apskritai. Šios nuostatos yra susiję ir su jų pačių keliamais reikalavimais dėl jų darbo vertinimo, reglamentavimo galimybių. Analizuojant atsakymus į klausimą “Ar reikėtų konkrečiai įvardinti (apibrėžti) mokytojų pareigas?”, akivaizdu, kad mokytojų, pageidaujančių griežtos reglamentacijos, kuri nusakytų, kiek ir kokių darbų mokytojas turi atlikti, yra statistiškai panašus skaičius, kaip ir manančių, jog griežta reglamentacija neįmanoma, visada liks darbų, kuriuos neįmanoma įvertinti pinigais. Pasirenkantys antrąjį atsakymo variantą, išsiskiria tam tikromis profesinėmis nuostatomis (žr. 3.3.2 pav.).

Požiūrio, kad visų mokytojo pareigų neįmanoma konkrečiai apibrėžti, kad visada liks darbų neįvertintų pinigais, pasiskirstymas pagal profesinių nuostatų tipą (%)

1. Profesijos emocinis vertinimas, apibūdinamas meile mokytojo darbui
2. Altruistinis vertinimas, apibūdinamas pasiaukojimu, išsižadėjimu
3. Valdymosi sugebėjimų išskyrimas, apibūdinamas tolerancija, kantrybe
4. Komunikacinių sugebėjimų vertinimas
5. Dalykinis profesionalumas
6. Emocinis santykis su vaikais, apibūdinamas, kaip meilė jiems
7. Įgimtų pedagoginių polinkių, sugebėjimų išskyrimas
8. Sugebėjimas perteikti ir diegti žinias
9. Profesinės atsakomybės suvokimas
10. Sugebėjimas ugdyti asmenybes

Mokytojų požiūris, kad visada liks darbų, kurių neįmanoma įvertinti pinigais, labiau būdingas besivadovaujantiems altruistinėmis nuostatomis savo pedagoginėje veikloje, dvasinėmis vertybėmis. Altruizmas paprastai priešpastatomas individualizmui. Tačiau socialinėse teorijose altruizmas traktuojamas ir kaip tam tikras socialinių mainų elementas, kuomet žmonių santykiai grindžiami pasitikėjimu, jog žmonių santykiai, vystantis socialinių ryšių tinklams, yra grindžiami ne vien asmenine nauda ar personaliniais interesais (Ekeh P. Social Exchange Theory. The two traditions, London, Heinemann Educational Books, 1974). Tokia pozicija neretai atsispindi ir samprotavimuose tų mokytojų, kurie nepasirinko nei pirmo, nei antro atsakymų varianto, bet parašė savo atsakymą. Pabrėždami socialinių ryšių egzistavimą, jie nurodo, kad kaip jiems besinorėtų pasiekti jų darbo pilną įvertinimą, apmokėjimą, jie suvokia, kad dabar tai neįmanoma.

Įvertindami socialinius ryšius, mokytojai atsakydami į klausimą „Ar mokytojo profesijai būtinas pašaukimas, ar tai tiesiog darbas, kaip ir daugelis kitų?“, devyni iš dešimties besąlygiškai mano, kad be jo mokytoju dirbti beveik neįmanoma, nors tuo pačiu labai skirtingai aiškina jo turinį, pasižymi savitomis profesinėmis nuostatomis, asmeniniais tapatumais. Tačiau bendros orientacijos į mokytojo profesijos išskirtinumą

variacijos, priklausomai nuo jo darbinės patirties, atskleidžia tam tikrą mokytojo pašaukimo sampratos formavimosi sferą (žr. 3.3.1 lent.).

3.3.1 lentelė
Pedagogų nuomonės, ar mokytojo profesijai būtinas pašaukimas, pasiskirstymas pagal bendrą pedagoginio darbo stažą (%)

	Viso	Pedagoginio darbo stažas						
		Iki metų, 1 m.	2-5 m.	6-10 m.	11-20 m.	21-30 m.	31-40 m.	41 m. ir virš
Būtinai	94	89	90	93	94	96	98	100
Nebūtinai	6	11	10	7	7	4	2	-
Viso (%)	100	100	100	100	100	100	100	100

Skirtumai pagal darbo stažo grupes auga tolygiai, atsižvelgiant į koreliacijos koeficiento dydį (*Kramero* $V=0,110$ ($p=0,560$)), egzistuoja tiesioginis ryšys. Kuo didesnis darbo stažas, tuo išskirtinesne laikoma pedagogo profesija, kuriai pašaukimas yra būtinas.

Tie, kurie mano, kad mokytojui pašaukimas nėra būtinas, dažniau nurodo, kad reikia griežčiau reglamentuoti mokytojų veiklą, konkrečiai įvardinti (apibrėžti) mokytojų pareigas, kad mokytojai žinotų už ką gauna pinigus (žr. 3.3.2 lent.). Apskritai tarp požymių “ar reikėtų apibrėžti mokytojo pareigas” ir “ar mokytojo profesijai būtinas pašaukimas” statistinis ryšys yra reikšmingas, bet nestiprus (*Kramero* $V=0,044$ ($p=0,675$)).

3.3.2 lentelė
Pedagogų nuomonės, ar reikėtų konkrečiai apibrėžti mokytojo pareigas, pasiskirstymas pagal profesinės motyvacijos požymius (%)

Ar reikėtų konkrečiai apibrėžti mokytojo pareigas?	Viso	Ar mokytojo profesijai būtinas pašaukimas		Jei galėtų rinktis, ar pasirinktų mokytojo profesiją, ar stengtųsi įgyti kitą		
		Būtinai	Nebūtinai	Pasirinktų tą pačią	Kitą	Sunku pasakyti
Taip, reikėtų	49	48	56	48	52	51
Ne, to negalima padaryti	48	49	40	50	45	46
Kita	3	3	4	2	3	3
Viso (%)	100	100	100	100	100	100

Manantys, kad mokytojo darbas yra toks, kaip ir daugelis kitų (ypatingai neišsiskiriantis) – labiau orientuoti į jų veiklos reglamentavimą, nes daugiau vadovaujasi kognityvinėmis, racionaliomis profesijos vertinimo nuostatomis. Be to, tai dažniau tie mokytojai, kurie nėra patenkinti savo profesija, pasirinktų kitą, tokią, kurioje

darbai labiau apibrėžti. Apskritai tarp požymių “ar reikėtų konkrečiai apibrėžti mokytojo pareigas” ir “jei galėtų rinktis iš naujo, ar pasirinktų mokytojo profesiją” statistinis ryšys nestiprus (*Kramero $V=0,034$ ($p=0,916$)*).

Tarp turinčių didžiausią ir mažiausią bendrą pedagoginio darbo stažą, mažiausia norinčių griežtesnės mokytojų pareigų reglamentacijos (žr. 3.3.3 lent.).

3.3.3 lentelė

Pedagogų nuomonės, ar reikėtų konkrečiai apibrėžti mokytojo pareigas, pasiskirstymas pagal darbo stažą (%)

	Viso	Darbo stažas						
		Iki metų, 1 m.	2-5 m.	6-10 m.	11-20 m.	21-30 m.	31-40 m.	41 m. ir virš
Taip, reikėtų	49	39	51	51	50	49	53	20
Ne, to negalima padaryti	48	56	49	46	48	46	45	80
Kita	3	5	-	3	3	5	2	-
Viso (%)	100	100	100	100	100	100	100	100

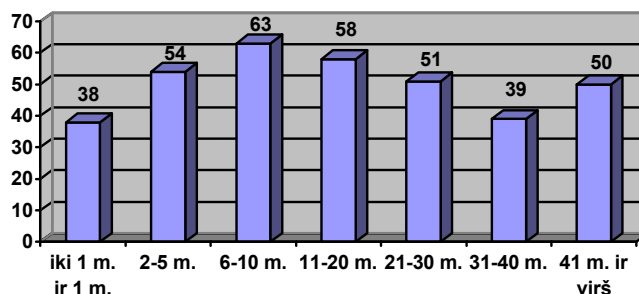
Tarp mažiausią pedagoginį darbo stažą turinčių mokytojų, daugiausia pasirenkančių atsakymo variantą, kad mokytojo pareigų neįmanoma konkrečiai apibrėžti (ryšį rodo ir *Kramero $V=0,034$ ($p=0,916$)*). Didžioji dauguma laisvų atsakymų rodo, kad tuo pačiu ši mokytojų dalis gana pesimistiškai nusiteikusi galimybės labiau apibrėžti mokytojo veiklą atžvilgiu. Ypač tai būdinga užsienio kalbų mokytojams, nes jie turi gana aukštą kvalifikaciją, kurios pakanka dirbti ir kitoki, ne vien mokytojo, labiau apibrėžtą, darbą. Tipiška jų nuomonė: “Ir taip, ir ne. Mokytojo darbas nesibaigia, pasibaigus pamokoms. Ir tą darbą labai sunku įvertinti. Paprasčiausiai turėtų būti apskritai labiau vertinamas mokytojo darbas” (prancūzų kalbos mokytoja).

Kitų dalykų mokytojai pateikia tokius samprotavimus: “Mokytojo pareigos yra vienas dalykas, o mokymo programa yra kita, pagal kurią vadovaujuosi pamokų metu. Asmeniškai programą pritaikau pagal mokinių galimybes” (kūno kult. mokytoja); “Kiekvieną mokytojo atliktą darbą galima įvertinti pinigais, nepriklausomai nuo situacijos ar kitų dalykų. Priešingu atveju ir taip filantropinė mokytojo veikla virs visiška labdara” (istorijos, piliet. ugd. mokytoja); “apibrėžti dalinai, konkretų val. skaičių, leistiną vyriausybės, o ne direktoriaus ar pavaduotojų numylėtiems veidams ar asmenims” (geogr., etikos mokytoja); “Jei bus etatinis apmokėjimas, tai mokytojų darbą būtina tiksliai apibrėžti. Nes kitaip pagal dabartinį mokytojų apkrovimą darbo namie bus tiek pat, o mokykloje reikės praleisti visą darbo dieną, realiai – atlyginimas mažesnis”

(fizikos mokyto.); kiek įmanoma, turėtų būti įvardinamos mokytojų pareigos, bet taip pat turi būti paliekama erdvės nenumatytoms situacijoms” (tikiybės mokyto.); “vertinti pagal galutinį rezultatą (egzaminą, įskaitą)” (profesijos mokyto.).

Kaip matome mokytojų siūlomi jų veiklos reglamentavimo, apibrėžimo įvaizdžiai varijuoja priklausomai nuo dėstomo dalyko, pedagoginio darbo stažo ir profesinės motyvacijos, kurią apsprendžia profesinės nuostatos. Tam tikras mokytojo profesijos išskirtinumo suvokimas nuostatų lygmenyje, apsprendžia ir mokytojų socialinį identitetą. Apie jų socialinio tapatumo pobūdį galima spręsti iš atsakymų į klausimą: “Kaip, Jūsų manymu, kitų profesijų žmonėms, kurių darbo diena, kaip ir mokytojų, sunkiai normuojama, pavyzdžiui dėstytojams, mokslininkams, gydytojams ir pan., mokamas atlyginimas lyginant su mokytojų atlyginimu? Pasirenkantys atsakymą “Manau, kad jie gauna atlyginimą už panašų kiekį darbų, kaip ir mokytojai” labiau tapatinasi su kitų profesijų atstovais. Šį atsakymo variantą pasirenka 54 proc. pedagogų. 13 proc. pasirenka variantą, kad kitų panašių profesijų žmonės yra labiau apkrauti, t.y. jų manymu, jie gauna atlyginimą už didesnę kiekį darbų nei mokytojai, o 32 proc. mano, kad už mažesnę. Labiausia šio požymio invariantiškumą lemia mokytojų bendras pedagoginis darbo stažas (žr. 3.3.3 pav.).

3.3.3 pav.
Pedagogų, kurie tapatinasi su kitų profesijų žmonėmis, pasiskirstymas pagal darbo stažą (%)

Vyriausi ir jauniausi pedagogai mažiausiai linkę tapatintis su kitų profesijų žmonėmis. Jauniausi dar nespėjo įsijungti į socialinius ryšius ir jų vertinimą, o turintys didžiausią pedagoginį darbo stažą, praranda socialinius ryšius, nes būdami pensinio amžiaus, stengiasi labiau sureikšminti save. Tačiau turintys mažiausią pedagoginio darbo patirtį, labiau linkę manyti, kad kitų panašių profesijų žmonės gauna tą patį atlyginimą už daugiau darbų, t.y. daugiau dirba, o didžiausią patirtį turintys atvirkščiai – mano, kad kiti mažiau dirba ir gauna tą patį atlyginimą už mažesnę kiekį darbų. Labiausiai tapatinasi su kitų panašių profesijų žmonėmis, turintys nuo 6 iki 20 metų

pedagoginio darbo stažą. Pedagoginio darbo stažas tuo pačiu išreiškia mokytojo kvalifikaciją, kuri gali formuoti nevienareikšmę nuostatą, - su patirtimi suformuoja požiūrį, kad mokytojo profesija lyginant darbų kiekį ir apmokėjimą gali prilygti kitoms profesijoms, kurių darbo diena sunkiai normuojama arba, labai sureikšminantiems savo darbą, dažniausiai turintiems didesni nei 30 m. pedagoginio darbo stažą, mokytojams gali atrodyti kad jų darbo negalima lyginti su kitais, dėl ypatingai didelio krūvio. Tai siejasi su požiūriu į darbo apmokėjimo pokyčius, labiau sureikšminantys savo profesiją, kvalifikaciją, kelia didesnius reikalavimus ir dėl darbo apmokėjimo.

Fokus grupės rezultatų analizė parodė, kad dėl netobulos darbo apmokėjimo sistemos mokytojams kartais siūlomos pareigos, neatitinkančios jų kvalifikacinės kategorijos. Pavyzdžiui mokytojui metodininkui ar ekspertui siūloma dirbti vyr. mokytoju. Tokiu atveju, gaudamas prastesnį darbo užmokestį, bet turėdamas pakankamą kvalifikaciją, gali dirbti privačiai repetitoriumi. Mokytojai, kurie atstovauja nuomonei, kad “mokytojui turi būti sumokama už konkretų darbą, tačiau turi būti mokama ir už neišnaudotas galimybes”, paprastai žino savo galimybes ir stengiasi vienaip ar kitaip jas realizuoti.

III.4 MOKYTOJŲ DARBO VERTINIMAS IR REPETITORIŲ VEIKLOS YPATUMAI

Mokytojų darbo vertinimas reiškiasi ir mokinių bei jų tėvų paklausa tam tikrų dalykų papildomiems užsiėmimams. Atsižvelgdami į mokytojų kvalifikaciją ir gebėjimus perteikti papildomas žinias, dalis tėvų pageidauja suteikti vaikams galimybę geriau pasiruošti baigiamiesiems egzaminams. Atsižvelgdami į jų poreikius, dalis mokytojų sutinka konsultuoti mokinius už papildomą atlygį.

Dalis mokytojų, laisvu nuo darbo mokykloje laiku dirba repetitoriais, privačiai už papildomą atlyginimą padeda mokiniams įgyti gilesnių įvairių dalykų – žinių. Pagrindinė šio reiškinio sąlyga – mokytojų nepasitenkinimas gaunamu atlyginimu už savo darbą mokykloje. Kita repetitoriaus darbą skatinanti aplinkybė – tai mokinių poreikis gilesnėms mokykloje dėstomų dalykų žinioms, kurios bus reikalingos jiems stojant į aukštąją mokyklą. Toks poreikis gali susidaryti dėl nepakankamo moksleivio mokymosi ir / arba nepakankamos dalyko dėstymo kokybės.

Repetitoriaus darbas siejasi su kitais įvairiais socialiniais aspektais. Tai yra:

Ekonominis – nepakankamas mokytojo atlyginimas, papildomos išlaidos mokinio tėvams.

Etinis – galimybe savo auklėtiniams sudaryti sąlygas skatinančias jų tėvus kreiptis papildomai apmokamų mokymo paslaugų teikiamų jų vaikams;

Susidaro nenaudingos mokyklai mokytojų tarpusavio bendravimo formos ir komercializuotas mokytojų bendravimas su moksleivių tėvais.

Mokytojų profesijos aspektas-papildomas repetitorinis darbas ir už jį gaunamas atlyginimas gali mažinti mokytojo motyvaciją ir galimybes didinti atlyginimą keliant profesinę kvalifikaciją.

Mokytojams buvo pateiktas žemiau nurodytoje formuluotėje klausimas apie papildomą repetitoriaus darbą.

11. Ar jūs dirbate repetitoriumi (papildomai moksleivių tėveliams apmokant?) (apveskite visus tinkamus atsakymų variantus).

1. Nedirbu
2. Dirbu su mokiniais, kuriems dėstau
3. Dirbu su kitais savo mokyklos mokiniais
4. Dirbu su moksleiviais iš kitų mokyklų

Klausimu apie papildomą repetitoriaus darbą norėjome nustatyti, koks mokytojų procentas užsiima šia veikla, kokių dalykų mokytojai dažniausiai dirba šį darbą; ar repetitoriaus darbas priklauso nuo mokytojų lyties, amžiaus, kvalifikacinės kategorijos, pedagoginio darbo stažo, pareigų mokykloje pirmaeiliškumo, antraeiliškumo.

3.4.1 lentelėje pavaizduotas mokytojų, vyrų ir moterų pasiskirstymas pagal repetitoriaus darbo pobūdį.

3.4.1 lentelė.

Mokytojų, vyrų ir moterų pasiskirstymas pagal repetitoriaus darbo pobūdį.

Mokytojų darbas repetitoriumi priklausomai nuo lyties (Abs. sk., proc.)			
Repetitoriaus darbo pobūdis	Lytis		Iš viso:
	Moterys	Vyrai	
Nedirbu	229 (77)	90 (85)	319 (79)
Su tais, kuriems dėsto	19 (6)	7 (6)	26 (7)
Su kitais savo mokyklos mokiniais	14 (5)	3 (3)	17 (4)
Su mokiniais iš kitų mokyklų	35 (12)	6 (6)	41 (10)
Iš viso:	297 (100)	106 (100)	403 (100)

Iš lentelės matyti, kad repetitoriais dirba 21 proc. apklausoje dalyvavusių mokytojų. Daugiausiai, mokytojų dirba repetitoriaus darbą su mokiniais iš kitų

mokyklų. Mažiausiai mokytojų dirba su kitais mokyklos, kurioje jie dėsto mokiniais (6 proc. mokytojų dirba repetitoriaus darbą su tais pačiais moksleiviais, kuriems dėsto).

Susumavus mokytojus nurodžiusius jog dirba repetitoriaus darbą su kelių kategorijų mokiniais (su mokiniais, kuriems jie dėsto, su kitais mokyklos, kurioje jie dėsto mokiniais bei mokiniais iš kitų mokyklų) rasta, kad tik 11 (3) mokytojų dirbdami repetitoriaus darbą su mokiniais kuriems jie dėsto dirba dar ir su kitais mokiniais. Jų tarpe 1 (0,2 proc.) nurodė, kad dirbdamas repetitoriumi su mokiniais kuriems dėsto dirba ir su kitais tos pačios mokyklos mokiniais, 10 (2 proc.) nurodžiusių, jog dirbdami repetitoriais su mokiniais, kuriems jie dėsto, dirba ir su mokiniais iš kitų mokyklų ir 399 (97 proc.) nenurodę, jog dirba su kelių kategorijų mokiniais.

3.4.2. lentelė.

Mokytojų dirbančių repetitoriais pasiskirstymas priklausomai nuo dėstomo dalyko.

Dėstomi dalykai priklausomai nuo to ar mokytojas dirba ar nedirba repetitoriumi (Abs. sk., proc.)					
Dėstomi dalykai	Nedirba	Dirba			Iš viso:
		Su tais, kuriems dėsto	Su kitais savo mokyklos mokiniais	Su mokiniais iš kitų mokyklų	
Ikmokyklinis parengimas, spec. pedagogai	5 (100)				5 (100)
Pradinės klasės	28 (80)	6 (14)		2 (6)	35 (100)
Lietuvių kalba ir literatūra	26 (68)	3 (8)	2 (5)	7 (19)	38 (100)
Užsienio kalbos	38 (58)	4 (6)	9 (13)	15 (23)	66 (100)
Iš jų:	Anglų kalba	14 (45)	1 (3)	6 (20)	31 (100)
	Kitos užsienio kalbos	24 (68)	3 (9)	5 (14)	35 (100)
Matematika	35 (68)	3 (6)	5 (10)	8 (16)	51 (100)
Istorija	18 (82)			4 (18)	22 (100)
Gamtos mokslai	58 (88)	4 (6)		4 (6)	66 (100)
Menai	27 (85)	3 (9)	1 (3)	1 (3)	32 (100)
Darbai, technologijos	12 (92)	1 (8)			13 (100)
Dora-tikyba	17 (100)				17 (100)
Specialybės kursai	56 (95)	3 (5)			59 (100)
Iš viso:	320 (79)	26 (7)	17 (4)	41 (10)	404 (100)

Iš 3.4.2 lentelės matyti, kad daugiausiai repetitoriaus darbą dirba lietuvių, užsienio kalbų ir matematikos mokytojai, t.y. mokytojai, dėstantys sekančius dalykus – anglų kalbą, matematiką, lietuvių kalbą, vokiečių kalbą, prancūzų kalbą. Mažiausiai papildomai repetitoriaus darbą dirbančių mokytojų yra dėstančių sekančius dalykus tarpe – kūno kultūra, istorija, informatika, fizika bei astronomija, dorinis ugdymas (etika), chemija, dailė bei dizainas, biologija, politologija, muzika bei meno raiška, rusų

kalba, verslo vadyba bei organizavimas, kalvystė bei suvirinimas ir pradinių klasių mokytojų. Nėra nurodžiusių, jog dirba repetitoriaus darbą sekančius dalykus dėstančių mokytojų tarpe – geografija, logopedas (spec. pedagogai), tikyba, ekonomika bei buhalterija, elektrotechnika, statyba, maisto ir ne maisto prekių žinovai, staliai bei baldų gamyba, automobiliai bei automobilių sandara ir remontas. Apie kitus dalykus dėstančių mokytojų tarpe esančias tendencijas sunku spręsti dėl mažo respondentų skaičiaus palyginamosiose grupėse.

3.4.3 lentelė.

Mokytojų repetitoriaus darbo pobūdį pagal amžiaus tarpsnių grupes

Amžiaus grupės	Repetitoriaus darbo pobūdis (Abs. sk., proc.)			
	Nedirbu	Su tais, kuriems dėstau	Su kitais savo mokyklos mokiniais	Su mokiniais iš kitų mokyklų
Iki 25m.	20 (6)	2 (8)	2 (12)	2 (5)
26-30m.	21 (7)	5 (21)	2 (12)	4 (10)
31-40m.	78 (25)	6 (25)	2 (12)	14 (34)
41-50m.	122 (39)	8 (33)	8 (47)	15 (37)
51-60m.	58 (18)	3 (13)	3 (17)	3 (7)
Virš 61m.	17 (5)			3 (7)
Iš viso:	316 (100)	24 (100)	17 (100)	41 (100)

Iš 3.4.3 lentelės matyti, kad procentiškai mokytojų daugiausiai yra nedirbančių repetitoriaus darbo 41-50m. grupėje.

3.4.4 lentelė.

Mokytojų pasiskirstymas amžiaus grupėse pagal repetitorinio darbo pobūdį.

Repetitoriaus darbo pobūdis	Amžius (Abs., sk., proc.)						Iš viso:
	Iki 25m.	26-30m.	31-40m.	41-50m.	51-60m.	Virš 61m.	
Nedirbu	20 (76)	21 (66)	78 (78)	122 (80)	58 (87)	17 (85)	316 (80)
Su tais, kuriems dėstau	2 (8)	5 (16)	6 (6)	8 (5)	3 (4)		24 (6)
Su kitais savo mokyklos mokiniais	2 (8)	2 (6)	2 (2)	8 (5)	3 (4)		17 (4)
Iš kitų mokyklų	2 (8)	4 (12)	14 (14)	15 (10)	3 (4)	3 (15)	41 (10)
Iš viso:	26 (100)	32 (100)	100 (100)	153 (100)	67 (100)	20 (100)	398 (100)

3.4.4 lentelėje matyti, mokytojų pasiskirstymas amžiaus grupėse pagal repetitoriaus darbo pobūdį. Daugiausiai procentiškai, mokytojų dirbančių repetitoriaus darbą yra 26-30 metų amžiaus tarpsnio grupėje. Amžiaus grupėje 31-40m. daugiausiai dirbančių repetitoriaus darbą su mokiniais iš kitų mokyklų. Rečiau repetitoriaus darbą dirba mokytojai amžiaus grupėje virš 61m., nors šioje amžiaus grupėje didelis procentas

dirbančių repetitoriaus darbą su mokiniais iš kitų mokyklų, tačiau dėl mažo skaičiaus palyginamojoje grupėje apie pastarąją tendenciją sunku spręsti. Daugiausia mokytojų dirbančių repetitoriais su tais mokiniais kuriems jie dėsto yra 26-30 metų amžiaus grupėje.

3.4.5 lentelė.

Mokytojų pasiskirstymas pagal lytį repeticinio darbo grupėse pagal darbo pobūdį.

Lytis	Repetitoriaus darbo pobūdis			
	Nedirba	Su tais, kuriems dėsto	Su kitais savo mokyklos mokiniais	Su mokiniais iš kitų mokyklų
Moterys	229 (72)	19 (73)	14 (82)	35 (85)
Vyrai	90 (28)	7 (27)	3 (18)	6 (15)
Iš viso:	319 (100)	26 (100)	17 (100)	41 (100)

Iš 3.4.5 lentelės matyti, kad dirbančių repetitoriaus darbą visose palyginamosiose grupėse moterų procentiškai yra daugiau nei vyrų. Tačiau didžiausias procentas moterų yra dirbančių su mokiniais iš kitų mokyklų tarpe. Palyginus repetitoriaus darbo pobūdžio grupes matyti, kad didžiausias procentas vyrų yra grupėje dirbančių su mokiniais kuriems jie patys dėsto.

3.4.6 lentelė.

Mokytojų dirbančių repetitoriais pasiskirstymas priklausomai nuo jų kvalifikacinės kategorijos.

Repetitoriaus darbo pobūdis	Kvalifikacinė kategorija (Abs. sk., proc.)					Iš viso:
	Mokytojas	Vyresnysis mokytojas	Mokytojas metodininkas	Mokytojas ekspertas	Neturi kategorijos	
Nedirba	105 (84)	147 (80)	50 (69)	5 (83)	12 (75)	319 (79)
Su tais, kuriems dėsto	7 (6)	14 (8)	4 (5)		1 (6)	26 (7)
Su kitais savo mokyklos mokiniais	3 (2)	7 (4)	5 (7)	1 (17)	1 (6)	17 (4)
Su mokiniais iš kitų mokyklų	10 (8)	15 (8)	14 (19)		2 (13)	41 (10)
Iš viso:	125 (100)	183 (100)	73 (100)	6 (100)	16 (100)	403 (100)

Iš 3.4.6 lentelės matyti, kad daugiausiai procentiškai repetitoriais dirbančių yra mokytojo metodininko kvalifikaciją turinčių mokytojų tarpe (nedirbančių yra 68 proc.). Mažiausiai procentiškai dirbančių repetitoriaus darbą yra turinčių mokytojo bei mokytojo eksperto kvalifikacines kategorijas tarpe. Repetitoriaus darbą su tais mokiniais kuriems jie dėsto daugiausiai dirba turintys vyresniojo mokytojo kvalifikacinę kategoriją mokytojai. Daugiausiai dirbančių repetitoriaus darbą su kitais

savo mokyklos mokiniais yra mokytojo metodininko bei mokytojo eksperto kvalifikacinę kategoriją turinčių tarpe, tačiau apie mokytojo eksperto kvalifikacinę kategoriją turinčius mokytojus sunku spręsti dėl mažo skaičiaus tiriamųjų šioje grupėje. Su mokiniais iš kitų mokyklų daugiausiai dirba mokytojo metodininko kvalifikacinę kategoriją turintys mokytojai.

3.4.7 lentelė.

Mokytojų repetitoriaus darbo pobūdis priklausomai pagal užimamų pareigų pirmąjį išskaitą.

Repetitoriaus darbo pobūdis	Pareigos(Abs. sk., proc.)		
	Pirmosios	Antriosios	Iš viso:
Nedirbu	277 (80)	42 (78)	319 (80)
Su tais, kuriems dėstau	21 (6)	5 (9)	26 (6)
Su kitais savo mokyklos mokiniais	17 (5)		17 (4)
Su mokiniais iš kitų mokyklų	32 (9)	7 (13)	39 (10)
Iš viso:	347 (100)	54 (100)	401 (100)

Iš 3.4.7 lentelės matyti, kad nežymiai didesnis procentas dirbančių repetitoriaus darbą yra užimančių antriosios pareigas mokytojų tarpe. Antriosios pareigas užimančių yra daugiau dirbančių repetitoriais su mokiniais kuriems jie dėsto bei dirbančių su mokiniais iš kitų mokyklų. Su kitais savo mokyklos mokiniais dažniau dirba mokytojai užimantys pirmąjį išskaitą.

3.4.8 lentelė.

Mokytojai pagal pedagoginį stažą priklausomai nuo repetitoriaus darbo pobūdžio

Repetitoriaus darbo pobūdis	Pedagoginio darbo stažas							Iš viso
	Iki 1m. ir 1m.	2-5m.	5-10m.	11-20m.	21-30 metu	31-40m.	virš 41m.	
Nedirbu	14 (78)	39 (76)	56 (80)	89 (78)	70 (79)	38 (79)	8 (89)	314 (79)
Su tais, kuriems dėsto	2 (11)	3 (6)	5 (7)	6 (5)	7 (8)	3 (6)		26 (7)
Su kitais savo mokyklos mokiniais		3 (6)	5 (7)	4 (4)	3 (4)	2 (4)		17 (4)
Su mokiniais iš kitų mokyklų	2 (11)	6 (12)	4 (6)	15 (13)	8 (9)	5 (11)	1 (11)	41 (10)
Iš viso:	18 (100)	51 (100)	70 (100)	114 (100)	88 (100)	48 (100)	9 (100)	398 (100)

Kaip matome 3.4.8, daugiausiai procentiškai dirbančių repetitoriais yra mokytojų kurių pedagoginis stažas 2-5m. tarpe.

Daugiausia dirbančių su mokiniais, kuriems jie dėsto taip pat yra mokytojų turinčių 2-5m. pedagoginį stažą tarpe.

Daugiausiai dirbančių repertoriais su mokiniais kuriems jie dėsto yra mokytojų kurių pedagoginis stažas iki 1m. ir 1m. tarpe.

Mažiausiai dirbančių repertoriaus darbą yra didžiausia pedagoginio darbo stažą turinčių mokytojų grupėje, tačiau dėl mažo skaičiaus palyginamojoje grupėje apie šią tendenciją mokytojų kurių pedagoginis stažas 41m. ir daugiau grupėje sunku spręsti.

21 proc. apklaustųjų mokytojų dirba repertoriaus darbą. Repertoriaus darbą dažniau dirba moterys (23 proc.) negu vyrai (15 proc.). Repertoriaus darbą dažniau dirba mokytojai dėstantys matematiką bei kalbas (anglų bei prancūzų).

Repertoriaus darbą dažniau dirba mokytojai 26-30 metų amžiaus tarpsnyje – (24 proc.), mokytojai metodininkai (32 proc.). Mokytojai dirbantys repertoriaus darbą dažniau dirba su moksleiviais iš kitų mokyklų. Dažniau repertoriais dirba mokytojai turintys mažą pedagoginį stažą – 2-5m. (24 proc.), rečiausiai repertoriais dirba didžiausią pedagoginį stažą – virš 41m. turintys mokytojai (11 proc.).

Mokytojų dirbančių valstybinėse mokyklose papildomas repertoriaus darbas tai sudėtinga, daug socialinių aspektų apimanti tema, reikalinga atidaus gilesnio tyrinėjimo.

IV MOKYTOJO PROFESINĖS VEIKLOS SRIČIŲ AKTUALIZAVIMAS IR POŽIŪRIS Į DARBO VERTINIMĄ BEI APMOKĖJIMĄ

IV.1 MOKYTOJO SPECIFINĖS PEDAGOGINĖS VEIKLOS REALUS IR EKSPEKTACINIS VERTINIMAS

Viena iš aktualiausių perėjimo prie etatinio mokytojo darbo apmokėjimo problemų yra specifinės pedagoginės veiklos aspektų – pedagogų profesinės veiklos modelio – išsiaiškinimas. Pedagogo, kaip ir daugumos kitų protinio darbo atstovų (pvz.: dėstytojų, mokslininkų), profesinės veiklos struktūra yra kompleksiška bei dinamiška – veiklos sritys tarpusavyje susiję, kintančios priklausomai nuo klasės specifikos, vaikų gabumų, planuojamų moksleivių atsiskaitymo formų ir netgi nuo metų laiko bei su juo susijusių kalendorinių įvykių, tokių kaip egzaminai ar šventės. Mokytojų veiklos rezultatus nėra lengva įvertinti. Jei pedagogų sugebėjimą perteikti mokiniams dėstomų dalykų teorines ir praktines žinias galima nustatyti pagal į aukštąsias mokyklas įstojusių abiturientų skaičių, tai auklėjimo, ne mažiau svarbaus švietimo sistemos tikslo, rezultatai bei tam skirta darbo laikas ir kokybė nėra taip lengvai nustatomi.

IV.1.1 TARIFIKACIJOSE ATSISPINDINTIS MOKYTOJŲ PROFESINĖS VEIKLOS MODELIS IR MOKYTOJŲ POŽIŪRIS Į JĮ

Nepaisant darbo veiklos formalizavimo sudėtingumų, pereinant prie etatinio mokytojų darbo apmokėjimo reikia išsiaiškinti realųjį ir idealųjį mokytojų profesinės veiklos modelį, leisiantį pateikti aiškia veiklos struktūrą bei etatinių pareigybų aprašus.

Ne visos esamu momentu mokytojų darbo tarifikacijose išskiriamos veiklos sritys – pamokos, pasirengimas pamokoms, sąsiuvinų taisymas, vadovavimas klasei, vadovavimas kabinetui, papildomas ugdymas ir kiti priedai, bei profesinėse mokyklose išskiriami darbai, tokie kaip komisija, gamybinės praktikos kontrolė – nėra pakankamai aiškos mokytojams. Atvykę į mokyklas sociologai dažnai kaip pirmą mokytojų reakciją į apklausą išgirdavo mokytojų teiginius, kad jie nežina, už kurias pedagoginės veiklos sritis jiems yra mokami atlyginimai. Tai rodo ir tyrimo duomenys. Viename iš bendrųjų klausimų *“Koks Jūsų pamokinis krūvis yra šioje mokykloje”* dauguma mokytojų nurodo pamokų skaičių nesutampantį su įrašytu tarifikacijoje. 46 proc. mokytojų pažymėjo visiškai sutampantį valandų skaičių. 1 pamokos skirtumu atsakė 14 proc., dviejų – 10 proc.

4.1.1 lentelė

Mokytojų savo krūvio žinojimas (pamokinio krūvio iš anketų ir tarifikacijų skirtumas) (%)

Tarifikacijoje ir anketoje nurodyti krūviai...	Procentas (%)	Suminis procentas
...sutampa	46	46
...skiriasi iki 2 valandų per savaitę	24	70
...skiriasi 3-5 valandas per savaitę	16	86
...skiriasi 6-10 valandų per savaitę	7	93
...skiriasi daugiau negu 11 valandų per savaitę	7	100
Respondentų skaičius (N=)	411	

Dėl skirtingų mokyklų mokytojų tarifinio krūvio sąrašų ypatybių (papildomo ugdymo užsiėmimams skiriamų valandų rašymo grafoje “pamokos”) bei prielaidos, kad mokytojai bet koki darbą su grupe (gamybos praktikos kontrolę) gali vadinti pamoka, buvo nuspręsta perkoduoti duomenis ir iš pamokų skaičiaus bei pamokų skaičiaus sumos su papildomo ugdymo užsiėmimais ir / arba gamybos praktikos kontrolei skiriamų valandų skaičiaus pasirinkti artimesnį mokytojo nurodytam pamokinio krūvio valandų skaičiui. Net ir perskaičiavus duomenis apsirodė, kad tik 56 proc. respondentų nurodė pamokinį krūvį arba jo sumą su papildomo ugdymo užsiėmimais, sutampantį su nurodytu tarifikacijoje.

4.1.2 lentelė

Mokytojų savo krūvio žinojimas (%)

Tarifikacijoje ir anketoje nurodyti krūviai...	Procentas (%)	Suminis procentas
...sutampa	56	56
...skiriasi iki 2 valandų per savaitę	24	80
...skiriasi 3-5 valandas per savaitę	12	92
...skiriasi 6-10 valandų per savaitę	5	97
...skiriasi daugiau negu 11 valandų per savaitę	3	100
Respondentų skaičius (N=)	411	

Respondentų tikslumas nurodant savo pedagoginį krūvį stipriai susijęs su mokyklos tipu. Pradinių mokyklų mokytojai 25 proc. dažniau nei vidutiniškai savo krūvį nurodė teisingai. Koreliacijos koeficientai rodo ryšio tarp abiejų kintamųjų (mokyklos tipo ir savo pedagoginio krūvio žinojimo) buvimą. (Tiesinę mokyklos ir savo pedagoginio krūvio žinojimo priklausomybę rodo *Pirsono* $\chi^2=7,202$, su laisvės laipsnių skaičiumi $df=8$, reikšmė $p=0,515$; kiti priklausomybę aprašantys koeficientai, pvz.: *Kramero* $V=0,118$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,23$ ($p=0,138$), rodo požymių priklausomybę.)

4.1.3 lentelė

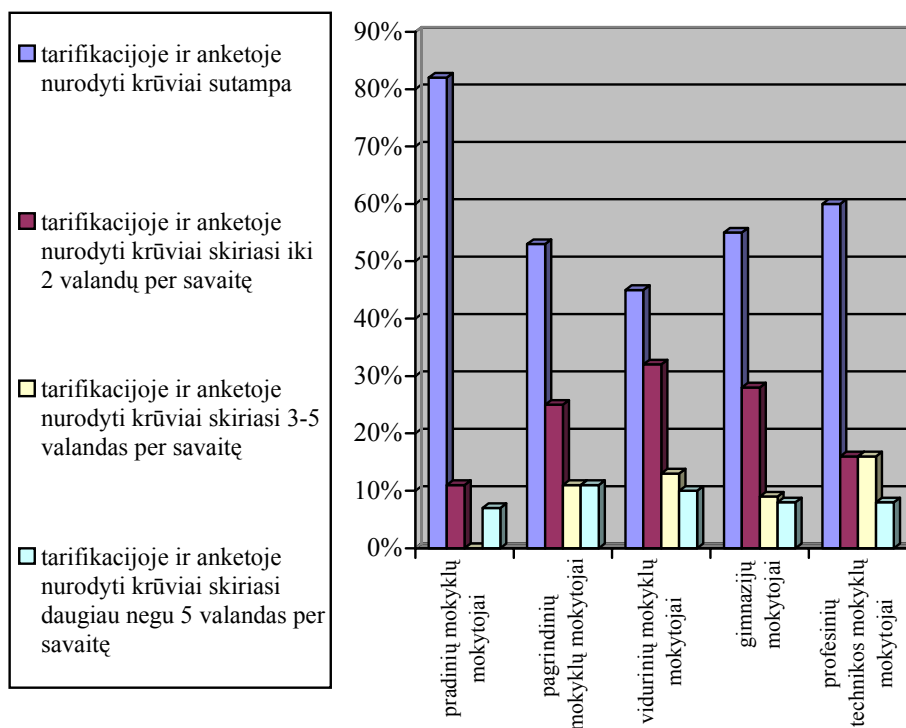
Mokytojų savo krūvio žinojimas (pamokinio, papildomo ugdymo ir gamybos praktikos kontrolės krūvių sumos iš anketų ir tarififikacijų skirtumas) pagal mokyklų tipus (%)

Tarififikacijoje ir anketoje nurodyti krūviai...	...sutampa	...skiriasi iki 2 valandų per savaitę	...skiriasi 3-5 valandas per savaitę	...skiriasi 6-10 valandų per savaitę	...skiriasi daugiau negu 11 valandų per savaitę
Pradinių mokyklų mokytojai (%)	82	11	0	4	3
Pagrindinių mokyklų mokytojai (%)	53	25	11	8	3
Vidurinių mokyklų mokytojai (%)	45	32	13	6	4
Gimnazijų mokytojai (%)	55	28	9	5	3
Profesinių technikos mokyklų mokytojai (%)	60	16	16	4	4
Visi respondentai (%)	56	24	12	5	3

Vaizdingumo dėlei pateiksime ir pasiskirstymo histogramą, kurioje ryškiai matomi mokytojų savo pamokinio krūvio žinojimo skirtumai. Kaip matyti, pradinių mokyklų mokytojai savo krūvį žino geriausiai. To priežastimi gali būti tai, kad jų krūviai yra standartiniai, sutampantys su pradinių klasių pamokų programa. Kitose mokyklose mokytojai dėsto keletui skirtingų klasių, kurioms programos numato skirtingą pamokinį krūvį.

4.1.1 pav.

Tarififikacijose ir anketose nurodytų krūvių skirtumai pagal mokyklų tipus (%)

Amžiaus ir pedagoginio krūvio sąsajos panašaus stiprumo kaip anksčiau minėtos. Vyresni mokytojai geriau žino savo krūvį. (Tiesinę amžiaus ir savo

pedagoginio krūvio žinojimo priklausomybę rodo *Pirsono* $\chi^2=9,279$, su laisvės laipsnių skaičiumi $df=10$, reikšmė $p=0,506$; kiti priklausomybę aprašantys koeficientai, pvz.: *Kramero* $V=0,109$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,152$ ($p=0,506$), rodo požymių priklausomybę.)

4.1.4 lentelė

Mokytojų savo krūvio žinojimas (pamokinio, papildomo ugdymo ir gamybos praktikos kontrolės krūvių sumos iš anketų ir tarifikacijų skirtumas) pagal amžių (%)

Tarifikacijoje ir anketoje nurodyti krūviai...	...sutampa arba skiriasi iki 2 valandų per savaitę	...skiriasi 3-5 valandas per savaitę	...skiriasi daugiau negu 6 valandomis per savaitę
Mokytojai iki 25 metų (imtinai) (%)	75	17	8
26-30 metų mokytojai (%)	69	19	12
31-40 metų mokytojai (%)	74	15	11
41-50 metų mokytojai (%)	81	11	8
51-60 metų mokytojai (%)	88	8	4
Mokytojai virš 61 metų (imtinai) (%)	90	5	5
Visi respondentai (%)	79	12	9

Stažas ir savo krūvio žinojimas, nors mažiau, taip pat susiję. (Tiesinę stažo ir savo pedagoginio krūvio žinojimo priklausomybę rodo *Pirsono* $\chi^2=10,424$, su laisvės laipsnių skaičiumi $df=8$, reikšmė $p=0,237$; kiti priklausomybę aprašantys koeficientai, pvz.: *Kramero* $V=0,115$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,161$ ($p=0,237$), rodo požymių priklausomybę.) Priklausomybė tarp dėstomo dalyko ir savo pedagoginio krūvio žinojimo yra panašaus stiprumo – *Kramero* $V=0,183$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,251$ ($p=0,230$) rodo požymių priklausomybę. Tiksliausiai savo krūvį žino etikos ir tikybos, pradinių klasių, istorijos, technologijos bei kalbų mokytojai. Siekiant pereiti prie etatinio mokytojų darbo apmokėjimo dėstomas dalykas gali būti vienas svarbiausių pareigybių aprašo kriterijų, svarbu išsiaiškinti, kaip mokytojai žino esamą mokytojo veiklos modelį ir kaip gerai žino savo pedagoginį krūvį.

4.1.5 lentelė

Mokytojų savo krūvio žinojimas (pamokinio, papildomo ugdymo ir gamybos praktikos kontrolės krūvių sumos iš anketų ir tarififikacijų skirtumas) pagal dalyką (%)

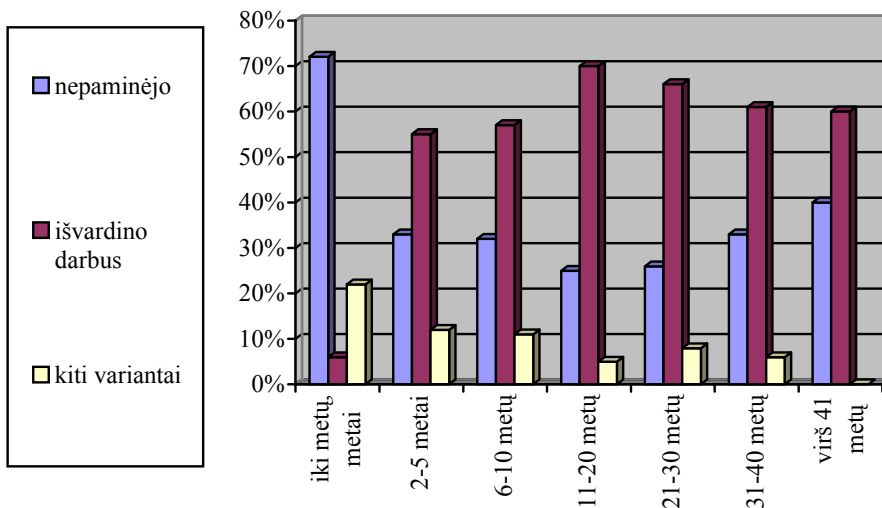
<i>Tarififikacijoje ir anketoje nurodyti krūviai...</i>	<i>...sutampa arba skiriasi iki 2 valandų per savaitę</i>	<i>...skiriasi 3-5 valandas per savaitę</i>	<i>...skiriasi daugiau negu 6 valandomis per savaitę</i>
Ikimokyklinis parengimas, specialieji pedagogai (%)	20	20	60
Pradinės klasės (%)	86	11	3
Lietuvių kalba (%)	84	8	8
Užsienio kalbos (%)	84	11	5
Matematika (%)	76	14	10
Istorija (%)	86	9	5
Gamtos mokslai (%)	77	12	11
Menai (%)	76	12	12
Technologijos, darbai (%)	85	-	15
Etika, tikyba (%)	94	-	6
Specialybė (%)	74	19	7
Visi respondentai (%)	79	12	9

Tarififikacijos ir mokytojų pateikiamos informacijos apie krūvį neperskaičiuotuose ir perskaičiuotuose duomenyse skirtumai rodo, kad mokytojai nežino Švietimo ir mokslo ministerijos sukurto per tarififikacijas atspindinčio mokytojo profesinės veiklos modelio, nors vyresni mokytojai geriau jį žino nei jaunesni. Krūvių skirtumai, esantys net perskaičiuotuose duomenyse rodo, kad mokytojai nežino formalaus savo krūvio, o kaip rodo lauko stebėjimai mokyklose, nežino už konkrečius darbus jiems priklausančiu atlygiu (išvydę anketą mokytojai ne vienoje mokykloje sociologams teigė, kad nežino savo pedagoginio krūvio, nežino, už kokius darbus jiems mokama, už kokius – ne, nežino, nuo ko priklauso jų atlyginimų svyravimai). Papildomą argumentą šiam teiginiui pagrįsti suteikia atsakymai į klausimą, už kuriuos savo atliekamus darbus mokytojai gauna atlyginimą, už kuriuos – ne.

5 proc. respondentų nurodė, kad negauna už papildomus darbus, nekonkretizuodami, kokie darbai tai yra. Beveik du trečdaliai (60 proc.) respondentų išvardino darbus, už kuriuos negauna atlyginimo. Daugiausia mokytojų, laikančių, kad atlyginimo negauna už įvairius darbus, skaičius yra 11-20 metų pedagoginio darbo stažo grupėje. Šios grupės respondentai ne tik rečiau nei kitos grupės nemanė, kad yra darbų, už kuriuose jie negauna atlygio, bet ir žymiai rečiau nei kiti pateikė kitus atsakymo variantus, tokius kaip: “papildomi užsiėmimai” (neįvardinant konkrečiai, kokie tai yra darbai), “viršvalandžiai” ir “darbas pertraukų metu, po pamokų, savaitgaliais” (nenurodydami, ar atlieka darbus, už kuriuos yra mokestis yra numatytas, pvz. darbų taisymas, ar tai yra darbai, už kuriuos nėra (ar bent jau taip teigia respondentai) nėra mokama, pvz. vykimas į žygį ar ekskursiją su vaikais), “nežinau, už ką man moka, už

ką – ne”, “ugdymas”, “moksleiviams įdiegtos žinios”, ir taip toliau. Stažo ir požiūrio į darbinės veiklos sričių apmokėjimą priklausomybę aprašo koeficientai *Kramero* $V=0,135$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,188$ ($p=0,062$). Amžiaus ir požiūrio į darbinės veiklos sričių apmokėjimą priklausomybę koeficientai aprašo kaip didesnę, tačiau su mažesne tikimybe *Kramero* $V=0,153$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,211$ ($p=0,043$).

4.1.2 pav.
Neapmokamo darbo įvardinimas pagal mokytojo stažą (%)

Dauguma darbų, išvardintų kaip darbai, už kuriuos mokytojai negauna atlyginimo, iš tiesų yra apmokami, todėl galima teigti, kad mokytojai nežino, kokios konkrečius darbus apima atskiros veikos sritys.

14 proc. mokytojų, kurių tarifikuojamos yra pažymėta, kad jiems į atlyginimą įskaičiuojamas darbas su klase, teigia, kad jie negauna atlyginimo už bendravimą su moksleivių tėvais, kai ši veikla yra sudėtinė vadovavimo klasei/ grupei veiklos dalis. (Iš gaunančių šį atlygį tik vienas respondentas paminėjo jo negaunąs, tačiau 12 proc. jį laiko per mažu.) 37 proc. gaunančių atlygį šią veiklą, teigia, negauną atlygio už moksleivių laisvalaikio organizavimą: renginius, ekskursijas ir pan.

Nors iš atlyginimą už sąsiuvinį taisymą apklaustųjų tik 3 mokytojai (2 proc. gaunančiųjų) pažymėjo, kad negauna už tai atlygio, 13 proc. gaunančių šį atlygį teigia, kad jis yra per mažas, kad sąsiuvinį taisymas užima daugiau laiko, nei tam oficialiai yra skiriama. Didelė tikimybė, kad pažymėję negauną šio atlygio mokytojai, kurių tarifikuojamos yra pažymėta, priešingai, paprasčiausiai laiko gauną jo per mažai.

Už vadovavimą kabinetui atlygį gauna 58 proc. profesinių technikos mokyklų ir 10 proc. kitų mokyklų mokytojų (profesinių ir kitų mokyklų atskyrimas pasirinktas dėl dėstomų dalykų specifikos: praktinių užsiėmimų, kurių daugiau yra profesinės technikos mokyklose, kabinetams reikia daugiau priežiūros ir tvarkymo nei kitose mokyklose, kur praktinių užsiėmimų yra žymiai mažiau) mokytojų. Tik trys jų teigia negauną už tai atlygio.

“Papildomas ugdymas” grafoje, už ką mokytojas negauna atlygio nebuvo nei sykio paminėtas.

4 proc. gaunančių atlygį už pasiruošimą pamokoms nurodė, jo negauną, 6 proc. – kad gauną jo per mažai. 7 proc. gaunančių atlygį už pasirengimą pamokoms teigia negauną už papildomos medžiagos, mokymo priemonių parengimą, kurie paprastai laikomi pasirengimu pamokai.

Fokus-grupės tyrimo metu ne sykį išryškėjo ir mokyklų vadybininkų nesigaudymas oficialiame, per apmokėjimą atspindinčiame, pedagogų profesinės veiklos modelyje. Buvo susiginčyta dėl apmokėjimo už bendravimą su moksleivių tėvais ir papildomos medžiagos parengimą bei šių veiklos sričių priskyrimą stambesnės darbų grupėms, atitinkamai vadovavimui klasei ir pasirengimui pamokoms.

Tai, kad mokytojai nežino ne tik savo darbo krūvių, bet ir oficialaus mokytojų darbinės veiklos modelio, ką rodo tiek kokybinė apklausa, tiek fokus-grupė, tiek ir pačių mokytojų komentarai į mokyklas atvykusiems sociologams, verčia rezervuoti žiūrėti į jų pateikiamus realų ir idealų profesinės veiklos modelius, konstruojamus iš klausimų “Už kokius šiuo metu Jūsų atliekamus darbus Jūs gaunate atlyginimą, už kokius – ne.” ir “Jūsų nuomone, už ką turėtų būti mokama Jūsų dėstomo dalyko mokytojai?”

Kaip rodo ankstesnių tyrimų patirtis (tiek švietimo, tiek ir kitose srityse) ir tyrimų metodikų palyginamoji analizė respondentai linkę pasirinkti visas išvardintas sritis nepriklausomai nuo jų aktualios svarbos. Siekiant išvengti įtakos, kurią respondentams padaro sąrašų pateikimas, formuojantis požiūrį, kad visos išvardintos sritys yra svarbios, o nepamintos yra mažiau reikšmingos, naudotas kokybiniais tyrimams būdingas indukcinis informacijos analizės metodas, leidžiantis formuluoti tikrovėje funkcionuojančius modelius, o ne tikrinti vieno ar keleto pasirinktų modelių veikimą. Dėl šios priežasties buvo pasirinktas atvirų klausimų formulavimas, kuris parodė, kokias veiklos sritis mokytojai aktualizuoja bei šių aktualizuojamų sričių klasifikacijos pagal aprašytus modelius (pvz. Albinas Kalvaitis, Bendrojo lavinimo

mokyklos pedagogo veiklos modelis, Švietimo plėtotės centras: 2002) problematiškumą.

Vardindami darbus, kuriuos atlieka, nepriklausomai nuo to, ar už juos mokama, bei darbus ir dalykus, už kuriuos turėtų būti mokama (kurie turėtų įeiti į etato darbų struktūrą) mokytojai paminėjo (vardijama paminėjimo eiliškumą kokybinės medžiagos analizėje): projektų ruošimas, įvairių planų rašymas, darbas su sunkiai besimokančiais, vidinis auditas, testų, laboratorinių, praktikos darbų užduočių ruošimas, papildomos medžiagos paieška ir ruošimas, literatūros projektams paieška, užklausinė, popamokinė veikla, savaitgalio renginiai, dalyvavimas projektuose, vadovavimas moksleivių projektams, ekskursijos, turistiniai-sportiniai žygiai, išvykos į renginius, teatrus, gamyklas, budėjimas, renginių rengimas su vaikais, renginių organizavimas, pasiruošimas, vedimas, standų gamyba ir tvarkymas, pasveikinimai, sporto varžybų suvestinės, sporto aktyvo kūrimas ir darbas su jais, būreliai, varžybos (vidaus, draugiškos, tarpmokyklinės), sporto salės tvarkymas, dokumentacija, olimpiados, dalykų popietės – užduočių sudarymas, paruošimas, moksleivių lydėjimas į olimpiadas, metodinės medžiagos paieška, paruošimas ir dauginimas, konsultavimas, individualus papildomas darbas su moksleiviais, darbas su visuomene, visuomeniniai įsipareigojimai, darbas pertraukų metu, po pamokų (nekonkretizuojant), kabineto tvarkymas, klasės turtinimas, žala sveikatai, eksperimentiniai darbai, dalyvavimas susirinkimuose, posėdžiuose (ne pamokų metu), konsultacijos praleidusiems pamokas, darbas su jais, metodinis darbas, jo organizavimas, bendravimas/ darbas su tėvais, tėvų susirinkimai, parodų organizavimas, veikla švietimo skyriaus, mokyklos metodiniame ratelyje, darbo grupėse, mokymo priemonės, nupirktos už mokytojo pinigus, instrumentai, suderinti už mokytojo pinigus, kvalifikacija (mokslo vardas), kūrybinės valandos, delegacijų iš kitų šalių priėmimas, egzaminų organizavimas, egzaminavimas, pirmininkavimas metodiniam rateliui, tarybai, tarybos nario darbas, darbas su gabiais vaikais, kompiuterių priežiūra ir taisymas, diskotekų vedimas, papildomų mokymo priemonių, dalomosios medžiagos parengimas, papildomi užsiėmimai, papildoma veikla, žurnalų, pažymių knygelėlių pildymas, ideografinis įvertinimas, stovyklos, metodinių priemonių, medžiagos gamyba, kvalifikacijos kėlimas, kursai, mokymasis, dalyvavimas su vaikais koncertuose, konkursuose, apžiūrose, koncertai vaikams ir tėvams, apmokėti kelionę į mokyklą, klasės papuošimas, darbas su integruotais vaikais, vaikais su negalia, specialių poreikių vaikais, medžiagų, darbo įrankių rinkimas, literatūros skaitymas, papildomas darbas ruošiant egzaminams, papildomas darbas su miestelio jaunimu, stažas, korepetitoriaus darbas, su specialybe susiję ūkio darbai.

Mokytojai gali būti nepaminėję darbų, kurie pradėjus vykdyti reformą, pasirodys svarbūs. Toliau konstruojami iš pedagogų pasiūlymų jų veiklos apmokėjimo modeliai yra tolimesnių, tyrimų, skirtų tikslesniam etatinio apmokėjimo struktūros formavimui, objektas ir maketas.

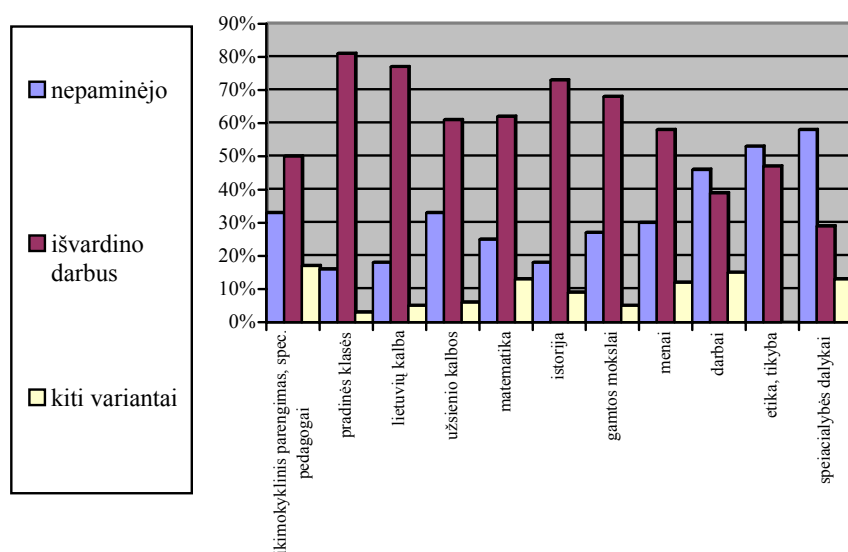
Dalis darbų ir dalykų buvo paminėta po vieną kartą, todėl analizei išvardinti dalykai suskirstyti į darbų grupes. Kaip jau minėta ankstesnėje pastraipoje, darbų klasifikavimas pagal esamus modelius buvo įmanomas ne visose pedagoginės veiklos srityse. Net jei darbus, priskirtinus prie pasiruošimo pamokoms galima pakankamai atpažinti (pvz. papildomos medžiagos paieška, kaupimas, parengimas), kyla sudėtingumų priskiriant tokias veiklos sritis, kaip kompiuterių priežiūra ir taisymas, klasės (kabineto) turtinimas (dažnai minimas kartu su jos tvarkymu). Minėtus darbus būtų galima priskirti dviem tarifیکacijose, atspindinčiose oficialųjį pedagoginės veiklos modelį, įvardintom veiklos sritim: “pasiruošimui pamokoms” ir “kabinetai”. Viena vertus šios veiklos sritys gali būti įvardijamos kaip “ugdamosios aplinkos kūrimas ir tvarkymas”, Kalvaičio priskiriamas pasirengimui pamokoms (Albinas Kalvaitis, Bendrojo lavinimo mokyklos pedagogo veiklos modelis, Švietimo plėtotės centras: 2002, p. 63), kita vertus, šios veiklos sritys yra ir kabineto tvarkymo ir priežiūros dalis, tarifیکacijose išskiriama atskira eilutė. Literatūros skaitymą galima priskirti tiek jau minėtam pasirengimui pamokoms, tiek ir mokytojo kvalifikacijos kėlimui. Minėtame Kalvaičio tyrime skirtingoms veiklos sritims buvo priskirti renginiai su klase ir bendramokykliniai renginiai. Dalis renginių gali būti bendramokykliniai, tačiau mokytojas juose dalyvauja su savo klase. Dalyje bendramokyklinių renginių mokytojas gali dalyvauti, parengti programą, į ją neįtraukdamas savo auklėjamąsias klases, pvz.: įvairūs minėjimai, kurių metu istorijos ar lietuvių kalbos mokytojas pristato istorinius faktus ar asmenybes, muzikos mokytojas atlieka muzikos kūrinius. Mokyklose organizuojamos sporto varžybos gali būti priskirtos minėtiems bendramokykliniams renginiams, gali būti priskirtos tarifیکacijose atskira eilutė įrašytai papildomo ugdymo sričiai. Tarpmokyklinės varžybos gali būti priskirtos Kalvaičio išskirtai mokyklos atstovavimo sričiai kaip atstovavimas mokyklai viešuosiuose renginiuose arba jau minėtam papildomam ugdymui. Dėl šios priežasties buvo pasirinkta alternatyvi veiklos klasifikacija, besiremianti indukciniu metodu:

- **Pamokos**

- **Individualus mokomasis darbas** (darbas su gabiais, silpnais, specialių poreikių, pamokas praleidusiais vaikais, moksleivių parengimas olimpiadoms, egzaminams, konsultacijos ir pan...)
- **Pasirengimas pamokoms** (pasirengimas pamokoms, papildomos medžiagos, priemonių parengimas, padauginimas ir pan...)
- **Kvalifikacijos kėlimas** (individualus ir kursuose)
- **Klasės auklėtojo veikla** (klasės auklėtojo darbas ir darbas su tėvais)
- **Renginių organizavimas ir moksleivių priežiūra jų metu** (ekskursijos, renginiai, užklausinė veikla, varžybos, stovyklos, diskotekos ir pan...)
- **Metodinė veikla** (metodinis darbas, metodinės medžiagos rengimas, kaupimas ir pan...)
- **Organizacinis darbas** (administravimas ir dalyvavimas susirinkimuose, delegacijų iš kitų šalių priėmimas, vidinis auditas, tarybos nario darbas)
- **Projektinė veikla** (projektų rengimas, vadovavimas projektams, dalyvavimas projektiniuose darbuose)

Prieš pereinant prie pedagogų profesinės veiklos modelių, konstruojamų iš mokytojų apklausos tyrimo, pateikiamas mokytojų požiūris į apmokamą ir neapmokamą veiklą pasiskirstymas pagal dėstomus dalykus. Mažiausias kiekis mokytojų, nemanančių, kad jų profesinėje veikloje yra dalykų, už kuriuos nemokama, yra specialybės dalykų mokytojai iš profesinių technikos mokyklų. Iš bendrojo lavinimo dalykų mokytojų daugiausia manančių, kad jų veikloje yra dalykų, už kurios nemoka tarp pradinių klasių, lietuvių kalbos, istorijos ir gamtos mokslų mokytojų.

Neapmokamo darbo įvardinimas pagal dėstomą discipliną (%)

IV.1.2 REALUS IR IDEALUS MOKYTOJŲ VEIKLOS MODELIAI

Siekiant aprašyti galimą etatinio mokytojų darbo apmokėjimo veiklos struktūrą, reikia ją palyginti su esama darbų struktūra. Toliau yra pateikiama keletas grafikų, rodančių santykį tarp realios mokytojų veiklos, apmokėjimo už ją ir mokytojų požiūrio, ar už šią veiklą turėtų būti mokama. Nors vienas reikšmingiausių aspektų etatiniame apmokėjime yra etatų formavimas pagal dėstomus dalykus, konkreti veikla gali skirtis priklausomai nuo moksleivių amžiaus ir pasirengimo tolimesniam gyvenimui, kas atsispindi per mokyklos tipus: pedagoginės veiklos aspektai, būdingi pradinėse mokyklose gali būti visiškai nereikšmingi gimnazijose ar profesinės technikos mokyklose, kurios gali turėti panašaus amžiaus, tačiau skirtingų tikslų moksleivius.

Didžiausią mokytojo profesinės veiklos dalį užima pamokos, tačiau jų buvimas mokytojo veiklos modelyje abejonių nekelia. Jų, kaip ir kitų darbų, kiekis bei dalis krūvio paskirstyme bus aptariama skyriuje “Pedagoginio darbo krūvio paskirstymo problemos pereinant į etatinį apmokėjimą”, o šiame skyriuje toliau bus nagrinėjama, kokie veiklos tipai yra ir turi būti mokytojo profesinėje veikloje mokytojo požiūriu, nenagrinėjant, kiek tiems darbams turi būti skiriama laiko.

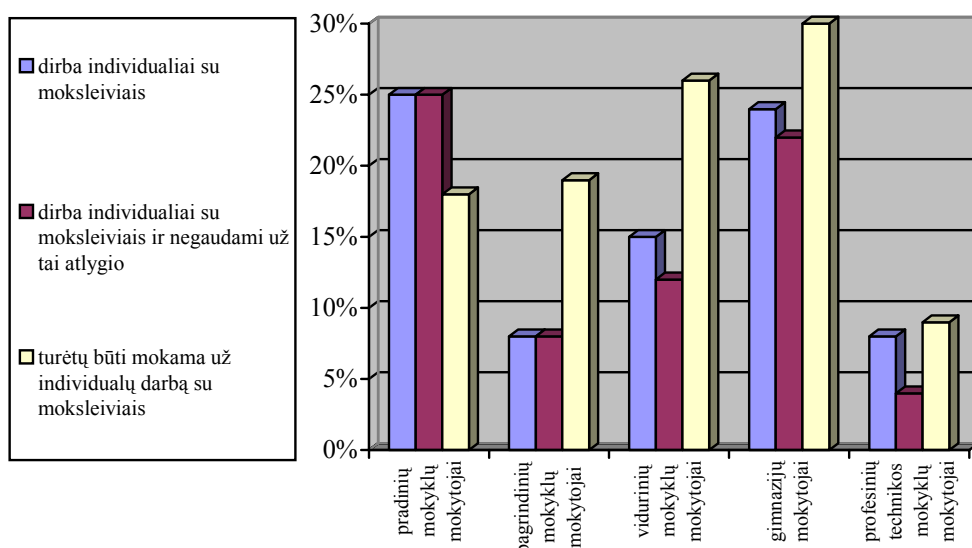
Individuali mokytojų veikla su moksleiviais yra vienas problematiškiausių dalykų. Ar darbas su silpnesniais vaikais iš tiesų nėra prasto ankstesnio mokymo spragų pasekmė, ar konsultacijos prieš egzaminus būtų reikalingos, jei mokytojas gerai atliktų savo pareigas ir išdėstytų savo dalyką. Dėl darbo su gabiais vaikais, su vaikais, kurie

nori tobulėti, dalyvauti olimpiadose, klausimų nekyla, tačiau mokytojai teigia, kad už šį darbą jiems nėra mokama ir kad už jį reikėtų mokėti.

Šioje ir toliau esančiuose histogramose pateikiama po tris stulpelius:

1. procentas mokytojų, pažymėjusių, kad užsiima konkrečia veikla (duomenys imami iš grafų už kuriuos darbus Jūs gaunate atlyginimą ir už kuriuos Jūs negaunate atlyginimo),
2. procentas mokytojų, kurie teigė, kad už konkrečią veiklą negauna atlygio arba gauna per mažai (duomenys imami iš grafos už kuriuos darbus Jūs negaunate atlyginimo),
3. procentas mokytojų, teigiančių, kad už konkrečią veiklą jų dalyko mokytojui turi būti mokama.

4.1.4 pav.
Individualus darbas su moksleiviais pagal mokyklų tipus (%)

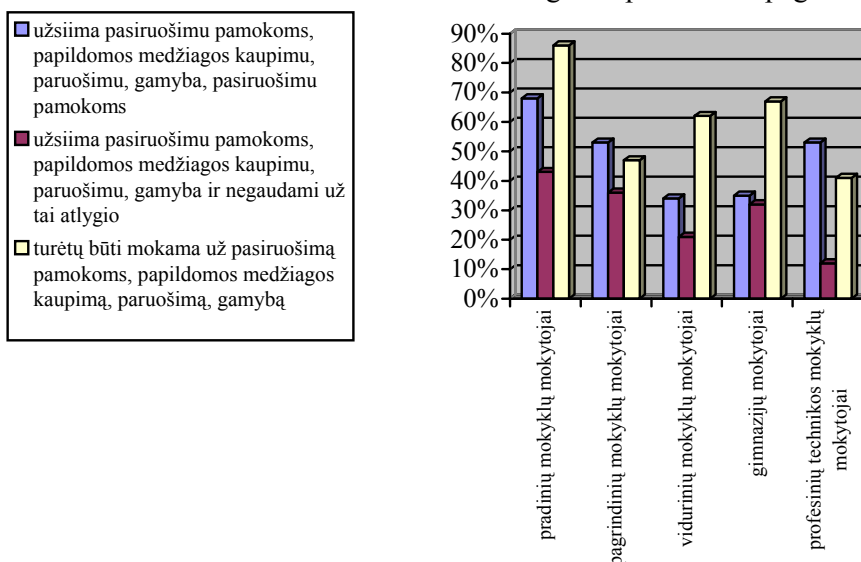
Mokyklos tipo ir individualaus darbo su moksleiviais sąryšis yra gan stiprus: *Kramero $V=0,197$, kontingencijos koeficientas $C=0,193$ ($p=0,003$)*. Sąryšis tarp mokyklos tipo ir veiklos srities minėjimo tarp apmokėtinų darbų yra ne mažesnis: *Kramero $V=0,210$, kontingencijos koeficientas $C=0,205$ ($p=0,001$)*.

Papildomos medžiagos parengimas, kaupimas ir gamyba yra pasirengimo pamokoms dalis. Mokytojai, net ir gaudami atlygį už pasirengimą pamokoms, teigia, kad už papildomos medžiagos kaupimas jų darbe yra neapmokamas, arba apmokamas

per mažai. 10 proc. respondentų paminėjo, kad už pasiruošimą pamokoms gauna per mažai, kad tam sugaišta žymiai daugiau laiko, nei yra numatyta.

4.1.5 pav.

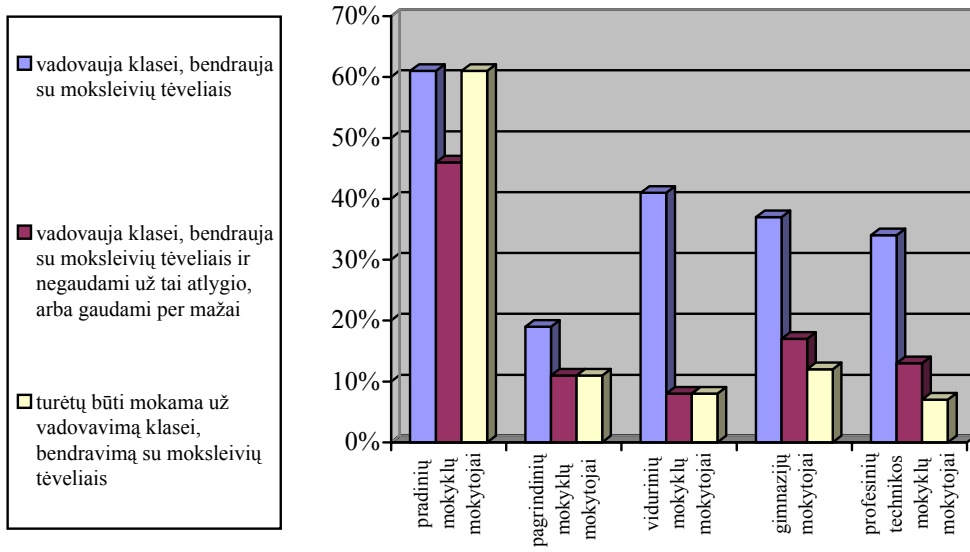
Pasirengimas pamokoms pagal mokyklų tipus (%)

Sąryšio rodikliai rodo sąsajas tarp mokyklos tipų ir užsiėmimą paminėjusių respondentų kiekio, atsispindintį ir historigramoje.

Moksleivių laisvalaikio organizavimas paprastai laikomas klasės auklėtojo veikla. Klasės auklėtojo veiklai per savaitę skiriamos 2 valandos. Dauguma mokytojų teigia, kad šis laiko kiekis yra per mažas. Nemaža dalis klasės auklėtojų (9 proc. respondentų) teigia, kad ekskursijos, turistiniai žygiai, išvykos į renginius turi būti papildomai apmokamos, tuo labiau, kad jų metu mokytojas atsako už moksleivių gyvybę. Yra respondentų, siūlančių, kad klasės auklėtojo etatas būtų atskirtas nuo pedagoginio mokytojo krūvio, kad būtų formuojami atskiri klasės auklėtojų etatai. (Čia ir toliau, kai kalbama apie klasės auklėtojo veiklą, analizuojami atsakymai, kad užsiima, arba kad turi būti mokama “klasės auklėtojo veiklą” ir “bendravimą, darbą su moksleivių tėvais”. Mokytojai, minėdami renginius, aiškiai neišskyrė, ar tai jų klasės renginiai, ar bendramokykliniai. Dalis renginių gali būti bendramokykliniai, tačiau mokytojas juose dalyvauja su savo klase. Dalyje bendramokyklinių renginių mokytojas gali dalyvauti, parengti programą, į ją neįtraukdamas savo auklėjamąsias klases, pvz.: įvairūs minėjimai, kurių metu istorijos ar lietuvių kalbos mokytojas pristato istorinius faktus ar asmenybes, muzikos mokytojas atlieka muzikos kūrinius.)

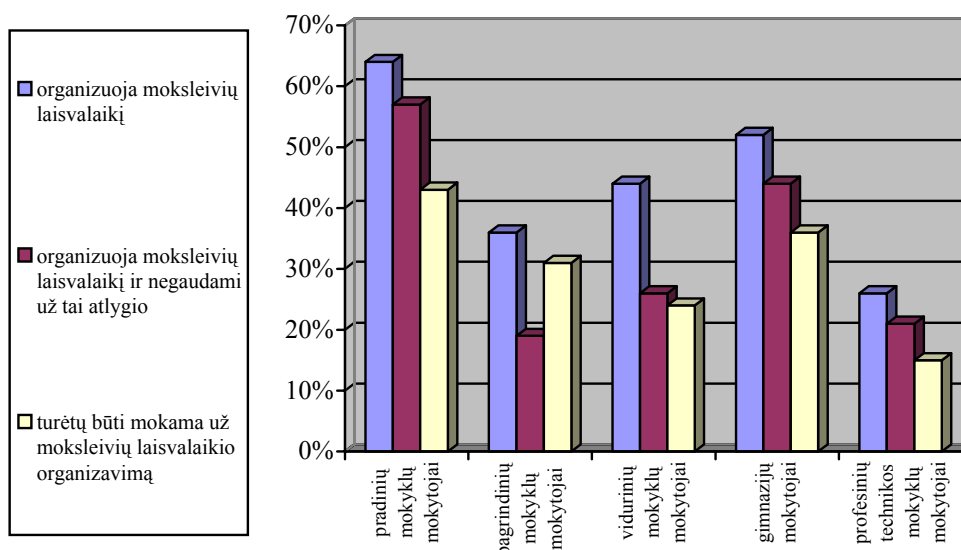
4.1.6 pav.
Vadovavimas klasei pagal mokyklų tipus (%)

Histogramoje atspindi mokytojų darbo specifika: pradinė klasių mokytojai dažniausiai yra ir šių klasių auklėtojai. Pradinės mokyklos dalykai nėra sudėtingi, pasirengimas pamokos neužima daug laiko, todėl mokytojai svarbiu dalyku laiko auklėjamąją ir ugdomąją veiklą. Mokyklos tipo ir teigiančių, kad vadovauja klasei, bendrauja su moksleivių tėveliais sąryšis yra gan stiprus: *Kramero* $V=0,176$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,173$ ($p=0,013$).

Jie daugiau nei kitų mokyklos tipų mokytojai teigia, kad užsiima moksleivių laisvalaikio organizavimu, pavyzdžiui, renginių, ekskursijų, žygių organizavimu.

Moksleivių laisvalaikio organizavimas pagal mokyklų tipus (%)

Moksleivių laisvalaikio organizavimas ar jų priežiūra laisvalaikio metu yra ne tik auklėjamoji veikla. Minėdami, kad jiems nemoka, ar per mažai moka už ekskursijas mokytojai teigė, kad tai ne tik atima daug laiko (daugiau negu numatytas valandų skaičius klasės auklėjimui), reikalauja ypatingo dėmesingumo “*atsakau už [mokinių] gyvybę!*”, bet taip pat yra “*netradicinės pamokos muziejuose, gamtoje*”. Ši veikla yra viena iš trijų dažniausiai minimų pedagoginės veiklos sričių, kartu su pasirengimu pamokoms ir klasės auklėtojo veikla.

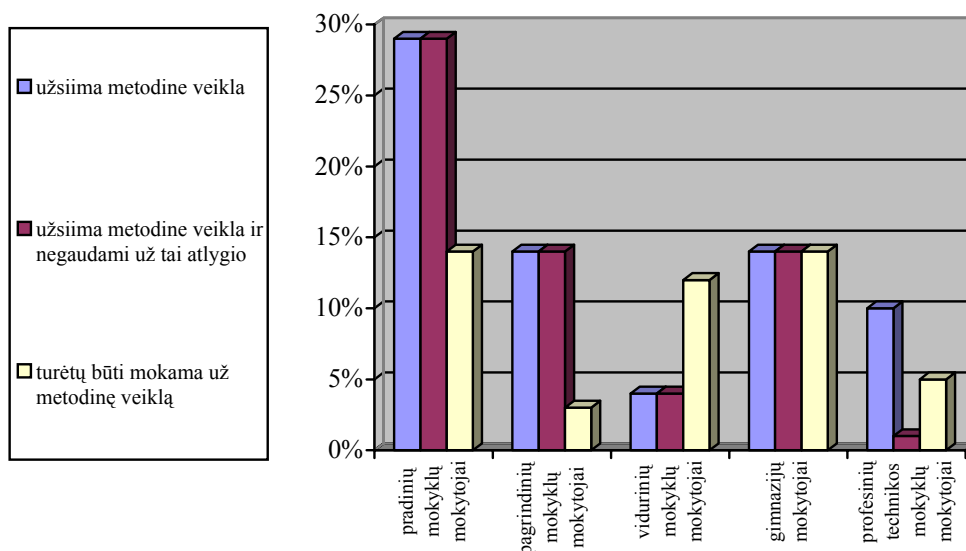
Šios veiklos minėjimas tarp veiklos sričių, už kurias reikėtų mokėti susijęs su mokyklos tipu: *Kramero* $V=0,205$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,201$ ($p=0,002$).

Mokytojų atlyginimai paprastai priklauso nuo kategorijos, kuri suteikiama pagal mokytojo kvalifikaciją. Kvalifikacijos kėlimas, kurio dėl menko paminėjusiųjų skaičiaus (skiria laiko – 2 proc., negauna už tai atlygio – 2 proc., mano, kad už tai turėtų būti mokama jo dalyko mokytojui – 5 proc.) nenagrinėsime pagal mokyklų tipus, buvo paminėtas tarp svarbių veiklos sričių. Net ir esant nedideliame paminėjusiųjų šią pedagoginės veiklos sritį, koeficientai rodo esant sąsajas su mokyklos tipais: *Kramero* $V=0,121$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,120$ ($p=0,200$).

Metodinę veiklą (metodinį darbą, metodinės medžiagos studijavimą, kaupimą, ruošimą) minėjo apie 10 proc. respondentų. Mokyklos tipo sąsajos su užsiimančiu šia veikla skaičiumi: *Kramero* $V=0,200$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,196$ ($p=0,003$),

laikančių, kad už šią veiklą reikia mokėti, skaičiumi: *Kramero* $V=0,150$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,148$ ($p=0,057$).

4.1.8 pav.
Metodinė veikla pagal mokyklų tipus (%)

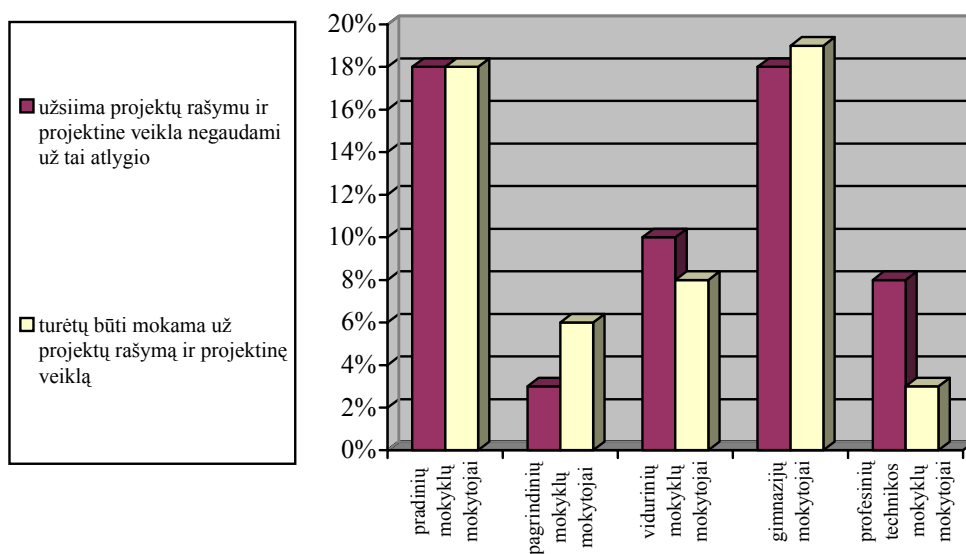

Visuose mokyklų tipuose, išskyrus profesines technikos mokyklas, apmokančias mokytojams už dalyvavimą metodinėse komisijose (nors dauguma gaunančių už tai atlygį pažymi, kad jis yra simbolinis), metodinė veikla neapmokama.

Organizacinį, administracinį darbą, dalyvavimą posėdžiuose ir susirinkimuose, mokyklos tarybos veikloje kaip savo veiklos sritį minėjo 9 proc. respondentų, tačiau ši veikla yra ne pedagoginė, o vadybinė, todėl prie veiklos sričių, už kurias, mokytojų nuomone, reikėtų mokėti jų dėstomo dalyko mokytojui, paminėta vos du sykius (matematikos ir dailės mokytojai). Dėl to, kad ši veiklos sritis nėra pedagoginė, ir tai, kad ji retai minima, nėra reikalo žiūrėti šios veiklos pasiskirstymus pagal mokyklų tipus.

Santykinai nauja mokytojams yra projektinė veikla. Mokytojai mini, kad nei už projektų rengimą, nei už jų įgyvendinimą jiems nėra mokama. Ryšio koeficientai rodo sąsajas tarp mokyklos tipo ir požiūrio į projektinę veiklą (mokyklos tipo su užsiimančiųjų skaičiumi *Kramero* $V=0,230$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,225$ ($p=0,039$), mokyklos tipo su teigiančiųjų, kad už projektinę veiklą turi būti mokama, skaičiumi *Kramero* $V=0,272$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,267$ ($p=0,002$).

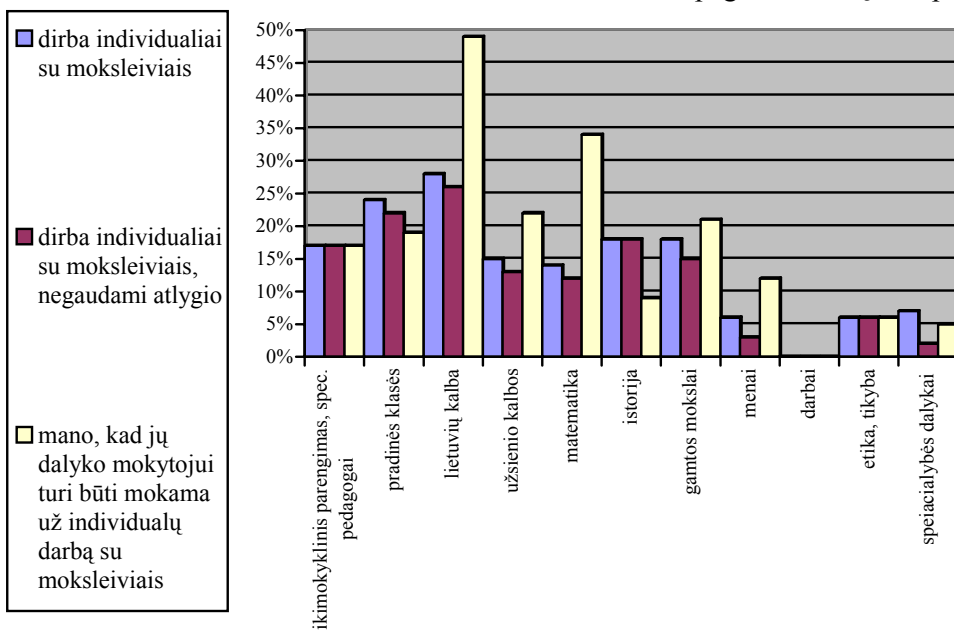
4.1.9 pav.
Projektų rašymas pagal mokyklų tipus (%)

IV.1.3 MOKYTOJŲ VEIKLOS MODELIAI PAGAL DĖSTOMĄ DALYKĄ

Mokytojų dalykinių etatų formavimo mokyklose planavimas reikalauja apžvelgti skirtingų dalykų mokytojų pateikiamas savo veiklos sritis bei sritis, už kurias, jų manymu reiktų mokėti jų dalyko mokytojus.

4.1.10 pav.
Individualus darbas su moksleiviais pagal dėstomą discipliną (%)

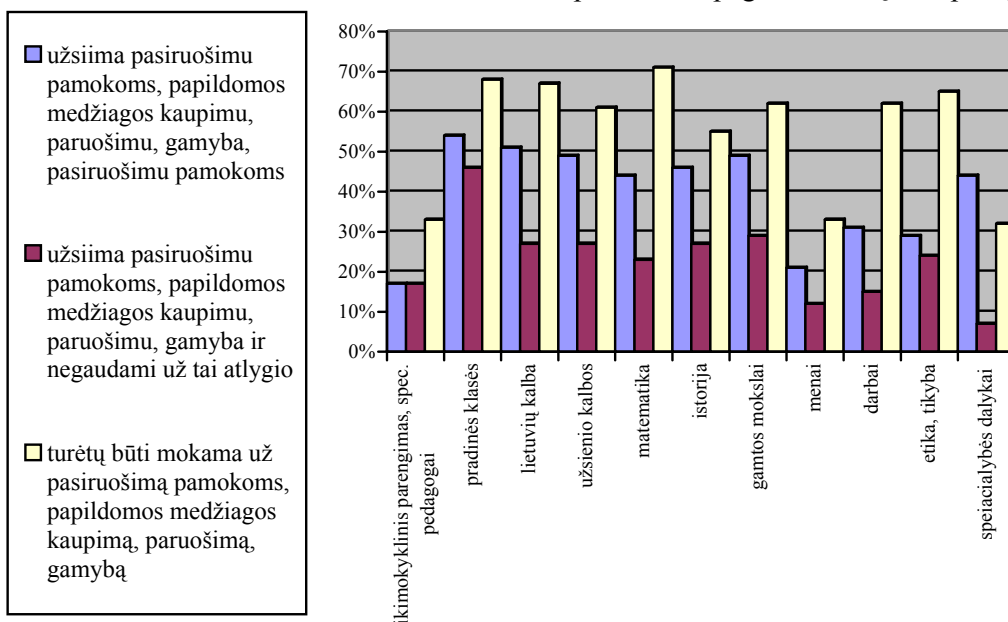

Sąryšio koeficientai rodo ryšį tarp dėstomo dalyko požiūrio į individualų darbą. Ypač ryškios sąsajos tarp dėstomo dalyko ir nuomonės, kad to dalyko mokytojai reikia

mokėti už individualią veiklą (*Kramero* $V=0,319$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,304$ ($p=0,000$)). Kaip matosi iš histogramos, lituanistai, pradinių klasių ir ikimokyklinio parengimo pedagogai bei istorikai dažniausiai nurodo, kad dirba individualiai su moksleiviais. Į savo dalyko mokytojo apmokamą pedagoginį individualų darbą labiausiai pageidavo įtraukti lietuvių kalbos, matematikos, užsienio kalbų bei gamtos mokslų (egzaminų dalykų) mokytojai. Prie individualaus papildomo mokymosi su moksleiviais pedagogai neretai nurodė pasirengimą egzaminams.

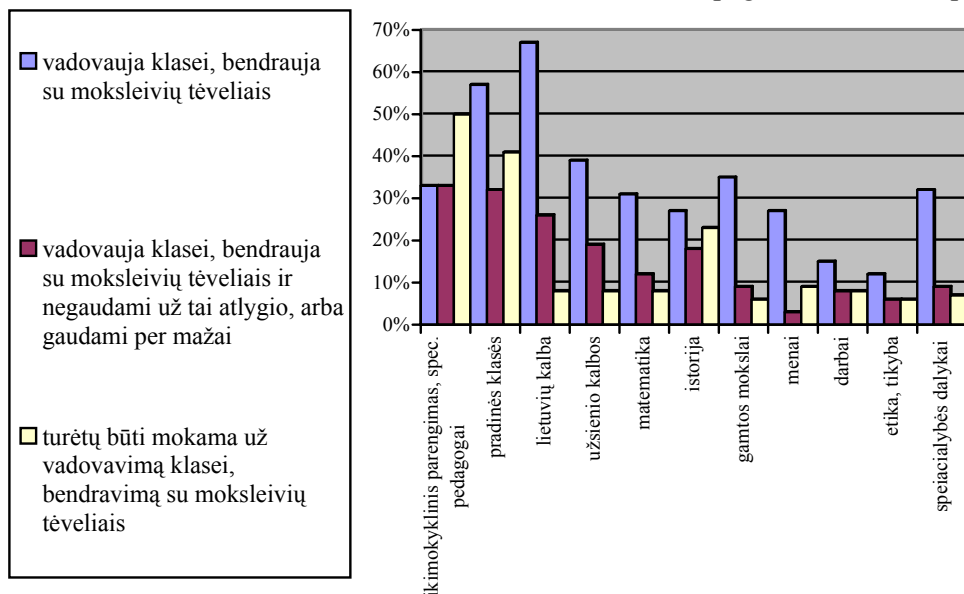
4.1.11 pav.

Pasiruošimas pamokoms pagal dėstomą discipliną (%)

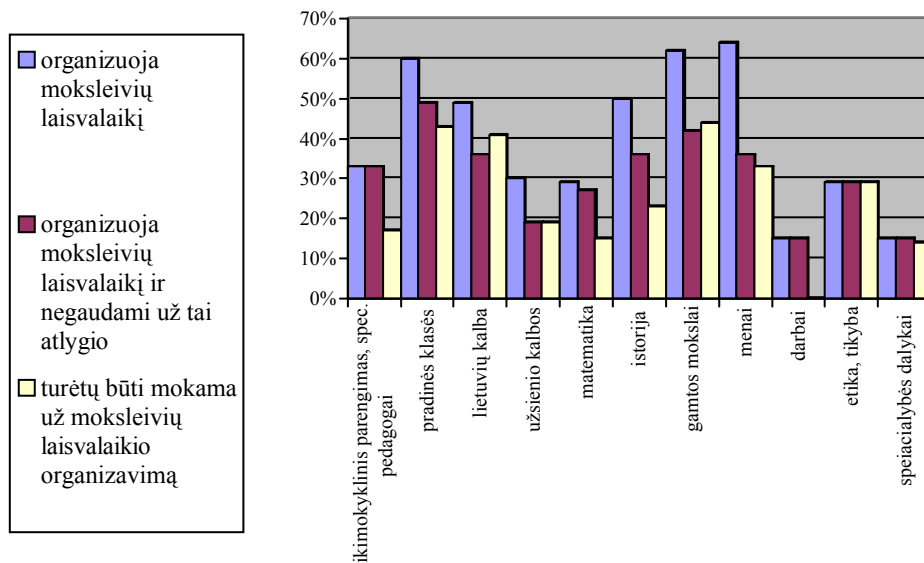
Sąryšio koeficientai rodo ryšį tarp dėstomo dalyko požiūrio į pasiruošimą pamokoms. Ypač ryškios sąsajos tarp dėstomo dalyko ir nuomonės, kad to dalyko mokytojui reikia mokėti už pasirengimą pamokoms, papildomos medžiagos ruošimą, kaupimą, gamybą (*Kramero* $V=0,283$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,272$ ($p=0,000$)). Mažiausiai pasirengimas pamokoms idealiaame krūvio variante nurodomas ikimokyklinio ugdymo pedagogų, meno disciplinų ir profesijos mokytojų.

Vadovavimas klasei pagal dėstomą discipliną (%)

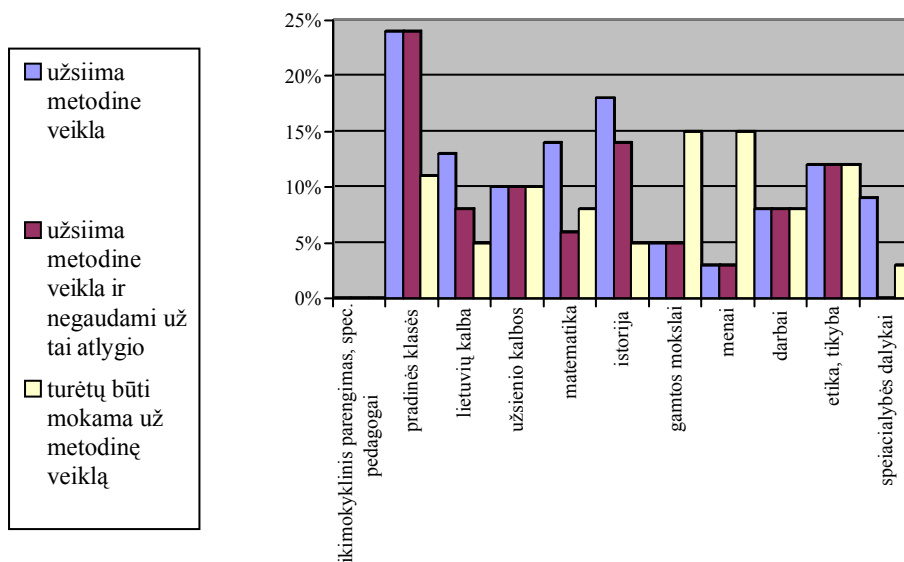
Sąryšio koeficientai rodo ryšį tarp dėstomo dalyko požiūrio į klasės auklėjimo. Ypač ryškios sąsajos tarp dėstomo dalyko ir nuomonės, kad to dalyko mokytojui reikia mokėti už darbą su auklėjamąja klase ($Kramero V=0,393$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,366$ ($p=0,000$)). Klasės auklėjimo veikla kaip svarbiausia nurodoma mokytojų, daugiausiai laiko pagal dėstomą dalyką paprastai praleidžiančių su konkrečia klase: ikimokyklinio ugdymo, pradinių klasių ir lietuvių kalbos mokytojų. Šie dalykai labiausiai sietini su auklėjamąja veikla: ikimokyklinio ugdymo ir pradinių klasių pedagogai yra ir grupių/klasių auklėtojai; gimtoji kalba ir literatūra (apklausiamos buvo mokyklos su lietuvių dėstomąja kalba) yra viena svarbiausių socializacijos disciplinų, literatūriniai pavyzdžiais formuojanti tinkamo ir netinkamo elgesio šablonų stereotipus, pateikianti sektingus ir įvardinanti nesektingus elgesio ir gyvenimo būdo pavyzdžius.

4.1.13 pav.
Moksleivių laisvalaikio organizavimas pagal dėstomą discipliną (%)

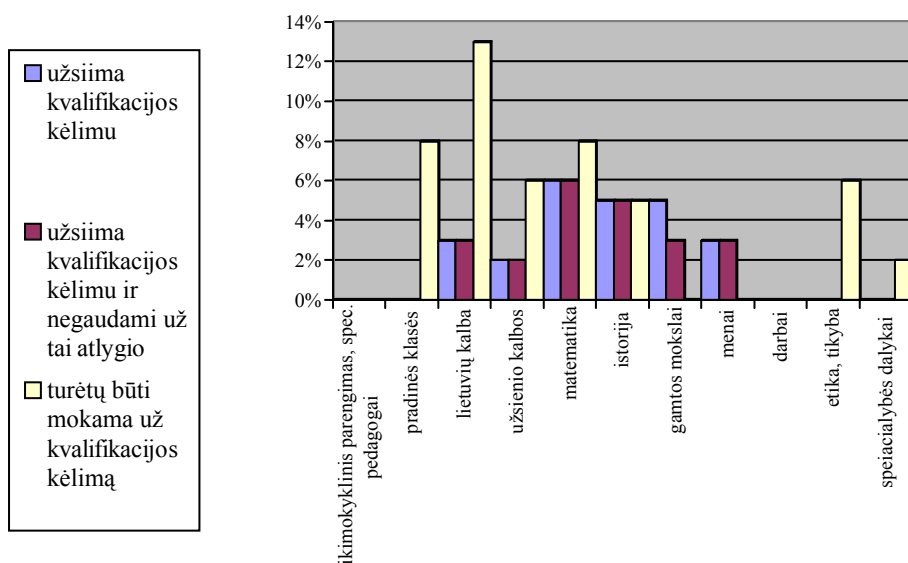
Sąryšio koeficientai rodo ryšį tarp dėstomo dalyko požiūrio į klasės auklėjimo. Ypač ryškios sąsajos tarp dėstomo dalyko ir nuomonės, kad to dalyko mokytojai reikia mokėti už darbą su auklėjamąja klase ($Kramero V=0,293$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,281$ ($p=0,000$)). Užsiimančios šia veikla mokytojai laiko, kad už ją turi būti mokama. Dalykų, kuriuos dėstančių mokytojų, užsiimančių moksleivių laisvalaikio organizavimu, skaičius mažesnis, rečiau šią sritį įvardina kaip apmokėtiną.

4.1.14 pav.
Metodinė veikla pagal dėstomą discipliną (%)

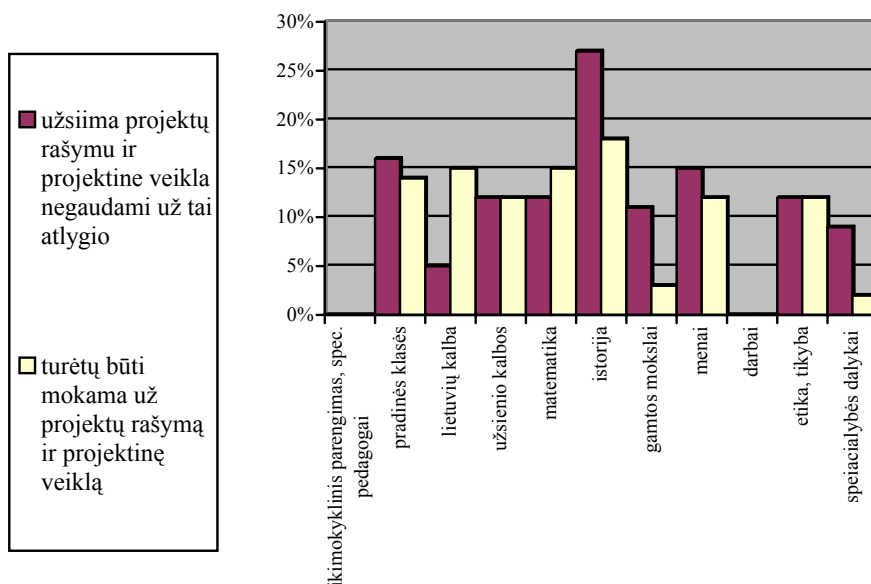
Sąryšio koeficientai rodo ryšį tarp dėstomo dalyko požiūrio į metodinę veiklą. Ypač ryškios sąsajos tarp dėstomo dalyko ir mokytojų, užsiimančių metodine veikla, skaičiaus (*Kramero* $V=0,293$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,281$ ($p=0,000$)). Analizuojant tyrimo duomenis susidaro išpūdis, kad nemažam mokytojų skaičiui metodinės medžiagos ruošimas yra sinonimas papildomos medžiagos ruošimui. Šios veiklos sritys kartu atsakymuose nebuvo minimos. Dalykų, kurių mokytojai, dažniau minintys papildomos medžiagos parengimą ir kitas pasiruošimo pamokoms veiklos sritis, pedagogai rečiau mini metodinę veiklą, metodinės medžiagos rengimą, ir atvirkščiai.

4.1.15 pav.
Kvalifikacijos kėlimas pagal dėstomą discipliną (%)

Sąryšio koeficientai rodo ryšį tarp dėstomo dalyko ir požiūrio į kvalifikacijos kėlimą. Ypač ryškios sąsajos tarp dėstomo dalyko ir mokytojų, teigiančio, kad už šią veiklą jų dėstomo dalyko mokytojui reikia mokėti, skaičiaus (*Kramero* $V=0,193$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,189$ ($p=0,122$)). Kvalifikacijos kėlimu užsiima palyginti nedidelis kiekis mokytojų, todėl sąryšio matai gali rodyti atsitiktinį sutapimą, o ne dėsningumus.

Projektinė veikla pagal dėstomą discipliną (%)

Sąryšio koeficientai rodo ryšį tarp dėstomo dalyko požiūrio į metodinę veiklą. Ypač ryškios sąsajos tarp dėstomo dalyko ir nuostatos, kad šios dalyko mokytojų turi būti mokama už projektinę veiklą ($Kramero V=0,198$, *kontingencijos koeficientas* $C=0,194$ ($p=0,096$)). Projektinė veikla yra viena naujausių mokytojų darbinės veiklos modelio sudedamoji dalis. Su mokyklos tipu ji yra susijusi labiau nei su dėstomu dalyku, kas gali būti sąlygota konkrečių mokyklų orientacijos į savarankišką veiklą, savarankišką šios veiklos finansavimo šaltinių paiešką.

Mokytojų išvardintos veiklos sritys, kuriomis jie užsiima ir už kurias jų dalyko mokytojų turėtų būti mokama tarpusavyje susiję tik tais atvejais, kai mokytojai vardijs tarifikacijose minimas veiklos sritis: pamokos, pasirengimas pamokoms ir sąsiuvinų taisymas. Kitų veiklos sričių sąsajų klasterinė sąryšio analizė nerodo. Į išskirtų veiklos sričių ir mokyklų bei mokytojų dėstomų dalykų sąryšius reikėtų žiūrėti kaip į dalykams ar mokyklos svarbiausių veiklos sričių išvardinimą, kuris nereiškia, kad kitų dalykų mokytojai nemano, kad šios veiklos sritys nėra svarbios. Išskiriami patys aktualiausi, pastaruoju metu vykdomi darbai, tačiau tai nereiškia, kad kiti darbai nėra svarbūs mokytojų profesinėje veikloje.

IV.2 MOKYTOJŲ DARBO APMOKĖJIMO PROBLEMOS IR POŽIŪRIS Į APMOKĖJIMO SISTEMOS POKYČIUS

Rengiantis perėjimui prie etatinio apmokėjimo, svarbu sužinoti nuomonę tų žmonių, kuriuos toji reforma palies tiesiogiai. Todėl vienas iš tyrimo uždavinių buvo išsiaiškinti, kokias problemas, susijusias su darbo apmokėjimu aktualizuoja pedagogai. Norint diagnozuoti esamus darbo apmokėjimo trūkumus, mokytojams buvo pateiktas klausimas „Kokios problemos kyla dėl Jūsų darbo, veiklos apmokėjimo?“ Klausimas buvo atviras, mokytojai turėjo įrašyti savo nuomonę. Gauti atsakymai buvo rūšiuojami pagal turinį, atliekama kontentanalizė.

Pirmiausia reiktų pažymėti, kad mokytojai aktyviai reiškė savo nuomones. Tik penktadalis pedagogų parašė, kad jiems nekyla jokių problemų dėl darbo apmokėjimo. Daugelis pedagogų nepatenkinti dabar esančiu jų darbo, veiklos apmokėjimu. Pusė apklaustųjų iškėlė problemas, parašė, ko, jų nuomone, stinga, kad jie būtų patenkinti savo veiklos apmokėjimu. Apibendrinus atsakymus atsiskleidė mokytojų nuomonių panorama.

Iš karto reikia pažymėti, kad beveik visi atsakę į klausimą teigiamai, tai yra nurodę apmokėjimo problemas, yra nepatenkinti finansine apmokėjimo už darbą puse. Pirmiausia reiškiamas nepasitenkinimas mokytojo darbo apmokėjimu bendrai, tiesiog konstatuojama, kad mokytojo darbas nėra pakankamai apmokamas: „Galvoju, kad mano darbas nėra apmokamas deramai“; „Algos mažos“; „Labai maži atlyginimai. Tai bus ypač skaudu, kai bus apskaičiuojama pensija“; „Atlyginimo nepakanka“; „Per mažai mokama už darbo krūvį“; „Apmokėjimas neatitinka darbo“; „Prastai apmokamas darbas“; „Dirbu daug, gaunu mažai“; „Mokytojo darbas yra mažai vertinamas ir tai atsispindi apmokėjime“; „Mažas valandos apmokėjimo tarifas, per mažas atlyginimas už darbo valandą“; „Nurodytas maksimalus valandų kiekis, tarifikuojamas mokytojui, o uždarbis mokamas pagal valandas“; „Dirbu 40 val. per savaitę, o gaunu nedidelį atlyginimą, nes nėra kategorijos, stažo, o tik aukštasis išsilavinimas, labai mažas socialinio pedagogo atlyginimas“; Tokius ir panašius atsakymus parašė kas dvidešimtas respondentas. Juose lyginama atliekamas darbas ir apmokėjimas ir prieinama išvados, kad „Apmokama mažiau lyginant su darbo apimtimi“; „Dirbu daugiau negu gaunu pinigų“.

Pirmą atsakymų grupę papildė atsakymai, kuriuose konkretizuojamas apmokėjimo trūkumas, nusakant, kam trūksta pinigų. Dažniausiai mokytojai pabrėžia,

kad pinigų trūksta šeimai išlaikyti arba kultūriniais poreikiams patenkinti: „Maži atlyginimai. Mokytojas negali sau leisti nueiti į koncertą ar šiaip kokią renginį, nes bilietas kainuoja šimtus. Net kelti kvalifikaciją kebloka, daugelis seminarų yra mokami“; „Dirbant vien tik mokytoju, vyrui neįmanoma išlaikyti šeimos. Būtinai papildomas darbas“; „Kaime gyvenantis mokytojas turi auginti kiaules, karves, kad prisidėtų prie varganos algos“; „Sunku pragyventi, skirti pinigų savišvietai, knygoms, kursams, seminarams“.

Mokytojai rašo, kad tam, kad galėtų išlaikyti šeimą, turi dirbti daugiau, papildomu etatu, tačiau tuomet nukenčia darbo kokybė: „Atlyginimas yra per mažas, jei dirbi vienu etatu. Mokytojas priverstas imti kiek įmanoma daugiau krūvio, nuo to nukenčia darbo kokybė“; „Norėdama išlaikyti savo dukrą (auginu vieną) negaliu valgyti kiekvieną dieną, o sirgdama turiu eiti į darbą“; „Gaudamas tokį atlyginimą negaliu sutaupyti vaikams įgyti norimą išsilavinimą“; „Kiekybė nenulemia kokybės, o mokytojas, norėdamas daugiau uždirbti, ima didesnę krūvį, todėl neįmanoma kokybiškai dirbti“.

Mokytojai nepatenkinti, kad jiems nėra apmokama taip vadinama popamokinė veikla. Daugelis išreiškia nepasitenkinimą, kad turi dirbti darbus, nesusijusius su tiesiogine veikla, ir už juos nėra mokama arba mokama mažai. Konkretūs darbai neišvardinami, tiesiog parašoma bendrais žodžiais: „Daug papildomo darbo, o apmokėjimo už jį nėra. Po darbo reikia labai daug dirbti“; „Nemokama už papildomus darbus“; „Už papildomą darbą moka ne tiek, kiek jis vertas“; „Apmokami ne visi atlikti darbai“; „Kodėl apmokama tik už pamokas? Popamokinė veikla reikalauja laiko taip pat“; „Nėra apmokama už papildomą laiką ir darbą. Realiai per savaitę pamokoms ir papildomiems darbams skiriu apie 45-55 val. (krūvis – 27 pamokos)“; „Per mažai valandų skiria apmokėjimui už papildomą darbą“; „Popamokinėje veikloje mokytojo darbas nėra pakankamai apmokamas“ „Namuose arba globos įst. mokomo vaiko valandos netarifikuojamos. Taigi, jei serga – neapmoka, bet kursą vis tiek turime išdėstyti, tai jau papildomas darbas“.

Dalis pedagogų neapsiribojo vien nusiskundimais apie prastai apmokamą darbą. Buvo nurodoma, už kokią veiklą, kokius darbus nėra apmokama. Apžvelgus gautus atsakymus paaiškėjo, kad yra darbai, kuriuos mokytojai, kalbėdami apie apmokėjimo problemas, mini dažniau negu kitus. Tai - pasiruošimas pamokoms ir sąsiuvinų taisymas. Štai mokytojų nuomonė:

„Nerealiai mažai mokama už pasiruošimą pamokoms ir sąsiuvinių taisymą“; „Nemoka už pratybų sąsiuvinių taisymą“; „Vertinamas (apmokamas) tik pamokinis darbas, ruošimasis pamokoms nėra apmokamas“; „Mažai apmokama už pratybų tikrinimą ir taisymą“; „Nemokama už realų pasiruošimo ir sąsiuvinių taisymo laiką“; „Už pratybas ir jų taisymą nemokama geografijos, istorijos, biologijos, chemijos mokytojams“; „Sąsiuvinių taisymas atima maždaug 10 val. per savaitę“; „Neapmokama už pasiruošimą pamokoms, taisymą ne tik rašomųjų, bet ir pratybų“; „Niekas neapmoka to darbo laiko, kai ieškai mokymo medžiagos, kai perki literatūrą ir vadovėlius, kurie greit pasensta“; „Kuo daugiau dirbame ir turime didesnę krūvį, tuo daugiau darbas reikalauja investicijų ir laiko. Mokytojai daug perka sau literatūros, priemonių ir t.t. Atlyginimas vėlgi nuo to nekyla – daugiau atskaito“.

Vieni mokytojai rašo, kad jiems nemokama už pasiruošimą pamokoms ir darbų taisymą, kiti pabrėžia, kad mokama per mažai. Tokias problemas regi kas dešimtas respondentas. Dalis respondentų detalizavo papildomą neapmokamą arba mažai apmokamą darbą. Jie mano, kad daug laiko skiria papildomam darbui su moksleiviais: *„Nemoka už ruošimą olimpiadoms“ „Ruošiant moksleivius egzaminams. Vieną dalyką laiko 5 žmonės, kitą 55, o kitą visai nelaiko“; „Kartais klasėje yra mokinių, kuriems sunkiai sekasi mokytis. Ir su jais būtinai reikia dirbti individualiai, o šis darbas nėra apmokamas. Ir šiaip yra nemažai neapmokamo darbo“; „Daug laiko skiriu individualiems moksleivio mokymams, olimpiadininkams, besiruošiantiems egzaminams, tas darbas neapmokamas“; „Nėra skirta apmokamų valandų konsultacijom“.*

Mokytojai nepatenkinti, kad neapmokamas jų darbas, kurį jie dirba savaitgaliais: veža moksleivius į ekskursijas, rengia varžybas ir pan.:

„Neapmokama už koncertų lankymą su klase šeštadieniais ir sekmadieniais“; „Be pamokų vedimo vedame ekskursijas, tėvų susirinkimus, užklasinę veiklą, koncertai per šventes, išvykos į muziejus, teatrus“; „Nemokama už ekskursijas, turistinius žygius“; „Turint klasę dirbam daugiau nei 2 savaitines val. su klase. Vykstam į žygius, išvykas, niekas mūsų valandų neskaito“; „Nuolat vykstu su mokiniiais į respublikinius – tarptautinius renginius, visada- savaitgaliais. Gaunu tik maistpinigius. Su vaikais praleidžiu kelias paras. Prie atostogų nepridedama nė viena para“; „Labai daug yra organizuojama mokykloje vidaus sporto varžybų, ir už mokyklos ribų, o varžybų organizavimui yra skirta tik 1 val., o vienu varžybų metu yra sugaištama mažiausiai 3

val.“; „Ne visa veikla apmokama: budėjimas, papildomas darbas, tiekimas, kenksmingos darbo sąlygos“; „Neapmokamas budėjimas (priverstinis) mokykloje“.

Mokytojai išskiria darbus, kurie taip pat susiję su nemažomis laiko sąnaudomis ir nėra apmokami:

„Neapmokamas dalyvavimas susirinkimuose, projektų rengimas“; „Už darbą su dokumentacija (bylos, planai) visai neapmoka“; „Reiktų mokėti už dokumentacijos tvarkymą, už papildomą darbą po pamokų“; „Nemokama už projektinių darbų rašymą“; „Iškyla daug neplanuotų darbų kaip projektų rašymas, darbas su klase“; „Papildomas popierizmas atima daug laiko, kurį galėčiau skirti tiesiogiai mokiniams“.

Aukščiau išvardintas apmokėjimo problemas kėlė daugelio dalykų mokytojai. Tačiau kai kurių dalykų mokytojai įsitikinę, kad jų mokomas dalykas reikalauja daugiau pastangų ir turi būti labiau apmokamas. Tai liečia dėstymą vyresnėms klasėms ir kai kurių dalykų dėstymą:

“Lietuvių (gimtosios) kalbos apmokėjimas yra mažesnis, negu kitų dalykų, nes nepakankamai apmokamas sąsiuvinų taisymas”; “Dailės mokytojams turėtų būti skirtos nors dvi val. per savaitę pamokų ruošimui ir mokyklos apipavidalinimo darbams”; “Turint vyresnes klases daugiau laiko reikia skirti pasiruošimui, o moka tiek pat visoms klasėms“; „Mažai mokama už darbą vyresnėse klasėse, nes darbas sudėtingesnis, reikia taisyti daug darbų“; „Profilinio mokymo klasėse mokytojas dirba neapmokamas valandas dėl to, kad individualiu tvarkaraščiu besimokantys mokiniai negali vienu metu susirinkti papildomai dalyko pamokai“.

Kitas problemų ratas, kurį minėjo apklausti mokytojai – tai klasės vadovo, auklėtojo darbo įvertinimas:

“Yra daug darbų už kuriuos nemokama: darbas su tėvais, susirinkimai”; „Būrelių, metodinių komisijų pirmininkų, grupių vadovų darbas turėtų būti daugiau mokamas“; „Nėra konkretaus apibrėžtumo, kaip apmokamas mokytojo – grupės vadovo darbas. Juk jis dirba gerokai daugiau negu mokama už tą darbą“; “Mažai apmokama už auklėtojo darbą“; „Klasės vadovo darbas beveik neapmokamas“; „Už vadovavimą auklėjamajai klasei moka per mažai“; „Būrelių pirmininkai, tarybos nariai, komisijų nariai negauna už savo darbą“; „Per mažai valandų skiria apmokėjimui už darbą su klase“;

Klasės vadovo darbo įvertinimą ir apmokėjimą nepakankamu nurodė kas dvidešimtas respondentas. Pedagogai mano, kad tas darbas arba nėra apmokamas,

siūloma net įvesti atskirą etatą: „Per mažai moka už klasės vadovą, gali būti net atskiras etatas, susirinkimai neapmokami, kai kada jie tęsiasi net 0,5 dienos Daug valandų sugaištame lankydami mokinius, tikrindami jų gyvenimo, mokymosi sąlygas – už tai niekas nemoka“.

Kita finansinė problema, kurią gana dažnai nurodydavo apklaustieji mokytojai – tai lėšų, skirtų apmokėti išlaidas, susijusias su jų tiesioginiu darbu, trūkumas. Mokytojai nepatenkinti, kad neapmokamas naudojimasis telefonu darbo reikalais: „Neskiriama pinigų kanceliarinėms išlaidoms, telefonui“; „Kiek pinigų tenka išleisti telefoniniams pokalbiams, net mokykloje – taksofonai“; „Klasės vadovas auklėtinių tėvams turi skambinti savo sąskaita“. Pedagogai skundžiasi, kad patys moka už vaizdines mokymo priemones, literatūrą, kabineto remontą:

„Daug priemonių reikia įsigyti už savo pinigus, esamos pasenę, susidėvėję“; „Per mažai pinigų skiriama metodinei medžiagai. Dalį atlyginimo skiriu kelionei į pamokas, moku už visuomeninį transportą“; „Nėra atitinkamo kiekio pinigų įsigyti reikiamoms medžiagoms ir inventoriui“; „Ruošiu užduotis, kurias reikia padauginti (atšviesti), naudojuosi internetu papildomai informacijai kaupti ir t.t.“; „Turiu rūpintis kabineto remonto, baldų remonto, tvarkymo darbais, už kuriuos nemokama“; Už mokymą namuose neįskaičiuojamas kelionės laikas“;

Kvalifikacijos kėlimas ir su tuo susijusios išlaidos – tai taip pat problema, kurią pažymėjo mokytojai. Jie yra susirūpinę kvalifikacijos kėlimu ir išlaidomis, kurios neapmokamos ar ne visuomet apmokamos: „Neapmokama už dalyvavimą kursuose, neapmokamas mokestis už kursus“; „Savivaldybė neskiria lėšų už kvalifikacinius užsiėmimus, nepadengia kelionės išlaidų“; „Mokytojai privalo tobulėti, kelti kvalifikaciją, o visi renginiai – seminarai - mokami, neužtenka atlyginimo“; „Problema važiuojant į mokslus, kurių metu niekas neapmoka“; „Savo lėšomis vykstu į seminarus“.

Savo problemų, susijusių su darbo apmokėjimu, turi ir mokytojai, sulaukę pensinio amžiaus: „Pensinio amžiaus mokytojai diskriminuojami vyriausybiniais aktais“; „Mokytojas pensininkas negali pragyventi iš varganos per visą gyvenimą uždirbtos pensijos“; „Esu pensininkė ir apmokėjimas yra ribojamas“; „Dirbu tik 6 val., esu pensininkė, pagal įstatymus daugiau neleidžiama dirbti“.

Nemažai mokytojų (kas dvidešimtas) parašė, kad jiems trūksta informacijos apie apmokėjimą už jų darbą: „Nėra tikslios informacijos, koks darbas kiek įvertintas“;

„Nežinau kiek ir už ką gaunu“; „Mokytojai nenoriai dirba administracijos nurodytus darbus, nes mano, kad jiems tai nepriklauso ir už tai nemokama“; „Niekada nežinau, kodėl vieną mėnesį gaunu daugiau, kitą – mažiau“; „Neapibrėžta apmokėjimo už darbą kabinete sistema leidžia manipuliuoti apmokėjimu už šį darbą“; „Menka informacija iš mokyklos buhalterijos“; „Dirbau dvejose mokyklose, susidūriau su skirtinga darbo apmokėjimo metodika. Kodėl? Man niekas neišaiškino“; „Nežinau, kiek kainuoja viena mano vedama pamoka“.

Mokytojai pageidautų gauti apmokėjimo lapelius, kuriuose būtų aiškiai parašyta, kiek ir už kokią darbą jiems yra mokama: *„Norėčiau gauti apmokėjimo lapelį už savo darbą. Mes jo negauname“; „Man atrodo kiekvienas turi žinoti savo darbo įvertinimo lentelę (ji gali būti vieša) ir tuomet svarstyti visi ir kiekvienas, kaip apmokama“;*

Kita problema, taip pat susijusi su darbo apmokėjimu ir organizavimu yra nepakankamas darbo krūvis: *„Mažas darbo krūvis“; „Apribojamas krūvis. Neįmanoma gauti valandų papildomam ugdymui, norint likviduoti spragas žinių, ruošti moksleivius olimpiadoms“.*

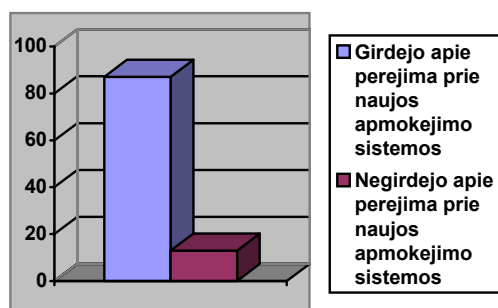
Atsakymų analizė parodė, kad mokytojų darbo apmokėjimo problema tikrai egzistuoja ir kad mokytojai nėra patenkinti dabartiniu apmokėjimu už savo darbą.

Apžvelgus mokytojų atsakymus aiškėja apmokėjimo už darbą problema: iš vienos pusės aiškinama, kad pedagogų darbas yra sunkiai įvertinamas, kita vertus, norima vis tik tiksliai išmatuoti ir įvertinti savo atliekamą darbą. Tokių, kurie norėtų tikslaus darbo įvertinimo ir atitinkamo apmokėjimo yra gerokai daugiau negu tų, kurie mano, kad pedagogo darbas nėra išmatuojamas ir įvertinamas. Jie iškelia su apmokėjimu susijusias problemas, išvardina už kuriuos darbus negauna arba gauna nepakankamą atlyginimą. Sykiu mokytojai siekia ir aiškumo, skaidrumo apmokėjimo sistemoje, dalis mokytojų pageidautų gauti lapelius, kuriuose būtų surašyta už ką ir kiek jiems yra mokama.

Kontentanalizė parodė, kad pagrindinė problema, susijusi su mokytojo darbo apmokėjimu – tai finansinės problemos. Mokytojai nurodo, kad jų darbas yra per mažai apmokamas. Norėdami išlaikyti šeimą, dirba papildomu etatu. Neapmokama arba per mažai apmokama popamokinė veikla: sąsiuvinų taisymas, ruošimasis pamokoms, vadovavimas klasei, ekskursijos, koncertai, ruošimasis olimpiadoms ir kt. Trūksta pinigų mokymo priemonėms įsigyti, kvalifikacijai kelti, nepakanka informacijos apie dabartinę apmokėjimo sistemą.

Rengiant naują pedagogų darbo apmokėjimo tvarką buvo siekiama iširti, kiek mokytojai yra informuoti apie perėjimą prie naujos apmokėjimo sistemos. Mokytojams buvo pateiktas klausimas: **“Ar jūs esate girdėję, kad gali būti pereita prie naujos mokytojų darbo apmokėjimo sistemos, kai mokytojams būtų mokama ne už pamokinių valandų skaičių, o už etatą?”** Apklausos duomenys rodo, kad didžioji dauguma apklaustųjų mokytojų yra girdėję, kad yra ruošiamas perėjimas prie naujos apmokėjimo sistemos.

4.2.1 pav.
Mokytojų informuotumas apie perėjimą prie naujos apmokėjimo sistemos

Apie perėjimą prie etatinės mokytojų darbo apmokėjimo sistemos labiau informuoti pagrindinių bendrojo lavinimo dalykų dėstytojai, mažiau informuoti tie, kurių dėstomi dalykai yra specialūs – tikyba, verslo vadyba, retesnių užsienio kalbų mokytojai.

4.2.1 lentelė
Mokytojų informuotumas apie perėjimą prie naujos apmokėjimo sistemos ir darbo stažas (%)

Mokytojų darbo stažas	Ar yra girdėję, kad gali būti pereita prie naujos mokytojų darbo apmokėjimo sistemos		Viso
	Taip	Ne	
Iki metų	39	61	100
2 – 5 metai	78	22	100
6 – 10 metų	83	17	100
11 – 20 metų	92	8	100
21 – 30 metų	95	5	100
31 – 40 metų	92	8	100
Virš 41	100	-	100

Dauguma mokytojų yra informuoti apie rengiamas permainas mokytojų darbo apmokėjimo sistemoje. Tačiau įvairios mokytojų grupės informuotos nevienodai. Mokytojų darbo stažas mokykloje yra tiesiog susijęs su gaunama informacija apie apmokėjimo sistemos pokyčius. Kaip rodo lentelėje pateikti duomenys, kuo ilgesnis

pedagoginio darbo stažas, tuo mokytojų informuotumas apie rengiamą perėjimą prie kitokio darbo apmokėjimo yra didesnis. Mažiausiai informuoti apie permainas mokytojai, kurie dirba mokyklose visai neilgai – iki metų. Tokių daugiau kaip pusė nėra girdėję apie planuojamus apmokėjimo pakeitimus. Daugiausia girdėję apie būsimus pasikeitimus mokytojai, kurie dirba mokykloje virš dešimt metų. Tokias pačias tendencijas galime išvelgti ir paanalizavę atsakymų pasiskirstymą pagal amžiaus grupes.

Mažiau informuoti apie būsimas permainas mokytojai, kurie neturi aukštojo išsilavinimo, yra baigę tik aukštesniąsias mokyklas. Iš jų trečdalis nežino apie galimą atlyginimų reformą. Pastebėti ir skirtumai tarp vyrų ir moterų. Moterys labiau linkę domėtis numatomomis permainomis ir yra geriau informuotos: dešimtadalis mokytojų moterų ir ketvirtadalis vyrų parašė, kad jie nėra girdėję apie planuojamus pakeitimus mokytojų darbo apmokėjimo sistemoje.

4.2.2 lentelė
Mokytojų informuotumas apie perėjimą prie naujos apmokėjimo sistemos ir jų kvalifikacinė kategorija (%)

Kokia Jūsų kvalifikacinė kategorija?	Ar yra girdėję, kad gali būti pereita prie naujos mokytojų darbo apmokėjimo sistemos?		Viso:
	Taip	Ne	
Mokytojas (-a)	73	27	100
Vyresnysis mokytojas (-a)	95	5	100
Mokytojas metodininkas (-ė)	97	3	100
Mokytojas ekspertas	100		100
Neturi kvalifikacinės kategorijos	65	35	100

4.2.3 lentelė
Mokytojų informuotumas apie perėjimą prie naujos apmokėjimo sistemos ir jų pareigos (%)

Kokios jūsų pareigos mokykloje?	Ar yra girdėję, kad gali būti pereita prie naujos mokytojų darbo apmokėjimo sistemos?		Viso:
	Taip	Ne	
Mokytojas (-a)	88	12	100
Direktoriaus pavaduotojas (-a)	95	5	100
Direktorius (-ė)	100		100
Kitos	76	24	100

Mokytojų informuotumas apie galimus atlyginimo sistemos pokyčius taip pat susijęs su jų kvalifikacija ir užimamomis pareigomis mokykloje.

Atlikta apklausos duomenų analizė rodo, kad numatomos atlyginimų reformos idėjos pasiekė daugumą mokytojų. Tačiau įvairios mokytojų grupės nevienodai informuotos: mažiau apie ketinamą atlyginimų sistemos reformą žino eiliniai, turintys nedidelį darbo stažą ir žemesnę kategoriją mokytojai. Apklausos duomenis galime palyginti su fokus grupės, kurioje mokytojai diskutavo apie perėjimą prie etatinio apmokėjimo duomenimis. Iš mokytojų pasisakymų paaiškėjo, kad mokytojų gaunama informacija neatspindi reformos esmės. Tai nekonkretūs gandai, gana iškreiptai atspindintys perėjimo prie etatinio apmokėjimo esmę. Mokytojai, kurie „informuoti“ apie galimą reformą, ją sieja su būtinumu sėdėti darbe visą darbo dieną. Ne kartą kalbantys pabrėžė, kad informacija juos pasiekia „pliotkų“ arba gandų pavidalu. Taigi, remiantis papildomais duomenimis galima teigti, kad mokytojai nepakankamai susipažinę su rengiamos atlyginimo reformos esme.

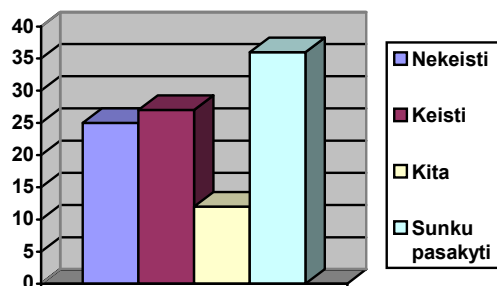
Vienas iš kertinių tyrimo tikslų buvo išsiaiškinti, koks yra pedagogų požiūris į galimą etatinį apmokėjimą. Savo požiūrį į galimus pokyčius buvo prašomi išsakyti visi – ir tie, kurie ką nors žinojo apie būsimas permainas, ir tie, kurie nieko nebuvo girdėję.

Mokytojų buvo klausiama: **„Kaip jūs vertintumėte tokį darbo apmokėjimo pokytį?“** Mokytojai turėjo pasirinkti vieną iš pateiktų atsakymo variantų:

1. *„Manau, kad reikėtų palikti apmokėjimą tokį, koks jis yra, nieko nekeisti“*
2. *„Manau, kad reikėtų pereiti prie etatinio apmokėjimo, jeigu nepadaugėtų valandų, kurias reiktų praleisti mokykloje“*
3. *„Kita“*
4. *„Sunku pasakyti“.*

Žemiau pateiktame pavyzdyje matyti, kokius atsakymus pasirinko pedagogai.

4.2.2 pav.
Darbo apmokėjimo pokyčio vertinimai

Pavyzdyje 4.2.2 atspindi bendriausios vertinimo tendencijos. Apžvelgus respondentų atsakymus matyti, kad mokytojai pasiskirsto į dvi beveik lygias grupes – tie, kurie turi apibrėžtą nuomonę atlyginimų reformos klausimu, ir tie, kurie neturi konkrečios nuomonės arba turi kitokią nuomonę. Dauguma apklaustų mokytojų, nors ir girdėję apie galimas atlyginimo reformas, kol kas neturi susidarę nuomonės šiuo klausimu. Daugiau kaip trečdalis mokytojų nurodė, kad jiems sunku atsakyti į šį klausimą. Ketvirtadalis mokytojų bevelėtų nieko nekeisti, kitas, šiek tiek didesnis ketvirtadalis, pasisakė už konkrečius pokyčius, perėjimą prie etatinio apmokėjimo. Reikia pastebėti, kad atsakydami į šį klausimą mokytojai pažymėdavo, kad jiems trūksta informacijos: *„Neturiu pakankamai informacijos“*; *„Trūksta informacijos“*; *„Nes daug neaiškumų“*; *„Ar nebus dar didesnės nelygybės, papildomo krūvio ir daug nekonkrečių pavedimų?“*; *„Neaišku, kiek bus mokama už etatą, ar pakis pamokų tarifas“*; *„Neaiški perėjimo tvarka ir sąlygos, todėl sunku tiksliai atsakyti“*; *„Nežinau, nes kalbos labai nekonkrečios“*; *„Nes nežinau visų kriterijų“*; *„Nesuprantu nieko apie etatinį darbą“*; *„Etatiniam apmokėjimui dar nėra pasiruošta. Jei mokytojas turės būti mokykloje, tai kur? Ar nekris atlyginimai?“*.

Todėl ir neapsisprendusių, nurodžiusių, kad jiems „sunku pasakyti“ procentas toks didelis.

Grafoje „Kita“ mokytojai galėjo įrašyti savo atsakymo variantą. Kas dešimtas mokytojas čia įrašė savo nuomonę, pasiūlymus, pageidavimus. Tiesą sakant čia yra mažai konkrečių atlyginimo reformos modelių, originalių pasiūlymų, daugiau reakcijos į pasiūlytus variantus. Dauguma išdėsčiusių savo nuomonę šioje grafoje pritaria reformai: *„Keisti būtina, atsižvelgiant į padoraus MOKYTOJO darbą“*; *„ Reikia išbandyti“*; *„Manau, kad reikėtų keisti“*.

Atsižvelgdami į toje grafoje išreikštus pageidavimus, **galime teigti, kad pritariančių perėjimui prie etatinio apmokėjimo yra daugiau negu nepritariančių.**

Mokytojai pažymėdavo, kad pritartų numatomam perėjimui prie etatinio apmokėjimo, bet su tam tikromis išlygomis, jei nesumažėtų arba padidėtų atlyginimas už darbą: *„Galima pereiti, jei nesusidarys mažėjant gimstamumui pamokų kiekis“*; *„Pereiti prie etatinio apmokėjimo, bet normalaus, kad mokytojas galėtų išlaikyti butą, šeimą, sugebėtų tobulintis“*; *„Jeigu atlyginimas nesumažės“*; *„Jeigu atlyginimas nesumažėtų, o būtų kaip dabar – už 34 val.“*; *„Reikėtų, jei nesikeis atlyginimas ir nereikės būti mokykloje (sėdėti po pamokų, nes daug darbo atliekama namuose)“*. Kaip parodė pokalbiai fokus grupėje, mokytojams darbas etatu asocijuojasi su būtinybe sėdėti

mokykloje tam tikrą valandų skaičių: „Kad būtų kur tas valandas praleisti – laisvos klasės, skaityklos ir pan...”; „Etatiniam apmokėjime turėtų būti valandos popamokinės veiklos“.

Mokytojai pageidauja, kad perėjimas prie etatinio apmokėjimo būtų vykdomas apgalvotai, atsižvelgiant į atskirų dalykų dėstymo specifiką: „Jei bus apgalvota sistema; „Reikia tobulai apgalvoti sistemą“; „Teigiamai, jeigu tai bus padaryta protingai“; „Įvesti, bet apgalvoti, diferencijuoti“; „Reiktų keisti atsižvelgiant į dalyko specifiką, darbą konkrečiai“.

Vėlgi svarstant perėjimo prie etatinio apmokėjimo galimybes, mokytojų pasisakymuose išryškėja tos pačios opios popamokinio darbo ir jo įvertinimo problemos:

„Bet apmokėti už tiek kiek dirbi, nes jei etatas, tai vėl neapmokės už visą darbą“; „Etatiniam apmokėjime turėtų būti valandos popamokinės veiklos“; „Reiktų pereiti prie etatinio apmokėjimo, reglamentuojant mokytojo darbą iki 40 val.per savaitę“; „Dirbant etatu neturėtume dirbti po darbo laiko, bet mokytojams tenka dirbti namuose, taisyti sąsiuvinius, ruošti praktiniams darbams“; „Sutinku, kad būtų apmokėjimas toks, koks yra dabar, bet bet, kad būtų mokama ir už papildomą darbą“.

4.2.4 lentelė
Darbo apmokėjimo pokyčių vertinimai pagal lytį (%)

	Kaip jūs vertintumėte tokį darbo apmokėjimo pokytį?				Viso:
	Vertina teigiamai	Vertina neigiamai	Kita	Sunku pasakyti	
Moterys	21	24	13	42	100
Vyrai	37	36	9	18	100

Išsiskiria vyrų ir moterų nuomonės vertinant apmokėjimą (žr. 4.2.4 lent.). Nors vyrų mažiau yra girdėję apie galimus atlyginimų sistemos pokyčius, daugiau jų pareiškė savo nuomonę dėl galimos reformos. Moterys santūresnės vertindamos reformą, didelis procentas moterų nurodė, kad joms sunku atsakyti į šį klausimą. Tačiau moterų imties viduje (priešingai negu vyrų) persveria teigiama nuostata galimos atlyginimų reformos atžvilgiu.

Pereinant prie naujos apmokėjimo už darbą tvarkos, svarbu įvertinti ir įvairių amžiaus grupių nuostatas galimų pokyčių atžvilgiu. Išanalizavus atsakymų duomenis pagal amžiaus požymį paaiškėjo, kad palankiausiai atlyginimų reformos atžvilgiu nusiteikę 31 -50 metų mokytojai. Jų beveik trečdalis nurodė, kad sutiktų pereiti prie

naujos apmokėjimo už darbą tvarkos. Vyresnio amžiaus (virš 50 metų), turintys didelį pedagoginį darbo stažą pedagogai gerokai kritiškiau nusiteikę apmokėjimo už darbą atžvilgiu. Jaunesni mokytojai mažiau informuoti apie rengiamas apmokėjimo permainas, tuo pačiu, jie dar nėra susiformavę nuomonės šiuo klausimu. Pusė 26 – 30 metų, virš 40 procentų iki penkių metų pedagoginį darbo stažą turinčių pedagogų nurodė, kad jiems sunku atsakyti į šį klausimą. Taigi, keičiant apmokėjimo sistemą, svarbu ypač atkreipti dėmesį į tą pedagogų sluoksnį, kurio nuomonė šiuo klausimu dar nėra pakankamai susiformavusi. Jiems trūksta informacijos arba informacija pateikiama ne iš patikimų šaltinių ir dėl to nėra formuojamos adekvačios nuostatos galimos apmokėjimo už mokytojų darbą reformos atžvilgiu.

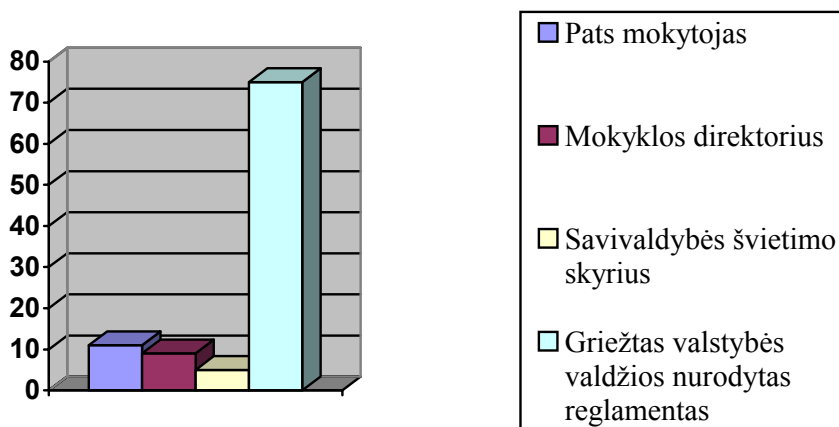
Apžvelgus atsakymų duomenis, galima atrasti sąsajų tarp pedagogų įgyto išsilavinimo ir jų nusiteikimo pritarti arba nepritarti apmokėjimo už darbą pokyčiams. Šiaulių pedagoginio universiteto (du penktadaliai) ir Vilniaus pedagoginio universiteto absolventai (trečdalis) palankiau žiūri į rengiamas permainas negu jų kolegos, baigę kitas aukštąsias ar aukštesnias mokyklas.

Reikia pažymėti, kad vienas iš veiksnių, turinčių įtakos apsisprendimui, kaip vertinti numatomus apmokėjimo pakeitimus, yra pareigos, kurias užima respondentai. Užimantys vadovaujančias pareigas – direktoriai arba jų pavaduotojai – gerokai palankiau nusiteikę rengiamų atlyginimo sistemos pasikeitimų atžvilgiu.

Pusė apklaustų pedagogų yra neapsisprendę, neturi savo nuomonės numatomų atlyginimo reformų atžvilgiu. Esminis faktorius, nulemiantis neapsisprendimą yra informacijos apie perėjimą prie etatinio apmokėjimo sistemos stoka. Iš pareiškusių savo nuomonę didesnė dalis pasisako už perėjimą prie etatinės apmokėjimo sistemos. Rengiantis keisti apmokėjimo sistemą, ypač svarbu atkreipti dėmesį į tą pedagogų sluoksnį, kurio nuomonė šiuo klausimu dar nėra pakankamai susiformavusi. Tai yra jaunesni, trumpesnį pedagoginį stažą turintys pedagogai. Jiems trūksta informacijos arba informacija pateikiama ne iš patikimų šaltinių ir dėl to nėra formuojamos adekvačios nuostatos galimos apmokėjimo už darbą reformos atžvilgiu.

Norėdami išsiaiškinti, kaip pedagogai žiūri į jų darbo krūvio reguliavimą, pabandėme išsiaiškinti, kas, jų nuomone yra tas autoritetas, kuris turėtų reguliuoti darbų, įeisančių į mokytojo etatą dydį ir kokybę. Tuo tikslu buvo pateiktas klausimas: **„Kas turėtų spręsti, kiek ir kokių darbų turėtų įeiti į mokytojo etatą?“** Atsakant prašyta pasirinkti vieną iš atsakymo variantų.

Kas turėtų reguliuoti į mokytojo etatą įeinančius darbus (%)

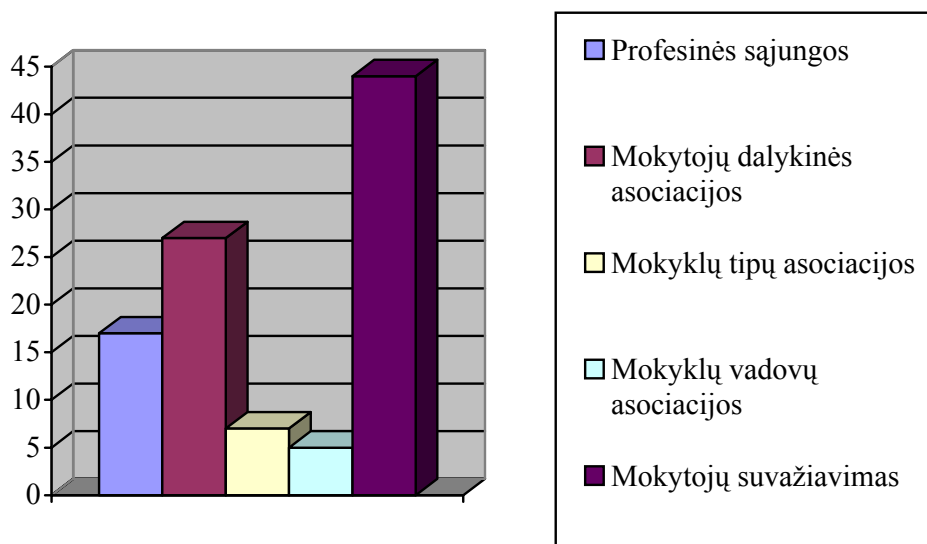
Skyriaus pradžioje, analizuojant mokytojų darbo apmokėjimo problemas paaiškėjo, kad dalis pedagogų nežino, už ką jiems yra mokami pinigai. Mokytojai norėtų tiksliai žinoti, už kokį darbą jie gauna vienokį ar kitokį atlyginimą. Siekimą išvengti voliuntaristinio apmokėjimo rodo ir paveikslėlyje pateikti skaičiai: 75 procentai mokytojų yra įsitikinę, kad mokytojo etato darbus turėtų reguliuoti griežtas valstybės valdžios nustatytas reglamentas. Vienas ketvirtadalis pedagogų pasisako už kitokį į etatą įeinančių darbų nustatymo modelį: dešimtadalis norėtų patys nustatyti etato turinį, dar dešimtadalis tai pavestų atlikti direktoriui. Visai nedidelė dalis (penki procentai) norėtų, kad apie į etatą įeinančius darbus spręstų savivaldybės švietimo skyrius. Atsakymai į šį klausimą parodo ne vien tik mokytojų susirūpinimą dėl etato turinio, bet pedagogų nuostatas įvairių švietimo institucijų požiūriu: mokytojai labiausiai nepasitiki savivaldybės švietimo skyrių kompetencija.

Apklaustos duomenų analizė parodė, kad yra tam tikrų skirtumų vertinant aukščiau aprašytų institucijų indėlį į etato turinio formavimą. Pastebėta vertinimų priklausomybė nuo pedagoginio darbo stažo. Kuo vyresni mokytojai, kuo didesnis jų pedagoginio darbo stažas, tuo labiau jie linkę siekti, kad mokytojo etato darbus turi reguliuoti griežtas valstybės valdžios nustatytas reglamentas. Jaunesni mokytojai, kurie dirba mokykloje iki penkių metų, dažniau pasisako už galimybes etatą reguliuoti kitaip; jie dažniau negu vyresni jų kolegos norėtų, kad apie darbus, kurie turi įeiti į mokytojo etatą galėtų spręsti patys, mokyklos direktorius ar švietimo skyrius. Pradinių klasių mokytojai, mokytojai, baigę Šiaulių pedagoginį universitetą, dažniau negu kiti jų kolegos parašydavo norintys patys nustatyti, kokie darbai turi įeiti į etatą.

Buvo klausama ir apie tai, **kas geriausiai atspindėtų mokytojų nuomonę dėl etatinio apmokėjimo**. Atsakydami mokytojai galėjo pasirinkti tokius atsakymo variantus: „*Profesinės sąjungos*“, „*Mokytojų dalykinės asociacijos*“, „*Mokyklų tipų asociacijos*“, „*Mokyklų vadovų asociacijos*“, „*Mokytojų suvažiavimas*“. Iš gautų atsakymų (žr. 4.2.4 pav.) matyti, kad mokytojai labiausiai pasitiki ne veikiančiais organais ar institucijomis, bet plačiau atstovaujamu organu, tokiu kaip mokytojų suvažiavimas. Tokią nuomonę išreiškė apie keturiasdešimt penkis procentus apklaustųjų. Mokytojai nori, kad jų, kaip suinteresuotų asmenų nuomonė būtų išklausyta. Todėl jie mažiau vertina mokytojų dalykines asociacijas. Jas atstovauti savo interesams pasirinktų ketvirtadalis mokytojų. Dar mažiau mokytojų mano, kad jų nuomonę dėl etatinio apmokėjimo galėtų atstovauti mokyklų tipų asociacijos. Labiausia nepasitikima mokyklų vadovais; juos, kaip atspindinčius mokytojų nuomonę dėl etatinio apmokėjimo, pasirinko tik penki procentai respondentų.

4.2.4 pav.

Kas geriausiai atspindėtų mokytojų nuomonę dėl etatinio apmokėjimo (%)

Iš bendro apklaustųjų masyvo išsiskiria mokytojai, kurių darbo stažas 2-5 metai. Jie labiau linkę (25 proc.) pasitikėti mokytojų profsąjungomis, kurios galėtų atstovauti jų interesus dėl etatinio apmokėjimo. Mokytojai, kurių darbo stažas 11-20 metų, taip pat šiek tiek išsiskiria iš kitų, iš jų 35 proc. pasitikėtų mokytojų dalykinėmis asociacijomis. Jauni mokytojai, kurių darbo stažas iki 1 metų – palaiko vadovų asociaciją. Vyresnio amžiaus pedagogai (turintys 31-40 metų darbo stažą) labiau negu kiti pasitiki mokytojų suvažiavimu.

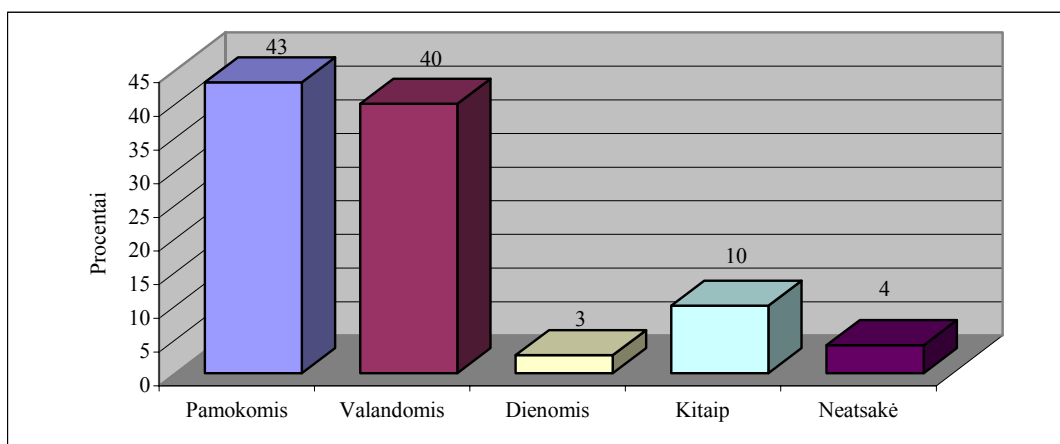
Vertindami perėjimą prie galimo etatinio apmokėjimo, pedagogai pirmenybę atiduoda griežtam darbų reglamentavimui. Trys ketvirtadaliai mokytojų yra įsitikinę, kad darbų, įeisančių į mokytojo etatą dydį ir kokybę turėtų reguliuoti griežtas valstybės valdžios nustatytas reglamentas. Pastebėta vertinimų priklausomybė nuo pedagoginio darbo stažo. Kuo didesnis mokytojų pedagoginio darbo stažas, tuo labiau jie linkę siekti, kad mokytojo etato darbus turi reguliuoti griežtas valstybės valdžios nustatytas reglamentas. Jaunesni mokytojai, kurie dirba mokykloje iki penkių metų, dažniau pasisako už galimybes etatą reguliuoti kitaip; jie dažniau negu vyresni jų kolegos norėtų, kad apie darbus, kurie turi įeiti į mokytojo etatą galėtų spręsti patys, mokyklos direktorius ar švietimo skyrius. Mokytojų suvažiavimas būtų ta institucija, kuri geriausiai atspindėtų mokytojų nuomonę dėl etatinio apmokėjimo.

IV.3 PEDAGOGINIO DARBO KRŪVIO PASKIRSTYMO PROBLEMOS PEREINANT Į ETATINĮ APMOKĖJIMĄ.

IV.3.1 KAIP TURĖTŲ BŪTI APSKAIČIUOJAMAS MOKYTOJO ETATAS.

Šioje dalyje mokytojai vertino, kaip turi būti apskaičiuojamas mokytojo etatas: pamokomis (pedagoginėmis valandomis), valandomis, dienomis, ar kitokiais būdais. Pasirodė, kad dauguma mokytojų pageidauja, jog etatai būtų apskaičiuojami pagal pamokas (pedagogines valandas) arba valandas, atitinkamai 43,2 ir 40 proc. Atsakymų variantų statistika pateikiama 4.3.1 pavyzdyje.

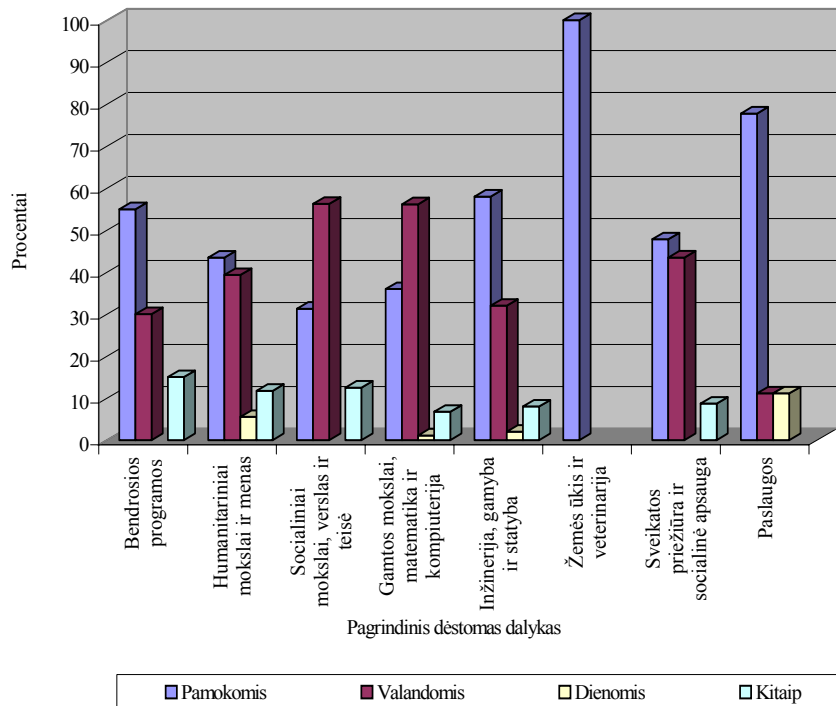
4.3.1 pav.
Kaip turėtų būti apskaičiuojamas mokytojo etatas (%)

Pasidomėjus, kokie skirtumai egzistuoja tarp atskirų mokytojų grupių vertinant išskirtus etatų apskaičiavimo būdus, priėjome išvadą, jog svarbiausi skirtumai

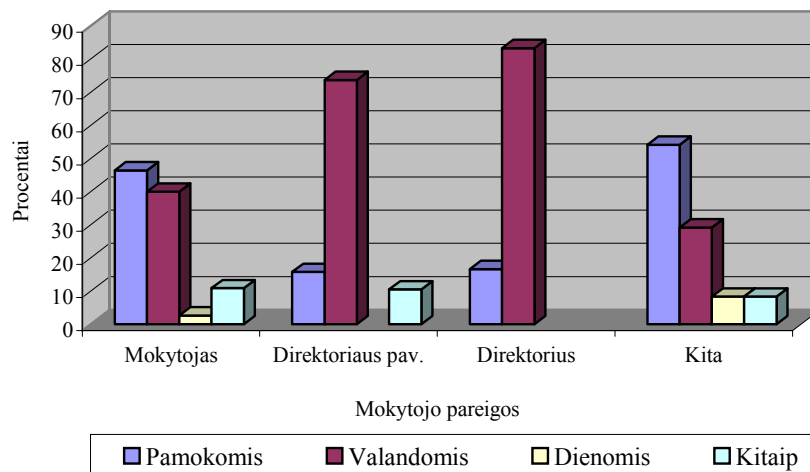
nulemiami mokytojo užimamų pareigų ir jų pagrindinio mokomo dalyko¹. Didžioji dauguma mokyklų direktorių ir direktorių pavaduotojų mano, kad etatus reikia apskaičiuoti pagal valandas (atitinkamai 83 ir 74 proc.). Tuo tarpu paprastų mokytojų nuomonė šiuo klausimu nevienareikšmiška, nes pirmi du etatų nustatymo variantai pasirenkami beveik vienodai dažnai. Vis tik, jie dažniau renkasi pamokas (46 proc.), o valandinis etatų apskaičiavimo variantas lieka antroje vietoje (40 proc.). Didesnioji dalis mokytojų, kurie moko socialinių mokslų, verslo ir teisės bei gamtos mokslų, matematikos ir kompiuterijos labiau norėtų, kad etatai būtų apskaičiuojami pagal valandas nei pagal pamokas, tuo tarpu kitų išskirtų mokytojų grupių atstovai pirmenybę teikia pamokiniam variantui. Bendra tendencija – dienomis ir kitais būdais apskaičiuojami etatai nėra patrauklus variantas mokytojams. Duomenys iliustruojami grafikais 4.3.2 pav. ir 4.3.3 pav.

4.3.2 pav.
Nuomonės kaip turėtų būti apskaičiuojamas mokytojo etatas, pasiskirstymas pagal dėstomą dalyką (%)

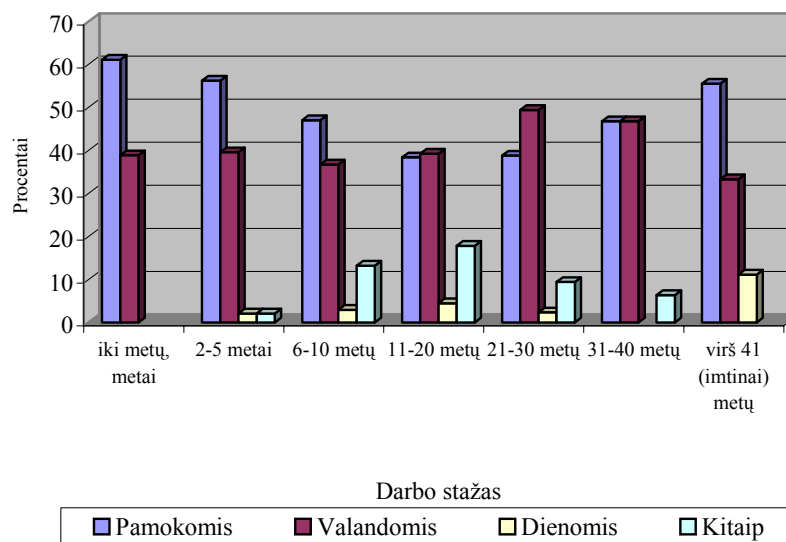
¹ Tik tarp šių grupių nustatyti statistškai reikšmingi skirtumai. Ryšio tarp kintamųjų egzistavimui nustatyti vartota χ^2 statistika. Abiem atvejais ryšys tarp kintamųjų labai silpnas: mokytojo užimamų pareigų atveju Gudmeno ir Kraskelo $\lambda = 0,07$ ($p=0,002$), o mokytojo pagrindinio mokomo dalyko atveju Gudmeno ir Kraskelo $\lambda = 0,121$ ($p=0,012$).

4.3.3 pav.
Nuomonės kaip turėtų būti apskaičiuojamas mokytojo etatas, pasiskirstymas pagal pareigas (%)

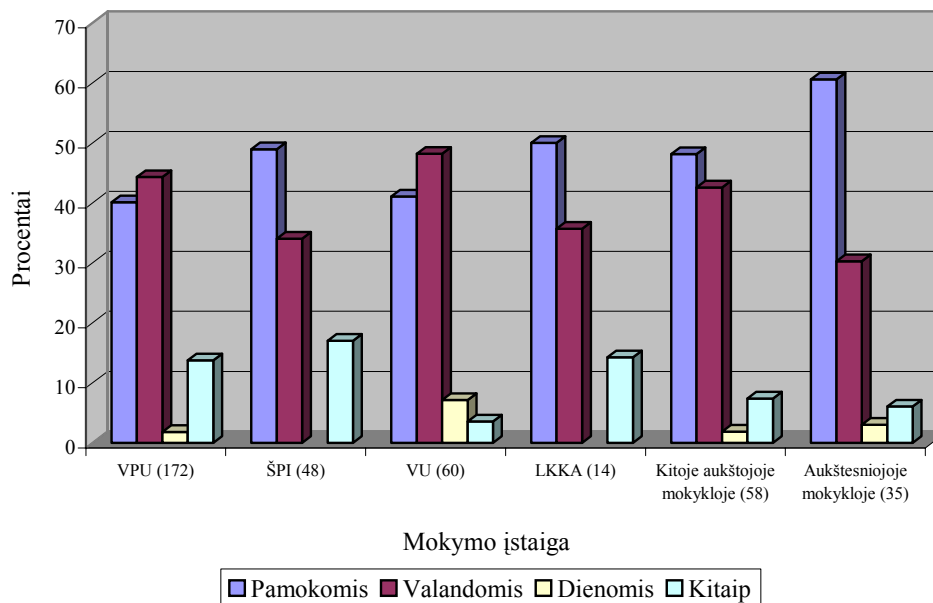
Nors statistiškai neįrodyta, kad mokytojų darbo stažas turi įtakos vertinat etatų apskaičiavimo būdus, tačiau toliau pateiktame grafike (žr. 4.3.4 pav.) matome, kad mokytojai, kurių darbo stažas iki 10 metų arba didesnis už 40 metų labiau simpatizuoja pamokiniam etatų apskaičiavimo būdai (pastaroji grupė dar pasižymi tuo, jog santykinai dažniau pasisako už etatų apskaičiavimą dienomis). Kitų darbo stažo grupių atveju labiausiai patrauklus valandinis etatų apskaičiavimo metodas (31-40 metų darbo stažo grupės atveju – vienodai patrauklus ir pamokinis, ir valandinis).

4.3.4 pav.
Nuomonės kaip turėtų būti apskaičiuojamas mokytojo etatas, pasiskirstymas pagal pedagoginio darbo stažą (%)

Vėlgi, nors statistiškai neįrodyta, kad aukščiausio įgyto išsimokslinimo institucija turi įtakos, kai mokytojai vertina etatų apskaičiavimo būdus, tačiau toliau pateiktame grafike (žr. 4.3.5 pav.) matome, kad mokytojai baigę VPU ir VU labiau simpatizuoja valandiniam etatų apskaičiavimo būdai. Kitas mokymo įstaigas baigusių mokytojų atveju labiausiai patrauklus pamokinis etatų apskaičiavimo metodas².

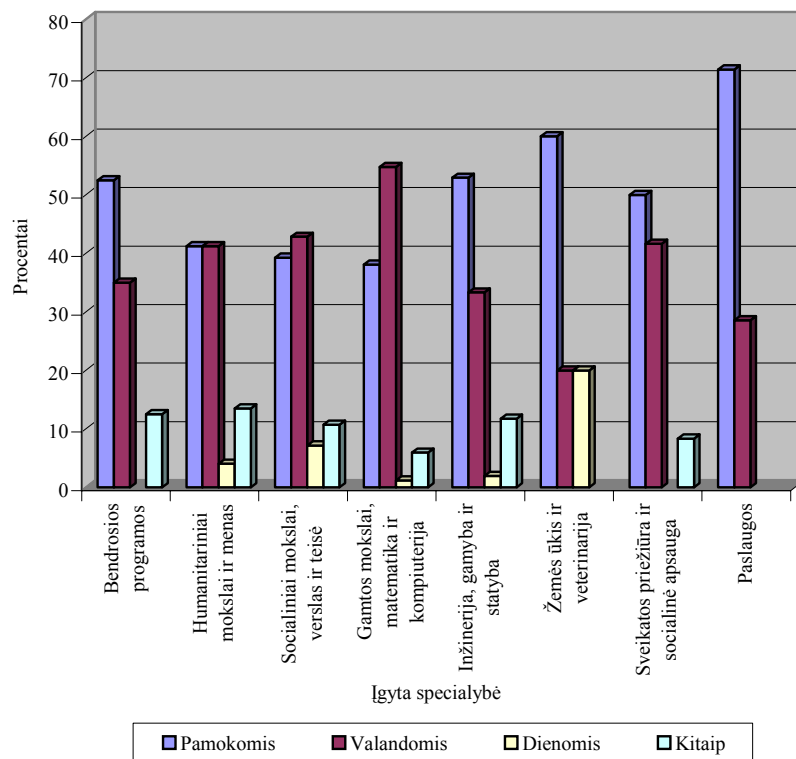
4.3.5 pav.
Nuomonės kaip turėtų būti apskaičiuojamas mokytojo etatas, pasiskirstymas pagal baigtą mokymo įstaigą (%)

Kaip ir darbo stažo bei įgyto išsimokslinimo atveju, nors statistiškai neįrodyta, kad studijų metais įgytos specialybės pobūdis turi įtakos mokytojų etatų apskaičiavimo būdų vertinimams, tačiau toliau pateiktame grafike (žr. 4.3.6 pav.) matome, kad mokytojai įgiję socialinių mokslų, verslo ir teisės bei gamtos mokslų, matematikos ir kompiuterijos sričių išsimokslinimą labiau simpatizuoja valandiniam etatų apskaičiavimo būdai. Mokytojams įgijusiems humanitarinį ir meno srities išsilavinimą vienodai patrauklus ir pamokinis, ir valandinis etatų apskaičiavimo metodas. Kitose srityse išsimokslinimą įgijusių mokytojų atveju labiausiai patrauklus pamokinis etatų apskaičiavimo metodas.

² Čia neįtraukti duomenys apie mokytojus, aukščiausią išsilavinimą įgijusius VDU, LMA, VDA ir vidurinėse mokyklose, kadangi tokių pasitaikė labai mažai: atitinkamai 5, 10, 1 ir 5. Toliau pateiktame grafike šalia institucijos skliaustuose nurodomas respondentų kiekis.

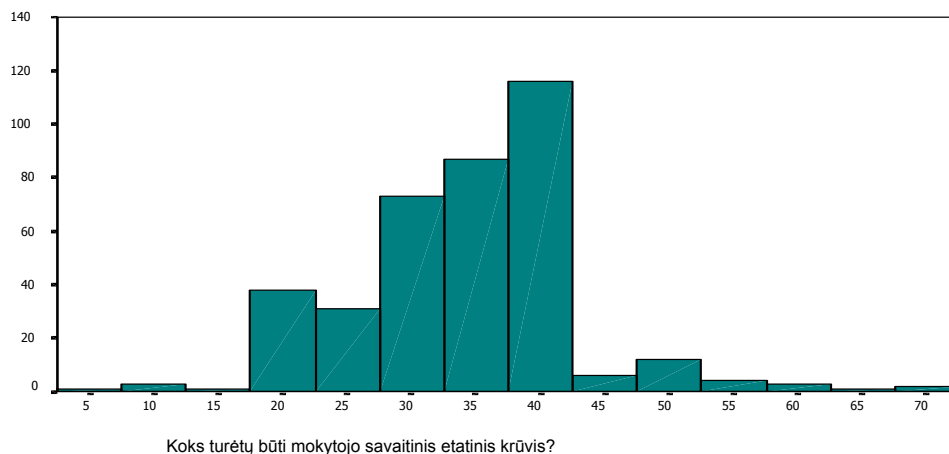
4.3.6 pav.
Nuomonės kaip turėtų būti apskaičiuojamas mokytojo etatas, pasiskirstymas pagal įgytą specialybę (%)

IV.3.2 MOKYTOJO SAVAITINIS ETATINIS KRŪVIS

Šioje dalyje mokytojai bandė įvertinti, koks turėtų būti mokytojo savaitinis etatinis krūvis (kartu skaičiuojant darbą mokykloje ir namuose) valandomis. Atsakymų variantų išsibarstymas pateikiamas toliau esančioje histogramoje (žr. 4.3.7 pav.).

4.3.7 pav.
Pageidautinas mokytojo savaitinis etatinis krūvis (nesvarbu, kur mokytojas dirbtų – mokykloje ar namuose) (%)

Tyrimo rezultatai rodo, kad vidutiniškai mokytojai norėtų dirbti 34,2 valandas per savaitę. Toliau 4.3.1 lentelėje pateikiami kai kurie atsakymų tendencijas atspindintys skaičiai.

4.3.1 lentelė

Pageidaujamo mokytojo savaitinio etatinio krūvio statistinės charakteristikos	
Duomenų charakteristika	Reikšmė
Vidurkis	34,21 val.
Mediana	36 val.
Standartinis nuokrypis	9,04
Asimetrijos koeficientas	0,19
Eksceso koeficientas	1,599
Mažiausia reikšmė	6 val.
Didžiausia reikšmė	70 val.

Pasidomėję, kokie skirtumai egzistuoja tarp atskirų mokytojų grupių, kai jie pateikia nuomonę apie savaitinio etatinio krūvio dydį, nustatėme, kad labiausiai skiriasi skirtingą specialybę įgijusių, turinčių ir neturinčių aklėjamosios klasės bei papildomojo ugdymo užsiėmimų mokytojų atsakymai³. Inžinerinę, gamybinę ar statybos ir sveikatos priežiūros arba socialinės apsaugos specialybę įgiję mokytojai linkę turėti mažesni savaitinį etatinį krūvį. Didžiausią etatinį krūvį atlaikyti pasirengę gamtos mokslų, matematikos ar kompiuterijos ir bendrųjų programų studijas baigę mokytojai. Duomenys pateikti 4.3.2 lentelėje.

4.3.2 lentelė

Pageidaujamo mokytojo savaitinio etatinio krūvio statistinės charakteristikos pagal įgytą specialybę

Įgyta specialybė	Atsakiusiųjų skaičius	Valandų vidurkis	Rangų vidurkis	Mažiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė
Bendrosios programos	40	35,6	199,8	20	50
Humanitariniai mokslai ir menas	139	34,5	186,6	12	66
Socialiniai mokslai, verslas ir teisė	29	33,8	194,9	18	40
Gamtos mokslai, matematika ir kompiuterija	85	35,5	208,3	8	70
Inžinerija, gamyba ir statyba	44	30,8	150,5	6	56
Žemės ūkis ir veterinarija	6	34,0	197,6	24	41
Sveikatos priežiūra ir socialinė apsauga	23	31,5	142,3	18	50
Paslaugos	5	32,8	180,2	18	40

³ Tik pagal šiuos tris kintamuosius nustatyti statistiškai reikšmingi mokytojų grupių atsakymų skirtumai. Atsakymų skirtumams atskirose kintamųjų grupėse nustatyti vartota: Mano ir Vitnio U bei Kolmogorovo ir Smirnovio Z statistika (kai nepriklausomas kintamasis turi dvi nepriklausomas grupes) ir Kraskelo ir Voliso H statistika (kai nepriklausomas kintamasis turi daugiau nei dvi nepriklausomas grupes). Visais atvejais pasirinktas reikšmingumo lygmuo – 0,05.

Taip pat paaiškėjo, kad mokytojai turintys auklėjamąją klasę ir papildomojo ugdymo užsiėmimų linę įvardinti didesnę pageidaujamą savaitės etatinę krūvį. Duomenys pateikti 4.3.3 lentelėje.

4.3.3 lentelė

Pageidaujamo mokytojo savaitinio etatinio krūvio statistinės charakteristikos pagal auklėjamąją klasę ir papildomus užsiėmimus

		Atsakiusiųjų skaičius	Valandų vidurkis	Rangų vidurkis	Mažiausia Reikšmė	Didžiausia reikšmė
Ar turite auklėjamąją klasę?	Taip	186	35,7	203,6	18	70
	Ne	191	32,7	174,8	6	60
Ar turite papildo- mojo ugdymo užsiėmimų?	Taip	167	35,4	196,3	8	70
	Ne	200	33,2	173,8	6	70

Skirtingų grupių pagrindinius dalykus mokantys mokytojai skirtingai įvardina pageidaujamo savaitės etatinio krūvio kiekį. Toliau pateiktoje lentelėje matome, kad sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos dalykų mokantys mokytojai linę neapsikrauti pedagoginiais darbais, o žemės ūkį ir veterinariją, bendrąsias programas bei gamtos mokslus, matematiką ir kompiuteriją mokantieji – atvirkščiai (žr. 4.3.4 lent.).

4.3.4 lentelė

Pageidaujamo mokytojo savaitinio etatinio krūvio statistinės charakteristikos pagal dėstomą dalyką

Pagrindinis mokomas dalykas	Atsakiusiųjų skaičius	Valandų vidurkis	Rangų vidurkis	Mažiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė
Bendrosios programos	39	35,5	202,6	20	50
Humanitariniai mokslai ir menas	141	34,6	186,9	18	66
Socialiniai mokslai, verslas ir teisė	31	32,2	177,9	12	40
Gamtos mokslai, mate- matika ir kompiuterija	89	35,3	209,8	8	70
Inžinerija, gamyba ir statyba	44	32,5	167,2	6	70
Žemės ūkis ir veterinarija	2	37,0	222,3	34	40
Sveikatos priežiūra ir socialinė apsauga	22	31,6	145,3	18	50
Paslaugos	8	33,6	178,1	24	41

Skirtingą darbo stažą turinčių mokytojų pageidaujamo savaitės etatinio krūvio kiekis skiriasi. Toliau pateiktoje 4.3.5 lentelėje matome, kad mokytojai, kurių darbo

stažas nuo 31 iki 40 metų nelinkę dirbti daug. Tuo tarpu mokytojai, kurių darbo stažas iki metų arba metai ir nuo 6 iki 10 metų atvirkščiai nori per savaitę dirbti daug.

4.3.5 lentelė

Pageidaujamo mokytojo savaitinio etatinio krūvio statistinės charakteristikos pagal pedagoginio darbo stažą

Darbo stažas	Atsakiusiųjų skaičius	Valandų vidurkis	Rangų vidurkis	Mažiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė
iki metų, metai	16	35,3	202,7	6	60
2-5 metai	43	34,3	186,6	18	50
6-10 metų	69	35,7	203,7	20	70
11-20 metų	111	34,7	193,4	12	70
21-30 metų	81	33,7	181,9	8	66
31-40 metų	46	31,5	159,9	11	55
virš 40 metų	9	33,4	179,3	18	50

Nors statistiškai neįrodyta, kad skirtingą mokslo įstaigą baigusių mokytojų pageidaujamo savaitės etatinio krūvio kiekis skiriasi, tačiau toliau pateiktoje lentelėje matome, kad mokytojai baigę VDU siekia dirbti labai daug pedagoginio darbo. Tuo tarpu mokytojai baigę LKKA, LMA ir VDA linkę mažiau apsikrauti pedagogine veikla.

4.3.6 lentelė

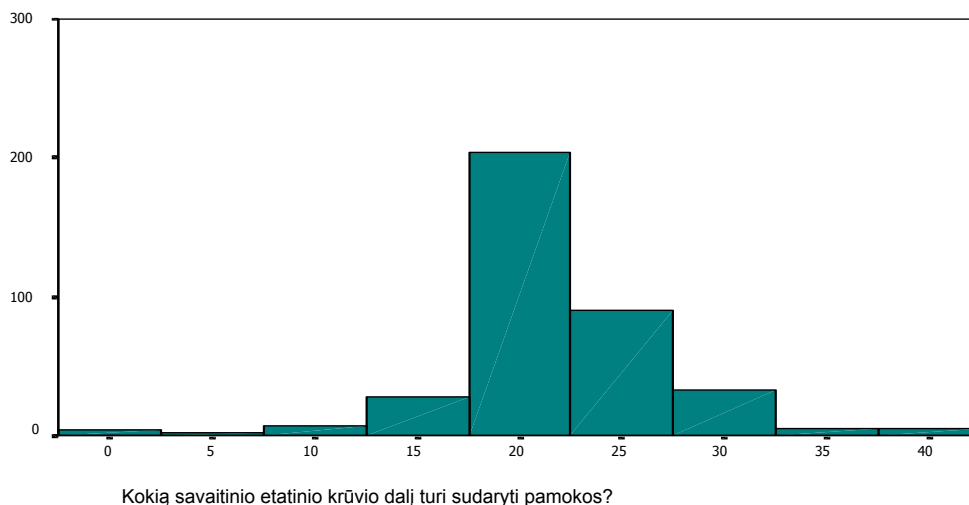
Pageidaujamo mokytojo savaitinio etatinio krūvio statistinės charakteristikos pagal baigtą mokymo įstaigą

Mokslo įstaiga	Atsakiusiųjų skaičius	Valandų vidurkis	Rangų vidurkis	Mažiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė
VPU	161	33,7	182,7	8	70
ŠPI	45	35,8	206,5	20	50
VU	58	35,9	213,2	18	66
LKKA	14	30,1	129,0	18	40
VDU	4	42,5	266,9	30	60
LMA	8	29,9	153,5	18	44
Kitoje aukštojoje mokykloje	51	32,9	180,3	6	56
Aukštesniojoje mokykloje	30	35,2	197,6	20	56
Vidurinėje mokykloje	5	38,4	189,8	18	70

IV.3.3 PEDAGOGINIŲ VALANDŲ (PAMOKŲ) SKAIČIUS PER SAVAITĘ

Šioje dalyje mokytojai bandė įvertinti, koks turėtų būti mokytojo savaitinis etatinis krūvis mokykloje valandomis. Atsakymų variantų išsibirstymas pateikiamas toliau esančioje histogramoje (žr. 4.3.8 pav.).

Kiek iš mokytojo savaitinio etatinio krūvio turėtų būti pedagoginių valandų (pamokų) (%)

Tyrimo rezultatai rodo, kad mokytojai pageidautų, jog pamokoms iš savaitinio etatinio krūvio vidutiniškai tektų 21,1 valandos per savaitę. Toliau lentelėje pateikiami kai kurie atsakymų tendencijas atspindintys skaičiai.

4.3.7 lentelė

Pageidaujamų pedagoginių valandų (pamokų) statistinės charakteristikos

Duomenų charakteristika	Reikšmė
Vidurkis	21,1 val.
Mediana	20 val.
Standartinis nuokrypis	5,4
Asimetrijos koeficientas	0,3
Eksceso koeficientas	2,8
Mažiausia reikšmė	2 val.
Didžiausia reikšmė	40 val.

Pasidomėję, kokie skirtumai egzistuoja tarp atskirų mokytojų grupių, kai jie pateikia nuomonę apie pamokų dalį savaitiniame etatiniame krūvyje, nustatėme, kad labiausiai skiriasi skirtingą darbo stažą ir kvalifikacinę kategoriją turinčių, skirtingą pagrindinį dalyką mokančių, skirtingą mokslo įstaigą baigusių ir skirtingą specialybę įgijusių mokytojų atsakymai⁴. Mokytojai, kurių darbo stažas virš 30 metų linkę turėti

⁴ Tik pagal šiuos tris kintamuosius nustatyti statistiškai reikšmingi mokytojų grupių atsakymų skirtumai. Atsakymų skirtumams atskirose kintamųjų grupėse nustatyti vartota: Mano ir Vitnio U bei Kolmogorovo ir Smirnovio Z statistika (kai nepriklausomas kintamasis turi dvi nepriklausomas grupes) ir Kraskelo ir Voliso H statistika (kai nepriklausomas kintamasis turi daugiau nei dvi nepriklausomas grupes). Visais atvejais pasirinktas reikšmingumo lygmuo – 0,05.

mažesni savaitinį etatinį krūvį pamokomis. Didžiausią etatinį krūvį pamokomis atlaikyti pasirenge mokytojai, kurių darbo stažas nuo 2 iki 10 metų. Duomenys pateikti 4.3.8 lentelėje.

4.3.8 lentelė

Pageidaujamų pedagoginių valandų (pamokų) statistinės charakteristikos pagal pedagoginio darbo stažą

Darbo stažas	Atsakiusiųjų skaičius	Pedago- ginių valandų vidurkis	Rangų vidurkis	Mažiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė
iki metų, metai	16	21,7	203,6	3	34
2-5 metai	46	22,2	211,6	10	40
6-10 metų	66	23,0	224,1	10	40
11-20 metų	112	21,3	195,8	2	40
21-30 metų	80	19,8	162,0	2	32
31-40 metų	46	19,3	144,9	2	36
virš 40 metų	9	18,1	129,3	2	30

Taip pat paaiškėjo, kad mokytojai-ekspertai nenori prisiimti didelio etatinio krūvio pamokomis, o paprasti mokytojai atvirkščiai – nori, kad jų pedagoginiame krūvyje pamokos užimtų didelę vietą. Duomenys pateikti 4.3.9 lentelėje.

4.3.9 lentelė

Pageidaujamų pedagoginių valandų (pamokų) statistinės charakteristikos pagal kvalifikacinę kategoriją

Kvalifikacinė kategorija	Atsakiusiųjų skaičius	Pedago- ginių valandų vidurkis	Rangų vidurkis	Mažiausia reikšmė val.	Didžiausia reikšmė val.
Mokytojo	115	22,4	212,1	5	40
Vyr. mokytojo	173	21,4	196,3	2	40
Mok.-metodininko	70	18,9	142,0	2	30
Mok.- eksperto	7	18,0	116,0	12	25
Neturi	13	20,5	195,4	3	30

Toliau pateiktoje lentelėje matome, kad gamtos mokslų matematikos ir kompiuterijos bei sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos dalykų mokantys mokytojai linkę neapsikrauti pedagoginiu darbu mokykloje (pamokose), o žemės ūkį ir veterinariją bei bendrąsias programas mokantieji – atvirkščiai, linkę pamokose praleisti daug pedagoginio krūvio laiko (žr. 4.3.10 lent.).

4.3.10 lentelė

Pageidaujamų pedagoginių valandų (pamokų) statistinės charakteristikos pagal pagrindinį mokomą dalyką

Pagrindinis mokomas dalykas	Atsakiusių skaičius	Pedagoginių valandų vidurkis	Rangų vidurkis	Mažiausia reikšmė val.	Didžiausia reikšmė val.
Bendrosios programos	39	26,2	288,0	18	40
Humanitariniai mokslai ir menas	144	20,6	180,3	2	34
Socialiniai mokslai, verslas ir teisė	30	20,9	177,9	12	35
Gamtos mokslai, matematika ir kompiuterija	90	19,5	160,0	2	30
Inžinerija, gamyba ir statyba	40	22,4	210,9	3	36
Žemės ūkis ir veterinarija	2	25,0	270,8	20	30
Sveikatos priežiūra ir socialinė apsauga	23	20,0	144,1	16	32
Paslaugos	8	21,6	206,9	18	30

Lentelėje 4.3.11 matome, kad mokytojai aukščiausią išsilavinimą įgiję ŠPI ir vidurinėje mokykloje siekia, kad pedagoginis darbas pamokose užimtų labai didelę dalį. Tuo tarpu mokytojai aukščiausią išsilavinimą įgiję LKKA, VDA ir VU linkę mažiau apsikrauti pedagogine veikla pamokose.

4.3.11 lentelė

Pageidaujamų pedagoginių valandų (pamokų) statistinės charakteristikos pagal baigtą mokymo įstaigą

Mokslo įstaiga	Atsakiusių skaičius	Pedagoginių valandų vidurkis	Rangų vidurkis	Mažiausia reikšmė val.	Didžiausia reikšmė val.
VPU	164	20,1	170,8	2	36
ŠPI	45	25,5	272,7	12	40
VU	56	19,3	149,5	2	26
LKKA	14	19,5	132,1	16	32
VDU	4	21,0	196,4	15	25
LMA	8	23,0	234,4	12	34
Kitoje aukštojoje mokykloje	50	21,4	194,7	3	35
Aukštesniojoje mokykloje	30	22,9	227,6	10	32
Vidurinėje mokykloje	4	28,3	284,6	18	36

Lentelėje 4.3.12 matome, kad sveikatos priežiūros arba socialinės apsaugos ir gamtos mokslų, matematikos ar kompiuterijos specialybę įgiję mokytojai linkę turėti mažesnę savaitinį etatinį krūvį pamokomis. Tuo tarpu didžiausią etatinį krūvį

pamokomis atlaikyti pasirenę bendrųjų programų ir žemės ūkio bei veterinarijos studijas baigę mokytojai.

4.3.12 lentelė

Pageidaujamų pedagoginių valandų (pamokų) statistinės charakteristikos pagal įgytą specialybę

Įgyta specialybė	Atsakiusiųjų skaičius	Pedago- ginių valandų vidurkis	Rangų vidurkis	Mažiausia reikšmė val.	Didžiausia reikšmė val.
Bendrosios programos	40	26,1	282,6	18	40
Humanitariniai mokslai ir menas	143	20,6	180,0	2	34
Socialiniai mokslai, verslas ir teisė	28	21,3	185,1	10	36
Gamtos mokslai, matematika ir kompiuterija	86	19,3	157,4	2	30
Inžinerija, gamyba ir statyba	39	21,3	191,5	3	32
Žemės ūkis ir veterinarija	6	25,7	255,8	18	36
Sveikatos priežiūra ir socialinė apsauga	24	20,0	145,2	16	32
Paslaugos	5	21,8	187,0	18	30

IV.3.4 SAVAITINIO ETATINIO KRŪVIO PASISKIRSTYMAS PAGAL ĮVAIRIUS MOKYTOJO DARBUS

Šioje dalyje mokytojai bandė įvertinti, kaip jų dalyko savaitinis etatinis krūvis turėtų būti paskirstytas įvairiems atliekamiems darbams (nesvarbu, kur mokytojas dirbtų – mokykloje ar namuose). Kadangi įsivėlė šiek tiek painiavos, kai mokytojai nurodydavo atliktinų darbų valandas per savaitę, per mėnesį ir per metus, tai duomenys atskirai pateikiami atitinkamai pagal kiekvieną laikotarpį. Kaip bebūtų, pasirodė, kad pamokų krūvis, pasiruošimas pamokoms, sąsiuvinių taisymas, vadovavimas klasei ir “kita” yra etatinio krūvio sritys, kurioms mokytojai skirtų (skiria?) daugiausiai laiko. Duomenys pateikiami 4.3.13, 4.3.14 ir 4.3.15 lentelėse.

Savaitinio etatinio krūvio pasiskirstymo pagal įvairius mokytojo atliekamus darbus statistinės charakteristikos

Darbai	Atvejų skaičius	Mažiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė	Valandų val vidurkis	Asimetrijos koeficientas	Eksceso koeficientas
Pamokų krūvis (per savaitę)	373	0	40	20,4	0,4	3,3
Pasiruošimas pamokoms (per savaitę)	335	1	30	6,4	1,7	5,0
Sąsiuvinių taisymas (per savaitę)	275	0,1	20	4,3	1,6	3,4
Kita (per savaitę)	48	0,2	20	2,7	3,7	17,0
Vadovavimas klasei (per savaitę)	269	0,1	30	2,6	6,3	55,3
Mokymo priemonių parengimas (per savaitę)	262	0,1	16	2,1	3,4	14,5
Moksleivių konsultavimas (per savaitę)	254	0,1	23	2,0	5,5	47,6
Metodinis darbas (per savaitę)	250	0,1	10	1,7	2,6	9,3
Valdyti mokymo procesui (per savaitę)	215	0,1	20	1,7	6,2	52,6
Budėjimas (per savaitę)	182	0	8	1,6	2,2	4,6
Bendravimas su tėvais (per savaitę)	246	0,1	20	1,5	8,1	88,5
Kabineto priežiūra (per savaitę)	263	0,1	6	1,5	1,9	3,9
Profesinis orientavimas (per savaitę)	128	0,1	30	1,5	7,7	64,3
Bendravimas su visuomene (per savaitę)	156	0,1	10	1,4	3,5	16,1
Dalyvavimas darbo grupėse (per savaitę)	147	0,2	10	1,3	3,8	18,8
Bendravimas su kitomis mokyklomis (per sav.)	154	0	10	1,3	3,5	19,8
Dalyvavimas susirinkimuose (per savaitę)	210	0	10	1,2	4,6	28,4

Mėnesinio etatinio krūvio pasiskirstymo pagal įvairius mokytojo atliekamus darbus statistinės charakteristikos

Darbai	Atvejų skaičius	Mažiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė	Valandų val vidurkis	Asimetrijos koeficientas	Eksceso koeficientas
Pamokų krūvis (per mėnesį)	3	30	60	50,0	-1,7	-
Pasiruošimas pamokoms (per mėnesį)	4	1	40	21,5	-0,4	1,1
Sąsiuvinį taisymas (per mėnesį)	4	4	20	8,3	2,0	3,9
Vadovavimas klasei (per mėnesį)	5	1	20	6,8	1,3	0,8
Kita (per mėnesį)	2	1	8	4,5	-	-
Moksleivių konsultavimas (per mėnesį)	9	0,5	16	3,4	2,6	7,2
Mokymo priemonių parengimas (per mėnesį)	19	0,5	6	2,9	0,2	-0,9
Bendravimas su visuomene (per mėnesį)	36	0,5	20	2,3	4,3	20,6
Budėjimas (per mėnesį)	16	1	10	2,3	2,4	5,1
Profesinis orientavimas (per mėnesį)	22	0,5	10	2,1	2,5	7,0
Kabineto priežiūra (per mėnesį)	21	0,5	8	2,1	2,2	5,6
Metodinis darbas (per mėnesį)	42	1	5	1,9	1,4	1,4
Bendravimas su tėvais (per mėnesį)	37	1	4	1,9	1,0	0,2
Bendravimas su kitomis mokyklomis (per mėn.)	45	0,5	7	1,9	1,9	3,5
Dalyvavimas darbo grupėse (per mėnesį)	40	1	5	1,7	1,8	3,6
Dalyvavimas susirinkimuose (per mėnesį)	45	0,5	6	1,5	2,5	6,9
Valdyti mokymo procesui (per mėnesį)	14	0,5	4	1,2	2,9	9,2

Metinio etatinio krūvio pasiskirstymo pagal įvairius mokytojo atliekamus darbus statistinės charakteristikos

Darbai	Atvejų skaičius	Mažiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė	Valandų vidurkis	Asimetrijos koeficientas	Eksceso koeficientas
Pamokų krūvis (per metus)	10	203	1134	688,8	-0,3	-1,0
Pasiruošimas pamokoms (per metus)	8	10	142	80,4	-0,1	-1,4
Vadovavimas klasei (per metus)	11	2	160	69,4	0,0	-0,4
Sąsiuvinių taisymas (per metus)	4	4	100	51,0	0,1	-4,5
Mokymo priemonių parengimas (per metus)	6	20	50	38,3	-1,4	3,6
Kabineto priežiūra (per metus)	15	2	80	36,5	0,6	-0,9
Kita (per metus)	4	10	80	31,3	1,9	3,7
Moksleivių konsultavimas (per metus)	7	1	50	24,4	0,2	-0,7
Valdyti mokymo procesui (per metus)	5	1	40	18,2	0,6	0,9
Budėjimas (per metus)	9	1	80	14,2	2,7	7,7
Metodinis darbas (per metus)	10	2	50	12,7	2,1	4,8
Dalyvavimas darbo grupėse (per metus)	19	1	30	10,1	1,0	0,1
Bendravimas su tėvais (per metus)	12	2	40	9,0	2,9	9,0
Profesinis orientavimas (per metus)	21	1	40	8,9	2,2	5,4
Bendravimas su kitomis mokyklomis (per metus)	24	2	50	8,7	3,3	12,8
Dalyvavimas susirinkimuose (per metus)	33	1	40	7,4	3,0	11,1
Bendravimas su visuomene (per metus)	19	1	20	7,0	1,2	0,8

Pasidomėjus, kaip skirtingose mokyklose mokytojai vertina, kaip dalyko savaitinis etatinis krūvis turėtų būti paskirstytas įvairiems atliekamiems darbams (nesvarbu, kur mokytojas dirbtų – mokykloje ar namuose), paaiškėjo keletas dalykų. Statistiškai reikšmingų skirtumų nustatyta tik pamokų krūvio, pasiruošimo pamokoms, vadovavimo klasei, sąsiuvinių taisymo ir kabineto priežiūros atvejais. Pirmu atveju, pradinėse ir pagrindinėse mokyklose mokytojai mano, kad pamokų krūvis turėtų būti didelis, o gimnazijų atstovai mano kad jis turėtų būti mažesnis. Antru atveju, pradinių ir profesinių mokyklų mokytojai mano, kad pasiruošimui pamokoms reikia skirti daugiau laiko nei kitų išskirtų mokyklų mokytojai. Trečiu atveju, bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose mokytojai linkę skirti daugiausiai laiko vadovauti klasei, tuo tarpu kitose

mokyklose mažiau (mažiausiai – pradinėse mokyklose). Ketvirto atveju, sąsiuvinų taisymui bendrojo lavinimo vidurinių mokyklų ir gimnazijų mokytojai linę skirti daugiausiai laiko, tuo tarpu profesinių – mažiausiai. Galiausiai, kabineto priežiūrai profesinių mokyklų mokytojai linę skirti (skiria?) daugiau laiko nei kitų mokyklų mokytojai. Duomenys pateikiami toliau esančioje 4.3.16 lentelėje.

4.3.16 lentelė

Pedagoginės veiklos sritims siūlomo skirti laiko pasiskirstymo tolydumas pagal mokyklas.

Darbas	Mokykla	Atvejų skaičius	Rangų vidurkis
<i>Pamokų krūvis (per savaitę)⁵</i>	Pradinė	28	255,5
	Pagrindinė	36	241,0
	Bendrojo lavinimo vidurinė	104	174,6
	Gimnazija	101	158,0
	Profesinė	104	190,5
	Iš viso	373	
<i>Pasiruošimas pamokoms (per savaitę)</i>	Pradinė	28	122,6
	Pagrindinė	31	173,3
	Bendrojo lavinimo vidurinė	100	180,0
	Gimnazija	97	184,2
	Profesinė	79	147,0
	Iš viso	335	
Valdyti mokymo procesui (per savaitę)	Pradinė	24	114,6
	Pagrindinė	22	85,4
	Bendrojo lavinimo vidurinė	57	108,6
	Gimnazija	61	103,4
	Profesinė	51	119,5
	Iš viso	215	
Bendravimas su tėvais (per savaitę)	Pradinė	20	127,8
	Pagrindinė	28	103,3
	Bendrojo lavinimo vidurinė	68	131,9
	Gimnazija	70	113,5
	Profesinė	60	133,7
	Iš viso	246	
Bendravimas su visuomene (per savaitę)	Pradinė	6	100,5
	Pagrindinė	17	56,6
	Bendrojo lavinimo vidurinė	48	86,1
	Gimnazija	47	75,8
	Profesinė	38	78,6
	Iš viso	156	

⁵ Išskirtiems kursyvu darbams skirtingose mokyklose mokytojai skyrė skirtingą kiekį valandų. Skirtumai tais atvejais tarp mokyklų statistiškai reikšmingi. Naudota χ^2 statistika, reikšmingumo lygmuo 0,05. Visais atvejais ryšys labai silpnas.

<i>Vadovavimas klasei (per savaitę)</i>	Pradinė	22	109,2
	Pagrindinė	27	114,5
	Bendrojo lavinimo vidurinė	88	155,2
	Gimnazija	70	125,3
	Profesinė	62	135,2
	Iš viso	269	
<i>Sąsiuvinių taisymas (per savaitę)</i>	Pradinė	27	141,5
	Pagrindinė	27	121,6
	Bendrojo lavinimo vidurinė	91	151,1
	Gimnazija	80	146,4
	Profesinė	50	107,6
	Iš viso	275	
<i>Bendravimas su kitomis mokyklomis (per savaitę)</i>	Pradinė	6	82,3
	Pagrindinė	23	76,7
	Bendrojo lavinimo vidurinė	46	80,3
	Gimnazija	45	70,0
	Profesinė	34	83,4
	Iš viso	154	
<i>Metodinis darbas (per savaitę)</i>	Pradinė	11	131,3
	Pagrindinė	26	116,6
	Bendrojo lavinimo vidurinė	75	121,0
	Gimnazija	80	124,8
	Profesinė	58	135,2
	Iš viso	250	
<i>Dalyvavimas darbo grupėse (per savaitę)</i>	Pradinė	5	63,2
	Pagrindinė	19	74,3
	Bendrojo lavinimo vidurinė	44	77,4
	Gimnazija	47	67,4
	Profesinė	32	80,6
	Iš viso	147	
<i>Profesinis orientavimas (per savaitę)</i>	Pradinė	1	68,5
	Pagrindinė	20	54,8
	Bendrojo lavinimo vidurinė	36	63,4
	Gimnazija	35	63,7
	Profesinė	36	71,6
	Iš viso	128	
<i>Moksleivių konsultavimas (per savaitę)</i>	Pradinė	24	144,9
	Pagrindinė	25	116,5
	Bendrojo lavinimo vidurinė	74	125,5
	Gimnazija	77	129,1
	Profesinė	54	125,3
	Iš viso	254	
<i>Kabineto priežiūra (per savaitę)</i>	Pradinė	18	125,2
	Pagrindinė	27	116,7
	Bendrojo lavinimo vidurinė	74	123,4
	Gimnazija	78	123,2
	Profesinė	66	160,1
	Iš viso	263	
<i>Mokymo priemonių parengimas (per savaitę)</i>	Pradinė	18	126,8
	Pagrindinė	29	148,3
	Bendrojo lavinimo vidurinė	82	129,2
	Gimnazija	72	128,9
	Profesinė	61	131,0
	Iš viso	262	

Budėjimas (per savaitę)	Pradinė	22	104,5
	Pagrindinė	23	77,5
	Bendrojo lavinimo vidurinė	34	80,5
	Gimnazija	60	90,1
	Profesinė	43	103,0
	Iš viso	182	
Dalyvavimas susirinkimuose (per savaitę)	Pradinė	7	95,1
	Pagrindinė	23	99,9
	Bendrojo lavinimo vidurinė	60	107,0
	Gimnazija	71	110,7
	Profesinė	49	100,3
	Iš viso	210	
Kita (per savaitę)	Pradinė	1	13,0
	Pagrindinė	6	29,8
	Bendrojo lavinimo vidurinė	14	19,0
	Gimnazija	16	26,7
	Profesinė	11	26,5
	Iš viso	48	

IV.3.5 DARBAI MOKYTOJŲ PAGEIDAUJAMI DIRBTI NAMUOSE

Šioje dalyje mokytojai buvo paprašyti nurodyti, kuriuos darbus, turėdami etatą, galėtų dirbti namuose. Tyrimo rezultatai rodo, kad pasiruošimas pamokoms, sąsiuvinų taisymas, mokymo priemonių rengimas, pasirengimas valdyti moksleivių mokymo ir mokymosi procesą, metodinis darbas ir bendravimas su tėvais yra darbai, kuriuos dauguma mokytojų sutiktų (sutinka?) dirbti namuose (visus šiuos darbus paminėjo 24 ir daugiau procentų mokytojų). Duomenys pateikiami 4.3.17 lentelėje.

4.3.17 lentelė

Darbų, mokytojų pageidaujamų dirbti namuose, pasiskirstymas pagal svorį (%)

Darbai	Atvejų skaičius	Procentas
Pasiruošimas pamokoms	338	82
Sąsiuvinų taisymas	320	78
Mokymo priemonių parengimas	210	51
Valdyti mokymo procesą	153	37
Metodinis darbas	135	33
Bendravimas su tėvais	100	24
Bendravimas su visuomene	43	10
Moksleivių konsultavimas	34	8
Bendravimas su kitomis mokyklomis	21	5
Profesinis orientavimas	19	5
Kita	16	4
Dalyvavimas darbo grupėse	11	3
Vadovavimas klasei	8	2
Pamokų krūvis	6	1
Kabineto priežiūra	1	0
Budėjimas	1	0
Dalyvavimas susirinkimuose	1	0
Iš viso:	410	-

Pasidomėjus, kaip skirtingų tipų mokyklų mokytojai linkę apsikrauti darbais namuose paaiškėjo tokios tendencijos⁶. Pradinių mokyklų mokytojai, labiau nei kitų mokyklų mokytojai namuose linkę ruošti pamokoms, rengti mokymo priemones ir taisyti sąsiuvinius. Pagrindinių ir bendrojo lavinimo vidurinių mokyklų bei gimnazijų mokytojai labiausiai linkę dirbti metodinį darbą namuose. Tuo tarpu profesinių mokyklų mokytojai labiau nei kitų mokyklų mokytojai linkę bendrauti su mokinių tėvais namuose. Duomenys pateikiami 4.3.18 lentelėje.

4.3.18 lentelė

Pagrindinių darbų, mokytojų pageidaujamų dirbti namuose, pasiskirstymas pagal mokyklos tipą (%)

Darbas	Atsakymas	Mokykla				
		Pradinė	Pagrindinė	Bendrojo lavinimo vidurinė	Gimnazija	Profesinė
Pasiruošimas pamokoms (proc.)	Ne	0	11	14	12	31
	Taip	100	89	86	88	69
Sąsiuvinų taisymas (proc.)	Ne	0	11	17	20	35
	Taip	100	89	83	80	65
Mokymo priemonių parengimas (proc.)	Ne	29	36	47	39	65
	Taip	71	64	53	61	35
Valdyti mokymo procesą (proc.)	Ne	46	53	66	59	70
	Taip	54	47	34	41	30
Metodinis darbas (proc.)	Ne	68	64	63	59	78
	Taip	32	36	37	41	22
Bendravimas su tėvais (proc.)	Ne	71	78	76	88	66
	Taip	29	22	24	12	34
Atvejų skaičius		28	36	110	104	132

IV.4 MOKYTOJŲ DARBO APMOKĖJIMO DIFERENCIACIJOS PROBLEMOS

IV.4.1 MOKYTOJŲ ATLYGINIMO KAITOS YPATUMAI

Tyrimo metu mokytojams buvo pateikti keli klausimai, tiesiogiai susiję su apklausiamųjų atlyginimo pasikeitimais paskutiniaisiais metais. Atsakydami į vieną iš šių klausimų apklausos dalyviai privalėjo nurodyti konkrečius metus kada paskutinį kartą didėjo jų atlyginimas, o atsakydami į kitą – nurodyti ar pakito jų atlyginimas 1997-1998 m. kuomet buvo pradėta mokėti už pasirengimą pamokoms, sąsiuvinų taisymą ir pan., ir jei pakito – tai pasakyti kaip pakito.

⁶ Nagrinėti tik “populiariausi” darbai.

Atlikus sukaupytų duomenų analizę buvo nustatyta, kad 33 proc. (viso 136) apklausos dalyvių atlyginimas didėjo, o 26 proc. (108 iš apklaustų pedagogų) – nedidėjo. Svarbu pastebėti, kad net 34 proc. (viso 140) apklaustų mokytojų nežinojo ar jų atlyginimas didėjo ar nedidėjo. Šitai nurodo į mokytojų informuotumo trūkumus šiandieninėse mokyklose.

Nepaisant to, kaip ir būtų logiška galvoti, apklaustų mokytojų atlyginimas didėjo priklausomai nuo pedagogo amžiaus ir darbo stažo⁷, kvalifikacinės kategorijos bei mokykloje užimamų pareigų⁸. Tačiau taip pat buvo nustatyta ir tai, jog mokytojo atlyginimas gali didėti ar nedidėti priklausomai nuo to, kokią mokymo įstaigą pedagogas yra baigęs⁹ ar kokio dalyko moko mokykloje¹⁰. Pastarąsias tendencijas įdomu patyrinti detaliau.

4.4.1 lentelėje ir 4.4.1 pav. pateikti mokytojų atsakiusių kad jų atlyginimams padidėjo arba nepadidėjo, arba nežinojusių ar padidėjo ar nepadidėjo pasiskirstymai pagal baigtą mokyklą. Pirmiausiai reikia atkreipti dėmesį į tai, kad kai kurias mokyklas baigusiu mokytojų grupės apima tik 13 ar net mažiau pedagogų. Dėl tokių mažų skaičių yra neįmanoma jas visas tarpusavyje lyginti ir analizuoti. Todėl toliau pagrindinis dėmesys bus skiriamas toms mokytojų grupėms, kurias sudaro 30 ir daugiau pedagogų. Tai baigę VPU, ŠPU, VU, kitas aukštąsias mokyklas bei aukštesnias mokyklas.

4.4.1 lentelė
Mokytojų atsakymų į klausimą “ar didėjo Jūsų atlyginimas?” pasiskirstymas pagal baigtą mokyklą*

Baigta mokymo įstaiga	Ar didėjo atlyginimas							
	Taip		Ne		Nežinau		Iš viso:	
	n	%	n	%	n	%	n	%
VPU	53	33	41	26	67	42	161	100
ŠPU	26	58	7	16	12	27	45	100
VU	15	26	18	31	25	43	58	100
Kita aukštoji m-kla	30	37	25	30	27	33	82	100
Aukštesnioji m-kla	10	31	16	50	6	19	32	100
Iš viso:	136	36	108	28	138	36	382	100

*Mokytojų, kurių aukščiausias išsilavinimas yra vidurinis, imtyje buvo tik keturi, todėl jų požiūrių pasiskirstymas nepateikiamas

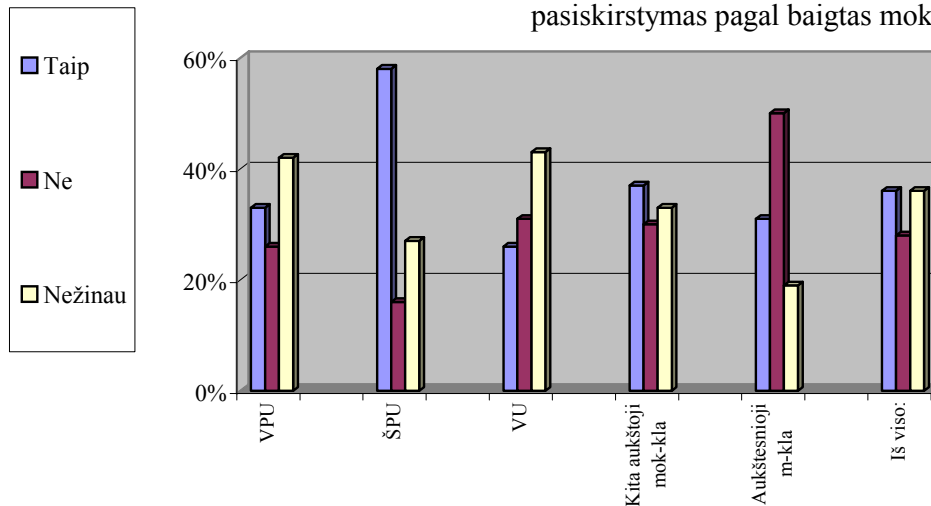
⁷ Atitinkamai, Gudmeno ir Kraskelo $\lambda = 0,088$ ($p=0,002$) bei $\lambda = 0,154$ ($p=0,008$).

⁸ Atitinkamai, Gudmeno ir Kraskelo $\lambda = 0,131$ ($p=0,030$) bei $\lambda = 0,058$ ($p=0,019$).

⁹ Gudmeno ir Kraskelo $\lambda = 0,123$ ($p=0,004$).

¹⁰ Gudmeno ir Kraskelo $\lambda = 0,079$ ($p=0,032$).

Mokytojų atsakymų į klausimą „ar didėjo Jūsų atlyginimas?“
pasiskirstymas pagal baigtas mokyklas (%)

Pirmiausiai reikia pastebėti, kad baigusių Vilniaus aukštąsias mokyklas grupėse mokytojai, nežinantys ar didėjo ar nedidėjo jų atlyginimas, sudaro daugiau nei 40 proc., tuo tarpu baigusių ŠPU ir kitas aukštąsias mokyklas – apie 30 proc., o aukštesniąsias – tik apie 20 proc. Laikantis prielaidos, jog aukštoji mokykla gali suformuoti tam tikrus jos auklėtinio požiūrio į save ir į aplinkinius bruožus, būtų galima manyti, jog mokytojų nežinojimo apie savo atlyginimo kaitą problema gali būti tiesiogiai susijusi su pačių mokytojų domėjimusi savo darbo apmokėjimo klausimais. Kitaip sakant, egzistuoja tikimybė, kad baigę aukščiausią prestižą turinčias aukštojo mokslo įstaigas mokytojai yra linkę mažiau domėtis savo atlyginimo kaita nei baigę kitas mokyklas.

Be to, lyginant aukštąsias mokyklas baigusiuosius su baigusiais aukštesniąsias mokyklas, pastebėti keli dalykai. Pirma, aukštąsias mokyklas baigusių grupėje mokytojų, kurie nežino ar didėjo ar nedidėjo jų atlyginimas yra žymiai daugiau, nei baigusiųjų aukštesniąsias mokyklas (plg.: atitinkamai, 38 proc. ir 19 proc.). Antra, mokytojų, kurie nurodė, jog jų atlyginimas didėjo, skaičius tiek baigusių aukštąsias, tiek ir aukštesniąsias mokyklas grupėse sudarė panašų procentą (atitinkamai, 36 proc. ir 31 proc.). Tačiau tų mokytojų, kurie nurodė, jog jų atlyginimas nedidėjo skaičius pirmojoje iš minimų grupių sudarė 26 proc., o antrojoje – net 50 proc. Šitai rodo, kad iš tiesų atlyginimas gali didėti priklausomai nuo mokytojo kvalifikacijos. Pastarąją priklausomybę atspindi ir aukščiau minėtos amžiaus bei stažo ir pareigų kategorijos, kurios, kaip aprodė statistiniai testai, yra reikšmingos mokytojo atlyginimo didėjimo prasme.

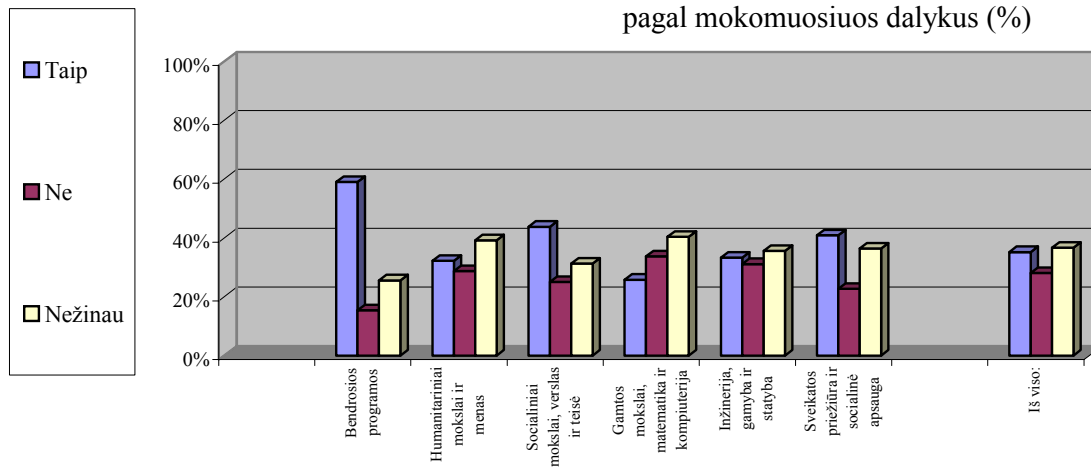
Skirtingus mokomuosius dalykus dėstančių mokytojų grupėse (4.4.2 lentelė, 4.4.2 pav.) tokių, kurie nurodė, kad jų atlyginimas didėjo, skaičius svyravo apytiksliai tarp 30 ir 40 proc. Tačiau reikia apstebėti kad bendrųjų programų mokytojų tarpe šis skaičius sudarė daugiau nei pusę visų – beveik 60 proc. Pastarojoje grupėje taip pat buvo mažiausiai (apie 15 proc.) tokių mokytojų, kurie nurodė, kad jų atlyginimas nedidėjo ir tokių (išskyrus žymiai mažesnę skaičiumi su paslaugų teikimu susijusius dalykus mokančių grupę), kurie nežinojo, ar jų atlyginimas didėjo ar nedidėjo (26 proc.). Visus kitus dalykus dėstančių pedagogų grupėse nežinančiųjų apie savo atlyginimą skaičiais svyravo nuo 36 proc. iki 40 proc.

4.4.2 lentelė
Mokytojų atsakymų į klausimą “ar didėjo Jūsų atlyginimas?” pasiskirstymas pagal mokomuosius dalykus*

Dėstomas dalykas	Nuomonė dėl atlyginimo							
	Taip		Ne		Nežinau		Iš viso:	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Bendrosios programos	23	59	6	15	10	26	39	100
Humanitariniai mokslai ir menas	46	32	41	29	56	39	143	100
Socialiniai mokslai, verslas ir teisė	14	44	8	25	10	31	32	100
Gamtos mokslai, matematika ir kompiuterija	23	26	30	34	36	40	89	100
Inžinerija, gamyba ir statyba	15	33	14	31	16	36	45	100
Sveikatos priežiūra ir socialinė apsauga	9	41	5	23	8	36	22	100
Iš viso:	134	35	107	28	140	37	381	100

*Mokytojų, dėstančių žemės ūkį ir veterinariją, imtyje buvo tik trys, paslaugas – aštuoni, todėl jų požiūrių pasiskirstymas nepateikiamas

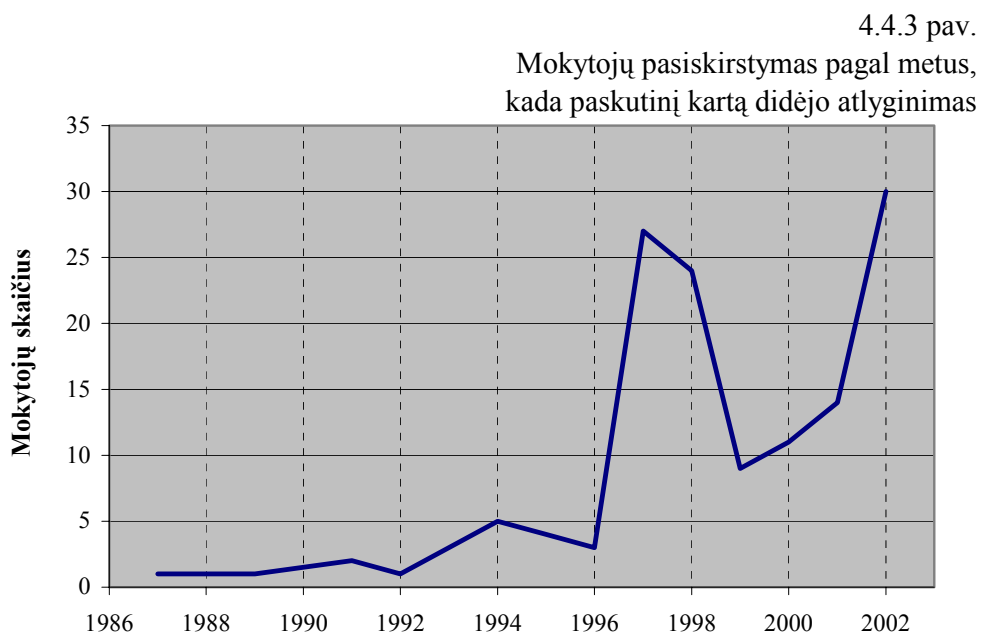
4.4.2 pav.
Mokytojų atsakymų į klausimą “ar didėjo Jūsų atlyginimas?” pasiskirstymas pagal mokomuosius dalykus (%)

Reikia atkreipti dėmesį, kad “bendrąsias programas” dėstančių pedagogų grupė apėmė visus pradinių klasių mokytojus bei specialiuosius pedagogus, logopedus, parengiamųjų klasių mokytojus ir pan. Todėl čia pastebėtas pastarosios grupės skirtumas lyginant su kitomis gali būti tiesiogiai aiškinamas būtent pradinių mokyklų specifika, pradinių klasių mokytojų statusu, pradinio mokslo reglamentavimo kaita ir pan.

Kitas dalykas į kurį šiuo atveju derėtų atkreipti dėmesį yra tai, jog visų dalykų mokytojų grupėse didesnę dalį sudarė tie, kurie teigė, kad jų atlyginimas didėjo. Tačiau gamtos, matematikos, kompiuterijos mokslus dėstančių grupėje mokytojų, teigusių, kad jų atlyginimas nedidėjo, buvo daugiau nei teigusių priešingai (kad didėjo). Pastarojoje grupėje taip pat buvo daugiausiai mokytojų, kurie nežinojo ar didėjo ar nedidėjo jų atlyginimas. Deja, šio tyrimo duomenys neleidžia vienareikšmiškai paaiškinti kuo konkrečiai skiriasi atskirų dalykų mokytojų padėtis mokykloje. Tam reikalinga detalesnė mokytojo situacijos studija, kurioje būtų nagrinėjami būtent tokie aspektai.

4.4.3 pav. matoma, jog daugumos iš apklaustų mokytojų atlyginimas paskutinį kartą didėjo 1997-1998 m. bei 2001-2002 m. Pastaraisiais laikotarpiais padidėjo atlyginimas, atitinkamai, 38 proc. ir 31 proc. visų apklaustų pedagogų.

Nepaisant to kai kurie mokytojai, paprašyti nurodyti, ar 1997-1998 m., pradėjus mokėti už pasirengimą pamokoms, sąsiuvinį taisymą ir pan., pakito jų atlyginimas, teigė, jog pakito (38 proc. visų apklaustų). Tačiau “pakito”, kaip patys mokytojai sakė, dauguma atvejų reiškė “sumažėjo”, nes “buvo mažinami koeficientai”, “sumažino krūvį”, “dėl taupymo” ir pan.

25 proc. visų apklaustų pedagogų teigė, kad jų atlyginimas 1997-1998 m. išliko nepakitęs, o 31 proc. – nežino ar jis būtent tais metais pasikeitė. Svarbu pastebėti, kad šie atsakymai, kaip parodė statistinė analizė, priklauso nuo mokytojo amžiaus ir nuo stažo¹¹. Kadangi abi pastarosios kategorijos tarpusavyje glaudžiai susijusios, čia detaliau aptarsime tik atlyginimo pasikeitimo priklausomybės nuo darbo stažo tendencijas, kurios pateiktos 4.4.3 lentelėje ir 4.4.4 pav.

Pirma, kas iš tiesų akivaizdu, - tai, kad tose grupėse, kurios apima mokytojus, dirbančius tik pastaruosius dešimt metų ir mažiau, yra žymiai daugiau nežinančių ar 1997-1998 m. didėjo jų atlyginimas ar nedidėjo (apytiksliai 40-64 proc. visų grupėse), nei tose grupėse, kurias sudaro mokytojai dirbantys mokykloje 11 ir daugiau metų (apytiksliai 15-30 proc. visų grupėse). Šita verčia galvoti, kad žinios apie savo atlyginimą už tiesioginį darbą gali būti susijusios ne su tuo, kiek ir kaip pateikiama informacija, tačiau su pačių mokytojų asmeniniu interesu, kuris šiuo atveju gali būti mėginamas aiškinti netgi kartų skirtumais.

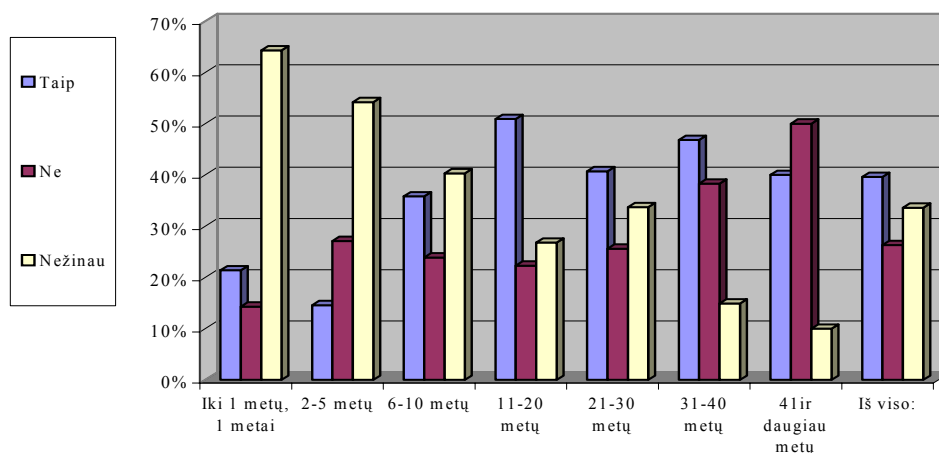
4.4.3 lentelė

Mokytojų atsakymų į klausimą “ar 1987-1988 m. pasikeitė Jūsų atlyginimas?” pasiskirstymas pagal pedagoginio darbo stažą

Darbo stažas	Nuomonė dėl atlyginimo							
	Taip		Ne		Nežinau		Iš viso:	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Iki 1 metų, 1 metai	3	21	2	14	9	64	14	100
2-5 metų	7	15	13	27	26	54	48	100
6-10 metų	24	36	16	24	27	40	67	100
11-20 metų	57	51	25	22	30	27	112	100
21-30 metų	35	41	22	26	29	34	86	100
31-40 metų	22	47	18	38	7	15	47	100
41 ir daugiau metų	4	40	5	50	1	10	10	100
Iš viso:	152	40	101	26	129	34	384	100

¹¹ Atitinkamai, Gudmeno ir Kraskelo $\lambda = 0,092$ ($p=0,004$) bei $\lambda = 0,125$ ($p=0,004$).

4.4.4 pav.
Mokytojų atsakymų į klausimą “ar 1987-1988 m.
pasikeitė Jūsų atlyginimas?” pasiskirstymas pagal
pedagoginio darbo stažą (%)

Kitas dalykas, kurį čia verta paminėti yra tai, jog atskirose 2-30 metus dirbančių mokytojų grupėse skaičius tų pedagogų, kurie teigė, kad jų atlyginimas 1997-1998 m. nekito sudarė apytiksliai vienodą procentą (22-27 proc.). Tuo tarpu tų pedagogų, kurie teigė, kad atlyginimas kito, skaičius svyravo. Daugiausiai (apie 50 proc.) pasikeitimą minimasi metais pastebėjusių mokytojų buvo tarpe tų, kurie mokykloje dirba 11-20 ir 31-40 metų, ir kiek mažiau tarpe tų, kurie dirba 6-10 ir 21-30 metų. Paaiškinti tokius pasiskirstymų ypatumus šiuo atveju yra gana sudėtinga. Nepaisant to, remiantis apklaustų mokytojų teiginiais anketose bei individualiais pokalbiais apklausos metu galima teigti, kad mokytojai visumoje yra nepatenkinti šiandieniniu savo darbo apmokėjimu.

IV.4.2 POŽIŪRIO Į TAI, AR VISŲ DALYKŲ MOKYTOJAI TURĖTŲ GAUTI VIENODĄ ATLYGINIMĄ UŽ TĄ PATĮ KRŪVĮ, YPATUMAI SKIRTINGOSE MOKYTOJŲ GRUPĖSE

Apklausoje dalyvavusiems pedagogams buvo užduotas klausimas: “Ar visų dalykų mokytojai turėtų gauti vienodą atlyginimą už tą patį krūvį?” Į šį klausimą “taip” ir “ne” atsakė beveik vienodas skaičius (apie 45 proc.) apklaustųjų (atitinkamai, 183 ir 182 pedagogai), o 10 proc. apklaustųjų (43 pedagogai) nuomonės duotu klausimu neturėjo. Toks rezultatas rodo, kad šiandien mokytojų tarpe nėra vienareikšmiškai dominuojančios nuomonės pastaruoju klausimu.

Nepaisant to svarbu žinoti, kokiomis charakteristikomis pasižymintys pedagogai mano, kad skirtingus dalykus dėstančių mokytojų atlyginimai už tą patį krūvį turi būti skirtingi, o kokiomis – kad vienodi. Buvo nustatyta, kad nuomonės šiuo klausimu

skirtumus (4.4.4 lentelė, 4.4.5 pav.) sąlygojo tai, kokioje (aukštojoje) mokykloje apklausos dalyvis yra įgijęs išsimokslinimą, kokią specialybę turi ir kokio dalyko moko.¹²

Taigi daugiau nei pusę apklaustų mokytojų, kurie yra baigę Vilniaus pedagoginį universitetą bei Vilniaus universitetą, manė, kad atlyginimas už tą patį krūvį skirtingų dalykų mokytojams turėtų būti nevienodas (atitinkamai, 51 proc. ir 55 proc.), o apie 10 proc. pastarąsias mokyklas baigusių respondentų nuomonės duotu klausimu neturėjo (atitinkamai, 9 proc. ir 10 proc.). Tuo tarpu pusė visų apklaustų mokytojų, kurie yra baigę Šiaulių pedagoginį universitetą, teigė, kad atlyginimas už tą patį krūvį turėtų būti vienodas nepriklausomai nuo to, kokio dalyko mokytojas moko. Šią aukštąją mokyklą baigusių tarpe pastebima taip pat ir didžiausia dalis neturėjusių nuomonės dėl minimo klausimo (17 proc.). Tokie pastebėjimai verčia kelti klausimą: ar skirtingose aukštosiose mokyklose gali būti formuojami nevienodi mokytojų požiūriai į save, savo darbą, savo dėstomą dalyką ir pan.?

Kitas aukštąsias, aukštesniąsias, vidurines mokyklas baigusiųjų skaičiai buvo gana maži, todėl formuluoti pagrįstas išvadas jų pagrindu sudėtinga. Nepaisant to verta atkreipti dėmesį, jog visais (išskyrus minėtais baigusiųjų VPU ir VU) atvejais didesnė atskiras mokyklas baigusių mokytojų dalis mano, jog visgi nėra svarbu koki dalyką dėsto mokytojas, už tą patį krūvį jis turi gauti tokį pat atlyginimą, kokį gauna kitų dalykų mokantys mokytojai.

¹² Atitinkamai, Gudmeno ir Kraskelo $\lambda = 0,129$ ($p=0,045$), Gudmeno ir Kraskelo $\lambda = 0,195$ ($p=0,000$), Gudmeno ir Kraskelo $\lambda = 0,207$ ($p=0,000$). Nebuvo pastebėta, kad nuo tokių mokytojo charakteristikų kaip lytis, darbo stažas, pamokų krūvis, pareigos ir pan. galėtų priklausyti požiūrio į nevienodus dalykus dėstančių mokytojų apmokėjimo skirtumus ypatumai.

4.4.4 lentelė

Nuomonės, “ar visų dalykų mokytojai už tą patį krūvį turi gauti vienodą atlyginimą”,
pasiskirstymas pagal baigtas mokymo įstaigas*

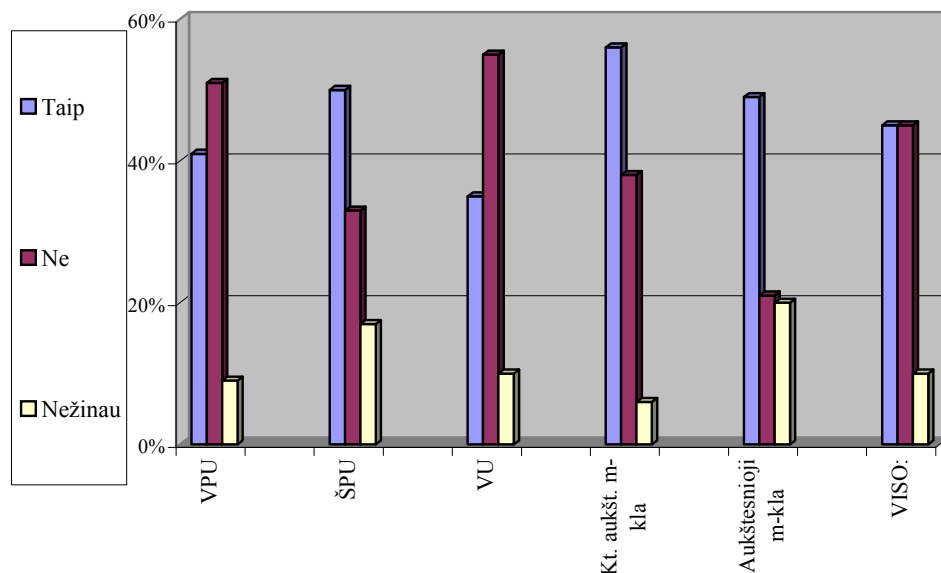
Baigta mokymo įstaiga	Nuomonė dėl atlyginimo							
	Taip		Ne		Nežinau		Iš viso:	
	n	%	n	%	n	%	n	%
VPU	70	41	87	51	15	9	172	100
ŠPU	23	50	15	33	8	17	46	100
VU	21	35	33	55	6	10	60	100
Kita aukštoji mok-kla	49	56	34	38	5	6	88	100
Aukštesnioji m-kla	17	49	11	21	7	20	35	100
Iš viso:	182	45	181	45	43	10	406	100

*Mokytojų, kurių aukščiausias išsilavinimas yra vidurinis, imtyje buvo tik keturi, todėl jų požiūrių pasiskirstymas nepateikiamas

4.4.5 pav.

Nuomonės, “ar visų dalykų mokytojai už tą patį krūvį turi gauti vienodą atlyginimą”, pasiskirstymas pagal baigtas mokymo įstaigas

(%)

Pastebėta, kad skirtingas specialybes turinčių apklaustų mokytojų nuomonė dėl apmokėjimo už tą patį krūvį nevienodus dalykus dėstantiems mokytojams yra nevienoda (4.4.5 lent., 4.4.6 pav.).

4.4.5 lentelė

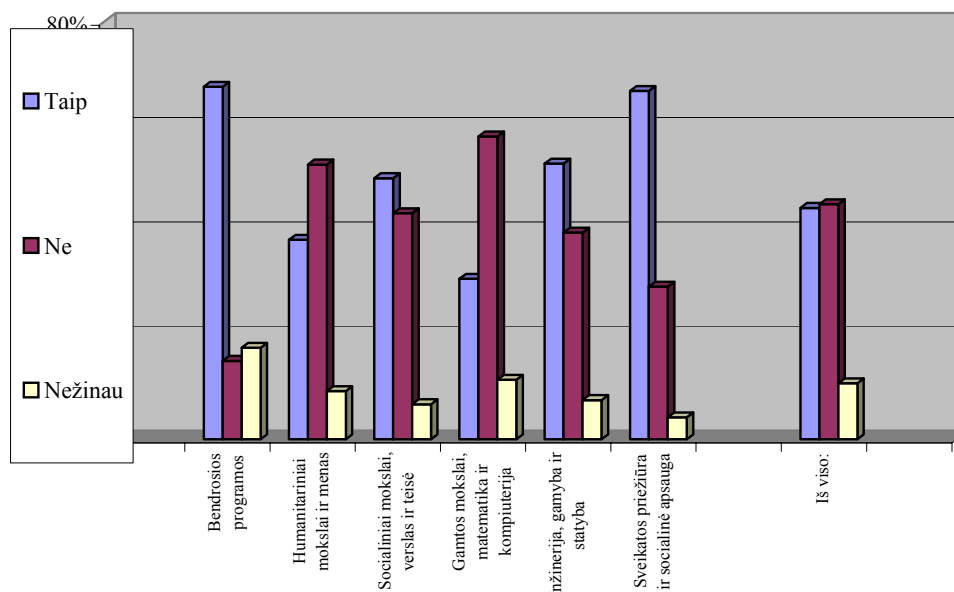
Nuomonės, “ar visų dalykų mokytojai už tą patį krūvį turi gauti vienodą atlyginimą”,
pasiskirstymas pagal įgytas specialybes*

Įgyta specialybė	Nuomonė dėl atlyginimo							
	Taip		Ne		Nežinau		Iš viso:	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Bendrosios programos	27	68	6	15	7	18	40	100
Humanitariniai mokslai ir menas	58	38	80	53	14	9	152	100
Socialiniai mokslai, verslas ir teisė	15	50,0	13	43	2	7	30	100
Gamtos mokslai, matematika ir kompiuterija	27	31	51	58	10	11	88	100
Inžinerija, gamyba ir statyba	28	53	21	40	4	8	53	100
Sveikatos priežiūra ir socialinė apsauga	16	67	7	29	1	4	24	100
Iš viso:	178	44	181	45	43	11	402	100

*Mokytojų, dėstančių žemės ūkį ir veterinariją, imtyje buvo tik trys, paslaugas – aštuoni, todėl jų požiūrių pasiskirstymas nepateikiamas

4.4.6 pav.

Nuomonės, “ar visų dalykų mokytojai už tą patį krūvį turi gauti vienodą atlyginimą”, pasiskirstymas pagal įgytas specialybes (%)

Šiuo atveju verta atkreipti ypatingą dėmesį į tas specialybes, kurias turintys mokytojai sudarė didžiausius skaičius visų apklaustųjų tarpe. Tai: humanitarinių mokslų ir įvairių meno sričių, gamtos bei kompiuterių mokslų, matematikos, inžinerinių mokslų, gamybos ir statybos, bendrųjų programų, socialinių mokslų specialistai.

Pastarosiose grupėse dominuoja nevienodas nuomones dėl čia minimo klausimo turintys individai. Tai yra, socialinių mokslų specialistai, manantys, jog už tą patį krūvį skirtingus dalykus dėstantys mokytojai turi gauti vienodą atlyginimą ir tuo pačiu klausimu manantys priešingai, pasiskirstė beveik vienodai (atitinkamai, 15 ir 13 specialistų). Tuo tarpu humanitarinių mokslų ir menų bei gamtos, matematikos ir kompiuterinių mokslų specialistų tarpe manančių, jog už tą patį krūvį skirtingus dalykus dėstantys mokytojai turi gauti nevienodą atlyginimą buvo daugiau nei pusė (atitinkamai, 53 proc. ir 58 proc. specialistų), o bendrųjų programų, sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos, inžinerijos, gamybos ir statybos specialistų tarpe daugiau nei pusė buvo manančių priešingai – kad skirtingų dalykų mokantys mokytojai už tą patį krūvį turi gauti vienodą atlyginimą (atitinkamai, 68 proc., 67 proc., 53 proc.). Šitai verčia pripažinti, jog vieningos nuomonės tarp skirtingų sričių specialistų čia aptariamu klausimu nėra. Viena vertus, tikėtina, kad skirtingų sričių specialistai gali nevienodai vertinti savo profesinį pasirengimą, skirtingus dalykus dėstantiems mokytojams keliamus reikalavimus ir pan. Tokiu atveju reiktų manyti, jog humanitarinių bei tikslųjų mokslų specialistai mano, kad būtent šioms sritims keliami aukščiausi reikalavimai. Deja, taip nemano kitų minėtų sričių specialistai. Kita vertus, skirtingas specialybes turinčių mokytojų nuomonę šiuo klausimu gali sąlygoti (ir) tai, kaip tirtose mokyklose yra vertinami skirtingi mokomieji dalykai. Tai yra, būtų galima kelti prielaidą, kad šiandieninėse pradinėse, įvairių tipų vidurinėse bei profesinėse mokyklose labiausiai yra vertinami būtent humanitarinių ir tikslųjų mokslų specialistai.

4.4.6 lentelė ir 4.4.7 pav. pateikti nuomonių dėl to, ar skirtingus dalykus dėstantys mokytojai už tokį patį krūvį turi gauti vienodus ar skirtingus atlyginimus pasiskirstymai nevienodus dalykus dėstančių mokytojų grupėse. Kaip minėta aukščiau, tyrimo metu buvo nustatyta, kad beveik visi apklausti mokytojai moko dalykų, atitinkančių aukštojoje ar kitoje mokykloje įgytą specialybę (žr. aukščiau). Dėl šios priežasties nuomonių skirtumai nevienodus dalykus dėstančių mokytojų grupėse yra beveik identiški ką tik aptartų nuomonių skirtumams, būdingiems nevienodas specialybes įgijusių mokytojų grupėms. Todėl pastarieji rodikliai čia plačiau pakartotinai aptarti nebus.

4.4.6 lentelė

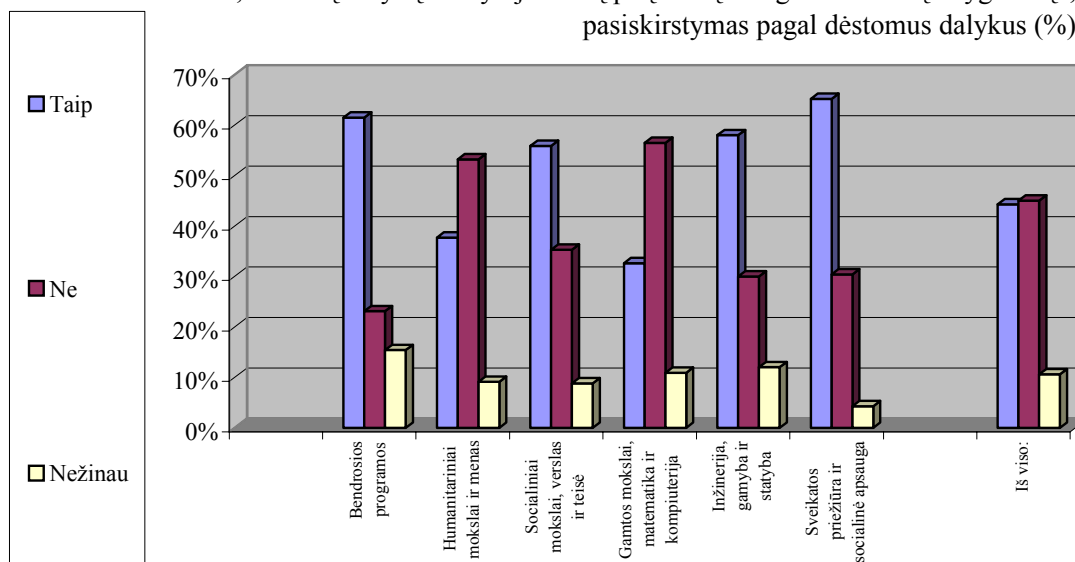
Nuomonės, “ar visų dalykų mokytojai už tą patį krūvį turi gauti vienodą atlyginimą”,
pasiskirstymas pagal dėstomus dalykus*

Dėstomas dalykas	Nuomonė dėl atlyginimo							
	Taip		Ne		Nežinau		Iš viso:	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Bendrosios programos	24	62	9	23	6	15	39	100
Humanitariniai mokslai ir menas	58	38	82	53	14	9	154	100
Socialiniai mokslai, verslas ir teisė	19	56	12	35	3	9	34	100
Gamtos mokslai, matematika ir kompiuterija	30	33	52	57	10	11	92	100
Inžinerija, gamyba ir statyba	29	58	15	30	6	12	50	100
Sveikatos priežiūra ir socialinė apsauga	15	65	7	30	1	4	23	100
Iš viso:	179	44	182	45	43	11	404	100

*Mokytojų, dėstančių žemės ūkį ir veterinariją, imtyje buvo tik trys, paslaugas – aštuoni, todėl jų požiūrių pasiskirstymas nepateikiamas

4.4.7 pav.

Nuomonės, “ar visų dalykų mokytojai už tą patį krūvį turi gauti vienodą atlyginimą”,
pasiskirstymas pagal dėstomus dalykus (%)

Nepaisant to, kad nebuvo nustatyta statistiškai reikšmingos priklausomybės tarp mokytojo nuomonės čia nagrinėjamu klausimu ir mokytojo darbo stažo, pastebėta, kad gali egzistuoti tikimybė, jog šie kintamieji tarpusavyje gali būti susiję. 4.4.7 lentelėje ir 4.4.8 pav. pateikti manančių, kad už tą patį krūvį skirtingus dalykus dėstančių mokytojų atlyginimas turėtų būti vienodas ar nevienodas, bei neturinčių nuomonės šiuo klausimų mokytojų pasiskirstymai pagal darbo stažo trukmę. Verta atkreipti dėmesį, kad jei

grupėse tų mokytojų, kurie mokyklose dirba iki 10 metų imtinai, apie pusę yra manančių, jog už vienodą krūvį skirtingus dalykus dėstantys mokytojai turi gauti vienodą atlyginimą, tai dirbančių 11 ir daugiau metų grupėse daugiau buvo manančių priešingai, tai yra galvojančių, jog už vienodą krūvį skirtingus dalykus dėstančių mokytojų atlyginimai turi būti skirtingi. Viena vertus, remiantis logiška prielaida, kad ilgiau mokykloje dirbantis žmogus turi gilesnes žinias apie darbo šioje srityje specifiką, reiktų labiau pasitikėti būtent ilgesnį darbo stažą turinčiųjų nuomone. Kita vertus, reiktų atsižvelgti ir į tai, kad pastebėti skirtumai gali būti susiję su tuo, jog pirmųjų iš minėtų grupių nariai yra santykinai jauno amžiaus, darbo mokykloje patirtį turi tik pastaraisiais, Lietuvos valstybinės nepriklausomybės laikotarpio metais. Tuo tarpu antrųjų grupių nariai turi darbo ir kitokios (komunistinės) politinės santvarkos, kitokiomis socialinio bei ekonominio gyvenimo sąlygomis, patirtį.

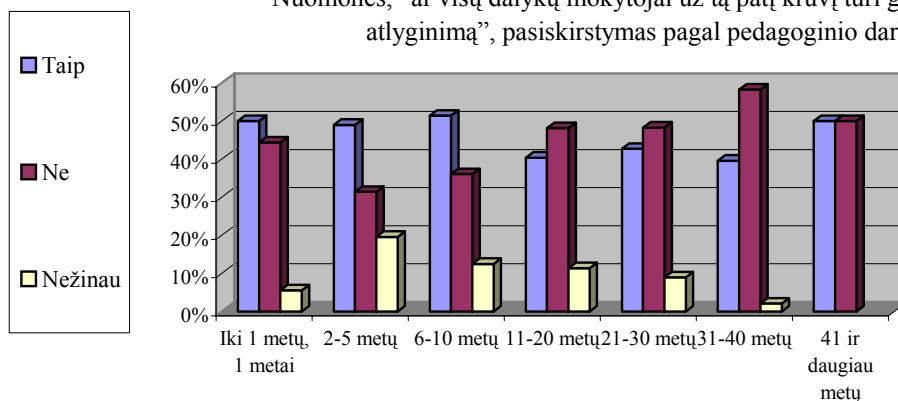
4.4.7 lentelė

Nuomonės, “ar visų dalykų mokytojai už tą patį krūvį turi gauti vienodą atlyginimą”, pasiskirstymas pagal pedagoginio darbo stažą

Darbo stažas	Nuomonė dėl atlyginimo							
	Taip		Ne		Nežinau		Iš viso:	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Iki 1 metų, 1 metai	9	50	8	44	1	6	18	100
2-5 metų	25	49	16	31	10	20	51	100
6-10 metų	37	51	26	36	9	13	72	100
11-20 metų	46	40	55	48	13	11	114	100
21-30 metų	38	43	43	48	8	9	89	100
31-40 metų	19	40	28	58	1	2	48	100
41 ir daugiau metų	5	50	5	50	0	0	10	100
Iš viso:	179	45	181	45	42	10	402	100

4.4.8 pav.

Nuomonės, “ar visų dalykų mokytojai už tą patį krūvį turi gauti vienodą atlyginimą”, pasiskirstymas pagal pedagoginio darbo stažą (%)

Taigi čia pateikti rezultatai rodo, jog gali egzistuoti tikimybė, kad mokytojų nuomonė dėl to, ar už vienodą krūvį tokį patį atlyginimą turėtų gauti visus dalykus dėstantys mokytojai, gali priklausyti tiek nuo mokyklos, kurią yra baigęs mokytojas, tiek nuo jo įgytos specialybės, mokomo dalyko ar darbo stažo. Tam, kad atsakyti į tai, kiek šie skirtumai yra pagrįsti realia situacija ir koku būdu jie susiformuoja, reikalinga šio reiškinių giluminė analizė.

IV.4.3 NUOMONĖS APIE SKIRTINGUS ETATUS SU NEVIENODAIS BAZINIAIS ATLYGINIMŲ KOEFICIENTAIS YPATUMAI SKIRTINGOSE MOKYTOJŲ GRUPĖSE

Tamą, plėtotą 4.4.2. skyrelyje, iš dalies pratęsia kitas mokytojams užduotas klausimas – “ar pritartumėte tam, kad galėtų būti skirtingų kategorijų etatai su skirtingais baziniais atlyginimų koeficientais?” Į šį klausimą 48 proc. apklaustųjų pedagogų atsakė “taip”, 20 proc. – “ne”, o 33 proc. neturėjo nuomonės. Deja, nebuvo pastebėta, kad šie nuomonių skirtumai galėtų priklausyti nuo tokių kintamųjų, kaip mokytojo amžius, užimamos pareigos, lytis ar ankstesniame poskyryje aptartų kintamųjų – baigta mokykla, įgyta specialybė, mokomas dalykas ir pan. – visose pastarųjų kintamųjų pagrindu išskirtose mokytojų grupėse buvo žymiai daugiau mokytojų, kurie pritaria skirtingų kategorijų etatų su nevienodais baziniais atlyginimų koeficientais idėjai. Konkrečiai, atskirose grupėse teigiamai atsakiusieji sudarė 9-59 proc. didesnes visų atsakiusiųjų dalis nei atsakiusieji neigiamai. Tai aiškiai nurodo mokytojų tarpe dominuojančią nuomonę šiuo klausimu.

Kitas dalykas į kurį reikia atkreipti dėmesį yra tai, jog pateikiant čia minimą klausimą nebuvo nurodoma koku – dėstomo dalyko, mokytojo kvalifikacijos ar pan. – pagrindu būtų sukuriamos etatų kategorijos. Šitai nurodyti buvo prašomi patys mokytojai. Pastebėta, jog apklaustų pedagogų tarpe aiškiai dominavo kelios nuomonės. Tai darbo mokykloje stažo trukmė, kaip atskirų kategorijų etatų su nevienodais baziniais atlyginimais pagrindas, ir mokytojo išsilavinimas, kvalifikacija, ją atspindinti kategorija. Nepaisant to, kad pavieniais atvejais buvo paminėti ir kiti galimi etatų formavimo aspektai – mokomieji dalykai (matematika ir lituanistika), “geras darbas”, “indėlis į mokyklos gyvenimą” ir pan., apibendrinant galima daryti išvadą, jog skirtingas kategorijas, kurių pagrindu būtų formuojami etatai su nevienodais baziniais atlyginimais, mokytojai yra linkę sieti su pedagoginio darbo patirtimi ir įgūdžiais. Deja, sunku pasakyti ar tokia nuomonė vyrauja dėl to, kad šiandien ir egzistuoja panaši mokytojo darbo apmokėjimo sistema, ar todėl, kad tai iš tiesų geriausias šio darbo įvertinimo metodas.

Be to pastebėta, jog mokytojų, kurie pritaria tam, kad galėtų būti skirtingų kategorijų etatai su nevienodais baziniais atlyginimais, skaičiai didėja augant darbo mokykloje stažo trukmei (4.4.8 lentelė, 4.4.9 pav.). Tai rodo, kad mokytojai pageidauja didesnės darbo patirtimi pagrįstos diferenciacijos.

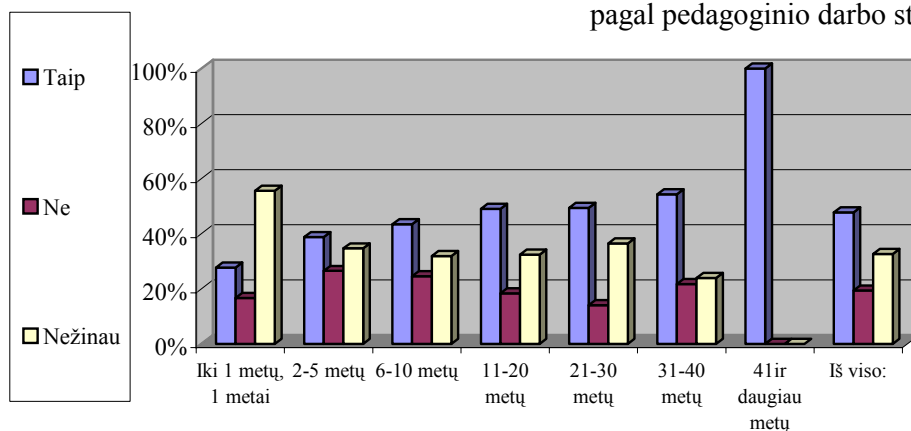
4.4.8 lentelė

Nuomonės, “ar galėtų būti skirtingų kategorijų etatai su nevienodais baziniais atlyginimų koeficientais”, pasiskirstymas pagal pedagoginio darbo stažą

Darbo stažas	Nuomonė dėl atlyginimo							
	Taip		Ne		Nežinau		Iš viso:	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Iki 1 metų, 1 metai	5	28	3	17	10	56	18	100
2-5 metų	19	39	13	27	17	35	49	100
6-10 metų	30	44	17	25	22	32	69	100
11-20 metų	56	49	21	18	37	33	114	100
21-30 metų	42	49	12	14	31	37	85	100
31-40 metų	25	54	10	22	11	24	46	100
41 ir daugiau metų	10	100	0	0	0	0	10	100
Iš viso:	187	48	76	19	128	33	391	100

4.4.9 pav.

Nuomonės, “ar galėtų būti skirtingų kategorijų etatai su nevienodais baziniais atlyginimų koeficientais”, pasiskirstymas pagal pedagoginio darbo stažą (%)

IV.4.4 NUOMONĖS DĖL DALINIO ETATINIO APMOKĖJIMO PAGAL DABAR GALIOJANČIAS VALANDOS NORMAS IR ĮKAINIUS ĮVEDIMO YPATUMAI SKIRTINGOSE MOKYTOJŲ GRUPĖSE

Klausimų apie etatinį apmokėjimą sąrašą pratęsia ir analizuojamas šiame poskyryje – “ar sutiktumėte, kad būtų įvestas etatinis apmokėjimas pagal dabar galiojančias valandos normas ir įkainius?” Rezultatai rodo, kad tik 28 proc. visų apklaustų mokytojų sutiktu su tokiu apmokėjimu, tuo tarpu kai 41 proc. – nesutiktų. 30 proc. visų apklaustų

mokytojų šiuo klausimu neturėjo savo nuomonės. Labai tikėtina, kad tokį teigiamų ir neigiamų atsakymų pasiskirstymą galėjo nulemti tai, jog mokytojai gali būti iš esmės nepatenkinti savo atlyginimu. Įdomu pastebėti, kad nors buvo nustatyta, jog pedagogų nuomonės čia minimu klausimu pasiskirstymas nėra susijęs su tokiais jų charakteristikomis kaip lytis, pamokų krūvis, pareigos, kvalifikacija ir pan., verta atkreipti dėmesį, jog pastebima skirtingo požiūrio į etatinio atlyginimo dydį priklausomybės nuo išdirbto mokykloje laiko tendencija.

Tai yra, trumpiau mokykloje dirbančių pedagogų tarpe sutinkančių, kad etatinis apmokėjimas būtų įvestas remiantis dabar galiojančiomis valandos normomis ir įkainiais, buvo (beveik) tiek pat, kiek ir nesutinkančių su tokiais apmokėjimo sąlygomis. Tuo tarpu išskirtose 6-30 metų mokykloje dirbančių pedagogų grupėse (4.4.9 lentelė) priešingai – akivaizdžiai buvo daugiau nesutinkančiųjų nei sutinkančiųjų. Tai taip pat matoma ir 4.4.10 pav.

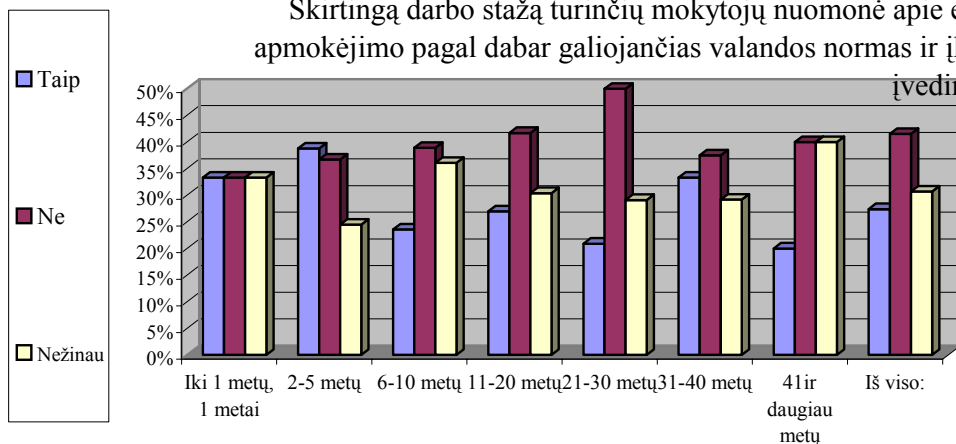
4.4.9 lentelė

Skirtingą darbo stažą turinčių mokytojų nuomonė apie etatinio apmokėjimo pagal dabar galiojančias valandos normas ir įkainius įvedimą

Darbo stažas	Nuomonė dėl etatinio apmokėjimo							
	Taip		Ne		Nežinau		Iš viso:	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Iki 1 metų, 1 metai	6	33	6	33	6	33	18	100
2-5 metų	19	39	18	37	12	24	49	100
6-10 metų	17	24	28	39	26	37	72	100
11-20 metų	31	27	48	42	35	31	115	100
21-30 metų	18	21	46	50	25	29	86	100
31-40 metų	16	33	18	38	14	29	48	100
41 ir daugiau metų	2	20	4	40	4	40	10	100
Iš viso:	109	27	165	42	122	31	398	100

4.4.10 pav.

Skirtingą darbo stažą turinčių mokytojų nuomonė apie etatinio apmokėjimo pagal dabar galiojančias valandos normas ir įkainius įvedimą (%)

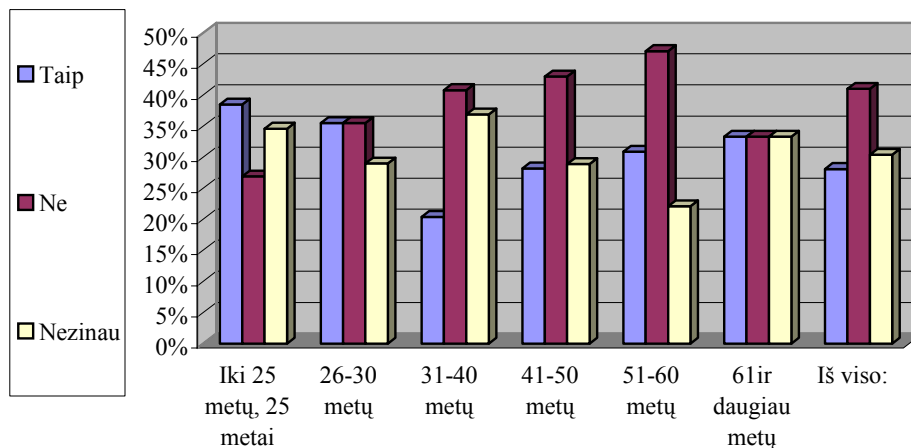

Reikia pastebėti, kad panašios atsakymų į čia minimą klausimą pasiskirstymo tendencijos pastebimos skirtingo amžiaus grupėse (4.4.10 lentelė., 4.4.11 pav.). Tai yra, jaunesnio amžiaus mokytojų grupėse buvo tiek pat ar net daugiau tokių, kurie sutiktų, jog etatinis apmokėjimas būtų įvestas remiantis esamomis valandos normomis ir jų įkainiais, tuo tarpu vyresnio mažiau grupėse – priešingai: daugiau tokių mokytojų, kurie su tuo nesutiktų. Pastaruoju atveju papildomai verta atkreipti dėmesį ir į tai, kad 61 ir vyresnio amžiaus grupėje į duotą klausimą teigiamai ir neigiamai atsakiusiųjų skaičius yra vienodas.

4.4.10 lentelė
Skirtingo amžiaus mokytojų nuomonė apie etatinio apmokėjimo pagal dabar galiojančias valandos normas ir įkainius įvedimą

Amžius	Nuomonė dėl etatinio apmokėjimo							
	Taip		Ne		Nežinau		Iš viso:	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Iki 25 metų, 25 metai	10	38	7	27	9	35	26	100
26-30 metų	11	36	11	36	9	29,0	31	100
31-40 metų	21	20	42	41	38	37	103	100
41-50 metų	42	28	64	43,0	43	29	149	100
51-60 metų	21	31	32	47	15	22	68	100
61 ir daugiau metų	7	33	7	33	7	33	21	100
Iš viso:	112	28	163	41	121	31	398	100

4.4.11 pav.
Skirtingo amžiaus mokytojų nuomonė apie etatinio apmokėjimo pagal dabar galiojančias valandos normas ir įkainius įvedimą (%)

Taigi, čia pateikti pastebėjimai rodo kelis dalykus. Pirma, dauguma apklaustų mokytojų nepritaria dalinio etatinio apmokėjimo pagal dabar galiojančias valandos

normas ir įkainius įvedimui. Nepaisant to, antra, daugumos skirtingo amžiaus ir skirtingą darbo stažą bei, tikėtina, darbo patirtį ir įgūdžius turinčių mokytojų nuomonė apie etatinio apmokėjimo įvedimo bazę – galiojančias valandos normas bei įkainius – yra skirtinga. Trečia, daugiau jaunesnio (iki 30 metų) amžiaus ir trumpesnę stažą turinčių pedagogų yra linkę pritarti etatinio apmokėjimo įvedimui pagal dabar galiojančias valandos normas bei įkainius.

Apklauskos metu mokytojų, kurie nesutinka su etatinio apmokėjimo pagal dabar galiojančias valandos normas ir įkainius įvedimu, buvo paprašyta nurodyti, kodėl jie nesutinka. Iš visų pateiktų atsakymų galima išskirti tris pagrindines temas:

a) *Stoka informacijos* apie vykdomas reformas. Tikėtina, jog nežinia šiuo klausimu gali būti mokytojų baimių dėl atlyginimo, darbo organizavimo pokyčių ir pan., priežastis. Be to, taip pat gali būti jog būtent informacijos minimu klausimu stoka verčia mokytojus galvoti, kad “viskas vyksta per greitai”.

b) *Problemos dėl mokytojo darbo organizavimo*, galėtų būti suskirstyto į kelias atskiras grupes. Tai:

i) Nepaisant to, kad mokytojai nežino kaip būtų dirbama esant etatiniam apmokėjimui, dauguma jų linkę manyti, jog etatinis darbas reikš tai, jog “dirbsime nuo 8 val. iki 17 val., o vakare ruošimės pamokoms”. Kitaip sakant, mokytojų nuomone, įvedus tokį etatinį apmokėjimą jie privalės “atsėdėti” valandas mokykloje, kur pamokoms pasiruošti neturės galimybių.

ii) Kita mokytojams rūpinti problema – pamokų krūvis, kuris svyruoja priklausomai nuo atskirus mokomuosius dalykus pasirenkančių moksleivių skaičiaus, mokslo metų periodo ir pan.

Tyrimo rezultatai rodo, jog mokytojai išreiškia griežtą nenorą dėl to, kad etatas reikštų TIK darbą mokykloje. Šiandien realiai apibrėžti mokytojo darbą veikla, kuri būtų atliekama tik mokykloje, neįmanoma: patys mokytojai įvardija konkrečias tai apribojančias mokyklų vidaus problemas – “mokykloje nėra bazės ruoštis pamokoms”, o “dauguma metodinės medžiagos sukaupta namuose”, “mokykloje nėra galimybės pailsėti”, “tvyro įtampa”, kai kuriems dalykams (pvz., japonų kalbai) mokyti apkritai stokojama medžiagos ir pan.

c) *Problemos dėl apmokėjimo*, kurių pagrindinė yra ta, jog “mokytojo darbas nuvertintas” ir mokytojų “atlyginimai yra per maži”, “daugelis mokytojo veiklos

sričių neapmokama”, o mokytojas “dirba daugiau nei yra savaitės norma”, dėl ko “nukečia pasirengimo pamokoms ir pačių pamokų kokybė”. Nepaisant to, kad kai kurie iš apklaustųjų iškėlė klausimą: “jei gausim tą patį, - kam to reikia?”, jie patys pateikia ir konkrečius pasiūlymus dėl darbo užmokesčio: padidinti esamą atlyginimą 1,5 karto ar kad jis būtų mažiausiai apie 2000 Lt. tam, “kad nereiktų dirbti papildomai antraeilėse pareigose”. Tačiau reikia apstebėti, kad pastarojo pobūdžio pasiūlymų apklausoje dalyvavę mokytojai išsakė žymiai mažiau nei kad išreiškė nuogąstavimų, jog “norima sumažinti mokytojų atlyginimus” ar kad įvedus etatinį apmokėjimą “labai sumažėtų mokytojų atlyginimas”.

Taigi apibendrinant rezultatus čia nagrinėtu klausimu reikia pripažinti, jog dalinio etatinio apmokėjimo įvedimas pagal dabar galiojančias normas ir įkainius šiandien mokytojams asocijuojasi su įvairių – organizacinių, ekonominių ir pan. darbo sąlygų pablogėjimu. Todėl tokio pobūdžio reforma gali susidurti su gana dideliu pedagogų pasipriešinimu. Išvengti to bent iš dalies pirmiausiai galėtų padėti mokytojų švietimas, informacijos reformos klausimas platinimas ir pan.

IV.5 MOKYTOJŲ POŽIŪRIS Į JŲ DARBO ETATINIO APMOKĖJIMO MODELIOUS IR JŲ PERSPEKTYVUMO SUVOKIMAS

Pedagogai gana skeptiškai vertina dalinio etatinio apmokėjimo modelį, pagal dabar veikiančias normas ir įkainius. Modeliai, kurie apima naują etatinio darbo vertinimo struktūrą, vertinami palankiau. Prašant atsakyti į klausimą **“kokiam etatinio apmokėjimo variantui Jūs pritartumėte?”** buvo siūloma pateikti savo apmokėjimo variantą arba pasirinkti vieną iš pateiktų dviejų etatinio apmokėjimo modelių:

1 modelis. Įvardijama, kad darbo krūvis per savaitę yra 36 val. (nepriklausomai nuo darbo vietos – mokykloje ar namuose), tokiu būdu mažinamas apmokėjimas už 1 darbo valandą (kontaktinei pamokai, pasiruošimui, taisymui) ir mokama už papildomus darbus, už kuriuos nebuvo mokama. Jei atlyginimai didinami, tai didėja bazinis koeficientas už visą etatą.

2 modelis. Įvardijama, kad šiuo metu mokytojo etatas yra 23 pamokos per savaitę (toks vidurkis šalies mastu). Darbo laikas didinamas tol, kol darbo trukmė per savaitę pasieks 36 val., prie etato prijungiant darbus, už kuriuos anksčiau nebuvo mokama.

Mokytojams yra priimtinesnis antras iš pateiktų modelių, jį pasirinko 48 proc. pedagogų, 31 proc. pasirinko pirmąjį modelį, o 21 proc. nurodė savąjį.

Nemažą įtaką priimtinausio modelio pasirinkimui turi bendras pedagoginio darbo stažas (žr. 4.5.1 lent.).

4.5.1 lentelė

Pedagogų etatinio apmokėjimo modelių pasirinkimas pagal pedagoginio darbo stažą (%)

Pedagoginio darbo stažas	Etatinio apmokėjimo modeliai			Viso
	I	II	Kita	
Iki ir 1 m.	33	39	28	100
2-5 m.	30	53	17	100
6-10 m.	36	47	17	100
11-20 m.	28	51	21	100
21-30 m.	28	52	20	100
31-40 m.	39	39	22	100
41 m. ir virš	30	30	40	100
Viso:	31	48	21	100

Kaip rodo duomenys, mokytojai, turintys didesnę pedagoginio darbo patirtį, turi daugiau pasiūlymų dėl etatinio darbo apmokėjimo, daugiau siūlančių savo modelį (ryšys tarp požymių *Kramero* $V=0,105$ ($p=0,828$)). Nors visumoje tarp mokytojų vyrauja antrasis modelis, bet palankiausiai jo atžvilgiu nusiteikę turintys 2 – 5 m. pedagoginio darbo stažą. Tarp pasiūlymų vyrauja siūlymai didinti mokytojų atlyginimą, ypač tai aktualu turintiems didelį virš 30m. darbo stažą, todėl iš jų pusės ir yra daugiau pasiūlymų bei mažiau pasirenkančių siūlomus modelius, nes jie numato, kad prie etatinio apmokėjimo atlyginimas vidutiniškai išlieka tas pats.

Pedagoginio darbo stažas apjungia visų dalykų mokytojus. Šio tyrimo duomenys rodo, kad įvairių dalykų mokytojai vertina savo darbo krūvį santykyje su kitais, pavyzdžiui, jei vieniems mokama už sąsiuvinių taisymą, tai manoma, kad rašto darbus duodantiems, kad ir mažesnę svarbą turinčių dalykų mokytojams, kaip pav. muzikos, gamtos mokslų ir pan., taip pat reikėtų mokėti. Didesnė diferenciacija pasirenkant etatinio darbo modelius lyginant su pedagoginio darbo stažu yra tarp įvairių dalykų mokytojų (žr. 4.5.2 lent.). (Ryšys šiuo atveju stipresnis: *Kramero* $V=0,356$ ($p=0,044$)).

4.5.2 lentelė

Pedagogų etatinio apmokėjimo modelių pasirinkimas pagal dalyką (%)

Dalykai	Etatinio apmokėjimo modeliai			Viso
	I	II	Kita	
Matematika	32	50	18	100
Anglų kalba	27	50	23	100
Lietuvių kalba ir literat.	25	53	22	100
Kūno kultūra	24	62	14	100
Istorija, politologija, pilietinis ugdymas	28	55	17	100
Informatika	40	27	33	100
Fizika, astronomija	31	38	31	100
Dorinis ugdymas, etika, psichologija	33	45	22	100
Chemija	67	33	-	100
Dailė, dizainas, menas, teatro menas, estetika, filosofija	14	57	29	100
Biologija, gamta ir žmogus	27	46	27	100
Vokiečių kalba	13	37	50	100
Geografija	13	37	50	100
Muzika, meno raiška, choras, choreografija	29	50	21	100
Technologijos, darbai	46	54	-	100
Rusų kalba	13	60	27	100
Spec. pedagogai, logopedai, pareng. kl.	50	25	25	100
Pradinių kl.	23	60	17	100
Statyba, stalčiai, baldų gamyba.	69	31	-	100
Santehnika, kalvystė, automobilių dalys ir jų remontas.	55	45	-	100
Ekonomika, teisė, teisės pagrindai.	46	23	31	100
Viso:	31	48	21	100

Antrasis etatinio apmokėjimo modelis, besiorientuojantis į 23 val. per savaitę, palaipsniui didinant darbo laiką, prijungiant darbus, už kuriuos anksčiau nebuvo mokama, labiausiai priimtinas kūno kultūros mokytojams, istorikams, mokantiems menų, rusų kalbos, pradinių klasių bei darbų, technologijų mokytojams. Pirmasis apmokėjimo modelis, besiorientuojantis į 36 val. savaitinį krūvį, labiau priimtinas profesijoms, kurios paklausios ir kitur, tai mokytojai, kurie pagal savo profesiją gali dirbti ir ne mokykloje. Tai mokantys chemijos, spec. pedagogai, psichologai, profesijų mokytojai, informatikai. Kitų pagrindinių dalykų mokytojai – lietuvių kalbos ir

literatūros, matematikos, užsienio kalbų – labiau orientuojasi į antrąjį apmokėjimo modelį.

Atsižvelgiant į įvairių dalykų mokytojų požiūrius į etatinį apmokėjimą, reikėtų išskirti įgyto išsimokslinimo, mokymo įstaigos įtaką. Kaip rodo tyrimo duomenys, aukščiausio išsimokslinimo tipas labiau sąlygoja savo nuomonės turėjimą dėl etatinio apmokėjimo negu pateiktų apmokėjimo modelių pasirinkimą (žr. 4.5.3 lent.). Vilniaus universiteto, Vytauto Didžiojo universiteto, Vilniaus dailės akademijos auklėtiniai turi daugiau pasiūlymų dėl etatinio apmokėjimo, negu įgiję mokslus pedagoginiuose universitetuose. Mažiausiai pasiūlymų turi dirbantys mokytojais, baigę aukštesniasias ir vidurines mokyklas (ryšio koeficientas *Kramero* $V=0,137$ ($p=0,774$)).

4.5.1 lentelė
Pedagogų etatinio apmokėjimo modelių pasirinkimas pagal aukščiausią išsimokslinimo tipą (%)

Išsimokslinimo įstaiga	Etatinio apmokėjimo modeliai			Viso
	I	II	Kita	
Vilniaus pedagoginis universitetas	32	45	23	100
Šiaulių pedagoginis universitetas	23	57	20	100
Vilniaus universitetas	26	46	28	100
Lietuvos kūno kultūros akademija	33	50	17	100
Vytauto Didžiojo universitetas	-	60	40	100
Lietuvos muzikos akademija	30	50	20	100
Kita aukštoji mokykla	38	52	10	100
Aukštesnioji mokykla	41	47	12	100
Vidurinė mokykla	60	40	-	100
Viso	31	48	21	100

Aptariant etatinį apmokėjimą fokus grupėje, paaiškėjo, kad mokytojai bijo, jog gali tekti registruoti savo veiklą, kad gali tekti dirbti mokyklų pavaduotojų darbą, kad gali sumažėti atlyginimai, nes dabar daugelis mokytojų, kad išgyventų, turi virškrūvių. Pagrindiniai pageidavimai yra susiję su informuotumu apie apmokėjimo pokyčius, kad turėtų būti spaudoje pateikiami išskleisti etatinio apmokėjimo modeliai aptarimui. Pagrindinis pageidavimas yra toks, kad visų dalykų mokytojams, jeigu skaičiuojamos pagal antrą modelį 23 pedagoginės valandos, tai dar turi būti pridedama 12,5 val. už pasiruošimą pamokoms, o už kitus darbus galima diferencijuoti pagal dalykus ir pagal

veiklą, kaip pavyzdžiui už sąsiuvinių taisymą, darbą su klase, budėjimą, renginius, projektinius darbus, priemonių gamybą. Visą tai turėtų būti apibrėžiama priklausomai nuo mokyklos tipo.

Įvesti etatinį apmokėjimą daugiausiai siūlančių per 3 metus (32 proc.), 21 proc. – per 5 metus, 27 proc. – vėliau nei per 5 metus, o 17 proc. siūlo įvesti etatinį apmokėjimą iš karto. Arti pusės tirtų mokyklų pedagogų pageidauja, kad etatinis apmokėjimas būtų įvestas greitai – iškart arba bent jau per tris metus. Ketvirtadalis mokytojų linkę manyti, kad jis turėtų būti įvestas vėliau nei per penkis metus ir dažniausiai dėl informacijos apie etatinio apmokėjimo privalumus stokos. Reikėtų atsižvelgti į mokytojų poreikius informacijai, kol nėra paskleistos dezinformacijos. Tiriant pedagogų fokus grupę paaiškėjo jų pageidavimas, kad spaudoje būtų paskelbti siūlomo etatinio apmokėjimo variantai, kurie būtų mokytojų aptarti ir įvertinti. Etatinio apmokėjimo perspektyva pirmiausia yra susijusi su jų informuotumo kokybe. Kaip rodo šis tyrimas, požiūrio į etatinį apmokėjimą įvairovė pagal mokyklas yra ir tam tikras skirtingo informuotumo rezultatas.

V ĮVAIRIŲ MOKYKLŲ TIPŲ PARENGTIES ETATINIAM APMOKĖJIMUI ANALIZĖ

V.1 PRADINĖS MOKYKLOS

Tirtos pradinės mažakomplektės mokyklos leidžia išskirti grynąjį pradinio ugdymo mokytojo požiūrio į pedagoginę veiklą ir jos apmokėjimą tipą. Būdamos mažos ir santykinai vienalytės (be pradinio ugdymo pedagogų jose yra ikimokyklinio parengimo, specialaus ugdymo specialistų, kai kuriose užsienio kalbų ir įvairių meno sričių, pvz. muzikos, mokytojai) leidžia formuotis mokytojų kolektyvui, į ugdymo problemas žiūrinčiam išimtinai iš savo specializacijos požiūrio, kurį menkai (jei išvis) įtakoja kitų sričių mokytojų problematika. Jų analizė leidžia iškristalizuoti pradinio ugdymo pedagoginės veiklos tipus bei požiūrio į apmokėjimą specifiką, leidžiančią pažinti problemas, su kuriomis susiduria pradinių klasių mokytojai.

Dažnai pradinių klasių mokytojų darbas laikomas lengviausia pedagogikos sritimi dėl mokymo programų paprastumo, tačiau būtent jie padeda žmogaus formavimosi ir sugebėjimo mokytis pagrindus, todėl jų požiūris į darbą ir jo vertinimą neturi remtis tik pamokinės veiklos, įskaitant ir pasiruošimą pamokoms, aspektu. Ugdomoji ir auklėjamoji veikla čia ne mažiau svarbi nei kitose švietimo pakopose, o problemos, su kuriomis susiduria pradinių klasių mokytojai gali būti jų etatų formavimo modelio išeitinis taškas.

Realaus ir ekspektacinio mokytojų darbo vertinimo analizė galėtų būti naudinga darant pareigybių aprašus įvairiose mokyklose. Pradinių mokyklų mokytojų profesinė veikla ir jos apmokėjimas, palyginti su kitų dalykų mokytojų darbo apmokėjimu, yra mažiau diferencijuotas. Pradinių mokyklų mokytojai turi panašų pamokinį krūvį, atlieka panašius darbus. Visus dalykus dėstantis tas pats mokytojas gali geriau pažinti moksleivius. Dėl šios veiklos specifikos pradinių mokyklų mokytojai dažniau nei kitų mokyklos tipų mokytojai savo veikloje mini auklėtojo ir ugdytojo veiklą.

Daugiau nei kitų mokyklų tipų mokytojai, pradinių mokyklų mokytojai teigė užsiimą visomis pedagoginės veiklos sritimis: dirbą individualiai su moksleiviais, užsiimą pasiruošimu pamokos, papildomos medžiagos parengimu, klasės auklėtojų veikla, moksleivių laisvalaikio organizavimu, projektų rengimu.

Pradinės mokyklos ne tik skiriasi nuo kitų tipų mokyklų pagal mokytojų veiklos specifiką bei darbus, kurios mokytojai nori matyti savo veiklos krūviuose. Abiejų

apklaustų mokyklų mokytojai skirtingai aprašo savo pedagoginę veiklą bei idealų savo veiklos modelį.

5.1.1 lentelė
Veiklos sričių vertinimas pagal mokyklos dydį (pradinės mokyklos) (%)

<i>Veiklos sritys</i>	Maža		Didelė	
	Realus veiklos modelis	Idealus veiklos modelis	Realus veiklos modelis	Idealus veiklos modelis
Individualus darbas su moksleiviais (%)	0	38	35	10
Pasiruošimas pamokoms, papildomos medžiagos parengimas (%)	38	75	80	90
Vadovavimas klasei, bendravimas su tėveliais (%)	50	63	65	60
Moksleivių laisvalaikio organizavimas (%)	75	38	60	45
Metodinė veikla (%)	13	25	35	10
Projektinė veikla (%)	0	0	25	25

Abiejų mokyklų mokytojų veiklos sritys, kurioms yra skiriamas laikas, skiriasi, tačiau „idealus“ mokytojo profesinės veiklos modelis iš esmės sutampa: mokytojų, įvardinančių, kad konkrečioms veiklos sritims turi būti skiriamas apmokėjimas, dalis skiriasi nereikšmingai. Ryškiausias skirtumas yra požiūryje į projektinę veiklą. Šis skirtumas gali būti sąlygotas skirtingų nusistovėjusių tradicijų bei šios veiklos poreikio esamu metu.

Analizuojant įvairių tipų mokyklų mokytojų požiūrius į apmokėjimo problemas ir numatomus pokyčius, ryškėja įvairių mokymo įstaigų tipų ypatumai. Pradinės mokyklos išsiskiria iš viso masyvo kraštutiniu požiūriu į apmokėjimo problemas. Kauno Žaliakalnio pradinės mokyklos mokytojų tarpe neatsirado nė vieno, kuris nebūtų išvardinęs vienokios ar kitokios problemos. Daugiausia jų, palyginus su kitomis mokyklomis, besiskundžiančių prastu apmokėjimu. Čia išryškėja ir pradinės mokyklos specifika: mokytojai rašo, kad jiems nemokama už didesnę moksleivių skaičių klasėse: „*Apmokėjimas per mažas. Nemoka už didesnę mokinių skaičių klasėje*“. Tuo yra įsitikinę beveik pusė minėtos pradinės mokyklos mokytojų. Išryškėja ir skirtumai tarp mažos ir didelės pradinės mokyklų. Pusė mažos Kazliškių pradinės mokyklos mokytojų parašė, kad neturi problemų susijusių su darbo apmokėjimu. Prieštarinčiai vertinami ne tik dabar egzistuojantis darbo apmokėjimo sistema, bet ir numatomi pokyčiai: Kauno Kazliškių pradinės mokyklos mokytojai mažiau informuoti apie

numatomas permainas atlyginimo srityje, savo ruožtu jie gana kategoriškai nusiteikę prieš numatomą atlyginimų reformą – pusė jų nenorėtų, kad būtų pereinama prie etatinės apmokėjimo sistemos. Žaliakalnio pradinės mokyklos mokytojai atvirkščiai – jų pusė pasisako už perėjimą prie naujos apmokėjimo sistemos (tai gerokai daugiau už bendrą vidurkį, kuris yra 27 proc.). Išsiskiria ir šios mokyklos mokytojų nuomonė sprendžiant, kas turėtų spręsti kiek ir kokių darbų turėtų įeiti į mokytojo etatą. Pusė Žaliakalnio pradinės mokyklos mokytojų parašė, kad jie patys turėtų spręsti apie darbus. Tai ryškiai dissonuoja su bendru masyvu, bendras šio atsakymo vidurkis – 11 procentų. Taip pat ir dėstydami savo nuomonę dėl to, kas galėtų atspindėti mokytojų nuomonę dėl etatinio apmokėjimo tos mokyklos mokytojai išsiskyrė iš kitų savo kolegų daugiau įgaliojimų skirdami profsajungoms (40 procentų).

Pedagoginio krūvio paskirstymo problemos pereinant į etatinį apmokėjimą savitos, lyginant su kitomis mokyklomis. Pradinėse mokyklose pirmenybė teikiama pamokiniam etatų apskaičiavimo būdai (53,6 proc. mokytojų). Valandiniam būdai pritaria 25 proc., o kad etatai būtų apskaičiuojami dienomis nepritaria nei vienas mokytojas.

Pradinėse mokyklose pedagogai nori dirbti vidutiniškai 35,9 val. per savaitę.

Pradinėse mokyklose mokytojai pageidauja, kad pedagoginės valandos (pamokos) sudarytų vidutiniškai 26,8 val. per savaitę.

Mokytojų atlyginimo kaita ir požiūris į kai kuriuos etatinio atlyginimo įvedimo aspektus pradinėse mokyklose turi savitumą. Aukščiau jau minėta, kad buvo apklausta 28 mokytojai, kurie dirba pradinėse mokyklose. Iš šių mokytojų 15 nurodė kad jų atlyginimas didėjo 1995-2002 m. Verta pastebėti, kad net 10 pradinėse mokyklose dirbančių mokytojų atlyginimas padidėjo būtent 1997 m. Nepaisant to, tuos pačius mokytojus paklausus kaip jų atlyginimas pakito 1997-1998 m., keli iš jų pažymėjo, kad atlyginimas realiai “sumažėjo” ar kad “padidėjo, bet po to buvo mažinami koeficientai”. Be to 10 pradinėse mokyklose dirbančių mokytojų teigė nežinantys ar jų atlyginimas didėjo, o 11 – ar kito 1997-1998 m. (5.1.2 lentelė).

Dažnai galima išgirsti nuomonę, kad pradinių mokyklų mokytojai – tai visiškai kitokie nei konkrečius dalykus dėstantys pedagogai pasiruošimo pamokoms, darbo klasėje ir po pamokų ir pan. prasmėmis. Galima išgirsti, kad “pradinukai” turi žemesnį statusą duotos mokyklos bendruomenės struktūroje, nes jų darbas yra paprastesnis, lengvesnis bendravimas su vaikais, nes jie mažesni ir t. t. Iš kitos pusės – patys pradinių

klasių mokytojai nėra linkę taip nuvertinti savo darbo, kadangi jie iš tiesų turi suformuoti vaikui tą pagrindą, kuriuo vėliau bus remiamos visų kitų “dalykinių” mokytojų teikiamos žinios. Nepaisant to tyrimo metu buvo nustatyta, kad didžioji dalis (18) apklaustų pradinių klasių mokytojų mano, kad už vienodą krūvį visų dalykų mokytojai turėtų gauti vienodą atlyginimą. Šioje grupėje tebuvo 3 mokytojos, neturinčios nuomonės dėl pastarojo klausimo.

Į klausimą, ar pritartumėte, kad būtų skirtingų kategorijų etatai su nevienodais baziniais atlyginimais 15 iš apklaustų pradinių klasių mokytojų atsakė, jog pritartų, tuo tarpu net 11 iš jų neturėjo šiuo klausimu nuomonės. Apklaustų mokytojų nuomone etatų kategorijos galėtų būti formuojamos remiantis mokytojo išsilavinimu. Tačiau paklausti ar sutiktų, kad būtų įvestas dalinis etatinis apmokėjimas, paremtas dabar galiojančiomis valandos normomis ir įkainiais, dauguma čia minimų mokytojų sakė, jog nesutiktų. Tikėtina, kad pagrindinė tokio pasipriešinimo priežastis yra tai, jog šiandien mokytojai nėra patenkinti savo atlyginimu. Kaip jie patys sako, šiandien yra “per mažas apmokėjimas”. Todėl natūralu, kad pedagogai priešinasį tokio paties dydžio atlyginimo išlikimui.

5.1.2 lentelė
Pradinių mokyklų mokytojai

	Taip		Ne		Nežinau		Iš viso:	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ar didėjo Jūsų atlyginimas?	15	56	2	7	10	37	27	100
Ar pasikeitė Jūsų atlyginimas 1997-1998 m.?	10	36	7	25	11	39	28	100
Ar visų dalykų mokytojai turi gauti vienodą atlyginimą už tą patį krūvį?	18	64	7	25	3	11	28	100
Ar galėtų būti skirtingų kategorijų etatai su nevienodais baziniais atlyginimų koeficientais?	15	54	2	7	11	39	28	100

Pradinių mokyklų mokytojų požiūris į jų darbo etatinio apmokėjimo modelius yra skirtingas abiejose mokyklose. Mažos Kauno Kazliškių pradinės mokyklos pedagogai prioritetą teikia pirmam etatinio apmokėjimo modeliui, kuris įvardijamas, kad darbo krūvis per savaitę yra 36 val., mažinamas apmokėjimas už 1 darbo val. (kontaktinei pamokai, pasiruošimui, taisymui) ir mokama už papildomus darbus.

Didesnės Kauno Žaliakalnio pradinės mokyklos pedagogai labiau pritartų antram etatinio apmokėjimo variantui, kuris apibrėžiamas 23 val. per savaitę, kai darbo

laikas palaipsniui didinamas iki 36 val., prie etato prijungiant darbus, už kuriuos anksčiau nebuvo mokama.

Kitų variantų ir siūlymų pateikia tik didesnės, Žaliakalnio pradinės mokyklos pedagogai. Daugiausia pasiūlymų dėl apmokėjimo: “darbo laikas neturėtų būti didinamas, bet pradedama mokėti už tai, kas nebuvo apmokama”; “darbo laikas neturi būti didinamas, bet užmokestis turi didėti”; “nesvarbu, koks būtų apmokėjimas, svarbu, kad būtų apmokama už visus papildomus darbus”. Mokyklos direktoriaus pavaduotojas siūlo: “pastovų apmokėjimą, skaičiuojant už 40 darbo val. per savaitę (nežiūrint mokykloje darbas ar namuose)”.

V.2 PAGRINDINĖS MOKYKLOS

Tirtos pagrindinės mokyklos nėra vienodos: viena jų yra dešimtmetė, kita – aštuonmetė. Jų analizė leidžia plačiau apžvelgti abiejų pagrindinių mokyklų tipų problemas. Būdamos paskutine santykinai vienodo (jei nekalbėsime apie mokytojų kvalifikaciją) išsilavinimo pakopa (vėliau moksleiviai gali rinktis mokymosi kryptis), jos kreipia dėmesį ne tik į žinių perdavimą, bet ir į moksleivių asmenybės, dažnai tame amžiaus tarpsnyje išgyvenančios psichologines tapatumo krizes, ugdymą. Esamu metu pagrindines mokyklas lenkia moksleiviai, siekiantys geresnio išsilavinimo, tačiau, nepriklausomai no to, ar ateityje bus formuojamos tik mažakomplektės mokyklos, ar pagrindinės mokyklos bus pagrindinai tolesnio išsilavinimo nesiekiančių moksleivių mokymosi vieta, pagrindinių mokyklų specifika išliks, o pereinant prie etatinio mokytojų darbo apmokėjimo, reikės kurti pareigybių aprašus, kuriuose, matyt, atsispindės ir mokyklos tipo specifika.

Analizuojant **mokytojo darbo specifinės veiklos realų ir ekspektacinį modelius**, pagrindinių mokyklų mokytojus iš bendros imties galima išskirti dėl sąlyginai mažo įvairių pedagoginės veiklos aspektų minėjimo. Palyginus su kitų mokyklų tipų mokytojais, jie rečiau minėjo individualų darbą su moksleiviais, vadovavimą klasei ir moksleivių laisvalaikio organizavimą. Mažoje pagrindinėje mokykloje mokytojai minėjo, kad viena iš problematiškiausių jų veiklos sričių yra integruotos klasės, kuriose mokosi sutrikusio vystymosi vaikai. Individualus darbas su moksleiviais daugelio tipų mokyklose buvo siejamas su pasirengimu egzaminams, moksleivių noru tobulintis. Abi pagrindinės mokyklos yra kaimuose netoli Alytaus, dėl ko aukštesnio išsilavinimo siekiantys jaunimas važinėja į miesto mokyklas, paprastai vidurines arba gimnazijas. Pagrindines mokyklas (ne tik kaimų) rečiau pasirenka vaikai,

siekiantys išsilavinimo, vadinasi, suinteresuoti žinių tobulinimu ir gilinimu. Moksleivių laisvalaikio organizavimas ir klasės auklėtojo kaip probleminis darbas minimas santykinai rečiau, tačiau moksleivių laisvalaikio organizavimas yra antroje vietoje pagal mokytojų, skiriančių tam laiko, dalį (dažniausiai minimas pasirengimas pamokoms, papildomos medžiagos parengimas, paieška ir kaupimas).

Daugiau negu vidutiniškai pagrindinių mokyklų mokytojai teigia užsiimą pasiruošimu pamokoms, papildomos medžiagos kaupimu, metodine veikla.

Skiriasi pagrindinių mokyklų mokytojų, mininčių, kad užsiima konkrečia veikla, ir teigiančių, kad už šias veiklos sritis turi būti mokama, dalis.

5.2.1 lentelė
Veiklos sričių vertinimas pagal mokyklos dydį (pagrindinės mokyklos) (%)

<i>Veiklos sritys</i>	Maža		Didelė	
	Realus veiklos modelis	Idealus veiklos modelis	Realus veiklos modelis	Idealus veiklos modelis
Individualus darbas su moksleiviais (%)	7	36	9	9
Pasiruošimas pamokoms, papildomos medžiagos parengimas (%)	43	86	59	23
Vadovavimas klasei, bendravimas su tėveliais (%)	29	22	14	5
Moksleivių laisvalaikio organizavimas (%)	43	43	32	23
Metodinė veikla (%)	7	0	18	5
Projektinė veikla (%)	0	14	5	0

Moksleivių laisvalaikio organizavimą ir vadovavimą klasei mininčių mokytojų dalis gali skirtis dėl mokyklų ypatybių. Mažoji pagrindinė mokykla yra aštuonmetė, didžioji – dešimtmetė. Tai sąlygoja skirtingos orientacijos į mokslą moksleivius pasirinkti šias mokyklas. Mažesniosios mokyklos direktorė teigia, kad mokyklai tapus aštuonmete, ją pradėjo rinktis mažesnė aplinkinių kaimų moksleivių dalis. Turintys tikslą įgyti vidurinį išsilavinimą retai renkasi pagrindines mokyklas, tuo labiau nesuteikiančias baigimo diplomo (aštuonmetės mokyklos diplomų neišduoda)

Abiejų mokyklų mokytojų veiklos sritys, kurioms yra skiriamas laikas, ir “idealus” mokytojo profesinės veiklos modelis skiriasi. Šių skirtumų priežastis – mokyklų specifika (aštuonmetė ir dešimtmetė).

Mažos pagrindinės mokyklos turi specifinių **su darbo apmokėjimu susijusių problemų**. Viena iš jų – tai moksleivių skaičius klasėse. Mokytojai, kurie turi skirtingas

mokomąsias klases už praveistas pamokas gauna tokį patį atlyginimą kaip ir tie, kurie dėsto paralelėms klasėms. Tai liečia ir jungtines klases, kuriose dėstant mokoma už vieną pamoką: „*Dirbant su 2 prad. klasėmis reikia daugiau laiko pasiruošti pamokoms*“; „*Pasiruošimas pamokoms paralelėms klasėms mažesnis negu ruošiantis skirtingoms, klasėms, pamokoms, darbas jungtinėse klasėse mokama už 1 pam.*“

Pagrindinių mokyklų palyginimas tarpusavyje ir su kitomis mokyklomis patvirtina tą faktą, kad **adekvatus informuotumas inspiruoja palankesnę reformos vertinimą**. Parėčėnų pagrindinė mokykla išsiskiria dideliu, palyginus su bendru apklaustųjų masyvu, norinčių pereiti prie etatinės apmokėjimo sistemos skaičiumi (daugiau kaip pusė mokytojų teigiamai žiūri į etatinį apmokėjimą). Tuo tarpu kitos pagrindinės Alovės mokyklos mokytojai atvirkščiai, neigiamai nusiteikę atlyginimo reformos atžvilgiu (trečdalis apklaustųjų nusiteikę prieš reformą). Vienok besiformuojanti palanki ar nepalanki nuomonė atlyginimo reformos atžvilgiu greičiau priklauso ne nuo mokyklos tipo, bet nuo tos mokyklos mokytojų gaunamos informacijos turinio. Fokus grupės tyrimo metu, iš pokalbio su pedagogais paaiškėjo, kad nuostatos yra formuojamos, pateikiant adekvačią informaciją.

Alovės pagrindinės mokyklos mokytojams būdinga, kad jie labiau negu kitų mokyklų mokytojai mano, kad jų nuomonę apie atlyginimų reformą geriausiai atspindėtų mokytojų asociacijos.

Galima spėti, kad mokytojų nuomonė apie apmokėjimo sistemos reformą yra formuojama per mokyklą – direkciją, atskirus mokytojus. Todėl atskirų mokyklų mokytojų vertinimai yra skirtingi.

Pedagoginio krūvio paskirstymo problemos pereinant į etatinį apmokėjimą suvokiamos panašiai tirtose mokyklose. Pagrindinėse mokyklose pirmenybė teikiama pamokiniam etatų apskaičiavimo būdai (65,7 proc. mokytojų). Valandiniam būdai pritaria 28,6 proc., o kad etatai būtų apskaičiuojami dienomis tepritaria tik 2,9 proc. mokytojų.

Pagrindinėse mokyklose mokytojai linkę dirbti vidutiniškai 38,9 val. per savaitę.

Pagrindinėse mokyklose mokytojai pageidauja, kad pedagoginės valandos (pamokos) sudarytų vidutiniškai 23,5 val. per savaitę.

20 iš 35 apklaustų pagrindinėse mokyklose dirbančių pedagogų, klausiamų apie jų atlyginimo kaitą ir požiūrį į kai kuriuos etatinio atlyginimo įvedimo aspektus, teigė, kad jų atlyginimas didėjo (5.2.2 lentelė). Paskutinį kartą šių pedagogų atlyginimas

didėjo 1988-2002 m. Iš jų 7 nurodė, kad paskutinį kartą tai įvyko 1998 m., po 3 – kad 1999 m. ir 2002 m., 2 – kad 1994 m. ir po 1 visais kitais minėtais metais.

Paklausti apie atlyginimo pasikeitimus konkrečiai 1997-1998 m., kada buvo pradėta mokėti už pasiruošimą pamokoms, sąsiuvinių taisymą ir pan., 19 pagrindinėse mokyklose dirbančių mokytojų teigė, jog tais metais jų atlyginimas pakito, 3 – kad nepakito, o 11 nežinojo ar jis pakito ar nepakito. Nepaisant to svarbu pažymėti, kad iš tiesų nei vienas iš apklaustų pagrindinėse mokyklose dirbančių mokytojų nenurodė kaip pasikeitė jų atlyginimas 1997-1998 m. Kadangi aukščiau minėta, kad 1997 m., kaip metus, kada paskutinį kartą didėjo atlyginimas, nurodė vienas iš šiai grupei priklausančių mokytojų, o 1998 m. – septyni mokytojai, reiktų galvoti, kad tai žymi pasikeitimo pobūdį. Kitaip sakant, šiuo atveju tai reikštų, kad mokytojų, kurie teigia, kad jų atlyginimas 1997-1998 m. pasikeitė, iš tiesų atlyginimas padidėjo.

Pagrindinėse mokyklose mokytojų, kurie mano, kad visi mokytojai už tą patį krūvį turėtų gauti vienodą atlyginimą, nepriklausomai nuo, kokio dalyko moko, buvo beveik tiek pat, kiek ir manančių, kad atlyginimas už tą patį krūvį turėtų būti nevienodas (plg.: atitinkamai, 17 ir 13 pedagogų). Šitai skiriasi nuo prieš tai aptarto pradinį mokyklų atvejo, kur buvo nustatyta, kad dauguma apklaustų mokytojų mano, jog atlyginimas už tą patį krūvį visiems turėtų būti vienodas (žr. 5.2.2 lent.).

Panašūs pradinėse ir pagrindinėse mokyklose dirbančių mokytojų nuomonių skirtumai pastebimi ir kito kausimo – skirtingų kategorijų etatų su nevienodais baziniais atlyginimų koeficientais įvedimo. Tai yra, pirmuoju atveju akivaizdžiai daugiau buvo tokių, kurie pritarė tam, jog tokie etatai turėtų būti įvesti. Pastaruoju – pagrindinėse mokyklose dirbančių mokytojų atveju – pritariančių ir nepritariančių minėtų etatų įvedimui buvo beveik tiek pat (plg.: atitinkamai, 15 ir 12 pedagogų). Tačiau, nepaisant pastarųjų pradinėse ir pagrindinėse mokyklose dirbančių mokytojų nuomonių santykinų skirtumų, verta pažymėti, jog tiek vienu, tiek ir antru atveju nesutinkančių su (dalilinio) etatinio apmokėjimo pagal dabar galiojančias valandos normas ir įkainius įvedimu buvo žymiai daugiau nei sutinkančių.

Savo pasipriešinimo etatinio atlyginimo pagal dabar galiojančias valandos normas ir įkainius įvedimui priežastimis pagrindinėse mokyklose dirbantys mokytojai nurodė informacijos apie šį reformavimą stoką, nuogastavimus, jog tokiu atveju sumažės atlyginimai, jog reikės dirbti “nuo ryto iki vakaro, o naudos jokios” ir pan.

Lentelė 5.2.2
Pagrindinių mokyklų mokytojai

	Taip		Ne		Nežinau		Iš viso:	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ar didėjo Jūsų atlyginimas?	20	57	6	17	9	26	35	100
Ar pasikeitė Jūsų atlyginimas 1997-1998 m.?	19	56	3	9	11	32	34	100
Ar visų dalykų mokytojai turi gauti vienodą atlyginimą už tą patį krūvį?	17	49	13	37	5	14	35	100
Ar galėtų būti skirtingų kategorijų etatai su nevienodais baziniais atlyginimų koeficientais?	15	42	12	33	9	25	36	100

Analizuodami pagrindinių mokyklų mokytojų požiūrius į jų **darbo etatinio apmokėjimo modelius**, galime pastebėti, kad, nors jie skiriasi nuo anksčiau aptartų pradinių mokyklų požiūrių, tarpusavyje yra panašūs. Parėčenų (mažos) ir Alovės (didelės) pagrindinių mokyklų mokytojai pirmenybę atiduoda antram etatinio apmokėjimo modeliui, kuris įvardijamas 23 pamokom per savaitę, didinant darbo laiką iki 36 val., prie etato prijungiant darbus, už kuriuos anksčiau nebuvo mokama.

Pasiūlymus dėl etatinio apmokėjimo abiejų mokyklų pedagogai sutelkia į pageidavimą, kad atlyginimai bent nesumažėtų: “žinant apmokėjimo dydį, bazinis krūvis turėtų būti 36 valandos ir darbai už kuriuos anksčiau buvo nemokama”(muzikos mokytojų); “gal ir geras variantas, jeigu nesumažės atlyginimas. Bet turėtų būti didinamas apmokėjimo koeficientas”.

V.3BENDRO LAVINIMO VIDURINĖS MOKYKLOS

Bendrojo lavinimo mokyklos mokytojų požiūris į darbą ir jo vertinimą atspindi bendrą švietimo sistemos požiūrį, nes šios mokyklos talpina savyje visoms mažakomplektėms mokykloms būdingus pedagoginės veiklos aspektus. Nors šių mokyklų analizė atskleidžia suvidurkintą požiūrį, neatskleidžiantį įvairių mokymo pakopų specifikos, jos ignoravimas atsiskleistų po reformos mokytojams peržvelgiant įvairių mokyklų pakopų pareigų skirtumus.

Kaip matome iš toliau pateiktos analizės bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų požiūris darbo ir jo vertinimo atžvilgiu yra gana egalitarinis, kas rodo mokytojų solidarumą darbo vertinimo klausimu.

Analizuojant **mokytojo darbo specifinės veiklos realų ir ekspektacinį modelius** reikia pastebėti, kad bendrojo lavinimo mokyklų (palyginus su kitų mokyklų

tipų mokyklų) mokytojai, daugelį veiklos sričių minėjo vidutiniškai dažnai. Bendrojo lavinimo mokyklos savyje vienu metu talpina keletą mokyklų tipų būdingą veiklą: pradinį klasių, pagrindinio išsilavinimo ir gimnazijų tikslus atspindinčią veiklą. Dėl šios priežasties vidurinių mokyklų mokytojų siūlomi dalykai atspindi beveik visos švietimo sistemos (išskyrus profesinio išsilavinimo) suvidurkintą idealų mokytojo profesinės veiklos modelį. Vidurinių mokyklų mokytojų atsakymų pagrindu suformuotas “idealus” profesinės veiklos modelis netiktų tik tuo atveju, jei būtų galutinai nuspręsta formuoti tik mažakomplektes mokyklas su joms būdingais tikslais ir uždaviniais, ir atsisakyti visos ar bent kelias mokyklos pakopas apimančių mokyklų.

5.3.1 lentelė

Veiklos sričių vertinimas pagal mokyklos dydį (bendrojo lavinimo mokyklos) (%)

<i>Veiklos sritys</i>	Maža		Didelė	
	Realus veiklos modelis	Idealus veiklos modelis	Realus veiklos modelis	Idealus veiklos modelis
Individualus darbas su moksleiviais (%)	28	25	8	26
Pasiruošimas pamokoms, papildomos medžiagos parengimas (%)	42	58	30	24
Vadovavimas klasei, bendravimas su tėveliais (%)	44	8	39	8
Moksleivių laisvalaikio organizavimas (%)	50	39	41	24
Metodinė veikla (%)	3	3	4	16
Projektinė veikla (%)	11	6	10	10

Abiejų mokyklų mokytojų veiklos sritys, kurioms yra skiriamas laikas, skiriasi, tačiau “idealus” mokytojo profesinės veiklos modelis iš esmės sutampa: mokytojų, įvardinančių, kad konkrečioms veiklos sritims turi būti skiriamas apmokėjimas, dalis skiriasi nereikšmingai. Ryškiausias skirtumas yra požiūryje į projektinę veiklą. Šis skirtumas gali būti sąlygotas skirtingų nusistovėjusių tradicijų bei šios veiklos poreikio esamu metu. Ryškiausi skirtumai yra požiūryje į pasiruošimą pamokoms, sąlygotą mokyklos dydžio įtakoto paralelinių klasių skaičiaus (kuo mažiau paralelinių klasių, tuo santykinai daugiau reikia ruošti konkrečiai pamokai), moksleivių laisvalaikio organizavimą (kaime esančios mokyklos mokytojai šią veiklos sritį mini dažniau nei miesto) ir metodinę veiklą (didesnės mokyklos mokytojai ją mini dažniau greičiausiai dėl to, kad mieste esančias mokyklas pasirenka daugiau moksleivių, orientuotų į aukštesnio išsilavinimo kokybę ir besitikinčių iš savo mokytojų aukštos kvalifikacijos).

Vidurinių mokyklų mokytojai sudaro mūsų apklaustų mokyklų pagrindą, todėl jų nuomonės apie **darbo apmokėjimo problemas ir požiūris į apmokėjimo sistemos pokyčius** iš dalies nulemia atsakymų pasiskirstymą visame apklaustųjų masyve ir, tuo pačiu, jų nuomonės atspindi aukščiau aprašyti bendrųjų pasiskirstymų duomenys. Išsakydami darbo apmokėjimo problemas, vidurinių mokyklų mokytojai mini bendrą mažą apmokėjimą už darbą - „*Sunkus mokytojo darbas skurdžiai įvertintas*“. Tačiau ir Utenos Dauniškio, ir Užpalių vidurinių mokyklos mokytojai gerokai rečiau negu kiti jų kolegos skundžiasi prastu mokytojo darbo įvertinimu. Dažniau yra minimi konkretūs darbai, už kuriuos nėra mokamas atlyginimas: „*Istorijos dalykui pastaraisiais metais daug pratybų. Deja, nenumatytas apmokėjimas už rašto darbų taisymą, pasiruošimui laiko kiekis per mažas*;“ „*Mano darbo diena trunka nuo ryto iki vakaro. Jei noriu gauti šiek tiek padoresnį atlyginimą, turiu dirbti didesniu krūviu, sąsiuviniai, popamokinė veikla užima ir laisvalaikį*“; (Užpalių vidurinė) „*Per menkas apmokėjimas už ruošimą valstyb. egzaminams, darbų taisymą*“; „*Dailės pamokose už dailės istorijos lapelių taisymą negauname priedų*“ (Utenos Dauniškio vidurinė).

Daugiau Utenos Dauniškio vidurinės mokyklos pedagogų, palyginus su kitomis mokyklomis, yra girdėję apie perėjimą prie naujos apmokėjimo už darbą tvarkos. Taipogi daugiau jų yra linkę pritarti perėjimui prie etatinio apmokėjimo už darbą. Savo ruožtu Dauniškio vidurinės mokyklos pedagogai gerokai dažniau negu kiti jų kolegos pažymėdavo, kad jiems neaiški dabartinė apmokėjimo už darbą tvarka.

Analizuodami **pedagoginio krūvio paskirstymo problemas pereinant į etatinį apmokėjimą** turime pastebėti, kad bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose pirmenybė teikiama valandiniam etatų apskaičiavimo būdai (50 proc. mokytojų). Pamokiniam būdai pritaria 36 proc., o kad etatai būtų apskaičiuojami dienomis tepritaria tik 2 proc. mokytojų.

Bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose pedagogai linksta dirbti vidutiniškai 33,4 val. per savaitę.

Bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose mokytojai pageidauja, kad pedagoginės valandos (pamokos) sudarytų vidutiniškai 19,95 val. per savaitę.

Apie **atlyginimo kaitą** daugiausiai iš visų apklaustų bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose dirbančių mokytojų (viso 42) teigė, jog nežinantys ar jų atlyginimas yra kada nors didėjęs. Kiek mažiau – 37 mokytojai teigė, kad paskutinį kartą jų atlyginimas didėjo 1997 m. ar 1992-2002 metais, o 25 mokytojai teigė, kad jų

atlyginimas apskritai nedidėjo (5.3.2 lent.). Reikia pažymėti, kad jei, kaip anksčiau pastebėta, daugumos pradinių mokyklų mokytojų atlyginimas didėjo 1997 m., o dirbančių pagrindinėse – 1998 m., tai daugiausiai dirbančių bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose nurodė, jog jų atlyginimas didėjo ir 1997 m. (8 pedagogai), ir 1998 m. (7 pedagogai) bei 2001 m. (10 pedagogų).

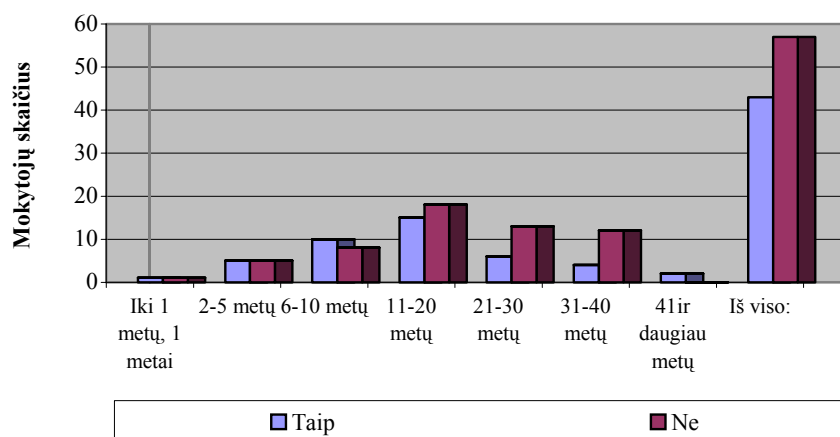
Nepaisant to, bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose dirbančius pedagogus paklausus ar jų atlyginimas pakito 1997-1998 m., nežinančių ar tai įvyko nurodytais metais dalis buvo mažesnė nei pirmojo iš čia minėtų klausimų atveju. Tiksliau sakant, pedagogai, kurie nežinojo ar jų atlyginimas didėjo ar nedidėjo sudarė 40 proc. visų bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose dirbančių apklaustų mokytojų, o nežinantis ar jų atlyginimas pakito 1997-1998 m. – 31 proc. Be to, čia analizuojamo tipo mokyklose buvo beveik dvigubai daugiau mokytojų, kurie teigė, kad jų atlyginimas 1997-1998 m. pakito. Šie mokytojai teigia, kad jų atlyginimas “padidėjo 2 proc.” ar “padidėjo 20-30 lt.”, nors taip pat pastebi ir tai, kad padidėjus atlyginimui buvo sumažintas krūvis todėl realiai atlyginimas išliko nepakitęs ar net sumažėjo.

Įdomu pastebėti, kad didesnė dalis bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose dirbančių pedagogų, kurie dalyvavo apklausoje teigė, jog už vienodą krūvį skirtingus dalykus dėstantys mokytojai turėtų gauti nevienodus atlyginimus. Ir tik labai nedidelė dalis iš jų (viso 7 proc. visų) neturėjo nuomonės šiuo klausimu.

Analizuojant pastarąsias tendencijas detaliau verta atkreipti dėmesį į tai, jog, pavyzdžiui, tose apklaustų mokytojų grupėse, kurių pedagoginio darbo stažas yra iki 10 metų imtinai, sutinkančių su tuo, jog visiems mokytojams už tą patį krūvį turėtų būti mokamas toks pats atlyginimas ir su tuo nesutinkančių buvo beveik vienodai, tai ilgesnį stažą turinčių grupėse akivaizdžiai daugiau tokių, kurie mano, jog už tą patį krūvį skirtingų dalykų mokančių mokytojų atlyginimas turėtų būti nevienodas (5.3.1 pav.).

5.3.1 pav.

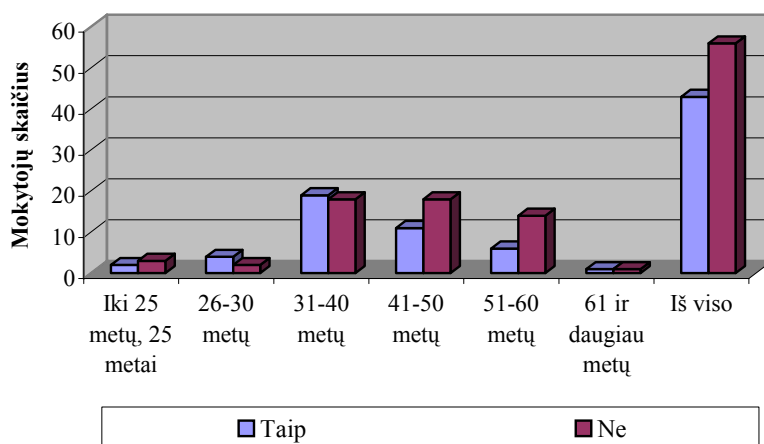
Skirtingą stažą turintys mokytojai: ar visų dalykų mokytojų atlyginimas už tą patį krūvį turėtų būti vienodas?

Analogiškai ir atskirose mokytojų grupėse, išskirtose remiantis jų amžiumi nuomonė dėl to, ar už tą patį krūvį skirtingų dalykų mokytojai turėtų gauti vienodą atlyginimą nėra vienodas (5.3.2 pav.)

5.3.2. pav.

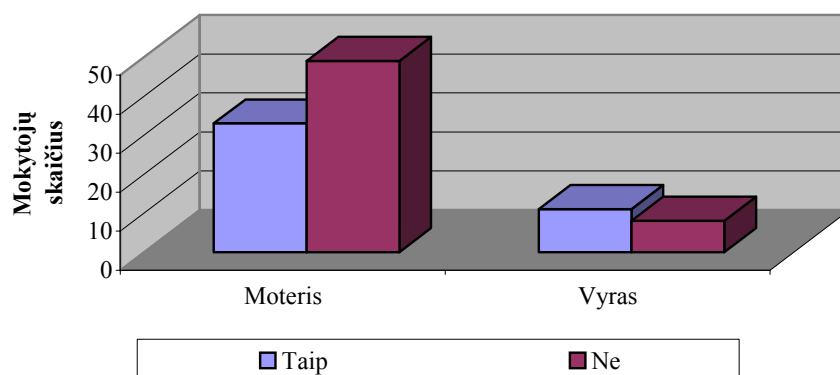
Skirtingo amžiaus mokytojai: ar visų dalykų mokytojų atlyginimas už tą patį krūvį turėtų būti vienodas?

Dargi įdomu tai, kad, nepaisant to, jog visumoje moterų buvo apklausta daugiau nei vyrų, daugiau pastarosios lyties mokytojų yra linkę pritarti tam, kad už vienodą krūvį visų dalykų mokytojai gautų vienodą atlyginimą, tuo tarpų daugiau moterų mokytojų yra linkę galvoti priešingai – jog už tą patį krūvį skirtingų dalykų mokytojams turėtų būti mokama nevienodai (5.3.3 pav.).

5.3.3. pav.

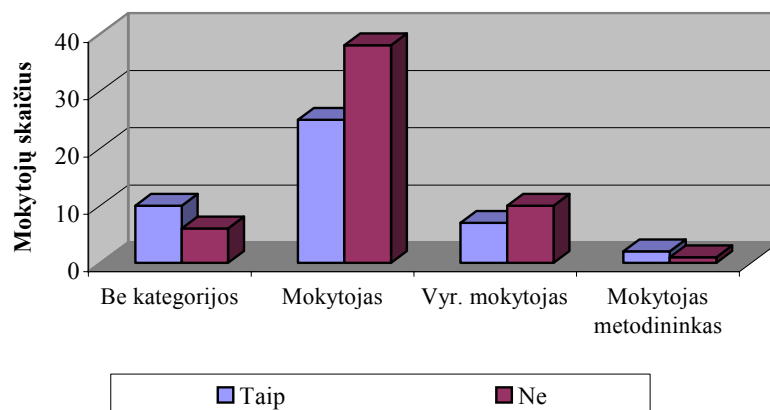
Moterys pedagogės ir vyrai pedagogai:
ar visų dalykų mokytojų atlyginimas už tą patį krūvį turėtų būti
vienodas?

Be to, pastebėta, kad daugiau kategorijos neturinčių mokytojų bei mokytojų metodininkų yra linkę manyti, jog už vienodą krūvį mokytojai turi gauti vienodą atlyginimą nepriklausomai nuo to, kokio dalyko moko. Tuo tarpu daugiau turinčių mokytojo ar vyr. mokytojo kategoriją pedagogų, dirbančių bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose yra linkę manyti kitaip. Tai yra daugiau jų teigia, kad už tą patį krūvį skirtingų dalykų mokytojų atlyginimas turėtų nebūti visiškai vienodas (5.3.4 pav.).

5.3.4 pav.

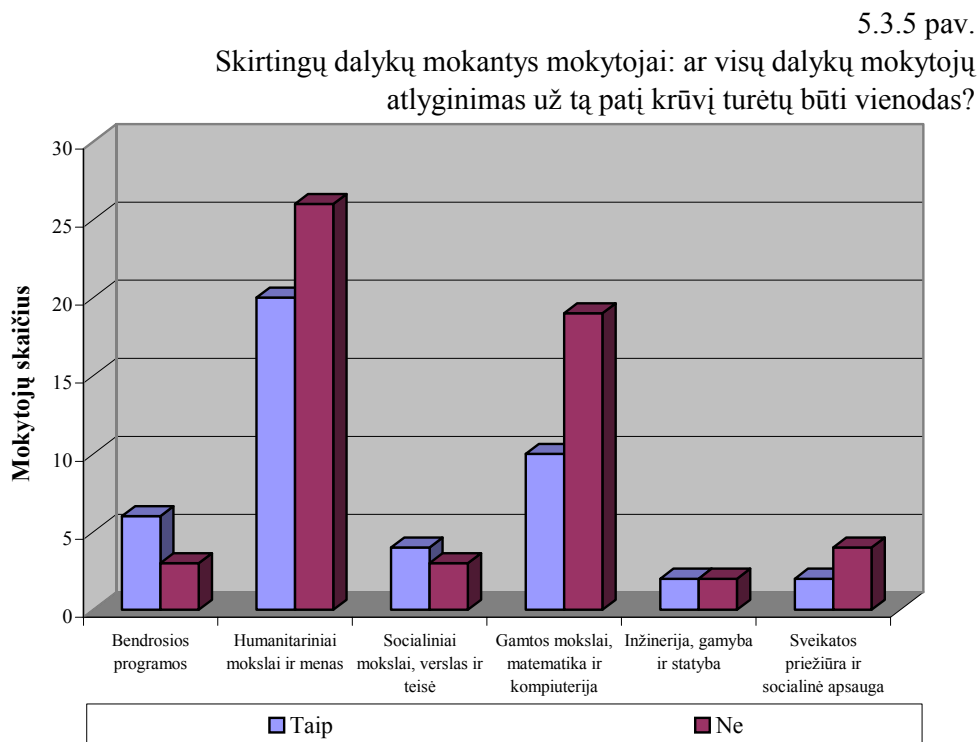
Skirtingas kvalifikacines kategorijas tyrintys mokytojai: ar visų
dalykų mokytojų atlyginimas už tą patį krūvį turėtų būti
vienodas?

Palyginti skirtingų dalykų bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose mokančių mokytojų nuomonę čia analizuojamu klausimu yra gana sudėtinga, kadangi jų skaičiai apklaustųjų tarpe yra gana nevienodi. Nepaisant to 5.3.5 pav. matoma, jog, pavyzdžiui, daugiau bendrųjų programų bei socialinių mokslų mokytojų, dirbančių bendrojo

lavavimo vidurinėse mokyklose yra linkę manyti, jog už tą patį krūvį visi mokytojai turi gauti vienodą atlyginimą, tuo tarpu mokančių humanitarinius bei gamtos, matematikos, kompiuterių mokslus – jog nevienodą.

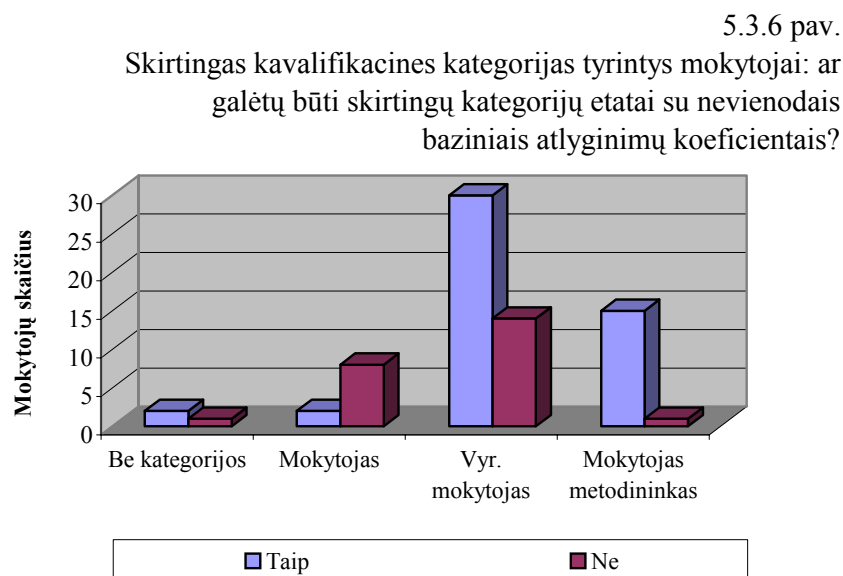
Taigi, apibendrinant reikia pripažinti, jog bendrojo lavavimo vidurinėse mokyklose dirbančių mokytojų nuomonė dėl to, ar visų dalykų mokytojų atlyginimas už tą patį krūvį turėtų būti vienodas gali priklausyti nuo lyties, amžiaus, turimos kategorijos, mokomo dalyko.

Svarbu pažymėti, jog buvo nustatyta, kad daugiau bendrojo lavavimo mokyklose dirbančių pedagogų yra linkę pritarti tam, kad egzistuočių skirtingų kategorijų etatai su nevienodais bazinių atlyginimų koeficientais, nei linkusių tam nepritarti (plg.: atitinkamai, 49 ir 25 mokytojai). Šie mokytojai mano, jog tokių etatų pagrindu galėtų būti tiek mokytojo stažas, tiek turima kvalifikacija ar kategorija.

Siekiant pilnai išanalizuoti apklaustų mokytojų, dirbančių bendrojo lavavimo mokyklose, nuomonę dėl to, ar galėtų būti skirtingų kategorijų etatai su nevienodais baziniais atlyginimais, buvo siekiama nustatyti, ar egzistuoja kokios nors grupės šių mokytojų tarpe, kuriose dominuotų asmenys, nepritariantys tokių etatų įvedimui. Buvo pastebėta, jog skirtingose mokytojų, turinčių nevienodas kvalifikacines kategorijas grupėse nuomonių pasiskirstymas šiuo klausimu buvo nevienodas (5.3.6 pav.). Tiksliau sakant, mokytojo kategoriją turinčių apklausos dalyvių grupėje daugiau buvo tokių,

kurie buvo linkę nepritarti čia minimo tipo etatų įvedimui. Tuo tarpu kitas kvalifikacijas turinčių grupėse – vyr. mokytojų, mokytojų metodininkų – žymiai daugiau buvo linkusių tam pritarti.

Vidurinėse bendrojo lavinimo mokyklose dirbantys mokytojai pagal atsakymus į klausimą, ar sutiktų, jog būtų įvestas dalinis etatinis darbo apmokėjimas pagal dabar galiojančias valandos normas ir įkainius, pasiskirstė beveik vienodai. Tai yra, beveik trečdalis jų atsakė teigiamai ir beveik trečdalis – neigiamai. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad visgi didžioji dalis čia minimų pedagogų neturėjo nuomonės dėl šio klausimo. Tai nurodo informacijos apie vykdomas (renkiamas vykdyti) švietimo reformas stoką, kuri, kaip minėta ankstesnėje dalyje gali iššaukti įvairias neigiamas reakcijas į pokyčius (pvz., baime, pasipriešinimą ir pan.).

5.3.2 lentelė
Bendrojo lavinimo vidurinių mokyklų mokytojai

	Taip		Ne		Nežinau		Iš viso:	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ar didėjo Jūsų atlyginimas?	37	36	25	24	42	40	104	100
Ar pasikeitė Jūsų atlyginimas 1997-1998 m.?	46	44	24	23	34	33	104	100
Ar visų dalykų mokytojai turi gauti vienodą atlyginimą už tą patį krūvį?	44	40	57	52	8	7	109	100
Ar galėtų būti skirtingų kategorijų etatai su nevienodais baziniais atlyginimų koeficientais?	49	45	25	23	34	32	108	100

Analizuojant Mokytojų požiūris į **jų darbo etatinio apmokėjimo modelius**, reikia pastebėti, kad Užpalių (mažos) ir Dauniškio (didelės) vidurinių mokyklų mokytojai labiau priimtiniu laiko antrąjį etatinio apmokėjimo modelį, kuris charakterizuojamas 23 savaitinėmis pamokomis, ateityje palaipsniui didinant iki 36 ir prijungiant darbus, už kuriuos anksčiau nebuvo mokama. Didesnėje Dauniškio vidurinėje mokykloje šio modelio šalininkų santykinai daugiau, nei mažoje Užpalių. Pastarojoje daugiau nei kitose siūlančių savo variantus, kurie daugiau susiję su atlyginimų didinimu, o ne apmokėjimo įvardijimu: “atlyginimai turėtų didėti, nes mokytojas dirba ir neapmokamus darbus arba už atliekamą darbą reikiamai nesumoka. Pavyzdžiui pagal tarifikaciją pamokoms per savaitę ruošiuosi apie 3 val. Tą laiko limitą išieškoju per 1 dieną, o kitos darbo dienos – darbas iš idėjos, iš pareigos. Kodėl?” (lietuvių kalbos ir literatūros mokyt.); “atlyginimas vidutiniškai tegul lieka tas pats, bet papildomai mokama už papildomus darbus” (anglų kalb. mokyt.); “palikti tą patį apmokėjimo variantą, tik būtina didinti apmokėjimą už pasiruošimą pamokoms, sąsiuvinų ir pratybų tikrinimą” (matematikos mokyt.); “palikti tą patį apmokėjimo variantą, pridėdant priedus už pratybų sąsiuvinų taisymą, nes jų susidaro labai daug” (biologijos mokyt.) ir pan.

Akivaizdu, kad tų dalykų mokytojams, kuriems moka už papildomus darbus, norėtųsi, kad būtų didesni įkainiai, o kuriems nemoka – pradėtų mokėti. Mažose mokyklose galima stebėti tam tikrą archetipą, kuri galima būtų pavadinti “geldos sindromu”, kuomet gavus geriau, norisi dar geriau, neįvertinant galimybių ir sąlygų. Didesnėje Dauniškio vidurinėje mokykloje pateikiama daugiau išsamesnių etatinio apmokėjimo siūlymų: “mokama už turimą darbo (pamokų) krūvį ir papildomus darbus pagal atitinkamus įkainius, tame tarpe ir už darbus namie. Didinami kiekvienos dalies koeficientai ir įkainiai. Numatomas tik minimalus krūvis” (informatikos mokyt.); “turėtų išlikti dabartinė darbo užmokesčio sistema, ją lanksčiai pritaikius prie rinkos ekonomikos ir kitų šiuolaikinių gyvenimo realybių” (anglų kalbos mokyt.); “kiekvienam darbui įvesti įkainį ir realiai apmokėti už atliekamą darbą” (fizikos mokyt.).

V.4 GIMNAZIJOS

Gimnazijų veiklos specifiką įtakoja dažnai jų moksleiviams būdinga orientacija į aukštąjį išsilavinimą, dėl ko jie būna reiklesni mokytojų atžvilgiu. Tuo būdu moksleivių nuostatos įtakoja ir mokytojų požiūrį į savo profesinę veiklą, kvalifikaciją, jos kėlimą ir

darbo vertinimą. Gimnazijų mokytojai turi nuolat domėtis pastoviai kintančiais egzaminų reikalavimais, atnaujinti dėstomo dalyko turinį pagal naujausias mokslo žinias.

Gimnazijos yra mažakomplektės mokyklos, orientuotos stipriausiam moksleivių parengimui. Didesnė moksleivių dalis (palyginti su vidurinėmis mokyklomis) čia yra orientuota į aukštąjį išsilavinimą, stiprų dalykinį pasirengimą, jie ruošiasi egzaminams. Ši veiklos specifika sąlygoja gimnazijų mokytojų požiūrį į savo profesinę veiklą, kas savo ruožtu, turi įtakos **mokytojo darbo specifinės veiklos realiam ir ekspektaciniam vertinimams**.

Didesnė dalis gimnazijų nei kitų mokyklų mokytojų teigia, kad individuali veikla su moksleiviais yra svarbi, daugiau nei vidutiniškai gimnazijų mokytojų užsiima ir kitomis veiklos sritimis: vadovavimu klasei, moksleivių laisvalaikio organizavimu, projektine veikla. Šie skirtumai gali būti įtakoti moksleivių pageidavimų.

5.4.1 lentelė
Veiklos sričių vertinimas pagal mokyklos dydį (gimnazijos) (%)

<i>Veiklos sritys</i>	Maža		Didelė	
	Realus veiklos modelis	Idealus veiklos modelis	Realus veiklos modelis	Idealus veiklos modelis
Individualus darbas su moksleiviais (%)	20	16	27	41
Pasiruošimas pamokoms, papildomos medžiagos parengimas (%)	27	67	41	68
Vadovavimas klasei, bendravimas su tėveliais (%)	29	11	42	12
Moksleivių laisvalaikio organizavimas (%)	40	29	61	41
Metodinė veikla (%)	18	16	10	12
Projektinė veikla (%)	11	13	24	24

Abiejų gimnazijų “realus” ir “idealus” veikos modeliai skiriasi. Individualų darbą su moksleiviais, moksleivių laisvalaikio organizavimą, vadovavimą klasei ir projektinę veiklą mažesnė mažosios gimnazijos mokytojų dalis minėjo tiek kaip atliekamą veiklą, tiek kaip veiklą, už kurią reikėtų mokėti. Šie skirtumai gali būti sąlygoti su mokyklos dydžiu susijusia veikla.

Kalbėdami apie **mokytojo darbo apmokėjimo problemas**, gimnazijų mokytojai labiau negu kitų mokyklų mokytojai pažymi menką darbo apmokėjimą ir

būtinumą dirbti papildomai: „Atlyginimo užtenka tik kukliai egzistencijai. Neliuka kelionėms, poilsiui, knygoms“; „Esu priversta ieškoti papildomo darbo, nes uždarbio nepakanka, o be to mokiniai patys prašo dirbti po pamokų papildomai“. Papildomas darbas su mokiniais ruošiant juos baigiamiesiems egzaminams, olimpiadoms – tai darbas, kuris, gimnazijų mokytojų nuomone turi būti apmokamas.

Tarp gimnazijų mokytojų mažiau yra nurodžiusių, kad jiems nepriimtinas perėjimo prie etatinio apmokėjimo modelis. Bendras nenorinčių pereiti procentas – 25 proc., o gimnazijų mokytojų – 16-17 procentų. Gimnazijų mokytojai linkę mažiau reikšti savo nuomonę apie apmokėjimą, jie dažniau negu kiti parašė, kad jiems trūksta informacijos apie galimą perėjimą prie etatinės apmokėjimo sistemos, siūlė kitus apmokėjimo variantus. Gimnazijų mokytojai taip pat išsiskiria iš viso respondentų masyvo, kuomet jie nurodo, kas galėtų atstovauti jų nuomonei apie perėjimą prie etatinio apmokėjimo. Jie mažiau pasitiki mokytojų suvažiavimu, dažniau nurodo kitokias organizacines struktūras – 43 proc. Panevėžio J. Balčikonio ir 41 proc. Vilniaus Užupio mokyklų mokytojų nurodė pasitiktį mokytojų dalykine asociacija, kuri galėtų atstovauti jų nuomonę dėl galimo perėjimo prie etatinio apmokėjimo.

Analizuodami **pedagoginio krūvio paskirstymą pereinant į etatinį apmokėjimą**, turime pastebėti, kad gimnazijose pirmenybė teikiama valandiniam etatų apskaičiavimo būdui (54 proc. mokytojų). Pamokiniam būdui pritaria 30 proc., o kad etatai būtų apskaičiuojami dienomis tepitaria tik 4 proc. mokytojų.

Gimnazijose mokytojai linkę dirbti vidutiniškai 35,1 val. per savaitę.

Gimnazijose mokytojai pageidauja, kad pedagoginės valandos (pamokos) sudarytų vidutiniškai 19,4 val. per savaitę.

Požiūriai į **mokytojų atlyginimo kaitą** gimnazijose turi savitų bruožų. Gimnazijose dirbančių mokytojų tarpe buvo daugiau tokių, kurie teigė, kad jų atlyginimas nedidėjo, nei tokių, kurie nurodė metus, kada paskutinį kartą padidėjo jų atlyginimas (5.4.2 lent.). Kaip teigė šie mokytojai, jų atlyginimas paskutinį kartą didėjo 1998-2002 m. Ir didžiausio jų skaičiaus atlyginimas padidėjo būtent 1998 m. Tačiau paklausus konkrečiai, ar kito gimnazijose dirbančių mokytojų atlyginimas 1997-1998 m., kad kito nurodė beveik dvigubai daugiau mokytojų, nei kad nekito. Tie mokytojai, kurie nurodė, jog iš tiesų 1997-1998 m. jų atlyginimas pakito, teigė, kad šis pokytis realiai buvo jų atlyginimo sumažėjimas “dėl taupymo”, “dėl mažinamų priedų” ir pan.

Kitas dalykas – gimnazijose dirbančių pedagogų apklausa parodė, kad žymiai daugiau jų mano, kad už tą patį krūvį skirtingų dalykų mokytojų atlyginimas turėtų būti nevienodas. Pastebėta, jog šiuo, lygiai taip pat kaip ir anksčiau aptartu bendrojo lavinimo vidurinių mokyklų atveju, daugiau moterų buvo linkusios manyti, kad už tą patį etatą skirtingų dalykų mokytojų atlyginimas turėtų būti nevienodas, tuo tarpu daugiau vyrų manė priešingai – kad skirtingų dalykų mokytojų atlyginimas už tą patį krūvį turėtų būti vienodas. Panašiai ankstesniam atvejui pastaruoju klausimu pasisakiusių pedagogų, dirbančių gimnazijose skaičiai pasiskirstė ir analizuojant atskiras jų grupes, išskirtas pagal dėstomus dalykus. Tačiau gimnazijos mokytojų nuomonė šiuo klausimu grupėse, išskirtose pagal pareigas, stažą, turimą kvalifikacinę kategoriją ir kt., atspindėjo bendrąją – daugumos nepritarimo vienodam atlyginimui už tą patį krūvį skirtingų dalykų mokytojams tendenciją, kuri buvo kiek kitokia bendrojo lavinimo vidurinių mokyklų mokytojų tarpe (žr. aukščiau).

Į klausimą ar galėtų būti skirtingų kategorijų etatai su nevienodais baziniais atlyginimais daugiau nei pusė gimnazijose dirbančių apklaustų pedagogų atsakė teigiamai. Ši daugumos tendencija pastebėta visose mokytojų grupėse, išskirtose pagal mokomą dalyką, baigtą mokymo įstaigą, darbo stažą ir amžių, turimą kvalifikacinę kategoriją ir pareigas. Tai rodo, jog apklaustų gimnazijose dirbančių mokytojų nuomonė pastaruoju klausimu yra gana vienareikšmiška netgi nepaisant to, jog buvo nurodomi kiek skirtingi etatų suformavimo pagrindai – mokytojo kvalifikacija, mokytojo stažas, mokomas dalykas ir pan.

Lygiai taip pat kaip ir ankstesniais aptartais – pradinių, pagrindinių, bendrojo lavinimo vidurinių mokyklų atvejais – didesnė dalis gimnazijose dirbančių pedagogų yra linkę nepritari dalinio etatinio atlyginimo pagal dabar galiojančias valandos normas bei įkainius įvedimui. Remiantis mokytojų išsakytą nuomone, galima teigti, jog šio tipo etatinio apmokėjimo įvedimo nenoras pagrinde yra susijęs su tuo, jog “dabar normos ir įkainiai yra per maži”. Tačiau šalia to taip reikia paminėti ir tai, jog kai kurie gimnazijose dirbantys mokytojai vieną iš etatinio apmokėjimo įvedimo problemų sieja su aukščiau minėtu poreikiu visą dieną praleisti mokykloje, kurioje “nėra ekonominės bazės pasiruošti pamokoms”, kurioje “negalima pailsėti” ir pan.

5.4.2 lentelė
Gimnazijų mokytojai

	Taip		Ne		Nežinau		Iš viso:	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ar didėjo Jūsų atlyginimas?	24	24	34	34	41	41	99	100
Ar pasikeitė Jūsų atlyginimas 1997-1998 m.?	38	38	20	20	40	40	99	100
Ar visų dalykų mokytojai turi gauti vienodą atlyginimą už tą patį krūvį?	36	35	57	55	11	11	104	100
Ar galėtų būti skirtingų kategorijų etatai su nevienodais baziniais atlyginimų koeficientais?	54	54	9	9	37	37	100	100

Gimnazijų mokytojų požiūriai į jų darbo etatinio apmokėjimo modelius tarpusavyje skiriasi. Panevėžio J.Balčikonio gimnazijos (didelės) mokytojams labiau priimtinas antrasis etatinio apmokėjimo modelis. Įvardijamas 23 pamokų krūviu per savaitę, darbo laikas didinamas tol, kol pasieks 36 val., prie etato prijungiant darbus, už kuriuos anksčiau nebuvo mokama. Užupio gimnazijos (mažos) pedagogai abu pateiktus variantus pasirenka lygiomis dalimis.

Panevėžio gimnazijos pedagogai, pateikiantys savo variantą, dažniausiai pateikia tokio pobūdžio svarstymus: “užsienyje vidutinis etatas 15 pamokų (Lietuvos vidurkis 23), pas mus neužtenka pinigų pragyventi ir tobulėti. Reikalinga darbo priemonė – kompiuteris namuose, ko kitoms specialybėms ir nereikia” (matematikos – informatikos mokyt.); “mažinti pamokų krūvį, didinant pasiruošimo pamokai laiką. Noriu, kad vakarai būtų laisvi” (fizikos mokyt.); “tokio varianto, naudingo mokytojui mūsų varganoje Tėvynėje, ko gero, nepriims labai ilgai: reikėtų mažinti darbo krūvį per savaitę, didinant pamokos įkainius, pamokos kokybės vardan”(dailės mokyt.), “darbo krūvis per savaitę 40 val., į jų sudėtį įeina darbai mokykloje bei namuose: pamokų pravedimas, pasiruošimas, visuomeninė veikla, darbas su klase”(biologijos mokyt.).

Vilniaus Užupio gimnazijos mokytojai pateikia mažiau konstruktyvius pasiūlymus, jie daugiau išreiškia samprotavimus, kad neaišku, kas yra tas etatinis apmokėjimas, neaiškos sąlygos, atlyginimo dydis: “reikalingi gilesni apmąstymai ir skaičiavimai” (matematikas), “abu variantai netinkami, nes iš esmės užmokestis už 1 darbo valandą per mažas. Bandoma kelti mokytojo atlyginimą didinant jo krūvį?”(etikos mokyt.); “aš pritarčiau pakeitimams tik tuo atveju, jeigu tai pagerintų mokytojo atlyginimą ir nepridėtų papildomų valandų. Turėtų būti nustatyta pinigų suma darbo

priemonėms (žurnalai, knygos, vadovėliai, video – audio medžiaga, bilietai ir pan.)” (vokiečių kalbos mokyti.).

V.5 PROFESINĖS MOKYKLOS

Stereotipinis požiūris profesines mokyklas pateikia jas kaip amato mokymą ir mokymąsi, kuriam bendrasis išsilavinimas yra nereikalingas priedas, tačiau išaugus išsilavinimo svarbai jaunimas, profesinėse mokyklose įgyjęs vidurinį išsilavinimą, ne visuomet nori sustoti šioje išsimokslinimo stadijoje, kas skatina rimtai žvelgti į bendrųjų dalykų dėstymą profesinėse mokyklose, o technologijos pažanga primena, kad ir specialybės dalykų mokytojai turi atnaujinti savo žinias dėstomuose dalykuose, profesionaliai tobulėti. Kaip rodo ankstesnėje dalyje pateikta mokytojo popžiūrio į darbą ir jo vertinimą analizė, profesinių mokyklų, kaip, beje, ir kitų mokyklų, mokytojų požiūriai yra skirtingi.

Profesinių mokyklų mokytojai, vardindami darbus, įeinančius **į jų veiklos realų ir idealų (ekspektacinį) veiklos modelius**, dažniau nei vidutiniškai mini pasiruošimą pamokoms ir papildomų priemonių ir medžiagos rengimą kaip svarbią veiklos sritį. Kitaip nei kitų mokyklų mokytojai, profesinių dalykų mokytojai moko praktinės veiklos, dėl to jų manymu, jiems reikia skirti laiko pasirėngimui šiai veiklai bei kabinetų sutvarkymui po jos. Nors vadovavimui klasei šių mokyklų mokytojai mini skirtą laiko panašiu dažniu kaip ir kitų mokyklų mokytojai, jie rečiau mini kitas klasės auklėtojo veiklos formas, tokias kaip renginių organizavimas, ekskursijos ir pan.

5.5.1 lentelė
Veiklos sričių vertinimas pagal mokyklos dydį (profesinės mokyklos) (%)

<i>Veiklos sritys</i>	Maža		Didelė	
	Realus veiklos modelis	Idealus veiklos modelis	Realus veiklos modelis	Idealus veiklos modelis
Individualus darbas su moksleiviais (%)	3	15	10	7
Pasiruošimas pamokoms, papildomos medžiagos parengimas (%)	70	50	46	37
Vadovavimas klasei, bendravimas su tėveliais (%)	38	15	33	3
Moksleivių laisvalaikio organizavimas (%)	25	33	26	8
Metodinė veikla (%)	8	3	11	4
Projektinė veikla (%)	5	0	10	4

Abiejų profesinių mokyklų skirtumai greičiausiai yra sąlygoti ne mokyklų dydžio, o rengiamų specialybių skirtumų. Mažoje profesinėje mokykloje, esančioje miestelyje, mokytojai daugiau dėmesio skiria pasirengimui pamokoms, nei didmiestyje esančio statybininkų rengimo centro mokytojai. Moksleivių laisvalaikio organizavimas ir individualus darbas su moksleiviais laikomas svarbesniu nedideliame mieste nei didmiestyje, projektinė veikla – atvirkščiai.

Požiūris į **mokytojo darbo apmokėjimą ir į apmokėjimo sistemos pokyčius** susijęs su požiūriu į darbą apskritai. Profesinės mokyklos, ypač Kauno statybininkų rengimo centras, išsiskiria iš kitų gana abstrakčiais kai kurių mokytojų samprotavimais apie darbo prasmę ir pedagogų darbo įvertinimo galimybes: „*O apskritai – ar galima atlyginti moralinį – dvasinį indėlį į darbą?*“; „*Ne visi darbai įvertinami ir ne visi apmokami*“; „*Negalima visko matuoti pinigais*“; „*Niekada ir nieks neapmokės mokytojų už rūpestį vaikų pareigingumu, valingumu ir t.t., - visos gyvenimo prasmės suvokimu. Dėl jų ir nemigo naktys, ir laisvalaikis*“. Tų mokyklų mokytojai atkreipia dėmesį į budėjimus ir jų apmokėjimą: „*Ne visa veikla apmokama: budėjimas, papildomas darbas, tiekimas, kenksmingos darbo sąlygos*“; „*Neapmokamas budėjimas (priverstinis) mokykloje*“.

Profesinių mokyklų mokytojai gana kategoriškai numatomų apmokėjimo už darbą permainų atžvilgiu, jie išsiskiria neigiamais etatinio apmokėjimo vertinimais: tarp jų daugiau pasisakančių prieš etatinį apmokėjimą. Du penktadaliai Kupiškio technologijų ir verslo mokyklos mokytojų ir trečdalis Kauno statybininkų rengimo centro mokytojų norėtų palikti atlyginimą tokį, koks jis yra, nieko nekeisti.

Pedagoginio krūvio paskirstymas, pereinant į etatinį apmokėjimą, profesinių mokyklų mokytojų požiūriu, turi būti suformuluotas sekančiai: Profesinėse mokyklose pirmenybė teikiama pamokiniam etatų apskaičiavimo būdai (57 proc. mokytojų). Valandiniam būdai pritaria 32 proc., o kad etatai būtų apskaičiuojami dienomis tepitaria tik 3 proc. mokytojų.

Profesinėse mokyklose mokytojai linkę dirbti vidutiniškai 32,4 val. per savaitę.

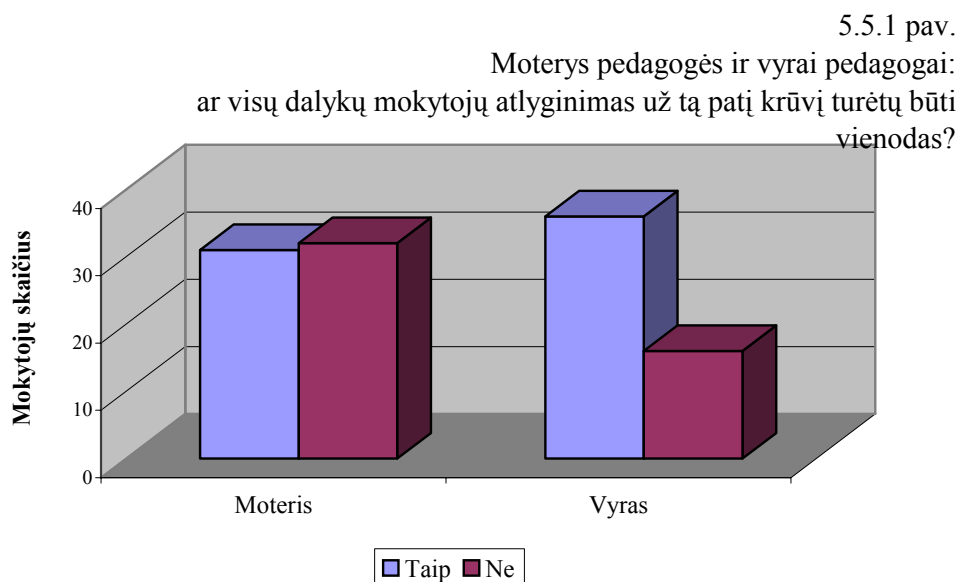
Profesinėse mokyklose mokytojai pageidauja, kad pedagoginės valandos (pamokos) sudarytų vidutiniškai 21,8 val. per savaitę.

Požiūrių į **mokytojų atlyginimo kaitą** analizė rodo, kad profesinėse mokyklose dirbantys mokytojai pagal atsakymus į klausimą, kada paskutini kartą (ar) didėjo Jūsų atlyginimas, pasiskirstė beveik vienodai – apytiksliai trečdalis jų teigė, jog atlyginimas

didėjo, trečdalis teigė, kad nedidėjo ir trečdalis teigė nežinantys ar didėjo ar nedidėjo (Lentelė 5.4.2).

Analizuojant tik tuos profesinių mokyklų mokytojus, kurie teigė, jog jų atlyginimas didėjo, verta atkreipti dėmesį į tai, jog daugiausiai (16) šių mokytojų nurodė 2002 m., kaip tuos metus, kada paskutinį kartą padidėjo jų atlyginimas. 1997 m. ir 2000 m. kaip metus, kada paskutinį kartą didėjo atlyginimas nurodė po 7 pastarosiose mokyklose dirbančius mokytojus. Tuo tarpu visais kitais 1991-2002 m. intervalo apimamais metais atlyginimas didėjo tik 1-2 iš apklaustų profesinėse mokyklose dirbančių pedagogų.

Verta atkreipti dėmesį, jog tyrimas leido nustatyti, kad dauguma (apie pusę apklaustų) profesinėse mokyklose dirbančių pedagogų mano, kad už tą patį krūvį skirtingų dalykų mokytojai privalo gauti vienodą atlyginimą. Ši tendencija profesines mokyklas, verčia atskirti nuo aukščiau aptartų bendrojo lavinimo mokyklų bei gimnazijų, nepaisant jų panašumo pagal dirbančių mokytojų skaičius. Nepaisant to pastebėta, kad nuomonė šiuo klausimu gali priklausyti tik nuo mokytojo lyties (5.4.1 pav.), nes kitose grupėse (pvz., išskirtose pagal mokomą dalyką, stažą, pareigas ir t. t.) akivaizdi ta pati tendencija – dauguma mokytojų mano, kad už tą patį krūvį skirtingų

dalykų mokytojai turėtų gauti vienodą atlyginimą.

Taigi, kaip rodo tyrimo rezultatai, profesinėse mokyklose dirbančių vyrų mokytojų nuomonė pasiskirsto kiek kitaip nei moterų mokytojų, t. y., jei beveik vienodi

skaičiai apklaustų moterų mano, kad už tą patį krūvį skirtingų dalykų mokytojams turi būti mokamas vienodas ar nevienodas atlyginimas, tai dauguma vyrų palaiko tą nuomonę, kad atlyginimas turėtų būti vienodas.

Taip pat buvo nustatyta, kad beveik dvigubai daugiau profesinėse mokyklose dirbančių pedagogų pritaria tam, kad galėtų būti skirtingų kategorijų etatai su nevienodais bazini atlyginimų koeficientais. Ši tendencija panaši ir kitų, aukščiau minėtų tipų, mokyklose pastebėtoms tendencijoms.

Vėlgi, daugiau nei pusė apklausoje dalyvavusių profesinėse mokyklose dirbančių pedagogų yra linkę nepritari dalinio etatinio apmokėjimo pagal dabar galiojančias valandos normas ir įkainius, įvedimui. Tokį neigiamą požiūrį profesinių mokyklų mokytojai aiškina tomis pačiomis priežastimis, kokias mini ir kitų tipų mokyklose dirbantys pedagogai: per mažas esamas atlyginimas, darbo mokykloje organizavimo problemos ir pan. Šitai leidžia teigti, jog profesinių mokyklų mokytojų tarpe vyrauja gana panašus nusiteikimas dėl pedagoginio darbo pervedimo iš valandinio į dalinį etatinį kaip ir kitų tipų mokyklose.

5.5.2 lentelė
Profesinių mokyklų mokytojai

	Taip		Ne		Nežinau		Iš viso:	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ar didėjo Jūsų atlyginimas?	40	34	41	35	38	32	119	100
Ar pasikeitė Jūsų atlyginimas 1997-1998 m.?	43	35	48	29	33	37	124	100
Ar visų dalykų mokytojai turi gauti vienodą atlyginimą už tą patį krūvį?	68	52	48	36	16	12	132	100
Ar galėtų būti skirtingų kategorijų etatai su nevienodais baziniais atlyginimų koeficientais?	57	46	30	24	38	30	125	100

Analizuodami **mokytojų požiūrius į jų darbo etatinio apmokėjimo modelius** pastebime, kad Kauno statybininkų rengimo centro (didelis) mokytojai labiau pritaria antram etatinio apmokėjimo modeliui, įvardijamam 23 pamokomis per savaitę, palaipsniui darbo krūvį didinant iki 36, prijungiant darbus už kuriuos anksčiau nebuvo mokama. Kupiškio technologijos ir verslo mokykla (maža) labiau orientuojasi į pirmąjį etatinio apmokėjimo modelį, kuris įvardijamas 36 val., tokiu būdu mažinamas apmokėjimas už 1 darbo valandą, ir mokama už papildomus darbus už kuriuos anksčiau nebuvo mokama.

Kauno profesinės mokyklos profesijos mokytojai savo atlyginimą lygina su inžinieriaus atlyginimu ir mano, kad “atlyginimas bet koku atveju turi būti už 40 val. ir jis negali būti mažesnis negu vidutinis inžinieriaus atlyginimas firmoje”. Bendrųjų dalykų mokytojai samprotauja taip: “būtina atsižvelgti į dėstomą dalyką ir mokinių skaičių. Pvz.: “užsienio kalbų mokytojas dirba su mažomis grupėmis, o lituanistai iki 30 mokinių ir visus reikia paruošti egzaminams” (lietuvių kalbos ir literatūros mokyti.); “neįmanoma sukurti variantą taip – reikia sudaryti darbo grupę, bet abejoju ar tai labai ką nors domins” (kompiuterių technologijos mokyti.).

Kupiškio verslo ir technologijos mokyklos pedagogai pateikdami kitus variantus nei pateikti modeliai, dažniausiai siūlo didinti atlyginimą: “palikti viską kaip yra, tik padidinti apmokėjimą už 1 akademinę valandą ne po 20 metų, o tuoj pat” (kūno kultūros mokyti.).

VI MOKYTOJŲ DARBO APMOKĖJIMAS (EKONOMINĖ ANALIZĖ PAGAL TARIFINIUS SĄRAŠUS)

Planuojant perėjimą nuo valandinio prie etatinio apmokėjimo už darbą pedagogų reikia nustatyti pradines tokios reformos prielaidas, arba reformos rėmus, kuriuose turėti likti ekonominiai reformos parametrai. Tokiomis prielaidomis turėtų būti mokymo įstaigose susiklostęs bendras atlyginimų fondas, vidutinis ir daugumos mokytojų individualus darbo užmokestis, vidutinis ir daugumos mokytojų individualus pamokų skaičius. Kita reformos ekonominės analizės prielaidų grupė susijusi su naujo apmokėjimo už darbą modeliu (arba keliais alternatyviais modeliais, jeigu vieno iš jų pasirinkimas priklausytų nuo analizės rezultatų). Jame turėtų būti numatyti pagrindiniai mokytojų darbo užmokesčio diferenciacijos parametrai.

Pirma prielaida dėl bendro darbo užmokesčio fondo reikšminga viešųjų finansų požiūriu. Reforma neturi pareikalauti papildomų lėšų, nes dėl jos nepadidėja bendra mokytojų darbo apimtis ir papildomos išlaidos jai iš nacionalinio biudžeto nebūtų pagrįstos.

Mokytojų atlyginimai ir pamokų skaičiai irgi neturėtų labai pasikeisti. Priešingu atveju reforma sukeltų nestabilumą pedagogų darbo rinkoje, dalis žmonių prarastų darbą, dalis turėtų jį pakeisti. Tai ne tik sukeltų stiprų pasipriešinimą reformai, bet ir bereikalingą išteklių švaistymą.

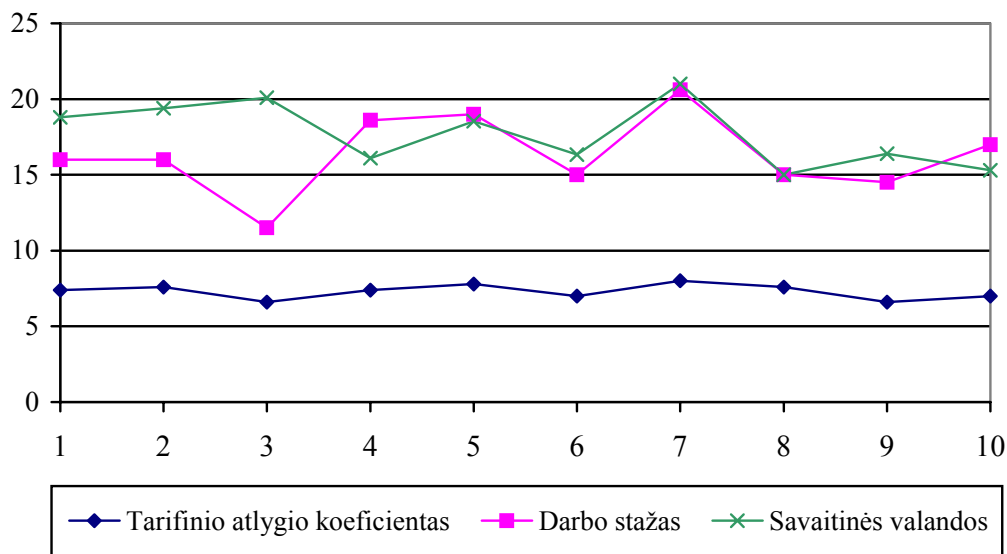
Siekiant išsamiau ištirti perėjimo nuo valandinio prie etatinio apmokėjimo už darbą galimybes reikėtų reprezentacinės atrankos pagal mokyklų tipus, iš atrinktų mokyklų surinkti su darbo apmokėjimu susijusius duomenis ir juos išanalizuoti pagal minėtas prielaidas. Šiame skyriuje pateikti duomenys iš sociologinio tyrimo metu parinktų dešimties skirtingų tipų mokyklų. Lentelėse surinkta su darbo užmokesčiu susijusi informacija iš visų tirtų mokyklų.

Pradžioje apžvelgiamas darbo apmokėjimas už pamokinį mokytojų darbą ir atlyginimus lemiantys pagrindiniai rodikliai. Po to pateikiama šiek tiek informacijos apie papildomas mokytojų funkcijas (sąsiuvinį tikrinimas, vadovavimas klasėms ir pan.) bei apmokėjimą už jas įvairių tipų mokyklose, parodomi krūvio ir apmokėjimo skirtumai.

Atliekant sociologinį tyrimą, kurio rezultatai pateikti žemiau, buvo surinkti dešimties tyrime dalyvavusių mokyklų, tarifiniai sąrašai. Pagrindiniai mokytojų darbo užmokesčio dydį lemiantys rodikliai mažai skiriasi visose mokyklose.

Tarifinio atlygio koeficientas, kuris priklauso nuo pedagoginio darbo stažo ir mokytojo kvalifikacinės kategorijos kinta nuo 7 iki 8. Jis yra šiek tiek aukštesnis gimnazijose (ypač Balčikonio). Kita vertus, įdomu, kad pradinėse mokyklose jis vidutiniškai šiek tiek aukštesnis, negu vidurinėse.

6.1 pav.
Pagrindiniai mokytojų darbo apmokėjamą lemiantys rodikliai

Pastaba: grafiko horizontalioje ašyje atidėtos šios mokyklos:

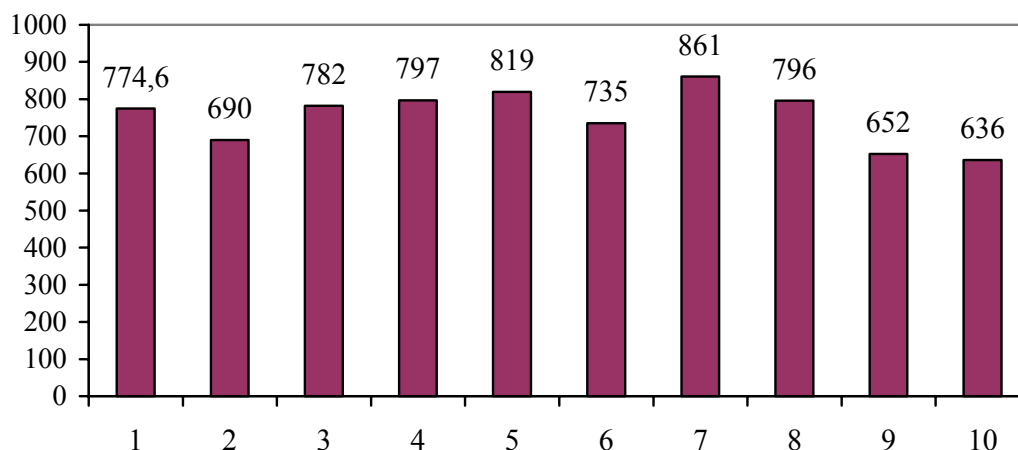
- 1 - Kauno Žaliakalnio pradinė mokykla
- 2 - Kauno Kazliškių pradinė mokykla
- 3 - Alovės pagrindinė mokykla
- 4 - Parėčėnų pagrindinė mokykla
- 5 - Utenos Dauniškio vidurinė mokykla
- 6 - Užpalių vidurinė mokykla
- 7 - Panevėžio Balčikonio gimnazija
- 8 - Vilniaus Užupio gimnazija
- 9 - Kauno statybininkų rengimo centras
- 10 - Kupiškio technologijos ir verslo mokykla

Darbo stažo vidurkis visose tirtose mokyklose svyruoja intervale tarp 15 ir 20 metų. Tačiau yra ir išimtis – Alovės pagrindinė mokykla, kurioje dirba keletas visai jaunų mokytojų ir tai sumažina stažo vidurkį. Didesniu pedagogų stažu išsiskiria didelės mokyklos - Panevėžio Balčikonio gimnazija ir Utenos Dauniškio vidurinė mokykla.

Vidutinis savaitinis pamokų krūvis artimas dabar nustatytam vieno etato krūviui (18 savaitinių valandų). Tikrai Užpalių vidurinėje mokykloje ir Užupio gimnazijoje jis gerokai mažesnis (15-16 val.) (gal dėl to, kad Užupio gimnazijoje 29 proc. mokytojų

dirba antraeilėse pareigose). Profesinėse mokyklose jis irgi mažesnis, tačiau šio tipo mokyklose dirba daug siaurų specialybių darbuotojų, kurių dėstomi kursai sudaro labai mažą savaitinį krūvį.

6.2 pav.
Mėnesinis tarifinio atlygio vidurkis (litas)

Pastaba: grafiko horizontalioje ašyje atidėtos šios mokyklos:

- 1 - Kauno Žaliakalnio pradinė mokykla
- 2 - Kauno Kazliškių pradinė mokykla
- 3 - Alovės pagrindinė mokykla
- 4 - Parėčėnų pagrindinė mokykla
- 5 - Utenos Dauniškio vidurinė mokykla
- 6 - Užpalių vidurinė mokykla
- 7 - Panevėžio Balčikonio gimnazija
- 8 - Vilniaus Užupio gimnazija
- 9 - Kauno statybininkų rengimo centras
- 10 - Kupiškio technologijos ir verslo mokykla

Mėnesinis tarifinio atlygio vidurkis dėl nedidelio valandų skaičiaus mažiausias profesinėse mokyklose. Tuo tarpu Panevėžio Balčikonio gimnazijoje ir Utenos Dauniškio vidurinėje mokykloje atlyginimai didžiausi.

6.1 lentelė
Mokyklų rodikliai

PRADINĖS MOKYKLOS			
Eil. nr.	Rodikliai	Kauno Žaliakalnio pradinė mokykla	Kauno Kazliškių pradinė mokykla
1.	Tarifinio koeficiento vidurkis	7,4	7,6
2.	Pedagoginio darbo stažo vidurkis	16	16
3.	Savaitinių valandų skaičius, tenkantis vidutiniškai vienam mokytojui	18,8	19,4
4.	Mėnesinio tarifinio atlygio vidurkis	774,6	797
PAGRINDINĖS MOKYKLOS			
Eil. nr.	Rodikliai	Alovės pagrindinė mokykla	Parėčėnų pagrindinė mokykla
1.	Tarifinio koeficiento vidurkis	6,6	7,5
2.	Pedagoginio darbo stažo vidurkis	11,5	18,6
3.	Savaitinių valandų skaičius, tenkantis vidutiniškai vienam mokytojui	20,1	16,1
4.	Mėnesinio tarifinio atlygio vidurkis	689,7	782,1
VIDURINĖS MOKYKLOS			
Eil. nr.	Rodikliai	Utenos Dauniškio vidurinė mokykla	Užpalių vidurinė mokykla
1.	Tarifinio koeficiento vidurkis	7,8	7
2.	Pedagoginio darbo stažo vidurkis	19	15
3.	Savaitinių valandų skaičius, tenkantis vidutiniškai vienam mokytojui	18,54	16,34
4.	Mėnesinio tarifinio atlygio vidurkis	819	735
GIMNAZIJOS			
Eil. nr.	Rodikliai	Panevėžio Balčikonio gimnazija	Vilniaus Užupio gimnazija
1.	Tarifinio koeficiento vidurkis	8	7,6
2.	Pedagoginio darbo stažo vidurkis	20,6	15
3.	Savaitinių valandų skaičius, tenkantis vidutiniškai vienam mokytojui	21	15
4.	Mėnesinio tarifinio atlygio vidurkis	861	796
PROFESINĖS MOKYKLOS			
Eil. nr.	Rodikliai	Kauno statybininkų rengimo centras	Kupiškio technologijos ir verslo mokykla
1.	Tarifinio koeficiento vidurkis	6,6	7,0
2.	Pedagoginio darbo stažo vidurkis	14,5	17
3.	Metinis pedagoginis krūvis (val), tenkantis vidutiniškai vienam mokytojui (su priedais)/ Savaitinių valandų skaičius	656 /16,4	612 /15,3
4.	Mėnesinio tarifinio atlygio (įskaitant atlyginimą už priedus) vidurkis	652	636

Mokytojų darbo apmokėjimo už pamokinį krūvį skirtumai nulemti objektyviai įvertinamų kriterijų (darbo krūvis, stažas, tarifinis koeficientas). Kaip matėme aukščiau, vidutiniai darbo užmokestį už pamokas lemiantys rodikliai atskiruose mokyklų tipuose nelabai skiriasi.

Apmokėjimas už nepamokinį darbą (sąsiuvinių tikrinimas, vadovavimas klasei, pasiruošimas pamokoms, kiti priedai) labai skiriasi atskirose mokyklose ir šie skirtumai sunkiai pagrindžiami.

Dviejose tyrime dalyvavusiose pradinėse mokyklose apmokėjimas už papildomą darbą labai skiriasi. Kazliškių mokykloje „kiti priedai” beveik dvigubai didesni negu Žaliakalnio mokykloje. Sąsiuvinių tikrinimas ir vadovavimas klasėms taip pat Kazliškių mokykloje apmokamas daugiau kaip trečdaliu daugiau, negu Žaliakalnio mokykloje

6.2 lentelė
PRADINĖS MOKYKLOS (vidutinis apmokėjimas už darbą litais)

Eil. nr.	Rodikliai	Kauno Žaliakalnio pradinė mokykla	Kauno Kazliškių pradinė mokykla
1.	Sąsiuvinių tikrinimas	27,8	37,0
2.	Vadovavimas klasei	55,5	74,0
3.	Kiti priedai	98,0	170,0
4.	Už integruotą vaikų ugdymą	3,0	20,3

Labai dideli vidutiniai apmokėjimo už darbą skirtumai ir gimnazijose. Balčikonio gimnazijoje vidutiniškai vienam mokytojui pasiruošimui pamokoms skiriama 3,1 val., o Užupio – tik 2,1 val. Atitinkamai trečdaliu skiriasi ir apmokėjimas. Vadovavimo klasėms krūvis bei apmokėjimas už jį šiose mokyklose irgi labai skiriasi. Balčikonio mokykloje sumokama 46,3 litai, o Užupio - tik 28,1 lito. Tik sąsiuvinių tikrinimui Užupio gimnazijoje skiriama šiek tiek daugiau laiko.

6.3 lentelė
PAGRINDINĖS MOKYKLOS (vidutinės savaitinės valandos vienam mokytojui)

Eil. nr.	Rodikliai	Alovės pagrindinė mokykla	Parėčėnų pagrindinė mokykla
1.	Pasiruošimas pamokoms	1,1	0,8
2.	Sąsiuvinių tikrinimas	0,35	0,22
3.	Vadovavimas klasei	0,8	0,6

6.4 lentelė

VIDURINĖS MOKYKLOS (vidutinės savaitinės valandos vienam mokytojui)

Eil. nr.	Rodikliai	Utenos Dauniškio vidurinė mokykla	Užpalių vidurinė mokykla
1.	Pasiruošimas pamokoms	2,6	2,2
2.	Sąsiuvinių tikrinimas	0,9	0,7
3.	Vadovavimas klasei	0,8	0,9

Vidurinėse ir profesinėse mokyklose mokytojų papildomas darbo krūvis taip pasiskirstęs nelygiai, tačiau skirtumai mažesni, negu aukščiau aprašyti pradinėse mokyklose ir gimnazijose. Tačiau ir tarp šių mokyklų skirtumai atskirais papildomo krūvio atvejais siekia 10-20 procentų.

Keleto mokyklų grupių mokytojų darbo apmokėjimo apžvalga rodo, kad pagrindinę atlyginimų dalį lemiantys vidutiniai rodikliai mokyklose skirtingi, tačiau kinta nelabai dideliame intervale. Nedaug skiriasi ir atlyginimų vidurkiai. Tačiau pastebimi ir kai kurie netikėtumai. Tarkime vienoje iš pradinių mokyklų ir vienoje gimnazijoje atlyginimų vidurkis vienodas. Daugiau klausimų kelia pastebėti papildomo darbo krūvių skirtumai įvairiose mokyklose. Kokybinio tyrimo, apėmusio tik po porą skirtingų tipų mokyklų, rezultatai daugiau skirti tolesnio tyrimo aprėpties nustatymui. Jie tik parodė, kad tyrimo objektas ir metodas gali būti rezultatyvūs ir atskleisti reikšmingos reformoms informacijos. Rekomenduojame atlikti mokytojų darbo krūvio ir apmokėjimo už jį tyrimą, kuris apimtų pakankamą reprezentacijai mokyklų skaičių.

VII APIBENDRINIMAS

- Pasitenkinimo pedagogo darbu pobūdis gali žymia dalimi paveikti mokytojo nuostatas šios reformos atžvilgiu.
- Į klausimą “Jei galėtumėte rinktis iš naujo, ar vėl pasirinktumėte mokytojo profesiją?” 61 proc. respondentų nurodė, kad pasirinktų tą pačią, 14 proc. – kitą, o likęs ketvirtadalis – kad sunku pasakyti. Šis požiūris priklauso nuo lyties: mažiau vyrų negu moterų yra patenkinti savo pasirinktąja profesija
- Vos ne trečdalis pačių jauniausiųjų respondentų teigia, kad nebepasirinktų mokytojų profesijos. Bet ir jau turinčių patyrimą 31-40-mečių grupėje tik kiek daugiau kaip pusė vėl pasirinktų mokytojo profesiją.
- Net daugiau kaip pusė nepradirbusių nė metų jau nurodė, kad sunku pasakyti, ar vėl pasirinktų mokytojo profesiją. Beveik trečdalis jau turinčių šioki toki mokytojo darbo stažą teigė, kad nebepasirinktų mokytojo profesijos.
- Labiausiai motyvuoti yra pradinių klasių mokytojai, kurių vos ne devyni 9 iš dešimties teigė, kad pakartotų mokytojo profesijos pasirinkimą. Net 7 iš 10 lituanistų, istorikų (čia įtraukti ir kiti humanitarai), užsienio kalbų (išskyrus – anglų kalbos mokytojus) mokytojų padarytų tą patį. Didžiausia dalis tų, kurie nebepasirinktų mokytojo profesijos yra matematikų, istorikų ir gamtos mokslų grupėse.
- Vidurinėse mokyklose buvo dar daugiau – kas penktas – teigusiųjų, kad nebepasirinktų mokytojo profesijos. Taigi galima manyti, kuo aukštesnė kvalifikacija, tuo mokytojai labiau vertina savo potencijas ir yra kritiškesni.
- Tiek mokyklos tipas, tiek ir mokytojo dėstomas dalykas yra susiję su jo profesine veikla ir idealiu profesinės veiklos modeliu.
- Mokytojai įvardina dalykus, kurie yra aktualūs jiems, tačiau pradėjus formuoti etatų krūvį pagal dalykus reikia atlikti papildomus tyrimus, kurių metu išsiaiškinti, ar kitų dalykų mokytojai sutinka su tokiu krūvio paskirstymu. Gali būti, kad konkreti veiklos sritis neminima, kol į ją mokytojai neatkreipia dėmesio. Tarkim, į lituanistų pedagoginį krūvį įtraukus kvalifikacijos kėlimą, t.y. pradėjus jiems už tai mokėti, kiti mokytojai taip pat nuspręs, kad ši veikla turi būti ir jo dalyko etatiniame krūvyje.

- Pasiruošimas pamokoms, vadovavimas klasei ir moksleivių laisvalaikio organizavimas bei priežiūra to laisvalaikio metu yra dažniausiai mokytojų minimos sritys tiek realioje jų veikloje, tiek veikloje, už kurią, jų manymu, jiems turėtų būti mokama (ryškiausi realaus ir idealaus mokytojų profesinės veiklos modelių komponentai).
- Mokytojų išvardintos veiklos sritys, kuriomis jie užsiima ir už kurias jų dalyko mokytojui turėtų būti mokama tarpusavyje susiję tik tais atvejais, kai mokytojai vardija tarifikacijose minimas veiklos sritis: pamokos, pasirengimas pamokoms ir sąsiuvinių taisymas. Kitų veiklos sričių sąsajų klasterinė sąryšio analizė nerodo. Į išskirtų veiklos sričių ir mokyklų bei mokytojų dėstomų dalykų sąryšius reikėtų žiūrėti kaip į dalykams ar mokyklos svarbiausių veiklos sričių išvardinimą, kuris nereiškia, kad kitų dalykų mokytojai nemano, kad šios veiklos sritys nėra svarbios. Išskiriami patys aktualiausi, pastaruoju metu vykdomi darbai, tačiau tai nereiškia, kad kiti darbai nėra svarbūs mokytojų profesinėje veikloje.
- Mokytojų minimos veiklos sritys rodo, kad mokytojai pakankamai gerai nežino oficialaus savo profesinės veiklos struktūros modelio, atspindinčio tarifikacijose, todėl darant reformą rekomenduojama detaliai aprašyti ne tik veiklos sritis, bet ir į jas įeinančius konkrečius darbus, t.y. pateikti išskleistą veiklos modelį, kad mokytojai žinotų, kokia veikla įeina į etato struktūrą.
- Tyrimo duomenų analizė parodė, kad mokytojų darbo apmokėjimo problema tikrai egzistuoja ir kad mokytojai nėra patenkinti dabartiniu apmokėjimu už savo darbą.
- Apžvelgus mokytojų atsakymus aiškėja apmokėjimo už darbą problema: iš vienos pusės aiškinama, kad pedagogų darbas yra sunkiai įvertinamas, kita vertus, norima vis tik tiksliai išmatuoti ir įvertinti savo atliekamą darbą. Tokių, kurie norėtų tikslaus darbo įvertinimo ir atitinkamo apmokėjimo yra gerokai daugiau negu tų, kurie mano, kad pedagogo darbas nėra išmatuojamas ir įvertinamas. Jie iškelia su apmokėjimu susijusias problemas, išvardina už kuriuos darbus negauna arba gauna nepakankamą atlyginimą. Sykiu mokytojai siekia ir aiškumo, skaidrumo apmokėjimo sistemoje, dalis mokytojų pageidautų gauti lapelius, kuriuose būtų surašyta už ką ir kiek jiems yra mokama.
- Kontentanalizė parodė, kad pagrindinė problema, susijusi su mokytojo darbo apmokėjimu – tai finansinės problemos. Mokytojai nurodo, kad jų darbas yra per mažai apmokamas. Norėdami išlaikyti šeimą, dirba papildomu etatu. Neapmokama

arba per mažai apmokama popamokinė veikla: sąsiuvinių taisymas, ruošimasis pamokoms, vadovavimas klasei, ekskursijos, koncertai, ruošimasis olimpiadoms ir kt. Trūksta pinigų mokymo priemonėms įsigyti, kvalifikacijai kelti, nepakanka informacijos apie dabartinę apmokėjimo sistemą.

- Atlikta apklausos duomenų analizė rodo, kad numatomos atlyginimų reformos idėjos pasiekė daugumą mokytojų. Tačiau įvairios mokytojų grupės nevienodai informuotos: mažiau apie ketinamą atlyginimų sistemos reformą žino eiliniai, turintys nedidelį darbo stažą ir žemesnę kategoriją mokytojai. Apklausos duomenis galime palyginti su fokus grupės, kurioje mokytojai diskutavo apie perėjimą prie etatinio apmokėjimo duomenimis. Iš mokytojų pasisakymų paaiškėjo, kad mokytojų gaunama informacija neatspindi reformos esmės. Tai nekonkretūs gandai, gana iškreiptai atspindintys perėjimo prie etatinio apmokėjimo esmę. Mokytojai, kurie „informuoti“ apie galimą reformą, ją sieja su būtinumu sėdėti darbe visą darbo dieną. Ne kartą kalbantys pabrėžė, kad informacija juos pasiekia „pliotkų“ arba gandų pavidalu. Taigi, remiantis papildomais duomenimis galima teigti, kad mokytojai nepakankamai susipažinę su rengiamos atlyginimo reformos esme.
- Pusė apklaustų pedagogų yra neapsisprendę, neturi savo nuomonės numatomų atlyginimo reformų atžvilgiu. Esminis faktorius, nulemiantis neapsisprendimą yra informacijos apie perėjimą prie etatinio apmokėjimo sistemos stoka. Iš pareiškusių savo nuomonę didesnę dalis pasisako už perėjimą prie etatinės apmokėjimo sistemos. Rengiantis keisti apmokėjimo sistemą, ypač svarbu atkreipti dėmesį į tą pedagogų sluoksnį, kurio nuomonė šiuo klausimu dar nėra pakankamai susiformavusi. Tai yra jaunesni, trumpesnį pedagoginį stažą turintys pedagogai. Jiems trūksta informacijos arba informacija pateikiama ne iš patikimų šaltinių ir dėl to nėra formuojamos adekvačios nuostatos galimos apmokėjimo už darbą reformos atžvilgiu.
- Vertindami perėjimą prie galimo etatinio apmokėjimo, pedagogai pirmenybę atiduoda griežtam darbų reglamentavimui. Trys ketvirtadaliai mokytojų yra įsitikinę, kad darbų, įeisiančių į mokytojo etatą dydį ir kokybę turėtų reguliuoti griežtas valstybės valdžios nustatytas reglamentas. Pastebėta vertinimų priklausomybė nuo pedagoginio darbo stažo. Kuo didesnis mokytojų pedagoginio darbo stažas, tuo labiau jie linkę siekti, kad mokytojo etato darbus turi reguliuoti griežtas valstybės valdžios nustatytas reglamentas. Jaunesni mokytojai, kurie dirba mokykloje iki penkių metų, dažniau pasisako už galimybes etatą reguliuoti kitaip;

jie dažniau negu vyresni jų kolegos norėtų, kad apie darbus, kurie turi įeiti į mokytojo etatą galėtų spręsti patys, mokyklos direktorius ar švietimo skyrius. Mokytojų suvažiavimas būtų ta institucija, kuri geriausiai atspindėtų mokytojų nuomonę dėl etatinio apmokėjimo.

- Vertinant perėjimą prie etatinio apmokėjimo išryškėjo skirtumai tarp atskirų mokyklų. Palankiausiai nusiteikę apmokėjimo reformų atžvilgiu gimnazijų mokytojai, prasčiausiai – profesinių mokyklų mokytojai. Galima spėti, kad mokytojų nuomonė apie apmokėjimo sistemos reformą yra formuojama per mokyklą – direkciją, atskirus mokytojus. Todėl atskirų mokyklų mokytojų vertinimai yra skirtingi.
- 21 proc. apklaustųjų mokytojų dirba repetitoriaus darbą. Repetitoriaus darbą dažniau dirba moterys (23 proc.) negu vyrai (15 proc.). Repetitoriaus darbą dažniau dirba mokytojai dėstantys matematiką bei kalbas (anglų bei prancūzų).
- Repetitoriaus darbą dažniau dirba mokytojai 26-30 metų amžiaus tarpsnyje – (24 proc.), mokytojai metodininkai (32 proc.). Mokytojai dirbantys repetitoriaus darbą dažniau dirba su moksleiviais iš kitų mokyklų. Dažniau repetitoriais dirba mokytojai turintys mažą pedagoginį stažą – 2-5m. (24 proc.), rečiausiai repetitoriais dirba didžiausią pedagoginį stažą – virš 41m. turintys mokytojai (11 proc.).
- Mokytojų dirbančių valstybinėse mokyklose papildomas repetitoriaus darbas tai sudėtinga, daug socialinių aspektų apimanti tema, reikalinga atidaus gilesnio tyrinėjimo.
- Dauguma mokytojų pageidauja, jog etatai būtų apskaičiuojami pagal pamokas (pedagogines valandas) arba valandas, atitinkamai 43 ir 40 proc. Dienomis ir kitais būdais apskaičiuojami etatai nėra patrauklus variantas mokytojams.
- Mokytojai, kurių darbo stažas iki 10 metų arba didesnis už 40 metų labiau simpatizuoja pamokiniam etatų apskaičiavimo būdai (pastaroji grupė dar pasižymi tuo, jog santykinai dažniau pasisako už etatų apskaičiavimą dienomis). Kitų darbo stažo grupių atveju labiausiai patrauklus valandinis etatų apskaičiavimo metodas (31-40 metų darbo stažo grupės atveju – vienodai patrauklus ir pamokinis, ir valandinis).
- Vidutiniškai mokytojai norėtų dirbti 34,2 valandas per savaitę.

- Ryškiausi skirtumai tarp atskirų mokytojų grupių, kai jie pateikia nuomonę apie savaitinio etatinio krūvio dydį, egzistuoja tarp skirtingą specialybę įgijusių, turinčių ir neturinčių auklėjamąsias klases bei papildomojo ugdymo užsiėmimų mokytojų atsakymai. Inžinerinę, gamybinę ar statybos ir sveikatos priežiūros arba socialinės apsaugos specialybę įgiję mokytojai linkę turėti mažesnę savaitinį etatinį krūvį. Didžiausią etatinį krūvį atlaikyti pasirenkę gamtos mokslų, matematikos ar kompiuterijos ir bendrųjų programų studijas baigę mokytojai.
- Mokytojai turintys auklėjamąją klasę ir papildomojo ugdymo užsiėmimų linkę įvardinti didesnę pageidaujamą savaitės etatinį krūvį.
- Skirtingą darbo stažą turinčių mokytojų pageidaujamo savaitės etatinio krūvio kiekis skiriasi. Mokytojai, kurių darbo stažas nuo 31 iki 40 metų nelinek dirbti daug. Tuo tarpu mokytojai, kurių darbo stažas iki metų arba metai ir nuo 6 iki 10 metų atvirkščiai nori per savaitę dirbti daug.
- Tyrimo rezultatai rodo, kad mokytojai pageidautų, jog pamokoms iš savaitinio etatinio krūvio vidutiniškai tektų 21,1 valandos per savaitę.
- Ryškiausi skirtumai tarp atskirų mokytojų grupių, kai jie pateikia nuomonę apie pamokų dalį savaitiniame etatiniame krūvyje, egzistuoja tarp skirtingą darbo stažą ir kvalifikacinę kategoriją turinčių, skirtingą pagrindinį dalyką mokančių, skirtingą mokslo įstaigą baigusiu ir skirtingą specialybę įgijusių mokytojų atsakymai. Mokytojai, kurių darbo stažas virš 30 metų linkę turėti mažesnę savaitinį etatinį krūvį pamokomis. Didžiausią etatinį krūvį pamokomis atlaikyti pasirenkę mokytojai, kurių darbo stažas nuo 2 iki 10 metų.
- Mokytojai-ekspertai nenori prisiimti didelio etatinio krūvio pamokomis, o paprasti mokytojai atvirkščiai – nori, kad jų pedagoginiame krūvyje pamokos užimtų didelę vietą. Gamtos mokslų matematikos ir kompiuterijos bei sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos dalykų mokantys mokytojai linkę neapsikrauti pedagoginiu darbu mokykloje (pamokose), o žemės ūkį ir veterinariją bei bendrąsias programas mokantieji – atvirkščiai, linkę pamokose praleisti daug pedagoginio krūvio laiko
- Skirtingų mokyklų mokytojų vertinimai, kaip dalyko savaitinis etatinis krūvis turėtų būti paskirstytas įvairiems atliekamiems darbams (nesvarbu, kur mokytojas dirbtų – mokykloje ar namuose), statistiškai reikšmingai skiriasi tik pamokų krūvio, pasiruošimo pamokoms, vadovavimo klasei, sąsiuvinų taisymo ir kabineto priežiūros atžvilgiu. Pirmu atveju, pradinėse ir pagrindinėse mokyklose mokytojai

mano, kad pamokų krūvis turėtų būti didelis, o gimnazijų atstovai mano kad jis turėtų būti mažesnis. Antru atveju, pradinį ir profesinį mokyklų mokytojai mano, kad pasiruošimui pamokoms reikia skirti daugiau laiko nei kitų išskirtų mokyklų mokytojai. Trečiu atveju, bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose mokytojai linkę skirti daugiausiai laiko vadovauti klasei, tuo tarpu kitose mokyklose mažiau (mažiausiai – pradinėse mokyklose). Ketvirtu atveju, sąsiuvinų taisymui bendrojo lavinimo vidurinių mokyklų ir gimnazijų mokytojai linkę skirti daugiausiai laiko, tuo tarpu profesinių – mažiausiai. Galiausiai, kabineto priežiūrai profesinių mokyklų mokytojai linkę skirti (skiria?) daugiau laiko nei kitų mokyklų mokytojai.

- Pasiruošimas pamokoms, sąsiuvinų taisymas, mokymo priemonių rengimas, pasirengimas valdyti moksleivių mokymo ir mokymosi procesą, metodinis darbas ir bendravimas su tėvais yra darbai, kuriuos dauguma mokytojų sutiktų (sutinka?) dirbti namuose (visus šiuos darbus paminėjo 24 ir daugiau procentų mokytojų).
- Pradinių mokyklų mokytojai, labiau nei kitų mokyklų mokytojai namuose linkę ruošti pamokoms, rengti mokymo priemones ir taisyti sąsiuvinus. Pagrindinių ir bendrojo lavinimo vidurinių mokyklų bei gimnazijų mokytojai labiausiai linkę dirbti metodinį darbą namuose. Tuo tarpu profesinių mokyklų mokytojai labiau nei kitų mokyklų mokytojai linkę bendrauti su mokinių tėvais namuose.
- Nemažai mokytojų neturi informacijos apie savo atlyginimų kaitą. Tai parodė apklausos rezultatai: trečdalis apklaustų mokytojų nežinojo ar didėjo, o jei taip, kada didėjo jų atlyginimas. Viena vertus, šitai galėjo sąlygoti tai, jog mokytojai negauna informacijos apie savo atlyginimo pokyčius. Kita vertus, gali būti ir taip, kad patys mokytojai nesidomi savo atlyginimo kaita. Bet kuriuo atveju verta atkreipti dėmesį į tai, jog bendrųjų programų mokytojų tarpe yra mažiausiai nežinančių apie savo atlyginimo pokyčius ir daugiausiai teigusių, jog jų atlyginimas yra didėjęs. Tai leidžia manyti, kad iš tiesų atlyginimas didėjo didesnio skaičiaus mokytojų nei rodo apklausos rezultatai.
- Daugumos apklausoje dalyvavusių mokytojų atlyginimas paskutinį kartą didėjo 1997-1998 m. ir 2001-2002 m. Tikėtina, jog šie pokyčiai tiesiogiai susiję su teisinio atlyginimo už pedagoginį darbą reglamentavimo kaita.
- 1997-1998 m., kada buvo pradėta mokėti už pasirengimą pamokoms, sąsiuvinų taisymą ir pan., pakito atlyginimas beveik 40 proc. apklaustų mokytojų. Tačiau svarbu pažymėti, kad nors planuotas pokytis turėjo reikšti mokytojo atlyginimo

padidėjimą, dauguma atveju, kaip teigia apklausti pedagogai, atlyginimas iš tiesų sumažėjo, nes įvairiais, tame tarpe ir taupymo tikslais, buvo mažinamas pamokų krūvis, mokinių skaičius ir t. t.

- Apklaustų mokytojų tarpe nėra vieningos nuomonės dėl to, ar skirtingų dalykų mokytojai turėtų gauti vienodą atlyginimą už tą patį krūvį. Pastebėta, jog nuomonė šiuo klausimu gali priklausyti nuo baigtos (aukštojo) mokslo institucijos, įgytos specialybės bei dėstomo dalyko bei darbo stažo.
- Beveik pusė apklaustų mokytojų pritaria tam, kad būtų įvesti skirtingų kategorijų etatai su nevienodais baziniais atlyginimais. Nepaisant to, kad net trečdalis apklaustųjų šiuo klausimu savo nuomonės neturi, savo nuomonę išsakę pedagogai mano, jog tokių etatų pagrindas turėtų būti darbo stažas, mokytojo kvalifikacija, mokytojo išsimokslinimas ir pan.
- Apie 40 proc. apklaustų mokytojų teigė nesutinką su tuo, jog būtų įvestas dalinis etatinis apmokėjimas pagal dabar galiojančias valandos normas ir įkainius. Vėlgi, nepaisant to, kad beveik trečdalis apklaustųjų šiuo klausimu taip pat neturėjo nuomonės, atsakiusieji nurodė kelias pagrindines savo nesutikimo (ar abejonės) su etatu pagal dabar galiojančias normas ir įkainius įvedimu priežastis. Tai: a) per mažas esamas darbo apmokėjimas; b) problemos, su kuriomis bus susiduriama organizuojant pedagoginį darbą mokykloje ir namuose; c) informacijos apie vykstančias reformas stoka.
- Nustatyta, kad skirtingų tipų mokyklose dirbančių mokytojų, kurie nurodo kad didėjo jų atlyginimas ar nedidėjo, ar nežinančių apie savo atlyginimo pokyčius, skaičiai yra nevienodi. Tai yra, daugiausiai mokytojų, kurie nurodo, jog jų atlyginimas didėjo buvo sutikta pradinėse ir pagrindinėse mokyklose. Be to, pastarieji mokytojai nurodė, jog paskutinį kartą jų atlyginimas didėjo, atitinkamai, 1997 m. ir 1998 m. Tuo tarpu kitų išskirtų tipų mokyklose buvo sutikta daugiau mokytojų, kurie teigė, jog jų atlyginimas nedidėjo, o jie didėjo, tai ne tik 1997-1998 m., bet ir 2001-2002 m. ypatingai daug mokytojų, teigiančių jog jų atlyginimas paskutinį kartą padidėjo 2001 m. buvo bendrojo lavinimo vidurinėse, o 2002 m. – profesinėse mokyklose. Šie skirtumai turėtų būti aiškinami pirmiausiai teisinio šių pedagoginio darbo aspektų reguliavimo kaita pastaraisiais metais.
- Daugiausiai mokytojų, teigusių, jog 1997-1998 m. pasikeitė jų atlyginimas buvo pagrindinėse ir bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose. Nepaisant to,

nepriklausomai nuo mokyklos tipo pagrindinis atlyginimo pasikeitimo pobūdis buvo nurodoma tai, kad atlyginimas arba sumažėjo, arba kad nežymiai padidėjo, bet vėliau buvo sumažintas krūvis ar pan. Todėl galima teigti, jog minėtais metais vykusį reforma neturėjo realaus teigiamo poveikio mokytojų, dirbančių įvairių tipų mokyklose, atlyginimams.

- Skirtingų tipų mokyklose vyraujanti mokytojų nuomonė dėl to, ar visus dalykus dėstančių mokytojų atlyginimas už tą patį krūvį turi būti vienodas, yra skirtinga. Pavyzdžiui, daugiau nei pusės mokytojų, dirbančių pradinėse mokyklose nuomone, atlyginimas už tą patį krūvį privalo būti vienodas nepriklausomai nuo to, kokio dalyko mokoma. Pagrindinėse ir profesinėse mokyklose taip mano apie 50 proc. apklaustų pedagogų. Tuo tarpu bendrojo lavinimo mokyklose nuomonė šiuo klausimu nėra vienareikšmė – čia manančių, kad už tą patį krūvį vienodai turi būti mokama visus dalykus dėstantiems mokytojams, buvo apie 40 proc., o gimnazijose – dar mažiau: apie 35 proc. be to, pastarosiose mokyklose daugiau nei pusė visų apklaustų mokytojų išreiškė neigiamą nuomonę šiuo klausimu.
- Visų tipų mokyklose dirbančių apklaustų mokytojų tarpe buvo 40 proc. daugiau pritariančių tam, kad būtų skirtingų kategorijų etatai su nevienodais baziniais atlyginimais. Tačiau jei šiai idėjai nepritariančių pradinėse mokyklose ir gimnazijose dirbančių mokytojų tarpe buvo mažiau nei 10 proc., tai dirbančių bendrojo lavinimo vidurinėse ir profesinėse mokyklose – apie 23-24 proc., o pagrindinėse – 33 proc. Verta atkreipti dėmesį į tai, jog mažiausiai šiuo klausimu neturinčių nuomonės pedagogų buvo sutikta pradinėse ir pagrindinėse mokyklose.
- Pritariančių dalinio etatinio apmokėjimo pagal dabar galiojančias valandos normas ir įkainius mokytojų visų tipų mokyklose buvo tik nuo 25 proc. iki 30 proc. Tuo tarpu nepritariančių akivaizdžiai daugiausiai buvo profesinėse ir pradinėse mokyklose (atitinkamai, 52 proc. ir 46 proc. visų paklaustų). Išreiškusią tiesioginį nepritarimą tokių etatų įvedimui mokytojų mažiausiai (iki 30 proc.) buvo pagrindinėse bendrojo lavinimo mokyklose.
- Mokytojų požiūris į atlyginimo kaitos bei etatinio atlyginimo įvedimo klausimus skiriasi priklausomai nuo mokyklos tipo. Viena vertus, būtų galima galvoti, jog čia pastebėti skirtumai tiesiogiai atspindi tai, jog iš viso buvo apklausta tik 28 pradinė mokyklų mokytojai, 36 pagrindinių mokyklų mokytojai ir daugiau nei po 100 bendrojo lavinimo vidurinėse, gimnazijose, profesinėse mokyklose dirbančių pedagogų. Tačiau kita vertus šiuo atveju svarbu atsižvelgti į tai, jog dviejų pirmųjų

iš minėtų tipų mokyklos iš tiesų yra žymiai mažesnės nei trijų kitų tipų mokyklos. Taip pat būtų sudėtinga palyginti, pavyzdžiui, pradinėje ir profesinėje mokyklose dirbantiems mokytojams keliamus reikalavimus ar/ir darbo sąlygas ir pan. Todėl, visgi, logiška galvoti, kad mokytojų nuomonė bei padėtis iš tiesų gali skirtis priklausomai nuo to, kokio tipo mokykloje dirbama. Ir dėl šios priežasties, siekiant detaliau ištirti mokytojų požiūrį į vystančias bei ateityje vyksiančias mokyklų reformas, būtina atlikti atskirų tipų mokyklose dirbančių pedagogų nuomonės bei padėties giluminę analizę.

- Daugiausiai mokytojų pritartų tokiam etatinio apmokėjimo modeliui, į kurį įeitų 23 pamokinės valandos ir 12,5 val. (pusė pamokinio laiko) pasiruošimui pamokoms. Pageidautų, kad atlyginimas bent nesumažėtų, o su laiku padidėtų iki 1500 – 2000 per mėn. į rankas (fokus grupės tyrimo rezultatas).
- Labiau pasirengę reformoms ir pokyčiams tie mokytojai, kurie prioritetą suteikia nematerialiniams mokytojo darbo vertinimo kriterijams. Tokiu atveju vyrauja kompensacinė profesinė nuostata, kuomet profesinės veiklos piniginio vertinimo stygių kompensuoja moraliniai, dvasiniai pasitenkinimo darbu, profesija komponentai.
- Tarp profesinių nuostatų labiausiai vyrauja komunikaciniai ir emociniai elementai, susiję su sugebėjimais bendrauti su jaunimu, vaikais ir juos mylėti (gerus ir blogus). Tarp pasižyminčių šiomis nuostatomis pedagogų daugiau indiferentiškų jų darbo apmokėjimo atžvilgiu. Nelinkę į mokytojų veiklos reglamentavimą dažniau pasižymi altruistinėmis profesinėmis nuostatomis.
- Tarp manančių, kad pašaukimas mokytojo profesijai nėra būtinas bei norinčių keisti profesiją daugiau pageidaujančių reglamentuoti mokytojų veiklą. Kuo didesnis pedagoginio darbo stažas, tuo daugiau manančių, kad mokytojo profesijai būtinas pašaukimas.
- Turintiems vidutinį pedagoginio darbo stažą labiau būdingas tapatinimasis su kitų profesijų žmonėmis, manant, kad jie gauna už panašų kiekį darbų kaip ir mokytojai. Su didžiausiu darbo stažu pedagogai dažniau mano, kad už tą patį atlyginimą kitų panašių profesijų žmonės dirba mažiau nei mokytojai. Mažiausią pedagoginio darbo stažą mokytojai dažniau mano, kad kiti už tą patį atlyginimą dirbą daugiau. Vykdam reformas švietimo sistemoje, reikia atsižvelgti į įvairią pedagoginio darbo patirtį

turinčių mokytojų nuostatas. Su didesniu darbo stažu mokytojai daugiau turi pasiūlymų, orientuotų į darbo užmokesčio kilimą.

- Didžiausią įtaką etatinio apmokėjimo modelio pasirinkimui turi mokomas dalykas, mokytojo profesija. Pirmąjį etatinio apmokėjimo modelį, kuris įvardijamas, kad darbo krūvis per savaitę yra 36 val. (nepriklausomai nuo darbo vietos – mokykloje ar namuose), mažinant apmokėjimą už 1 darbo valandą (kontaktinei pamokai, pasiruošimui, taisymui) ir mokama už papildomus darbus, už kuriuos nebuvo mokama anksčiau, dažniau renkasi kurie pagal savo profesiją gali dirbti ir ne mokykloje – tai chemikai, spec. pedagogai, psichologai, logopedai, profesijų mokytojai, dėstantys informatiką. Antram etatinio apmokėjimo modeliui, kuris įvardijamas, kad darbo krūvis per savaitę yra 23 pamokos per savaitę (toks vidurkis šalies mastu), darbo laikas didinamas tol, kol darbo trukmė per savaitę pasiekia 36 val., prie etato prijungiant darbus, už kuriuos anksčiau nebuvo mokama, dažniausiai renkasi kūno kultūros mokytojai, istorikai, mokantys menų, rusų kalbos, pradinių klasių bei darbų, technologijų mokytojai. Visumoje daugiausiai pasirenkančių antrąjį etatinio apmokėjimo modelį, pirmasis modelis labiau priimtinesnis mažoms mokykloms nei didelėms.
- Keleto mokyklų grupių mokytojų darbo apmokėjimo apžvalga rodo, kad pagrindinę atlyginimų dalį lemiantys vidutiniai rodikliai mokyklose skirtingi, tačiau kinta nelabai dideliame intervale. Nedaug skiriasi ir atlyginimų vidurkiai. Tačiau pastebimi ir kai kurie netikėtumai. Tarkime vienoje iš pradinių mokyklų ir vienoje gimnazijoje atlyginimų vidurkis vienodas. Daugiau klausimų kelia pastebėti papildomo darbo krūvių skirtumai įvairiose mokyklose. Kokybinio tyrimo, apėmusio tik po porą skirtingų tipų mokyklų, rezultatai negali būti pagrindu apibendrinimams. Jie tik parodė, kad tyrimo objektas ir metodas gali būti rezultatyvūs ir atskleisti reikšmingos reformoms informacijos. Rekomenduojame atlikti mokytojų darbo krūvio ir apmokėjimo už jį tyrimą, kuris apimtų pakankamą reprezentacijai mokyklų skaičių.

VIII IŠVADOS

1. Pasitvirtino tyrimo hipotezės:

pirmoji hipotezė – pedagogų požiūrį į darbo apmokėjimo pobūdį labiausiai lemia profesinės nuostatos, darbo stažas, mokomas dalykas, išsimokslinimas, mokytojų kvalifikacija. Konkrečiam etatinio apmokėjimo modelio pasirinkimui didžiausią įtaką turi pedagoginio darbo stažas ir mokomas dalykas;

antroji hipotezė – pedagogų reakcijai į darbo apmokėjimo tvarkos keitimą labiausiai turi įtakos siūlomų pokyčių motyvacinės sistemos suvokimas. Kuo jaunesni mokytojai, turintys mažesnę pedagoginę patirtį ir kvalifikaciją, tuo mažiau suvokiančių pedagogų veiklos didesnės reglamentacijos reikalingumą, jos pagrįstumą, tuo daugiau negalinčių apsispręsti dėl konkretaus etatinio apmokėjimo varianto pasirinkimo.

2. Pedagogus domina, kodėl reikia pereiti prie etatinio jų darbo apmokėjimo sistemos? Didžioji dauguma mokytojų yra girdėję apie galimą perėjimą prie etatinės jų darbo apmokėjimo sistemos, bet pageidauja konkrečios informacijos apie etatinio apmokėjimo principus, viešo jo svarstymo. Mokytojai menkai informuoti apie konkrečius su perėjimu į etatinį apmokėjimą susijusius dalykus, todėl reforma „apauga“ mokytojus baiminančiais gandais:

- mokytojai nuogąstauja, kad gal reikės „sėdėti“ mokykloje visą darbo dieną;
- bijoma, kad sumažėjus įkainiams, sumažės ir atlyginimas;
- gali sumažėti atlyginimas aukščiausias kategorijas turintiems mokytojams;
- bijoma, ar direktorių pavaduotojų darbas nebus paskirstytas mokytojams;
- kad, dėl viešumo stokos savivaldybių Švietimo skyriai gali primesti savo modelius.

3. Pateikus perėjimo prie etatinio apmokėjimo modelius, 74 proc. mokytojų pasirenka vieną iš jų, 18 proc. siūlo savo variantą, 8 proc. neatsako, tačiau praktiškai mokytojai pritartę reformai tuo atveju, jei jiems realiai nesumažėtų atlyginimas, o ateityje – padidėtų.

4. Aptardami galimus etatinio apmokėjimo variantus ir etatinio krūvio paskirstymus įvairiems mokytojo atliekamiems darbams, pedagogai siūlo:

- mokytojo etatas turėtų būti apskaičiuojamas pamokomis arba valandomis. Dienomis ir kitais būdais apskaičiuojamas etatas nėra patrauklus;

- pageidaujamas mokytojo savaitinis etatinis krūvis, paskaičiavus vidurkį – 34,2 val. (nesvarbu ar mokytojas dirbtų mokykloje ar namuose), iš jų pageidaujamų pedagoginių valandų (pamokų), paskaičiavus vidurkį, – 21,1 val. per savaitę;
 - savaitinio etatinio krūvio paskirstymas įvairiems mokytojų atliekamiems darbams, paskaičiavus vidurkius, atrodo taip:
 - pamokų krūvis – 20,4 val.;
 - pasiruošimas pamokoms – 6,4 val.;
 - sąsiuvinių taisymui – 4,3 val.;
 - vadovavimas klasei – 2,6 val.;
 - mokymo priemonių parengimas – 2,1 val.;
 - moksleivių konsultavimas – 2,0 val.;
 - metodinis darbas – 1,7val.;
 - valdyti mokymo procesui – 1,7 val.;
 - budėjimas – 1,6 val.;
 - bendravimas su tėvais – 1,5 val.;
 - kabineto priežiūra – 1,5 val.;
 - profesinis orientavimas – 1,5 val.;
 - bendravimas su visuomene – 1,4 val.;
 - dalyvavimas darbo grupėse – 1,3 val.;
 - bendravimas su kitomis mokyklomis – 1,3 val.;
 - dalyvavimas susirinkimuose – 1,2 val.;
 - kita – 2,7 val.
 - fokus grupės tyrimo rezultatas: daugiausiai mokytojų pritartų 23 val. kontaktinių valandų ir 12,5 val. pasiruošimo pamokoms modeliui.
5. Prieš įdiegiant konkretų etatinio apmokėjimo sistemos modelį, svarstymui turėtų būti pateiktas aiškus išskleistas jo variantas ir atliktas visapusiškas jo realizavimo tyrimas ir analizė.

IX REKOMENDACIJOS

1. Siūloma, atsižvelgiant į mokytojų nuomonę, nustatyti griežtą Vyriausybės nutarimu patvirtintą reglamentą, kas turi įeiti į mokytojo etatą.
2. Etatinio apmokėjimo modeliai, mokytojų pageidavimu, turėtų būti paskelbti spaudoje ir, pagal galimybes, aptarti mokytojų suvažiavime.
3. Siūloma, atsižvelgiant į mokytojų nuomonę, rengiant perėjimą prie mokytojų darbo etatinio apmokėjimo labiau orientuotis į antrąjį tyrime siūlytą modelį, kad mokytojo etatas yra 23 pamokos per savaitę, darbo laikas didinamas tol, kol darbo trukmė per savaitę pasiekia 36 val., prie etato prijungiant darbus, už kuriuos anksčiau nebuvo mokama.
4. Esant dabartiniam informuotumo lygiui, perėjimas prie etatinio mokytojų darbo apmokėjimo, atsižvelgiant į mokytojų pageidavimus, rekomenduotinas per tris metus.
5. Konkretaus etatinio apmokėjimo sistemos modelio aiškus išskleistas variantas ir perėjimo prie jo būdas turi būti pateikti iš anksto su visapusiška analize.
6. Esant galimybei, antrajame tyrimo etape reikėtų daugiau dėmesio skirti mokytojų nuostatos dėl jų darbo etatinio apmokėjimo palankios nuomonės formavimui specifinėse mokytojų grupėse.

X PRIEDAS (KLAUSIMYNAS)